

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БЕЛЕНОК ВОЛОДИМИР ПАВЛОВИЧ

УДК 343.31+343.852

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКА
ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. П. Беленок

Науковий керівник: **Вознюк Андрій Андрійович**,
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

У роботі комплексно досліджено кримінально-правову та кримінологічну характеристику погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу (підстави кримінальної відповідальності, передбачені ст. 345 КК України, відповідну практику правозастосування, рівень, структуру, динаміку, латентність, причини й умови вчинення цих деліктів, особу злочинця та потерпілого), на підставі чого розроблено систему заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання цим деліктам.

За результатами дослідження кримінально-правової характеристики удосконалено положення щодо кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, які пов'язані з учиненням цих злочинів у співучасті, повторно, службовою особою, з використанням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень. Набули подальшого розвитку положення щодо об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України (потерпілих, форм об'єктивної сторони злочину, ознак загального суб'єкта, мотиву, критеріїв відмежування від суміжних кримінальних правопорушень), а також пропозиції щодо вдосконалення механізму реалізації кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу шляхом оптимізації системи покарань за вчинення цих деліктів, а також обґрунтованого застосування кримінально-правових і кримінальних процесуальних заохочувальних норм.

У межах кримінологічної характеристики погроз або насильства щодо правоохоронців з'ясовано стан учинення злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за 2013–2020 рр., що охоплює відомості про їх структуру (переважно це завдання правоохоронцям легких тілесних ушкоджень, значно рідше – погрози цим представникам влади), динаміку (зростання в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років), питому вагу (упродовж 2014–2020 рр. ці делікти в середньому становили 50,2 % посягань на авторитет правоохоронних органів), а також вид, причини й рівень латентності (здебільшого середній і високий рівень природної латентності, зумовлений небажанням потерпілих заявляти про злочин або неправильною кваліфікацією вчиненого).

Сформульовано систему детермінант злочинів, передбачених ст. 345 КК України, яка охоплює соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні, медичні, правові, організаційно-управлінські причини й умови, дозволяє диференційовано й комплексно підійти до формування тактики та стратегії протидії погрозам або насильству щодо правоохоронців, передусім поліцейських, шляхом формування системи адекватних заходів запобігання цим суспільно небезпечним діянням.

Розроблено сучасний кримінологічний портрет особи, яка вчиняє погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків (чоловік віком 25–50 років, громадянин України, місцевий мешканець міста, із загальною середньою або професійно-технічною освітою, котрий офіційно не працевлаштований, зловживає алкогольними напоями та раніше вчинив адміністративне чи кримінальне правопорушення, іноді – раніше судимий). Удосконалено типологію осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, що охоплює такі критерії, як стійкість антисоціальної спрямованості правопорушника, його стосунки з потерпілим, мотив, мета, вид (спосіб) суспільно небезпечного діяння, досвід учинення інших кримінальних правопорушень, стан сп'яніння, вид делікту, який передує погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, а також кількість суб'єктів злочину та форма співучасті.

Розкрито характеристику потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за ознаками статі, віку, громадянства, сімейного стану, відомостями про стосунки з правопорушником, службу, посаду, обов'язки, позитивні й негативні ознаки та риси цих осіб. Запропоновано типологію жертв злочинів, передбачених ст. 345 КК України, залежно від виду її поведінки – суспільно корисна (правомірна, позитивна), необачна (легковажна), неправомірна, асоціальна (аморальна), яка дозволяє визначити роль жертви у механізмі погроз або насильства щодо правоохоронців, а також встановити особливості детермінації та розвитку віктимності цих суб'єктів.

У межах системи заходів запобігання цим деліктам на загальносоціальному рівні найбільш перспективними визнано: завершення реформування правоохоронної системи й усунення недоліків, наявних у цьому процесі; удосконалення форм і методів боротьби з алкоголізмом, наркоманією; вжиття заходів щодо виходу з економічної кризи; покращення системи добору кадрів для правоохоронних органів та системи їх підготовки; усунення кадрового дефіциту; покращення фінансування правоохоронної системи; підвищення рівня правової культури громадян тощо. Натомість на спеціально-кримінологічному рівні запропоновано зосередити увагу на підвищенні рівня авторитету правоохоронців і довіри до них; вжитті заходів щодо профілактики професійної деформації цих суб'єктів; підвищенні рівня дисципліни серед вказаних представників державної влади; оптимізації форм і методів протидії правопорушенням; удосконаленні у відповідній частині кримінального законодавства та практики його застосування; забезпеченні дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності тощо.

Ключові слова: погроза, насильство, працівник правоохоронного органу, поліцейський, кримінально-правова характеристика, кримінологічна характеристика, запобігання злочинам.

SUMMARY

Belenok V. P. Criminal law and criminological characteristics of threat or violence against a law enforcement officer. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining scientific degree of Candidate of Law in specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Penal Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

The research work comprehensively examines criminal law and criminological characteristics of threats or violence against a law enforcement officer (grounds for criminal liability under Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, relevant law enforcement practice, level, structure, dynamics, latency, causes and conditions of these crimes, identity of the offender and the victim) on the basis of which a system of measures of general social and special criminological prevention of these torts has been developed.

According to results of study of criminal law characteristics, the provisions on qualifying and especially qualifying elements of threat or violence against a law enforcement officer, which are related to commission of these crimes in complicity, repeatedly, by an official, using firearms or other weapons, specially adapted or pre-prepared for infliction of bodily harm have been improved. Provisions on objective and subjective elements of crime under Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine (victims, forms of the objective part of the crime, elements of a common subject, motive, criteria for distinguishing from related criminal offenses), as well as proposals to improve the mechanism of criminal liability for threat or violence against law enforcement officers by optimizing the punishment system for the commission of such encroachments, as well as the reasonable application of criminal law and criminal procedural incentives have been further developed.

Within the criminological characteristics of threats or violence against law enforcement officers, the state of commission of crimes under Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine for the period of 2013–2020, which covers information on their structure (in the vast majority of cases it is a task for law enforcement officers of minor injuries,

much less – threats to such authorities), dynamics (growth by an average of 8.4% annually for the past 8 years), the share (during 2014-2020, these torts averaged 50.2% of encroachments on the authority of law enforcement agencies), as well as the type, causes and level of latency (mostly medium and high level of natural latency, which is usually due to reasons related to the reluctance of victims to report a crime or incorrect qualification of the perpetrator).

The system of determinants of crimes provided by Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, which includes socio-economic, socio-political, moral and psychological, medical, legal, organizational and managerial reasons and conditions and allows a differentiated and comprehensive approach to the formation of tactics and strategies to counter threats or violence against law enforcement, especially police, in the form of systems of adequate measures to prevent these socially dangerous acts has been formulated.

A modern criminological portrait of a person who commits threats or violence against a law enforcement officer in connection with the performance of his official duties (a 25-50 years old male, a citizen of Ukraine, a local resident of the city, with general secondary or vocational education) who is not officially employed, abuses alcohol and has previously committed an administrative or criminal offense, in some cases previously convicted). Typology of persons who commit threats or violence against law enforcement officers, covering such criteria as the resilience of antisocial orientation of offender, his relationship with victim, motive, purpose, type (method) of socially dangerous acts, experience of committing other criminal offenses, state of intoxication at time of committing a criminal offense, type of offense that precedes threats or violence against a law enforcement officer, as well as the number of subjects of crime and form of complicity has been improved.

The characteristic of victims of the crimes provided for by Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, on grounds of sex, age, citizenship, marital status, information about the relationship with the criminal offender, service, position, responsibilities, positive and negative characteristics and traits of these persons has been revealed. Typology of victims of the crimes provided by Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, depending on type of

its behavior – socially useful (lawful, positive), reckless (reckless), illegal, antisocial (immoral), which allows to determine the role of the victim in the mechanism of threats or violence against law enforcement, as well as to determine victimhood and development of these subjects has been proposed.

Within the system of measures to prevent these offenses at general social level, the most promising are: completion of reforming law enforcement system and elimination of shortcomings in this process; improving the forms and methods of combating alcoholism, drug addiction; taking measures to overcome economic crisis; improving the system of personnel selection in law enforcement agencies and their training system; elimination of staff shortage; improving financing of the law enforcement system; raising the level of legal culture of citizens, etc. Also, at the special criminological level, it is proposed to focus on increasing level of authority of law enforcement officers and trust in them; taking measures to prevent professional deformation of these subjects; raising the level of discipline of government officials; improving forms and methods of combating crime; improvement, within relevant part, of the criminal legislation and its practical application; ensuring compliance with the principle of inevitability of criminal liability, etc.

Key words: threat, violence, law enforcement officer, police officer, criminal law characteristics, criminological characteristics, crime prevention.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сенько М. М., Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності за законодавством України та деяких зарубіжних держав. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 1. С. 148–157.

2. Сенько М. М., Беленок В. П. Про об'єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 1. С. 294–304.

3. Беленок В. П. Об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Юридична наука*. 2013. № 4. С. 51–59.

4. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 59–67.

5. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 42–51.

6. Беленок В. П. Організаційно-управлінські детермінанти погрози або насильства щодо працівників правоохоронних органів в Україні. *Право.ua*. 2021. № 3. С. 119–125.

7. Belenok V. P. Promising ways of prevent threats or violence against law enforcement officers. *European Reforms Bulletin*. 2021. No. 3. P. 11–16.

8. Беленок В. П. Типологія осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів. *European Political and Law Discourse*. 2021. Vol. 8. Issue 5. P. 151–158.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Беленок В. П. Проблема формування моральних засад у діяльності органів внутрішніх справ. *Гідність. Солідарність. Субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні* : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 10–11 берез. 2006 р.). Львів : Ін-т релігії та суспільства, 2007. С. 133–137.

10. Беленок В. П. Деякі проблеми суб'єктивної сторони посягання на життя працівника правоохоронного органу. *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (Харків, 15 груд. 2006 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. С. 139–140.

11. Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за кримінальним законодавством Республіки Білорусь. *Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи* : матеріали наук. конф. (Львів, 2 берез. 2007 р.). Львів, 2007. С. 235–237.

12. Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за законодавством Республіки Польща. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 23–24 берез. 2007 р.). Луцьк : ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. С. 216–217.

13. Сенько М. М., Беленок В. П. Погроза як ознака об'єктивної сторони складів злочинів проти правоохоронної діяльності. *КК України 2001 р.: проблеми практичного застосування та перспективи вдосконалення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 13–15 квіт. 2007 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2007. Ч. 2. С. 138–140.

14. Беленок В. П. Деякі особливості встановлення вини в складі злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Від громадянського суспільства – до правової держави* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (Харків, 25 квіт. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 179–181.

15. Беленок В. П. Окремі питання встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Правова система, громадянське суспільство та держава* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Львів, 10–12 трав. 2007 р.). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. С. 165–166.

16. Беленок В. П. Потерпілий як ознака складу злочину «погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали III Міжнар. наук. конф. (Харків, 14 груд. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 284–287.

17. Беленок В. П. Частина 1 статті 345 КК України: деякі особливості об'єктивної сторони. *Механізм правового регулювання правоохоронної та*

правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства : матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 7 листоп. 2008 р.). Львів, 2008. С. 13–16.

18. Беленок В. П. Окремі питання погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали III наук.-теорет. конф. (Київ, 7 груд. 2012 р.). Київ, 2012. С. 108–110.

19. Беленок В. П. Реальність та дійсність як обов'язкові ознаки погрози щодо працівника правоохоронного органу. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19 квіт. 2013 р.). Харків, 2013. С. 40–43.

20. Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового відмежування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу від інших злочинів. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим КПК України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2013 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 249–252.

21. Беленок В. П. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, учинені організованою групою. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XI Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 337–340.

22. Беленок В. П. Актуальні питання протидії погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів. The 3rd International scientific and practical conference «*Topical issues of modern science, society and education*» (October 3-5, 2021)». Kharkiv : SPC «Sci-conf.com.ua», 2021. P. 1030–1034.

23. Беленок В. П. Латентність погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI ст.* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 жовт. 2021 р.). Львів : Центр правн. ініціатив, 2021. С. 26–29.

24. Беленок В. П. Причини та умови погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності НП України* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 29 жовт. 2021 р.). Одеса : ОДУВС, 2021. С. 88–91.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	13
ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ	24
1.1. Стан наукового розроблення проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.....	24
1.2. Об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України.....	41
1.3. Суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України.....	70
1.4. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу	81
1.5. Реалізація кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу.....	95
Висновки до розділу 1.....	111
РОЗДІЛ 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОГРОЗ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	117
2.1. Сучасний стан учинення погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів	117
2.2. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу	129
2.3. Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу	151
2.4. Детермінанти погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу.....	169
Висновки до розділу 2.....	191
РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПОГРОЗАМ АБО НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ.....	200

3.1. Загальносоціальні заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу.....	200
3.2. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу	211
Висновки до розділу 3.....	223
ВИСНОВКИ.....	224
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	230
ДОДАТКИ.....	266

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Австрія – Австрійська Республіка

Азербайджан – Азербайджанська Республіка

Аргентина – Аргентинська Республіка

Білорусь – Республіка Білорусь

Бразилія – Федеративна Республіка Бразилія

Вірменія – Республіка Вірменія

Грузія – Республіка Грузія

ГУНП – Головне управління Національної поліції

ГРПП – група реагування патрульної поліції

ГШР – група швидкого реагування

Данія – Королівство Данія

ДВБ – Департамент внутрішньої безпеки

ДПП – Департамент патрульної поліції

ДТП – дорожньо-транспортна пригода

Естонія – Естонська Республіка

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЗМІ – засоби масової інформації

Ізраїль – Держава Ізраїль

Іспанія – Королівство Іспанії

Італія – Італійська Республіка

Казахстан – Республіка Казахстан

Киргизія – Киргизька Республіка

Китай – Китайська Народна Республіка

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КУпАП — Кодекс України про адміністративні правопорушення

Латвія – Латвійська Республіка

Литва – Литовська Республіка

Ліхтенштейн – Князівство Ліхтенштейн

МВС — Міністерство внутрішніх справ

Молдова – Республіка Молдова

Німеччина – Федеративна Республіка Німеччина

Норвегія – Королівство Норвегія

НП – Національна поліція

ПВС – Пленум Верховного Суду

ППВСУ від 26 червня 1992 року № 8 – постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» від 26 червня 1992 року № 8

Польща – Республіка Польща

Росія – Російська Федерація

Сінгаур – Ресубліка Сінгапур

Словаччина – Словацька Республіка

СОГ – слідчо-оперативна група

США – Сполучені Штати Америки

Таджикистан – Республіка Таджикистан

Туніс – Туніська Республіка

Туреччина – Турецька Республіка

Туркменістан – Республіка Туркменістан

Фінляндія – Фінляндська Республіка

Франція – Французька Республіка

Чехія – Чеська Республіка

Чорногорія – Республіка Чорногорія

Швейцарія – Швейцарська Конфедерація

Швеція – Королівство Швеція

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Серед пріоритетних завдань розбудови України як правової держави європейського зразка – створення ефективної правоохоронної системи, важливою складовою якої є забезпечення високого рівня захисту правоохоронців. Ефективність діяльності вітчизняних правоохоронних органів значною мірою залежить від рівня захисту прав і свобод їхніх працівників, який, з огляду на виконувані ними функції, повинен мати високий ступінь. З цією метою в законі про кримінальну відповідальність встановлено систему кримінально-правових заборон, що передбачають посилений захист працівників правоохоронних органів. Важливим елементом цієї системи є ст. 345 КК України – «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу».

Значущість цієї норми зумовлена тим, що на практиці серед усіх посягань на авторитет правоохоронних органів погрози або насильство є найбільш поширеними. Наприклад, 2013 року було зареєстровано 540 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, 2014-го – 684 (+26,7 %), 2015-го – 705 (+3,1 %), 2016-го – 967 (+37,2 %), 2017-го – 1115 (+15,3 %), 2018-го – 817 (–26,7 %), 2019-го – 821 (+0,5 %), 2020-го – 909 (+10,7 %). Динаміка злочинів зазначеної категорії засвідчує зростання їх кількості в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років.

Передумовою ефективної системи кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів від погроз і насильства є наявність якісної кримінально-правової норми й науково обґрунтованої системи заходів запобігання цим кримінально протиправним діям.

Вагомим внеском у розроблення питань кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу є дослідження А. В. Бойка, Л. П. Брич, І. О. Давидович, О. О. Дудорова, С. В. Єрмолаєвої-Задорожньої, О. О. Кирбят'єва, В. А. Клименка, В. В. Кузнєцова, І. Д. Метельського, В. І. Осадчого, М. В. Сийплові, А. М. Удода, О. А. Чувакова, М. І. Хавронюка та ін.

Значний науковий доробок щодо вивчення проблем кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності й запобігання кримінальним правопорушенням у цій сфері становлять праці таких науковців, як А. В. Андрушко, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. В. Василевич, А. А. Вознюк, П. А. Воробей, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Грищук, О. М. Джужа, О. Г. Колб, О. М. Литвинов, Ю. В. Луценко, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, Р. О. Мовчан, А. А. Музика, Є. С. Назимко, Є. О. Письменський, А. В. Савченко, М. М. Сенько, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, В. В. Чернєй, П. Л. Фріс, В. І. Шакур, С. С. Яценко та ін.

Констатуємо вагомий внесок учених у розроблення зазначеної проблематики, зауважимо, що їхні праці стосувалися лише певних її аспектів. Нині відсутні комплексні дослідження кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (підстав кримінальної відповідальності, передбачених ст. 345 КК України, та відповідної практики правозастосування, рівня, структури, динаміки, латентності, причин й умов учинення окреслених деліктів, особи злочинця та потерпілого), а також розроблення на цій основі ефективної системи заходів запобігання вказаним злочинам.

Це позначається на ефективності запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, застосування кримінально-правової норми, передбаченої ст. 345 КК України, та зумовлює потребу у формулюванні пропозицій щодо недопущення цих кримінально протиправних діянь, їх припинення, а також забезпечення правильної кваліфікації. Зазначене засвідчує актуальність дослідження кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження відповідає Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю (Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011), Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 р.), Переліку перспективних напрямів кандидатських та

докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії НАПрН України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11), Основним напрямом наукових досліджень НАВС на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 р., протокол № 23).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 24 грудня 2012 р. (протокол № 35) та включена до Переліку тем дисертаційних досліджень НАПрН України (п. 1231, 2012 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є комплексне розв’язання теоретичних і практичних проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також запобігання злочинам, передбаченим ст. 345 КК України, та формування на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо недопущення цих кримінально протиправних діянь, їх припинення, а також забезпечення правильної кваліфікації.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- з’ясувати сучасний стан наукового розроблення кримінально-правових і кримінологічних проблем погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу;
- розкрити об’єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України;
- схарактеризувати суб’єктивні ознаки цього складу злочину;
- встановити кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу;
- розкрити особливості реалізації кримінальної відповідальності за вказані делікти;
- з’ясувати сучасний стан учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України;
- схарактеризувати осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу;
- розглянути кримінологічну характеристику потерпілих від цих кримінально протиправних діянь;

- розкрити детермінанти погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу;
- сформулювати пропозиції щодо загальносоціальних заходів запобігання цим злочинам;
- визначити перспективні напрями спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, передбаченим ст. 345 КК України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів та запобігання кримінальним правопорушенням проти них.

Предмет дослідження – кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених мети й задач використано комплекс філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, зокрема: *діалектичний* – для осмислення проблематики дослідження, визначення його структури (розділи 1–3); *системний* – у процесі комплексного дослідження елементів кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також системи заходів запобігання цим деліктам (розділи 1–2); *формально-логічний (догматичний)* – у межах тлумачення норми, передбаченої ст. 345 КК України (розділ 1); *історико-правовий* – з метою дослідження розвитку законодавства, що стосується кримінально-правової охорони правоохоронців від кримінальних правопорушень (розділ 1); *компаративістський* – для з'ясування підходів до криміналізації погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу в законодавстві різних держав світу (розділ 1); *соціологічний (аналізу документів, опитування)* – під час вивчення матеріалів судової практики за ст. 345 КК України та проведення опитування правоохоронців (розділи 1–3); *статистичний* – для аналізу відповідних кількісних та якісних показників (вступ, розділи 1–3); *моделювання* – у межах розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства (розділ 1, висновки).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової

адміністрації України за 2013–2020 рр.; результати вивчення 306 вироків, винесених протягом 2020–2021 рр. у всіх областях України стосовно 316 осіб, яких обвинувачено в учиненні злочину, передбаченого ст. 345 КК України; інші судові рішення; результати опитування 66 працівників ДВБ НП України: управління розкриття злочинів, учинених стосовно поліцейських, а також Київського міського управління та управлінь у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Харківській та Хмельницькій областях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням теоретичних і прикладних проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також запобігання цим злочинам. У роботі аргументовано низку нових положень, висновків і рекомендацій:

вперше:

– з’ясовано стан учинення злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за 2013–2020 рр., що охоплює відомості про їх структуру (переважно (78,5 %) це завдання правоохоронцям легких тілесних ушкоджень, значно рідше (13 %) – погрози цим представникам влади), динаміку (зростання в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років), питому вагу (упродовж 2014–2020 рр. ці делікти в середньому становили 50,2 % посягань на авторитет правоохоронних органів), а також вид, причини й рівень латентності (здебільшого середній і високий рівень природної латентності, зумовлений небажанням потерпілих заявляти про злочин або неправильною кваліфікацією вчиненого);

– розроблено сучасну кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу у зв’язку з виконанням ним службових обов’язків (чоловік віком 25–50 років, громадянин України, місцевий мешканець міста, із загальною середньою або професійно-технічною освітою, котрий офіційно не працевлаштований, зловживає алкогольними напоями та раніше вчинив адміністративне чи кримінальне правопорушення, іноді – раніше судимий);

– сформульовано систему детермінант злочинів, передбачених ст. 345 КК України, яка охоплює соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні, медичні, правові, організаційно-управлінські причини й умови, дозволяє диференційовано й комплексно підійти до формування тактики та стратегії протидії погрозам або насильству щодо правоохоронців, передусім поліцейських, шляхом формування системи адекватних заходів запобігання цим суспільно небезпечним діям;

– запропоновано типологію жертв злочинів, передбачених ст. 345 КК України, залежно від виду їхньої поведінки – суспільно корисна (правомірна, позитивна), необачна (легковажна), неправомірна, асоціальна (аморальна), яка дозволяє визначити роль жертви в механізмі погроз або насильства щодо правоохоронців, а також встановити особливості детермінації та розвитку віктимності цих суб'єктів;

удосконалено:

– положення щодо об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України (потерпілих, форм об'єктивної сторони злочину, ознак суб'єкта, мотиву, критеріїв відмежування від суміжних кримінальних правопорушень);

– типологію осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, що охоплює такі критерії, як стійкість антисоціальної спрямованості правопорушника, його стосунки з потерпілим, мотив, мета, вид (спосіб) суспільно небезпечного діяння, досвід учинення інших кримінальних правопорушень, стан сп'яніння, вид делікту, який передує погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, а також кількість суб'єктів злочину та форма співучасті;

– віктимологічний напрям запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, який охоплює пропозиції стосовно підвищення ефективності діяльності правоохоронців та убезпечення їх від протиправних посягань;

– положення щодо оптимізації системи спеціально-кримінологічних заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів з метою недопущення цих злочинів, їх припинення на стадії готування чи замаху

(підвищення рівня авторитету правоохоронців та довіри до них; вжиття заходів з профілактики професійної деформації вказаних суб'єктів; підвищення рівня дисципліни цих представників державної влади; удосконалення форм і методів протидії правопорушенням; удосконалення у відповідній частині кримінального законодавства та практики його застосування; забезпечення дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності; детальне роз'яснення їм підстав і порядку застосування вогнепальної зброї тощо);

дістало подальший розвиток:

– положення щодо кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, які пов'язані з учиненням цих злочинів у співучасті, повторно, службовою особою, з використанням транспортного засобу, зброї або іншого предмета, спеціально призначеного чи заздалегідь підготовленого для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини тощо;

– характеристика потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за ознаками статі, віку, громадянства, сімейного стану, відомостями про стосунки з правопорушником, службу, посаду, обов'язки, позитивні й негативні ознаки та риси цих осіб;

– пропозиції стосовно вдосконалення механізму реалізації кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу шляхом оптимізації системи покарань за вчинення цих деліктів, а також обґрунтованого застосування кримінально-правових і кримінальних процесуальних заохочувальних норм;

– напрями загальносоціального запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів (завершення реформування правоохоронної системи й усунення недоліків, наявних у цьому процесі; удосконалення форм і методів боротьби з алкоголізмом, наркоманією; вжиття заходів щодо виходу з економічної кризи; покращення системи добору кадрів для правоохоронних органів та системи їх підготовки; усунення кадрового дефіциту; покращення фінансування правоохоронної системи, підвищення рівня матеріального забезпечення, соціального

та правового захисту правоохоронців; підвищення рівня правової культури громадян тощо).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, упроваджені та використовуються в:

– *законотворчій діяльності* – у межах удосконалення законодавства, спрямованого на забезпечення ефективної охорони працівників правоохоронних органів від погроз або насильства;

– *правозастосовній діяльності* – під час кваліфікації злочинів, передбачених ст. 345 КК України, та запобіганням їм (акти впровадження ГСУ НП України від 26 жовтня 2021 р. та ГУНП в Запорізькій області від 11 жовтня 2021 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – у дослідженнях проблем протидії кримінальним правопорушенням проти працівників правоохоронних органів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27 вересня 2021 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального права та кримінології (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 11 жовтня 2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації висновки й положення, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. З метою обґрунтування окремих положень дослідження використано праці інших учених, на які зроблено посилання. У науковій статті «Окремі питання кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності за законодавством України та деяких зарубіжних держав» (співавтор М. М. Сенько), здобувачу належать висновки щодо переваг і недоліків конструкцій погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів у КК України та деяких зарубіжних держав. У науковій статті «Про об’єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» (співавтор М. М. Сенько) здобувачу належать пропозиції щодо уточнення назви ст. 345 КК України, а також дійсності й реальності відповідних погроз. У тезах доповіді «Погроза як ознака об’єктивної сторони складів злочинів проти правоохоронної діяльності» (співавтор М. М. Сенько) здобувачу належать висновки щодо кримінально-правового змісту погрози.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на таких наукових заходах: «Гідність. Солідарність. Субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 10–11 березня 2006 р.), «Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах» (м. Харків, 15 грудня 2006 р.), «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи» (м. Львів, 2 березня 2007 р.), «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 23–24 березня 2007 р.), «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми практичного застосування та перспективи вдосконалення» (м. Львів, 13–15 квітня 2007 р.), «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 25 квітня 2007 р.), «Правова система, громадянське суспільство та держава» (м. Львів, 10–12 травня 2007 р.), «Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах» (м. Харків, 14 грудня 2007 р.), «Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства» (м. Львів, 7 листопада 2008 р.), «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 7 грудня 2012 р.), «Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні» (м. Харків, 19 квітня 2013 р.), «Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України» (м. Київ, 5 липня 2013 р.), «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 20 листопада 2020 р.), «Topical issues of modern science, society and education» (м. Харків, 3–5 жовтня 2021 р.), «Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (м. Львів, 15–16 жовтня 2021 р.), «Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України» (м. Одеса, 29 жовтня 2021 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, переліку умовних позначень, трьох розділів, що об'єднують 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (355 найменувань на 36 сторінках) і 8 додатків на 88 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 353 сторінки, з них обсяг основного тексту – 214 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

1.1. Стан наукового розроблення проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу

Створення належних умов захисту життя та здоров'я правоохоронців, які щоденно перебувають в умовах загрози посягань з боку осіб, що вчиняють адміністративні чи кримінальні правопорушення, неможливе без проведення комплексного дослідження кримінально-правової та кримінологічної характеристики злочинів, передбачених ст. 345 КК України, а також заходів запобігання цим кримінально протиправним діянням.

Якісна реалізація зазначеної мети вимагає передусім з'ясування стану наукового розроблення кримінально-правових і кримінологічних проблем погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Це допоможе максимально оптимізувати наукові пошуки шляхів розв'язання зазначених проблем завдяки врахуванню результатів наукових досліджень учених, які безпосередньо чи опосередковано стосуються вказаної проблематики.

Доробки вчених, які досліджували вказану проблематику, можна класифікувати на такі групи:

1. Роботи, присвячені кримінально-правовій характеристиці погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

У межах цієї групи слід виокремити передусім праці В. І. Осадчого «Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (ст. 189-4 КК України)» (1994) [236] та «Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності» (2004) [234], А. В. Бойка «Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника

правоохоронного органу» (2013) [42], А. М. Удода «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України)» (2013) [294], М. В. Сийплікі «Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні» (2019) [271], О. О. Кирбят'єва «Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів» (2021) [169].

У дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук В. І. Осадчого «Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (ст. 189-4 КК України)» (1994) висвітлено соціальну обумовленість кримінально-правової заборони заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу. Встановлено фактори цієї обумовленості. Науковець доводить, що єдиним родовим об'єктом посягань на працівників правоохоронних органів є їх законна правоохоронна діяльність. У дослідженні запропоновано об'єднати в одній главі Кодексу всі норми, що передбачають різні посягання на працівників правоохоронних органів у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків. Аргументовано положення стосовно того, що заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу є двооб'єктним злочином: основний безпосередній об'єкт – законна діяльність судді, народного засідателя, працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, безпеки; додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт – здоров'я цих осіб та їхніх близьких родичів. У праці представлено новий підхід до вирішення питання про коло потерпілих від цього злочину. Стосовно працівників правоохоронних органів такими, згідно з діючими законами, є лише штатні працівники. Водночас обґрунтовано пропозицію розширити коло цих осіб, включивши родичів працівника правоохоронного органу шляхом вказівки в законі на його близьких і рідних. Під час аналізу ознак об'єктивної сторони сформульовано висновок про недоцільність вказівки в диспозиції ст. 189-4 КК на якісь конкретні дії, що можуть заподіяти тілесні ушкодження. З огляду на зазначене, доведено доцільність встановлення самостійної відповідальності за заподіяння працівникові правоохоронного органу як легких тілесних ушкоджень, так і побоїв, а також учинення проти нього інших насильницьких дій. По-новому вирішено питання про зміст юридичної конструкції

«у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків», який розкривається через єдність об'єктивного та суб'єктивного критеріїв. Об'єктивний критерій охоплює два елементи: 1) об'єктивний зв'язок заподіяння потерпілому тілесних ушкоджень з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків; 2) час заподіяння тілесних ушкоджень (до, під час і після виконання службових об'єктів). Зміст суб'єктивного критерію визначається єдністю мотиву й мети злочину, де мотивом слугує невдоволення виконанням працівником правоохоронного органу своїх службових обов'язків, а метою – запобігання виконання ним службових обов'язків, припинення чи зміна характеру такого виконання, а також завдання потерпілому тілесних ушкоджень з помсти за таке виконання. Доведено, що злочин, передбачений ст. 189-4 КК України, може бути вчинено лише з прямим умислом. Аргументовано висновок про доцільність передбачення в цій статті відповідальності за заподіяння тяжких ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого [236].

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук В. І. Осадчого «Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності» (2004) є комплексним науковим дослідженням проблем кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності. У праці розкрито сутність правоохоронної діяльності як об'єкта злочинів, здійснено системний аналіз складів злочинів проти правоохоронної діяльності, обґрунтовано доцільність створення самостійного інституту Особливої частини кримінального права «злочини проти правоохоронної діяльності», сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства. Автор досліджує складову кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності – співвідношення положень обставин, що виключають злочинність діянь, і права працівників правоохоронних органів на застосування ними вогнепальної зброї, спеціальних засобів, заходів фізичного впливу. У дисертації обґрунтовано витоки кожної з підстав застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів, заходів фізичного впливу; сформульовано критерії правомірності застосування вогнепальної зброї; обґрунтовано потребу в правовому

регламентуванні застосування вогнепальної зброї в одному законі; запропоновано варіант нової редакції ст. 43 КК України [234].

Наукову працю А. В. Бойка «Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу» (2013) присвячено дослідженню проблем кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Вчений виносить на захист теоретичні положення, що стосуються кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Автор досліджує об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього злочину; визначає зміст родового об'єкта злочинів, передбачених розділом XV Особливої частини КК України; доводить необхідність передбачення відповідальності в ст. 345 КК України лише за погрозу, пов'язану з правомірним виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків. У праці проаналізовано проблемні питання співвідношення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу із суміжними злочинами КК України, запропоновано внести відповідні зміни до Кодексу [42, с. 20].

Дисертація А. М. Удода «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України)» (2013) містить комплексну кримінально-правову характеристику злочину, передбаченого ст. 345 КК України. У праці проаналізовано соціально-історичні, кримінологічні фактори криміналізації погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу; досліджено досвід зарубіжних країн з питань кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу; схарактеризовано безпосередні об'єкти злочину, передбаченого ст. 345 КК України, потерпілого від злочину; здійснено дослідження об'єктивної та суб'єктивної сторони основних і кваліфікованих складів погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу; надано характеристику суб'єкта злочину; досліджено особливості кваліфікації погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, зокрема за сукупністю злочинів, а також особливості відмежування від інших злочинів. А. М. Удод сформулював пропозиції щодо вдосконалення ст. 345 КК України, навівши її модельну редакцію [294, с. 14-15].

У дисертації М. В. Сийпловіч «Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні» (2019) фрагментарно розглянуто окремі питання кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 345 КК України, зокрема щодо реальності погроз, розширення форм об'єктивної сторони цього злочину, відмежування від суміжних злочинів [270; 271].

У праці О. О. Кирбят'єва «Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів» (2021) запропоновано доповнити ст. 345 КК України, яка передбачає відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу, такою кваліфікуючою ознакою, як учинення дій з використанням зброї (КК Іспанії, КК ФРН); розширити коло потерпілих шляхом включення до нього осіб, які раніше виконували правоохоронні функції (функції з охорони правопорядку) (КК Швеції); встановити в ст. 345 КК України кримінальну відповідальність за погрозу звільненням за належне виконання професійних обов'язків, яке доцільно розглядати як психічний примус до вчинення необумовлених функціональними обов'язками дій; доповнити ст. 81 «Презумпція правомірності дій та рішень поліцейського» – відійти від «презумпції правоти» до «презумпції правомірності дій та рішень», оскільки презумпція правоти працівників правоохоронних органів є правовою фікцією (наперед помилкове рішення законодавця, проте воно сприяє захисту прав і свобод людини та громадянина, яким, зокрема, є представник влади); розширити коло потерпілих від цих кримінальних правопорушень завдяки визнанню потерпілим співробітника правоохоронного органу іншої держави (у межах реалізації різних форм поліцейського співробітництва України та Європейського Союзу, зокрема у формі безпосередньої участі в об'єднаних слідчих групах, як засіб підтримки Європолем діяльності поліцейських органів держав-членів і країн, з якими має угоди про співпрацю); для позначення близьких зв'язків працівника правоохоронних органів з іншими особами використовувати в диспозиції ст. 343, 345, 347, 348 та 349 КК України термінологічну конструкцію «близька особа» тощо [169, с. 7-9]. Учений також наголошує на доцільності включення до диспозиції ч. 2 ст. 345 КК України таких злочинних діянь, як умисне завдання удару або вчинення інших насильницьких дій,

які завдали фізичного болю та не спричинили тілесних ушкоджень [169, с. 17-18]; визнає слушність правової позиції, згідно з якою для кваліфікації дій особи як опору працівнику поліції та погрози або насильства щодо нього судам потрібно виходити з того, що дії особи, які полягали не в протидії законній діяльності працівника поліції, а здійснювалися з метою уникнення небезпеки для її життя і здоров'я у зв'язку із застосуванням працівником поліції невинновданого та (або) надмірного насильства, не можна кваліфікувати за ст. 342 та 345 КК; підтримує позицію вчених щодо необхідності уточнення в диспозиції цієї норми виду впливу на незаконний, адже на сьогодні через відсутність подібного уточнення можуть виникати ситуації, у яких кримінальним проступком визнаватимуть законний вплив на означену в диспозиції категорію осіб [169, с. 17-18].

Особливістю наукових праць цієї групи є наявність низки різнопланових пропозицій щодо вдосконалення редакції ст. 345 КК України та рекомендацій стосовно практики її застосування. Зазначене засвідчує потребу в їх узагальненні, аналізі та визначенні перспектив подальшого врахування під час розроблення оптимальної моделі кримінально-правової охорони правоохоронців від погроз і насильства.

2. Роботи, присвячені іншим кримінальним правопорушенням проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальним правопорушенням проти журналістів.

До них належать дослідження С. С. Яценка «Кримінально-правова охорона представників влади і суспільства» (1965) [325], В. М. Мамчура «Кримінальна відповідальність за умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку» (2002) [209], І. М. Залялової «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників правоохоронних органів» (2007) [160; 161], І. І. Давидович «Кримінально-правова охорона представників влади і громадян, які охороняють правопорядок» (2007) [145; 146], С. В. Антонова «Кримінальна відповідальність за посягання на діяльність службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350, 352 Кримінального кодексу України)» (2010) [10]; Є. М. Блажівського «Кримінальна

відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України» (2010) [39], А. С. Габуди «Кримінально-правова характеристика складу опору особам, наділеним владними повноваженнями» (2011) [133; 144], Д. Ю. Гуренка «Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу» (2011) [143; 144], А. Г. Мартирисяна «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя» (2011) [211], Є. М. Блажівського «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових і правоохоронних органів (інших державних діячів)» (2012) [40], В. А. Горбунова «Кримінальна відповідальність за знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу» (2012) [140], В. О. Чайки «Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця» (2012) [310], О. І. Донченко «Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони» (2013) [150; 151], І. М. Чуба «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: кваліфікація та відмежування від суміжних злочинів» (2014) [315], С. В. Владимиренко «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадянський обов'язок» (2015) [103], М. М. Комарницького «Кримінально-правова охорона осіб чи їх близьких родичів у зв'язку з виконанням ними свого службового чи громадського обов'язку» (2017) [174; 175], А. О. Цховребова «Втручання в діяльність працівника правоохоронних органів» (2017) [309], І. М. Ізай «Кримінально-правова протидія втручанням в діяльність працівників правоохоронних органів» (2018) [166], А. С. Бондарчук «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні» (2019) [44], І. Д. Метельського «Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин» (2020) [214] та ін.

Цінність публікацій цієї групи полягає в тому, що окремі висновки та пропозиції вказаних науковців, попри інший предмет дослідження, можуть бути використані для вдосконалення кримінально-правової охорони правоохоронців від

погроз і насильства. Вони дозволяють краще пізнати проблеми кримінально-правової охорони представників влади за результатами аналізу актуальних питань кримінальної відповідальності за суміжні кримінальні правопорушення.

3. Роботи, присвячені кримінологічним аспектам посягань на працівника правоохоронного органу.

До них можна віднести передусім дисертацію С. В. Єрмолаєвої-Задорожньої (2019), присвячену кримінологічній характеристиці й розробленню комплексу заходів запобігання злочинам, пов'язаним з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів. У праці встановлено найпоширеніші способи вчинення цих злочинів, розкрито їх типові місця, територіальне розповсюдження; наведено категорії осіб, які вчиняють перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів; розкрито фактори перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, роль професійної віктимності й небезпечної поведінки в механізмі вчинення злочинів, пов'язаних з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів; досліджено загальносоціальне, спеціально-кримінологічне та віктимологічне запобігання злочинам, пов'язаним з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів [158].

Варта уваги дисертація Л. В. Терещенко «Попередження органами внутрішніх справ посягань на життя та здоров'я працівників міліції у зв'язку з їх службовою діяльністю» (2002), де наголошено, що в сучасних умовах визнання пріоритету духовних цінностей стає актуальною задачею виховання населення в дусі усвідомлення високої соціальної та правової місії правоохоронців у боротьбі зі злочинністю. Автор доводить, що відродження високого авторитету працівників органів внутрішніх справ може активно сприяти підвищенню ефективності боротьби з правопорушеннями та злочинністю, духовному оздоровленню суспільства. У роботі розглянуто таке актуальне питання, як профілактика злочинів, пов'язаних із посяганням на життя та здоров'я правоохоронців – суб'єктів охорони правопорядку. На думку дисертанта, існують два основні фактори активного захисту їхнього життя та здоров'я: своєчасне застосування до винних осіб відповідної

суворой судової репресії; підвищення способів ранньої профілактики не лише з боку держави, а й власне працівників правоохоронних органів.

Здобувач наголошує на тому, що забезпечення фізичної та моральної безпеки правоохоронців необхідно розглядати не лише з позиції «законодавчої безпеки», а й практичного пошуку конкретних форм самозахисту. Так, їх безпеку слід розуміти в широкому значенні – моральному, біологічному, психічному, юридичному. У дослідженні доведено, що специфіка правоохоронної діяльності полягає передусім в інтеграції спеціальних і кримінологічно-соціологічних особливостей професіоналізму та спортивно-фізичних навичок, загальної професійної майстерності. Підвищена суспільна небезпека злочинних посягань на життя та здоров'я осіб цієї категорії вказує на необхідність осмислення рівня ефективності кримінального законодавства про відповідальність за такі злочини. Здобувач пропонує внести певні зміни до ст. 342, 345, 348 КК України.

На підставі кримінологічного аналізу визначено найбільш загальні причини й умови, що сприяють учиненню злочинів проти життя та здоров'я працівників правоохоронних органів. Істотний вплив на скоєння цього злочину має підвищений рівень криміналізації в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Злочинність означена підвищеним рівнем організованості заподіяння шкоди суспільству та її представникам. Це позначається на діяльності працівників правоохоронних органів, які здійснюють правоохоронні функції.

У дисертації наведено соціально-демографічну, соціально-психологічну, кримінально-правову та моральну характеристику осіб, які вчиняють ці злочини. Обґрунтовано висновок стосовно того, що особам, які посягають на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, притаманна грубість, зухвалість, почуття всездозволеності. Автор доводить доцільність проведення самостійного кримінологічного дослідження психології «взаємин» правоохоронців і правопорушників, розроблення відомчої інструкції щодо кримінологічно-етичних особливостей подолання екстремальних ситуацій у стосунках між зазначеними категоріями осіб. Дисертант здійснив спробу оцінки ефективності попередження ОВС посягань на життя, здоров'я та честь правоохоронців. У межах окресленої

проблематики пріоритетними напрямками дослідження визнано: підвищення авторитету системи органів внутрішніх справ; покращення професійних здібностей правоохоронців щодо самооборони й безпечного затримання правопорушників. У зв'язку з цим запропоновано конкретні заходи, спрямовані на підвищення ефективності запобігання зазіхань на життя та здоров'я працівників зазначеної категорії [280].

Дослідження третьої групи наукових праць свідчить про значний дисбаланс кримінально-правових і кримінологічних досліджень проблем погроз або насильства щодо правоохоронців. Серед наукових розробок українських вчених суттєво переважають роботи, у яких досліджено питання кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо правоохоронців. Натомість питання кримінологічної характеристики та запобігання цим злочинам фрагментарно розглянуто в межах дослідження суміжної проблематики. Крім того, в Україні відсутні комплексні дослідження, які поєднують кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів. Водночас з-поміж праць зарубіжних дослідників захищено не одне дисертаційне дослідження з кримінально-правових та кримінологічних аспектів цієї проблематики. Зокрема, варті уваги праці В. С. Ткаченка «Кримінально-правова охорона особи працівників правоохоронних органів, які забезпечують громадський порядок та громадську безпеку» (1998) [281], О. В. Шабанова «Охорона життя та здоров'я співробітника правоохоронного органу: кримінально-правова та кримінологічна характеристика» (2003) [317], М. Б. Мохового «Кримінологічна характеристика та попередження злочинів, що посягають на представників влади» (2004) [219], Р. Т. Гамідова «Застосування насильства відносно представника влади: кримінально-правове та кримінологічне дослідження (на прикладі Республіки Дагестан)» (2010) [136], І. М. Шитякова «Забезпечення віктимологічної безпеки співробітників кримінально-виконавчої системи від кримінальних посягань засуджених» (2011) [320], І. Є. Сулейманової «Насильницькі злочини проти представників влади у сфері порядку управління: кримінально-правове та кримінологічне дослідження» (2015) [277], Д. Є. Дроздова «Кримінологічна оцінка й

попередження застосування насильства щодо посадової особи правоохоронного органу (2020) [152].

Попри значну кількість праць, присвячених питанням кримінально-правової та кримінологічної характеристики погроз або насильства щодо правоохоронців, чимало проблем у цій сфері залишилися нерозв'язаними.

Аналіз наукової літератури засвідчує наявність різних концепцій щодо забезпечення кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів від погроз і насильства, а також заходів запобігання цим кримінально протиправним діям. Окремі пропозиції вчених є суперечливими, а тому не дозволяють комплексно підійти до розв'язання актуальних проблем у межах предмета дослідження. Зарубіжні наукові праці не враховують особливостей соціально-економічної та політичної ситуації в Україні, особливостей національного менталітету потерпілих і правопорушників, роботи правоохоронних органів, конструкції ст. 345 КК України й інші обставини.

Водночас праці українських і зарубіжних учених мають вагоме значення для розкриття змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України, формування основних елементів кримінологічної характеристики цих злочинів (їх структури, динаміки, питомої ваги, виду й рівня латентності, детермінант, характеристики особи злочинця та потерпілого), а також розроблення заходів запобігання цим кримінально протиправним діям.

Крім аналізу результатів наукових досліджень, варто зосередитися на проблемах, які виникають на практиці під час виявлення, кваліфікації, досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 345 КК України, а також запобігання їм. Серед них опитані працівники ДВБ НП України називають труднощі кваліфікації та доказування цих злочинів, низьку ефективність досудового розслідування, значний рівень їх латентності тощо.

1. *Труднощі кваліфікації.* Ідеться передусім про труднощі відмежування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 121, 122, 125, 342, 343, 348, 349 КК України. Тому закономірно, що кваліфікацію погроз або насильства щодо працівників

правоохоронних органів іноді здійснюють за іншими, «більш м'якими» статтями (наприклад, за ст. 342, 343 КК України). Непоодинокими є випадки, коли дії правопорушника хибно визнають адміністративними правопорушеннями.

Опитані правоохоронці констатують відсутність визначення на законодавчому рівні поняття погрози, що зумовлює неоднозначне тлумачення цього терміна.

Проблеми кримінально-правового відмежування від суміжних злочинів зумовлені неправильним трактуванням об'єктивної сторони кримінально протиправного діяння, передбаченого ст. 345 КК України (наприклад, як хуліганство, опір, умисне спричинення тілесних ушкоджень), а також некоректним встановленням мети й мотиву вказаних злочинів (як таких, що вчинені не у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу своїх службових обов'язків). Дійсно, попри те, що діяння обумовлене виконанням правоохоронних функцій, обстановка може не відповідати безпосередньому виконанню службових обов'язків. Особу потерпілого правоохоронця органи досудового розслідування іноді розглядають як цивільну особу (хоча посягання вчинено у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків).

2. Труднощі доказування. Вони полягають у неможливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій у разі вчинення злочину, передбаченого ч. 1-2 ст. 345 КК України. Для кваліфікації злочину за ст. 345 КК України вимагається доведення вини правопорушника шляхом надання аудіо- та відеофіксації або наявності свідків правопорушення, або реальних тілесних ушкоджень (реальні тілесні ушкодження не стосуються погроз). У разі погроз слід довести, що правопорушник має змогу реалізувати наслідки погроз і безпосередньо бажає цього. Однак найчастіше в конфлікті беруть участь працівник поліції та особа, яка порушує закон, з огляду на що свідків вказаного злочину здебільшого немає. Водночас аудіо- та відеофіксації обставин події часто також немає.

Потерпілі нерідко своєчасно не ідентифікують себе перед правопорушником як правоохоронці (наприклад, не представляються, що вони поліцейські, хоча їх участь у конфлікті обумовлена саме виконанням ними своїх професійних обов'язків, однак через обмежений час і стресову ситуацію не встигли чи забули

представитись). У таких випадках учинене кваліфікують за іншими статтями КК України (наприклад, як хуліганство або умисне нанесення тілесних ушкоджень). Наприклад, керівник підрозділу превенції одного з територіальних органів поліції, перебуваючи в черговій відпустці, став очевидцем ДТП, унаслідок якого між водієм і пасажиром одного транспортного засобу та водієм іншого транспортного засобу розпочалася бійка на підґрунті особистісної неприязні. Бажаючи припинити вказані протиправні дії, поліцейський втрутився в конфлікт, оскільки це прямо передбачено вимогами Закону України «Про Національну поліцію», однак не встиг представитися, унаслідок чого учасники конфлікту, хибно сприймаючи його за одну зі сторін протистояння, разом нанесли поліцейському легкі тілесні ушкодження.

3. Низька ефективність досудового розслідування. Певною мірою це зумовлено низьким рівнем кваліфікації працівників органів прокуратури й досудового розслідування через неякісну освіту та брак практичного досвіду. Унаслідок цього виникають проблеми щодо кваліфікації вказаних злочинів, а збирання доказів іноді відбувається з порушенням норм КПК України.

Трапляються випадки неналежного фіксування за допомогою технічних засобів фактів погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, неналежне оформлення матеріалів, що в подальшому викликає сумніви у кваліфікації цього виду злочину.

Непоодинокими є передчасні постанови про закриття кримінальних проваджень, без встановлення всіх обставин подій.

4. Значний рівень латентності цих злочинів. Часто відбувається укриття цих злочинів через безпосередню вказівку керівництва того чи іншого підрозділу правоохоронного органу та прокуратури. Це, серед іншого, зумовлено «принциповою позицією» процесуального керівника щодо обов'язкової наявності низки суб'єктивних та об'єктивних ознак, які не завжди можна задокументувати й долучити до матеріалів кримінальних проваджень. Ідеться також про невнесення або порушення строків внесення інформації про ці злочини до ЄРДР, або розглядання її відповідно до норм Закону України «Про звернення громадян», що вказує на помилкову правову оцінку. Наявне також небажання потерпілої сторони

ініціювати досудове розслідування за ст. 345 КК України через прагнення до спрощеної процедури юридичного оформлення обставин події (здебільшого поліцейські воліють притягнути особу до адміністративної відповідальності за дрібне хуліганство чи злісну непокору, хоча наявні всі ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України). Інколи правоохоронці дають неправдиві відомості про обставини вчинення погроз або насильства щодо них, бажаючи приховати мотив учинення правопорушення (наприклад, через власну протиправну поведінку, що передувала цьому) (додаток В) [16, с. 1030-1034].

Опитані правоохоронці виокремлюють й інші проблеми кримінально-правової протидії погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів, а також запобігання їм. Вони пов'язані з неефективною системою диференціації кримінальної відповідальності за ці делікти й застосування заходів кримінально-правового характеру в разі їх учинення, а також необхідністю пошуку нових шляхів запобігання вказаним злочинам. Більш докладно ці проблеми буде висвітлено в подальших розділах роботи.

У контексті реформування кримінального законодавства одним з можливих варіантів розвитку подій може стати відмова в новому проєкті КК України від виокремлення погроз або насильства щодо працівника правоохоронного як самостійного складу злочину в межах окремої статті. Один з членів робочої групи, яка працює над розробленням проєкту, нині заявляє, що немає потреби буквально виконувати ст. 23 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності і створювати спеціальні склади злочинів, що полягають у застосуванні фізичної сили чи погроз з метою втручання у виконання службових обов'язків посадовою особою судових або правоохоронних органів під час провадження у зв'язку із вчиненням злочинів, що охоплюються цією Конвенцією. Адже втручання в діяльність різних категорій посадовців, впливу на них як із застосуванням фізичної сили чи погроз, так і без такого втручання і так вже присвячено кілька статей КК України [305, с. 19]. Однак уже станом на 15 жовтня 2021 року проєкт нового КК України містить ст. 7.7.4 «Насильство у зв'язку з виконанням особою службових повноважень, професійних функцій, реалізацією суб'єктивного права чи

виконанням юридичного обов'язку». Відповідно до положень цієї статті, «особа, яка щодо особи (чи її близької особи) у зв'язку з виконанням нею, у тому числі в минулому, службових повноважень, професійних функцій журналіста чи професійних обов'язків, пов'язаних з наданням публічних послуг, реалізацією нею суб'єктивного права чи виконанням юридичного обов'язку в інтересах суспільства або правосуддя, застосувала насильство, – вчинила злочин 1 ступеня» [177].

У якій би формі не було відображено нову заборону, що стосується погроз або насильства стосовно працівника правоохоронного органу, це діяння буде визнано злочином чи кримінальним проступком. Змінитися може лише номер, назва статті, об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, однак власне посягання на правоохоронців, що наявні на практиці, залишаться такими самими (різноманітні погрози, завдання тілесних ушкоджень).

Розроблення оптимально ефективної моделі запобігання та кримінально-правової протидії погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів потребує, з одного боку, розкриття кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, з метою вироблення рекомендацій щодо кваліфікації цих суспільно небезпечних діянь, удосконалення відповідних положень кримінального законодавства, а з іншого – формування системи заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів, що базується на об'єктивній науково обґрунтованій кримінологічній характеристиці цих деліктів.

Грунтовне дослідження кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу потребує розкриття змісту таких фундаментальних категорій, як «кримінально-правова характеристика злочину», «кримінологічна характеристика злочину», «запобігання злочинам».

1. Термін *«кримінально-правова характеристика злочину»* є недостатньо розробленим у теорії кримінального права. Одним з найбільш вживаних на сьогодні є визначення цієї дефініції, запропоноване А. А. Вознюком. На його думку, кримінально-правова характеристика злочину – це опис, визначення істотних,

характерних його особливостей та ознак; система відомостей про істотні, характерні особливості й ознаки злочину [129, с. 155]. Мають рацію також В. Борисов та О. Пащенко, які вважають, що кримінально-правова характеристика становить систему, сукупність спеціалізованої наукової інформації про певний вид злочинів [47, с. 181].

Кримінально-правова характеристика є матеріальним підґрунтям кримінологічної, криміналістичної та оперативно-розшукової характеристики, оскільки містить правову характеристику злочину, який виявляють, розслідують і вчиненню якого запобігають [125, с. 67]. Головним завданням кримінально-правової характеристики злочину є забезпечення правильної кваліфікації суспільно небезпечного діяння. Вона уможлиблює повне та всебічне вивчення злочину, удосконалення підстав кримінальної відповідальності за його вчинення, а також правильне тлумачення ознак складу злочину, призначення покарання, застосування заохочувальних кримінально-правових норм тощо. Кримінально-правова характеристика включає елементи, необхідні передусім для правильної кваліфікації злочину, а саме: 1) склад злочину; 2) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочину; 3) характер (вид і розмір) покарання за злочин; 4) спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності або обставини, що виключають злочинність діяння [129, с. 157-158]. З урахуванням зазначеного в межах кримінально-правової характеристики погроз або насильства щодо правоохоронців варто дослідити: об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки цих злочинів, а також покарання за їх учинення.

2. *Кримінологічна характеристика злочинів* є більш розробленою науковою категорією, однак кримінологи її визначають по-різному, зокрема як стійкі відомості про рівень, структуру, динаміку й географію злочинних дій, а також про осіб, які їх учиняють, тобто нові відомості про справжній стан явища, повні й точні знання про нього для ефективної та науково обґрунтованої боротьби з конкретними злочинами (В. В. Василевич) [51, с. 83]; сукупність статистично значущих показників про злочинність (злочини) й особу злочинця (О. Г. Кальман) [167, с. 10]; уніфікований системний опис сукупності даних (достатньої інформації) про певний вид або групу

злочинів, що використовується для організації та здійснення запобігання їм (М. І. Фіалка) [52, с. 771].

Кримінологічну характеристику злочинів, на думку М. І. Фіалки, становлять такі групи елементів: кримінологічно значущі ознаки злочинів; дані, які характеризують кримінологічну ситуацію вчинення злочинів; ознаки, що визначають специфіку діяльності із запобігання злочинам. До першої групи належать: дані про предмет злочинного посягання, дані про особу злочинця, мотив і мету злочину, дані про особу потерпілого. До другої групи належать: статистична поширеність злочинів, дані про соціальні умови (обстановку) злочину (соціально-політична, соціально-економічна, час, географія, соціальне середовище тощо). До третьої групи належать: причини злочинів, наслідки злочинів, механізм злочину, обставини, що сприяють учиненню злочинів [52, с. 771]. Вчений запропонував досить широкий набір елементів кримінологічної характеристики злочинів. Однак під час характеристики певних видів злочинів набір цих елементів може бути значно меншим. «З огляду на те, що кожна група злочинів є індивідуальною, структура кримінологічної характеристики для кожного різновиду злочинних правопорушень є особливою» [128, с. 54].

Ураховуючи зазначене, а також конструкцію злочину, передбаченого ст. 345 КК України, у межах кримінологічної характеристики погроз або насильства щодо правоохоронців можна розглянути сучасний стан учинення цих деліктів, кримінологічну характеристику осіб, які їх учинили, потерпілих від них деліктів, а також їх детермінанти.

3. Запобігання злочинам. Запобігання злочинності – це кримінологічне поняття, яким позначають теорію та практику протидії злочинності шляхом перешкоджання дії чинників, що її детермінують, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [53, с. 460].

Запобігання суспільно небезпечним діям – це діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на профілактику, відвернення та припинення суспільно небезпечних діянь. Запобігання суспільно небезпечним діям має тричленну структуру й охоплює:

1) профілактику – усунення причин та умов їх учинення;

2) відвернення – недопущення вчинення суспільно небезпечних діянь особами, у яких виник умисел, однак вони не вчинили жодних підготовчих дій;

3) припинення – зупинення (переривання) тих суспільно небезпечних діянь, що вже розпочалися, але ще не завершилися – готування, замаху, а також продовжуваного й триваючого злочинів. Припинення злочину – це недопущення доведення його до кінця чи настання його суспільно небезпечних наслідків [108, с. 159-160].

З огляду на природу та сфери дії детермінант злочинності, її вияви, вітчизняна кримінологічна теорія охоплює трирівневу систему запобіжних напрямів: загальносоціальне, спеціально-кримінологічне й індивідуальне запобігання [53, с. 461]. У цьому дослідженні слід також звернути увагу на розроблення заходів запобігання на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях. Натомість індивідуальний рівень видається суто практичним, оскільки заходи індивідуального запобігання – це фактично заходи спеціально-кримінологічного рівня, що застосовуються до конкретної особи. Кожна особа, яка вчиняє злочин, передбачений ст. 345 КК України, є особливою, а отже, набір заходів є індивідуальним у кожному конкретному випадку.

1.2. Об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України

Головним елементом кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу є склад злочину, передбаченого ст. 345 КК України, який утворюють такі елементи, як об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Характеризуючи зазначений злочин, слід з'ясувати, як називати його елементи – елементами злочину чи складу злочину. В одних випадках вчені говорять про об'єкт кримінального правопорушення, а в інших – про об'єкт складу кримінального правопорушення або об'єктивну сторону кримінального правопорушення та

об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення. Зазначене стосується також суб'єкта й суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

У цьому контексті варта уваги позиція А. А. Вознюка, який зазначає, що лише окремі ознаки злочину, описані в ч. 1 ст. 11 КК України, і складу злочину цілком збігаються. Однак фактично всі обов'язкові ознаки складу злочину збігаються з ознаками злочину. Це пояснюється тим, що вони притаманні всім без винятку злочинам, передбаченим Особливою частиною КК України, з огляду на що їх цілком закономірно називають обов'язковими ознаками складу злочину. Водночас інші – факультативні ознаки складу злочину – властиві окремим злочинам (про це безпосередньо йдеться в диспозиціях окремих статей Особливої частини КК України або вони логічно випливають з їх змісту). Факультативні ознаки складу злочину інколи стають обов'язковими ознаками для певних злочинів. Отже, можна дійти висновку, що факультативні ознаки складу злочину є водночас ознаками окремих злочинів, а тому визначення злочину, передбачене ч. 1 ст. 11 КК України, містить лише частину ознак злочину. Зазначене вище дає змогу стверджувати, що всі ознаки складу злочину є водночас ознаками злочину [111, с. 279].

У межах дослідження кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу логічним є здійснення детального й послідовного розгляду всіх елементів цього складу злочину, які в сукупності утворюють нерозривну систему взаємопов'язаних об'єктивних і суб'єктивних ознак, характеризуючи це діяння як злочин.

Передусім слід звернути увагу на об'єкт складу злочину, який має визначальне значення в побудові Особливої частини КК України, розкриває сутність злочину та слугує критерієм правильного кримінально-правового розмежування.

У теорії кримінального права сформовано різні *концепції об'єкта* складу злочину, серед яких: суспільні відносини, що охороняються нормами кримінального закону (В. К. Гришук) [141, с. 77-88]; охоронювані кримінальним законом суспільні відносини (В. К. Глістін) [138]; суспільно визначена цінність (благо), яка зазнає шкоди від конкретного злочинного діяння (В. Я. Тацій) [278, с. 3]; охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм

певної шкоди або створюючи загрозу завдання такої шкоди (А. В. Савченко) [184, с. 90-92]; охоронювана кримінальним законом соціальна безпека, тобто стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, що піддається злочинному посяганню, за яке передбачено кримінальне покарання (О. К. Зателєпін) [162, с. 29-30]; блага, що охороняються кримінальним правом (С. Б. Гавриш) [134, с. 65] тощо.

Найбільшого поширення набуло визначення об'єкта складу злочину як суспільних відносин, що перебувають під кримінально-правовою охороною та яким у разі вчинення злочину заподіюється або може бути заподіяна шкода. Теорія суспільних відносин як об'єкта злочину виглядає більш переконливою [279, с. 42-43]. Вона набула значного поширення, є вдало апробованою в кримінально-правовій характеристиці та кваліфікації низки злочинів і має розвинутий поняттєво-категоріальний апарат [121, с. 280].

Характерними ознаками об'єкта складу злочину є: суспільні відносини, предмет і потерпілий. Причому суспільні відносини є обов'язковою складовою об'єкта складу злочину, а предмет і потерпілий – факультативними.

Правова наука, ґрунтуючись на загальнофілософських уявленнях, визначає зміст суспільних відносин як сукупність взаємопов'язаних елементів, а саме: суб'єкти (носії) суспільних відносин, предмети, з приводу яких існують суспільні відносини та соціальний зв'язок, що відображає зміст цих відносин [183, с. 102-103; 298, с. 65-71; 181, с. 58-59; 213, с. 97-99; 182, с. 123-127; 221, с. 50-63].

Загальноприйнятою є *класифікація* об'єкта складу злочину за вертикаллю – на загальний, родовий і безпосередній [278, с. 3; 183, с. 102-103; 298, с. 65-71; 213, с. 97-99; 182, с. 123-127]. Водночас окремі вчені звертають увагу на видовий об'єкт складу злочину [105, с. 262-275; 156, с. 153-154; 295, с. 166].

Загальним об'єктом складу злочину є всі суспільні відносини, що охороняються КК України.

Родовим об'єктом складу злочину є певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною суттю суспільних відносин, що охороняються єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм. У контексті погрози або

насильства щодо працівника правоохоронного органу такими є суспільні відносини, що існують з приводу нормального функціонування та авторитету органів державної влади.

Суспільні відносини такого типу слід визначати як систему взаємопов'язаних елементів, що охоплює: суб'єкти (носії) відносин – ті, хто виконують правозахисну та правозастосовну функцію (працівники правоохоронних органів), а також ті, на кого поширюється правозахисний або правозастосовний вплив працівників правоохоронних органів (учасники кримінального чи адміністративного процесу тощо); предмет відносин – цінності або блага, з приводу яких суб'єкти вступають у відносини (наприклад, майно особи, яке підлягає конфіскації); соціальний зв'язок – взаємопов'язаний механізм реалізації суб'єктами своїх повноважень з одного боку, що призводить до виникнення обов'язків у суб'єктів з іншого боку, а також система контролю за повнотою та своєчасністю виконання таких обов'язків (наприклад, особа, притягнута працівником поліції до адміністративної відповідальності, сумлінно виконує рішення про накладення адміністративного стягнення).

Основним інструментом визначення місця розташування кожного окремо взятого складу злочину в системі Особливої частини КК України є *безпосередній об'єкт* складу злочину. У теорії кримінального права існує декілька основних поглядів щодо визначення поняття безпосереднього об'єкта складу злочину, серед яких: суспільні відносини, на які посягає конкретний злочин і яким він заподіює шкоду (А. В. Савченко) [185, с. 82-84]; конкретне суспільне відношення, благо або інтерес, на які посягає конкретний злочин (П. Л. Фріс) [298, с. 65-71]; соціальні цінності, на які посягає конкретна злочинна дія або бездіяльність (П. С. Матишевський) [213, с. 97-99]; конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону кримінального закону і яким завдається шкода злочином, що підпадає під ознаки вказаного складу (В. Я. Тацій) [278, с. 3]. На наш погляд, найбільш прийнятним є визначення поняття безпосереднього об'єкта складу злочину, запропоноване А. В. Савченком та В. Я. Тацієм.

Зважаючи на викладене, *безпосередній об'єкт складу злочину можна визначити як найбільш важливі суспільні відносини, притаманні конкретному*

складу злочину, які характеризують його істинну природу та визначають місце останнього в структурі Особливої частини КК України, перебувають під охороною чітко визначеної кримінально-правової норми та яким заподіюється або може заподіюватись шкода внаслідок учинення злочину.

Загальноприйнятою є класифікація об'єктів складу злочину за горизонталлю – на основний і додатковий [278, с. 3; 183, с.102-103; , 298, с. 65-71; 181, с. 58-59; 213, с. 97-99; 182, с. 123-127].

У теорії кримінального права існує декілька різних поглядів щодо безпосереднього основного та додаткового об'єктів складу злочину.

Безпосередній основний об'єкт злочину визначають по-різному, зокрема як суспільні відносини, які є частиною родового об'єкта, що передусім зазнає шкоди від злочину (М. І. Бажанов) [11, с. 32-33]; об'єкт злочину, який визначає суспільну небезпеку конкретного діяння, характеризує склад конкретного злочину та визначає його місце в системі родового й загального об'єктів злочину (П. Л. Фріс) [299, с. 136]; суспільні відносини, на які посягає окремий (конкретний) злочин, заподіюючи їм шкоду чи створюючи загрозу її заподіяння, і які законодавець поставив під кримінально-правову охорону конкретної норми закону про кримінальну відповідальність (А. А. Вознюк) [111, с. 328]; окремі суспільні відносини (правовідносини), інтереси, цінності, блага тощо, які порушуються тим чи іншим злочином і задля охорони яких передбачено певну статтю Особливої частини КК України (В. С. Ковальський) [295, с. 163]; такі суспільні відносини, інтерес, які законодавець, створюючи норму, намагався поставити під охорону кримінального закону (Є. О. Фролов) [300, с. 269-278; 301 с. 184-225]; найбільш важливі відносини, що визначають місце складу злочину в структурі Особливої частини КК України і охороняються конкретною кримінально-правовою нормою та яким заподіюється шкода, або які опиняються перед загрозою заподіяння шкоди внаслідок учинення злочину (В. Б. Харченко) [306, с. 36].

На підставі аналізу зазначених визначень можна дійти висновку, що *безпосереднім основним об'єктом складу злочину слід вважати суспільні відносини, які становлять сутність злочину, виправдовують існування самотійної*

кримінально-правової норми та визначають її місце в системі Особливої частини КК України і яким обов'язково заподіюється шкода або створюється загроза її заподіяння.

У теорії кримінального права існує дві позиції щодо класифікації безпосередніх об'єктів: згідно з першою, їх поділяють на *основний (головний), додатковий і факультативний* [178, с. 127; 299, с. 135-136], а відповідно до другої – на *основний (головний), додатковий обов'язковий та додатковий факультативний* [106, с. 21-32; 184, с. 95; 187, с. 108; 295, с. 170]. Найбільш логічною видається друга позиція, оскільки, як слушно зауважує А. А. Вознюк, виокремлення в цій класифікації факультативного об'єкта як самостійного різновиду безпосереднього об'єкта злочину поряд з основним і додатковим порушує правила логіки, оскільки відбувається на підставі різних критеріїв. Логічним є поділ об'єктів за значенням для об'єкта кримінально-правової охорони певної норми на основні й додаткові, а за обов'язковістю для певного злочину – на обов'язкові та факультативні [106, с. 24]. У цьому контексті постає питання стосовно розбіжностей зазначених об'єктів. А. В. Савченко зауважує, що додатковий необхідний об'єкт злочину – це суспільні відносини, яким під час учинення цього злочину завжди спричиняється шкода. Додатковий факультативний об'єкт злочину – це ті суспільні відносини, яким під час учинення вказаного злочину в одному випадку заподіюється шкода, а в іншому – ні [184, с. 95]. А. А. Вознюк стверджує, що додатковий необхідний (обов'язковий) об'єкт злочину – це суспільні відносини, на які завжди посягає певний злочин, заподіюючи їм шкоди або створюючи загрозу її заподіяння поряд з безпосереднім основним об'єктом, і який в інших випадках може бути самостійним основним безпосереднім об'єктом злочину. Водночас додатковий факультативний (необов'язковий) об'єкт злочину – це суспільні відносини, на які не завжди посягає злочин, заподіюючи їм шкоду або створюючи загрозу її заподіяння поряд з безпосереднім основним об'єктом, і який в інших випадках може бути самостійним основним безпосереднім об'єктом злочину [106, с. 25].

На підставі зазначеного можна стверджувати, що безпосереднім додатковим об'єктом складу злочину є суспільні відносини, яким заподіюється

шкода або виникає загроза її заподіяння, одночасно з безпосереднім основним. Безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом складу злочину є суспільні відносини, шкода яким заподіюється завжди на рівні з безпосереднім основним об'єктом, тобто в кожному випадку вчинення певного злочину. Безпосереднім додатковим факультативним об'єктом складу злочину є суспільні відносини, шкода яким в одних випадках заподіюється на рівні з безпосереднім основним об'єктом і може мати значення для кваліфікації, а в інших – не заподіюється.

Характеризуючи безпосередній об'єкт погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, слід зауважити, що існують різні погляди стосовно доцільності існування цієї кримінально-правової норми. Правильне вирішення цього питання неможливе без детального вивчення безпосереднього основного та безпосереднього додаткового об'єкта вказаного складу злочину [269, с. 268-269].

Учені по-різному визначають безпосередній основний об'єкт злочину, передбаченого ст. 345 КК України, зокрема як суспільні правоохоронні відносини (А. М. Удод) [294, с. 9]; суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків (В. І. Осадчий) [231, с. 804]; нормальну діяльність правоохоронних органів, їх авторитет (Л. П. Брич) [230, с. 1055]; такі складові авторитету правоохоронних органів, як особиста недоторканність та (або) законні майнові інтереси їхніх працівників і близьких родичів останніх, забезпеченням яких держава досягає необхідних умов для належного виконання такими працівниками своїх службових обов'язків (С. І. Дячук) [229, с. 1111]; суспільні відносини, що становлять зміст законної управлінської діяльності працівників правоохоронних органів, виконання службових обов'язків якими забезпечує авторитет зазначених органів (А. В. Бойко) [42, с. 9].

Різняться думки вчених також щодо додаткового об'єкта цього посягання. Л. П. Брич додатковим об'єктом цього злочину визнає психічну недоторканність працівників правоохоронних органів або їхніх близьких родичів, їх здоров'я [230, с. 1055], а А. В. Бойко – психічну й тілесну недоторканність працівників

правоохоронних органів або їхніх близьких родичів, їхнє здоров'я, майнові інтереси [42, с. 9]. Натомість А. М. Удод конкретизує той факт, що це – обов'язковий додатковий об'єкт злочину, передбаченого ст. 345 КК України, і визначає його як суспільні відносини у сфері забезпечення особистої недоторканності та здоров'я працівника правоохоронного органу та (або) його близьких родичів, та (або) відносини у сфері забезпечення недоторканності власності зазначених осіб [294, с. 9].

У разі вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу шкода завдається нормальній діяльності й авторитету органів державної влади, а також здоров'ю чи психічній недоторканності працівника цього органу або його близьких родичів. Таким чином, ідеться про безпосередній основний та безпосередній додатковий об'єкти складу злочину. Зокрема, якщо склад злочину містить у собі декілька безпосередніх об'єктів, законодавець визначає один з них, який, як зауважує П. Л. Фріс, перебуває на «першій лінії» кримінально-правової охорони як найбільш важливий у разі вчинення конкретного діяння, тобто вказує на ступінь суспільної небезпеки та структуру складу злочину, а інші охороняє паралельно, у зв'язку з їх обов'язковим існуванням під час учинення конкретного злочинного посягання [298, с. 65-71]. Цим зумовлено існування самостійної кримінально-правової норми погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Безпосереднім основним об'єктом погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу слід вважати нормальну діяльність та авторитет правоохоронних органів, які законодавець поставив під кримінально-правову охорону, надаючи цим відносинам пріоритетності перед додатковим безпосереднім об'єктом вказаного складу злочину. Водночас зміст безпосереднього додаткового обов'язкового об'єкта погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу становлять суспільні відносини, що існують з приводу охорони здоров'я та психічної недоторканності працівника такого органу, а також його близьких родичів і їхнього майна. Вочевидь, спираючись саме на додатковий безпосередній об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України, деякі науковці роблять необґрунтовані, на нашу думку, припущення стосовно недоцільності існування означеної норми як самостійного складу злочину. Окремі частини додаткового безпосереднього об'єкта

складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України, є безпосередніми основними об'єктами складів злочинів, передбачених ст. 121, 122, 125, 126, 129, 195 КК України, – це, відповідно, умисне нанесення тяжких тілесних ушкоджень, умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, легке тілесне ушкодження, побої та мордування, погроза вбивством і погроза знищення майна. Вказані суспільні відносини перебувають під кримінально-правовою охороною під час учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, у зв'язку з тим, що посягання на них призводить до порушення суспільних відносин з приводу нормальної діяльності й авторитету правоохоронних органів, що зумовлює існування цієї самостійної статті Особливої частини КК України. Таке існування видається обґрунтованим і доцільним [24, с. 55].

Крім того, варта уваги проблема потерпілого в складі злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Згідно з диспозицією ст. 345 КК України, потерпілим є працівник правоохоронного органу та його близькі родичі.

Слід зазначити, що в теорії та на практиці немає єдиного тлумачення поняття «правоохоронний орган» [296, с. 356]. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, *правоохоронними органами* є: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [259].

Натомість у ст. 1 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 року, який утратив чинність 8 липня 2018 року, *правоохоронними органами* було визнано державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [258]. Така позиція законодавця була цілком прийнятною, з огляду на динаміку мінливості системи центральних органів виконавчої влади в Україні, що охоплює систематичні реформування та реорганізації

правоохоронних органів. Ми також схилиємося до думки щодо неможливості й недоцільності визначення вичерпного переліку правоохоронних органів. Однак, згідно з положеннями цього закону, категорія «правоохоронні органи» не включає в себе сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до Конституції та законів України, діяльність яких безпосередньо спрямована на виконання завдань захисту інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Очевидно, що така позиція законодавця жодним чином не відповідає завданням кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності. Водночас цей закон покликаний регулювати суспільні відносини в зовсім іншій галузі права, у зв'язку з чим його не було приведено у відповідність до КК України.

Ураховуючи викладене, пропонуємо визначити зміст загального поняття *правоохоронного органу як органу державної влади, наділеного сукупністю специфічних ознак, притаманних виключно правоохоронній або правозастосовній діяльності, пов'язаній із захистом встановленого Конституцією України суспільного ладу держави, економічної та політичної систем, прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, економічної та територіальної цілісності України. Працівником правоохоронного органу в зазначеному контексті слід вважати особу, що перебуває на службі в правоохоронному органі, у зв'язку з чим залежно від обсягу наданих їй прав і покладених на неї обов'язків постійно або тимчасово виконує правоохоронні або правозастосовні функції. Зазначені терміни варто закріпити в ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів».*

Не можна погодитися з І. І. Давидович стосовно того, що поняття «працівник правоохоронних органів», яке характеризує потерпілого в злочинах, передбачених ст. 345, 347, 349 КК України, охоплює і колишніх працівників цих органів, причому як тих, хто припинив трудові відносини з правоохоронним органом у зв'язку з виходом на пенсію, так і тих, хто звільнений за іншими підставами [146, с. 50]. Недостатньо аргументованою видається позиція І. М. Ізай, яка стверджує, що за ст. 345 КК України слід кваліфікувати посягання на колишнього працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням таким працівником службових

обов'язків у минулому, з метою примушування до визнання процесуальних рішень незаконними (подання заяв, надання показань щодо незаконності рішень, прийнятих під час перебування на посаді в правоохоронному органі) [166, с. 14]. Будь-які вказівки на колишніх працівників правоохоронних органів у ст. 345 КК України відсутні. Тому запропоновані дослідниками тлумачення відповідних норм є помилковими. Водночас варта уваги пропозиція І. І. Давидович стосовно доречності в описанні потерпілого в диспозиціях ст. 345, 347, 349 КК України після слів «працівник правоохоронного органу» вказати «або колишній працівник» [146, с. 50].

Адже на практиці трапляються випадки вчинення фізичного насильства щодо правоохоронців у зв'язку з їх діяльністю в минулому. Наприклад, *21 вересня 2018 року о 23 год 45 хв ОСОБА_1, маючи на меті помститися ОСОБА_2 за виконання ним службових обов'язків під час роботи в правоохоронних органах, який у період з 12 вересня 2014 року до 06 листопада 2015 року перебував на посаді старшого інспектора відділення державної автомобільної інспекції з обслуговування Новгород-Сіверського району УМВС України в Чернігівській області та неодноразово зупиняв за порушення Правил дорожнього руху України ОСОБА_1, оформлював матеріали для притягнення останнього до адміністративної відповідальності. Таким чином в ОСОБА_1 виникло неприязне ставлення до останнього. Тому він знаходячись поруч з магазином «Ярмак», що розташований за адресою: вул. Шевченка, буд. 21-а, м. Новгород-Сіверський Чернігівської області, умисно спричинив ОСОБА_2 легкі тілесні ушкодження, що спричинили короточасний розлад здоров'я* [97].

З огляду на зазначене, щоб не переобтяжувати диспозиції ст. 345 КК України варто доповнити її приміткою такого змісту: *«Відповідальність за цієї статтею, а також статтею 348 цього Кодексу настає в разі вчинення погроз або фізичного насильства щодо колишнього працівника правоохоронного органу чи його близької особи у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків у минулому»*.

Характеризуючи близьких родичів як потерпілих від погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу, не можна залишити поза увагою той факт, що це поняття вжито в множині. Має рацію Л. П. Брич стосовно того, що на

відміну від ч. 1 ст. 345 КК України, де поняття «близькі родичі» вжито в множині, у п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України йдеться про близького родича особи, яка виконує службовий або громадський обов'язок, в однині. Це є законодавчим недоліком ст. 345 КК України. Застосування системного тлумачення положень Кодексу дає підстави стверджувати, що погроза або насильство щодо принаймні одного близького родича працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням цим працівником своїх службових обов'язків повинна тягнути відповідальність за відповідною частиною ст. 345 КК України [230, с. 1055].

Перелік осіб, яких законодавець визнає *близькими родичами* працівника правоохоронного органу, наведено в ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». До кола таких осіб належать: батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати й сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло та майно яких перешкоджає виконанню працівниками правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав [259].

Водночас у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України законодавець визначає коло *близьких родичів і членів сім'ї*, до якого належать: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права й обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі [193]. Як бачимо, за своїм змістом категорія близьких родичів, наведена в КПК України, є значно ширшою від аналогічної категорії, на яку законодавець вказав у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Попри те, що КПК України врегульовує суспільні відносини, які виникають між учасниками кримінального процесу, у зв'язку з чим прийняття за основу та використання термінологічних тлумачень, наведених у КПК, під час кваліфікації погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу видається

недоречним, ми не можемо нехтувати позитивними надбаннями національного кримінального процесуального законодавства.

У зарубіжному кримінальному законодавстві також застосовують різні терміни для позначення досліджуваної категорії потерпілих, які небайдужі правоохоронцю, зокрема: *«родич»* (ст. 315 КК Азербайджану [284]), *«близький»* (ст. 364 КК Білорусі [287]; ст. 316 КК Вірменії [286]; ст. 380 КК Казахстану [288], § 155 КК Норвегії [342], ст. 318 КК Росії [291], ст. 329 КК Таджикистану [289], ст. 211 КК Туркменістану [292]), *«член сім'ї»* (ст. 351-1 КК Грузії [285], ст. 257 КК Румунії [335]), *«близький родич»* (ст. 349 КК Молдови [334]), *«будь-яка особа, у якій державний службовець зацікавлений»* (ст. 189 КК Сінгапуру) [343], *«подружжя, родич за прямою висхідною або низхідною лінією»* ст. 433-3 КК Франції [329]. Натомість у ст. 326 КК Чехії встановлено кримінальну відповідальність за погрозу іншій особі (імовірно, ідеться про будь-яку іншу особу, крім службової особи) з наміром вплинути на службову особу [351]. Таким чином, у зарубіжному кримінальному законодавстві для позначення потерпілих переважно використовують більш широкі терміни, ніж *«близький родич»*. І це цілком закономірно, оскільки вказане поняття є вузьким, ніж категорія *«близькі особи»*, яким охоплюються, окрім близьких родичів, інші особи, доля яких (життя, здоров'я та добробут) не байдужа працівникові правоохоронного органу [266, с. 156]. Не випадково вчені пропонують інші конструкції для позначення цих потерпілих, зокрема *«близькі родичі та члени сім'ї»* (А. В. Бойко, І. М. Ізай) [42, с. 5; 166, с. 16], *«рідні та близькі»* (В. І. Осадчий) [234, с. 17], *«близькі»* (І. І. Давидович, М. В. Сийплокі) [146, с. 134; 270, с. 16], *«близька особа»* (О. О. Кирбят'єв) [169], *«близькі особи»* (М. М. Комарницький) [175, с. 12]. У цьому контексті варто звернути увагу на той факт, що одним з недоліків сучасної законодавчої термінології у сфері кримінального права є наявність у КК України інших схожих термінів, наприклад, *«особа, з якою винний перебуває (перебувала) у сімейних або близьких відносинах»* (п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України). М. І. Хавронюк для з'ясування змісту цього терміна пропонує застосувати визначення близьких осіб у ст. 1 Закону

України «Про запобігання корупції» через його практичну досконалість [155, с. 69-70], яка водночас також слугує предметом критики [122, с. 53-54].

З огляду на це, у ч. 1 ст. 345 КК України та в диспозиціях інших статей, що стосуються кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності, а також у ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» термін «близькі родичі» варто замінити терміном «близька особа» [30, с. 287].

У проєкті нового КК України запропоновано передбачити обидва терміни – «близька особа» та «близький родич». У п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту *близька особа* – близький родич, член сім'ї або колишній член сім'ї: а) шляхом заподіяння шкоди чи погрози заподіяння шкоди якому здійснюється вплив на поведінку потерпілої особи чи помста за її попередню поведінку або б) на користь чи в інтересах якого вчиняється кримінальне правопорушення [177]. А. А. Вознюк слушно зауважує, що запропонований авторами проєкту *перелік близьких осіб не є вичерпним*. Термін «близький» означає пов'язаний почуттям симпатії, дружби, спільністю ідей, інтересів. У житті близькою особою можуть бути інші люди, наприклад, товариш чи колега, які інколи можуть мати більш важливе значення для потерпілого, ніж його окремі близькі родичі [311, с. 7-13]. *З огляду на зазначене, запропоновано в п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту КК України визначення поняття близької особи доповнити такою категорією, як інша особа, доля якої (життя, здоров'я та добробут) не байдужа працівникові правоохоронного органу.*

Наступним елементом складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України, є його об'єктивна сторона, відомості про яку дозволяють встановити, у яких діяннях може виявлятися злочин, які наслідки спричиняти, з якого моменту його слід вважати закінченим тощо.

У теорії кримінального права поширеним є визначення об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення як його зовнішнього вияву, котрий означений суспільно небезпечним діянням, суспільно небезпечним наслідком, причиновим зв'язком між діянням і наслідком, часом, місцем, способом, знаряддям,

обстановкою та засобами вчинення кримінального правопорушення [182, с. 133; 183, с. 115-117; 215, с. 106-108; 188, с. 103; 298, с. 80-81].

Вказаний елемент складу кримінального правопорушення має важливе значення для відмежування одного кримінально протиправного діяння від інших злочинів і кримінальних проступків.

Зіставлення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу з деякими суміжними складами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 344, 348, 349 КК України, дає змогу стверджувати, що об'єкти й суб'єкти цих складів є спорідненими між собою. Об'єктивна сторона в цьому контексті відіграє визначальну роль, оскільки слугує критерієм кримінально-правового розмежування та, безперечно, впливає на кваліфікацію [268, с. 297].

Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу можуть бути вчинені в одній з таких форм: погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 1 ст. 345 КК України); умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 2 ст. 345 КК України); умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 3 ст. 345 КК України). Цей злочин може вчинятися *виключно у формі дії*. Крім того, зазначені дії визнаються злочином, передбаченим ст. 345 КК України, лише в разі їх учинення у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків. В. І. Осадчий зауважує, що юридична конструкція «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» з об'єктивної сторони вказує на *час учинення злочину* [235, с. 129]. Таку позицію вважаємо недостатньо обґрунтованою, оскільки вказана юридична конструкція є суб'єктивною ознакою погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, вказує на психічне ставлення особи до вчинюваного діяння, підкреслює вольову й інтелектуальну ознаки умислу та слугує

мотивом та (або) метою вчинення злочинів, передбачених ст. 345 КК України. Позиція В. І. Осадчого є слушною лише за умови, якщо посягання вчиняється безпосередньо в момент виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків. Адже час учинення злочину – це період, протягом якого суб'єкт вчиняє злочин [123, с. 261]; проміжок, відрізок у послідовній зміні годин, днів, років тощо, протягом яких учиняють злочин [120, с. 63]. Водночас, якщо посягання вчиняється у зв'язку з минулою діяльністю працівника правоохоронного органу, юридична конструкція «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» не може вказувати на час учинення злочину.

Перш ніж розпочати аналіз форм об'єктивної сторони складу погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, слід встановити, скільки складів злочину міститься в ст. 345 КК України. А. М. Удод з цього приводу стверджує, що з огляду на структурно-змістові особливості ст. 345 КК України, у ч. 1 та 2 закріплено два самостійні склади злочину, які є основними за критерієм характеру суспільно небезпечного діяння та його наслідками [294, с. 9-10]. Більш точною в цьому контексті є позиція В. І. Осадчого, відповідно до якої в ч. 1–3 ст. 345 КК України передбачено самостійні (окремі) склади злочинів, у ч. 4 – їх кваліфікований склад [231, с. 804].

У ч. 1 ст. 345 КК України встановлено кримінальну відповідальність за *погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна* щодо працівника правоохоронного органу, а також його близьких родичів у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків.

В Особливій частині КК України наявні близько тридцяти статей, у яких погроза є основною або кваліфікуючою ознакою. У разі погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу вказана ознака об'єктивної сторони утворює самостійний склад злочину.

У теорії кримінального права *погрозу* визначають як: висловлення реального наміру заподіяти особі або її близьким фізичну, майнову чи моральну шкоду (В. К. Грищук) [232, с. 150]; психічний вплив злочинця на волю та свідомість потерпілого без фактичного застосування фізичного насильства

(В. С. Батиргарєєва) [13, с. 19]; можливість учинення злочинного впливу на потерпілого від заподіяння фізичного болю до спричинення йому середньої тяжкості тілесних ушкоджень, позбавлення можливості обирати місце перебування на власний розсуд (В. І. Осадчий) [235, с. 135-136]; виражений словами, письмово, певними діями або іншим чином намір завдати фізичної, матеріальної чи іншої шкоди окремій особі або громадським інтересам [323, с. 594]. Водночас одне з найбільш ґрунтовних визначень цього поняття пропонує М. К. Дімітров, який визначає поняття погрози в кримінальному праві України як суспільно небезпечну дію, що полягає в передачі від одного суб'єкта до іншого (необов'язково потерпілого) вербальним чи невербальним способом інформації з обіцянкою (дійсною або удаваною) заподіяти в майбутньому конкретну визначену кримінальним законом шкоду охоронюваним законом суспільним відносинам з метою залякування, якщо були достатні підстави допускати можливість реалізації такої обіцянки [149, с. 20].

Варто зауважити, що окремим складам кримінальних правопорушень, об'єктивною ознакою яких є погроза, притаманні певні особливості. Водночас погроза містить такі ознаки, які було б неприпустимо заперечувати. Вони наявні в переважній більшості наукових визначень і майже завжди виникають у свідомості особи в разі спроби ідентифікації певних дій як погрози. Отже, *погроза – це виражений зовні намір особи завдати фізичної, матеріальної чи моральної шкоди іншій особі.*

Погроза як вияв суспільно небезпечного діяння, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, відображає, по-перше, лише активну форму його вчинення; по-друге, спрямованість дій на створення небезпечного стану потерпілої особи в майбутньому; по-третє, можливість висловлення погрози в будь-якій формі; по-четверте, погроза може як містити конкретну інформацію про характер і зміст майбутніх негативних наслідків для потерпілого (бути конкретизованою), так і не містити такої інформації (бути неконкретизованою); по-п'яте, відображає можливість вираження та сприйняття погрози як обіцянки вчинити певні дії в майбутньому як умови зміни поведінки потерпілого або як неминучості за будь-яких умов [293, с. 181].

Слід також зауважити, що погроза завжди повинна бути: а) дійсною (реальною), тобто мати вияв в об'єктивній реальності, що означає бути інформацією, зафіксованою на матеріальному носії або вираженою, доведеною до потерпілого в будь-який інший спосіб (зокрема невербальний); б) персоніфікованою, тобто зверненою до конкретної особи або групи осіб; в) перспективною, тобто спрямованою виключно в майбутнє. Погроза застосувати насильство до працівника правоохоронного органу негайно під час виконанням ним службових обов'язків як спосіб опору виключає кваліфікацію за ст. 345 КК України [293, с. 181].

Залежно від форми виразу у випадку зі складом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна, як і в інших випадках, може здійснюватися словесно, письмово, за допомогою жестів і демонстрації зброї або предметів, що їх замінюють, а також за допомогою технічних засобів та інших дій, спрямованих на примушування особи до виконання поставлених винним вимог [235, с. 139; 204, с. 17; 232, с. 150].

На практиці погрози щодо працівника правоохоронного органу здійснюються в різний *спосіб*: усно, письмово, шляхом демонстрації певних предметів. Найчастіше погрожують словесно, значно рідше – телефоном, з використанням SMS повідомлення, шляхом демонстрації зброї чи інших підручних предметів, підкидання різних предметів та імітації протиправної дії – встановлення на видному місці вибухових пристроїв (інколи несправних та імітаційних), вінків для поховання, сокири тощо, пошкодження майна (підпал дверей чи авто). Окремі опитані наголошують на тому, що способи погрози *залежать від категорії правоохоронців*. Окремі опитані наголошують на тому, що способи погрози *залежать від категорії правоохоронців*. Патрульним здебільшого погрожують словесно. Іншим працівникам поліції зазвичай теж погрожують словесно, однак в окремих випадках – через телефонні дзвінки, SMS-повідомлення.

Погрози найчастіше полягають у висловлюванні в стані алкогольного сп'яніння погроз фізичною розправою, знищенням майна, спричиненням тілесних

ушкоджень. Нерідко такі погрози супроводжуються посиленням на авторитетні зв'язки у владі, що можуть негативно вплинути на подальшу службову діяльність. Рідше погрози надходять у письмовому вигляді на адресу за місцем проживання працівника.

Часто правопорушник вдається до погроз після усвідомлення можливих для нього негативних наслідків щодо вчинення протиправного діяння (додаток В).

У ч. 1 ст. 345 КК України криміналізовано лише погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна. Тож існує потреба в розкритті їх змісту.

Так, *погрозою вбивством* слід вважати виражений зовні й доведений до потерпілого намір позбавити життя працівника правоохоронного органу або його близького родича [192, с. 725].

Наприклад, *ОСОБА_1, діючи умисно, усвідомлюючи, що ОСОБА_2 є працівником правоохоронного органу, який виконує свої службові обов'язки, перебуваючи в службовому автомобілі, будучи невдоволеним своїм затриманням, почав поводитися агресивно, висловлювався нецензурною лексикою на адресу ОСОБА_2 та інших присутніх працівників поліції, після чого усно висловив ОСОБА_2 погрозу вбивством у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, а саме – вголос повідомив останньому, що в разі, якщо він не відпустить його, то буде вбитий шляхом застосування вогнепальної або холодної зброї. Після прибуття до відділення поліції члени екіпажу продовжили складання протоколу стосовно ОСОБА_1 про вчинення ним адміністративних правопорушень. У цей час ОСОБА_1 знову почав погрожувати ОСОБА_2 фізичною розправою, зокрема зазначав, що потерпілого чекає «куля в лоб або ніж у груди», обіцяв «завтра знайти» та стверджував, що ОСОБА_2 «не жилаць», що він «знає людей, які його знайдуть» [67].*

У разі погрози вбивством щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків дії винного кваліфікуються за ч. 1 ст. 345 КК України і додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 129 КК України не потребують.

Погрозою насильством учені пропонують вважати: погрозу заподіяння потерпілому побоїв чи тілесних ушкоджень (Л. В. Дорош) [192, с. 725]; погрозу заподіяння потерпілому побоїв або тілесних ушкоджень, а також учинення таких дій, які можуть призвести до тілесних ушкоджень (наприклад, зв'язування та залишення в холодну пору року) (О. А. Чуваков) [191, с. 613]; погрозу заподіяти потерпілому побої, тілесні ушкодження, вчинити інші насильницькі дії, наприклад, застосувати сексуальне насильство, чи вчинити зґвалтування, або заподіяти фізичні страждання шляхом придушення, занурення у воду тощо (Л. П. Брич) [230, с. 1055-1056]; виражений зовні та доведений до працівника правоохоронного органу намір заподіяти йому самому чи його близьким родичам різного ступеня тяжкості тілесні ушкодження, побої чи інше фізичне насильство (заподіяння мук, мордування, катування, незаконне позбавлення волі, викрадення, насильницьке введення в організм потерпілого наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, посягання проти статевої недоторканності потерпілого тощо), причому ступінь небезпечності насильства для здоров'я вказаних осіб на кваліфікацію вчиненого не впливає (С. І. Дячук) [229, с. 1112]; погрозу заподіяння потерпілому побоїв чи тілесних ушкоджень, у тому числі шляхом, наприклад, зв'язування та залишення під дощем у місцевості, де є багато комарів, мошкари, на вогкій землі в холодну пору року тощо (В. А. Клименко) [228, с. 774-775]; погрозу психічного насильства (як самостійний вид насильства, що здатен спричинити тілесні ушкодження та заподіянням якого можливо погрожувати), а також погрозу заподіянням побоїв, мордування, нанесення легких, середньої тяжкості й тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтуванням, задоволенням статевої пристрасті неприродним способом (А. М. Удод) [294, с. 5]. Має рацію І. І. Давидович стосовно того, що немає законодавчих підстав для тлумачення поняття погрози насильством у складі злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, та подібних складах лише як погрози завдати шкоду здоров'ю. Зміст поняття «погроза насильством» охоплює також погрозу позбавити потерпілого свободи пересування, погрозу ввести до організму потерпілого без його згоди або поза його волею наркотичні засоби, психотропні, сильнодіючі речовини, погрозу зґвалтувати чи вчинити насильницьке

задоволення статевої пристрасті неприродним способом, погрозу вчинити інші насильницькі дії [146, с. 133].

На підставі узагальнення зазначених позицій можна стверджувати, що погроза насильством – це виражений зовні та доведений до працівника правоохоронного органу намір заподіяти йому самому чи його близьким родичам різного ступеня тяжкості тілесні ушкодження, побої чи інше фізичне насильство (заподіяння мук, мордування, катування, незаконне позбавлення волі, викрадення, насильницьке введення в організм потерпілого наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, посягання проти статевої недоторканності потерпілого тощо), а також учинення таких дій, які можуть привести до тілесних ушкоджень (наприклад, зв'язування та залишення в холодну пору року тощо).

На практиці погроза насильством полягала в погрозах скрутити шию прокурору [60], розмахуванні фрагментом скла у вигляді горловини розбитої пляшки з гострими краями перед працівниками поліції [90], імітації завдання удару поліцейському шляхом приставлення ножа до його шиї [98], намаганнях нанести поліцейським тілесні ушкодження лопатою [89], розмахуванні газобалонним пневматичним пістолетом і спрямуванні його в бік поліцейського [96].

Ступінь небезпечності насильства для здоров'я потерпілого на кваліфікацію не впливає: винний може погрожувати нанесенням побоїв, мордуванням, заподіянням різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень [228, с. 774-775].

Погрозою знищенням або пошкодженням майна []¹ слід вважати виражений зовні й доведений до працівника правоохоронного органу намір привести його майно (рухоме чи нерухоме) чи майно його близьких родичів у стан, за якого його неможливо буде використати за цільовим призначенням (знищити), погіршити чи знизити його цінність, що спричинить додаткові витрати для потерпілого задля

¹ Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (ч. 1 ст. 190 ЦК України). Майно зазвичай поділяють на рухоме (наприклад, гроші, ювелірні вироби, транспортні засоби, персональні або домашні електронні пристрої, тварини) та нерухоме (наприклад, житловий будинок, квартира, земельна ділянка).

відновлення такого майна (пошкодити) [229, с. 1112]. На практиці такі погрози трапляються досить рідко (додаток Б).

Не є злочином, що розглядається, погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна, висловлена у зв'язку з виконанням *потерпілим будь-яких незаконних дій* [192, с. 725; 228, с. 775].

Особливість погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу полягає в тому, що вони утворюють самостійний склад злочину, передбачений ст. 345 КК України, лише за наявності юридичної конструкції «у зв'язку з виконанням службового обов'язку працівником правоохоронного органу». За відсутності вказаної юридичної конструкції погроза вбивством або знищення майна утворює два самостійні склади злочинів. Відтак і кваліфікація відбуватиметься за *ст. 129 або 195 КК України*, згідно з якими це – «погроза вбивством» і «погроза знищення майна» [27, с. 110; 267, с. 140; 268, с. 298]. На цьому наголошено в п. 3 ППВСУ від 26 червня 1992 року № 8, згідно з яким кваліфікація за статтями, які передбачають кримінальну відповідальність за злочини проти правоохоронних органів, повинна відбуватися лише за умови виконання працівником правоохоронного органу службового обов'язку. Якщо ж дії винного були реакцією на незаконні діяння працівника правоохоронного органу або викликані особистими неприязними стосунками, не пов'язаними з виконанням потерпілим своїх обов'язків, учинене, за наявності для цього підстав, слід кваліфікувати як злочин проти особи або власності [260].

Розглянемо *типові ситуації, пов'язані з погрозами або насильством щодо правоохоронців*, та особливості кваліфікації кримінальних правопорушень за їх наявності.

1. *Після погрози вбивством або знищенням чи пошкодженням майна правопорушник вчиняє вбивство працівника правоохоронного органу або знищення чи пошкодження його майна.* В. А. Клименко вважає, що такі дії охоплюються ст. 348 або 347 КК України і не потребують додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 345 КК України [228, с. 775]. Водночас диференційований і більш логічний підхід для таких ситуацій пропонує В. І. Осадчий, на думку якого, коли особа погрожує та тієї

самої миті реалізує цю погрозу, учинене кваліфікують за відповідною статтею Кодексу й воно не потребує додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 345 КК України. Якщо ж після погрози в особи виникає умисел щодо її реалізації, тобто вчинення нового злочину – убити потерпілого, заподіяти йому тілесні ушкодження, знищити чи пошкодити його майно (перед учиненням погрози наміру реалізувати її в суб'єкта не було), і погроза реально здійснюється, необхідна кваліфікація за сукупністю – за погрозу та за її виконання, а саме за ч. 1 ст. 345 КК України та за відповідною нормою, що передбачає відповідальність за посягання на життя, заподіяння тілесних ушкоджень, знищення чи пошкодження майна [231, с. 805].

2. *Погроза є складовою опору.* С. І. Дячук має рацію стосовно того, що якщо погроза насильством, умисне заподіяння побойів, легких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень щодо працівника правоохоронного органу є складовою вчинення опору (примушування) (ч. 3 ст. 342), такі дії кваліфікують лише як опір (примушування). Водночас якщо засобом опору, поєднаного з примушенням працівника правоохоронного органу до виконання явно незаконних дій, є умисне заподіяння останньому тяжкого тілесного ушкодження, то вказані дії кваліфікують за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 342 та ч. 3 ст. 345 КК України [229, с. 1112].

Обов'язковими ознаками погрози щодо працівника правоохоронного органу є *реальність останньої та дійсність її сприйняття потерпілим*. Причому реальною є погроза, яка існує насправді. Натомість дійсною погрозу вважають за умови інтелектуального переконання в можливості її здійснення. Попри те, що категорії «дійсність» і «реальність» іноді вживають як синоніми [293, с. 181], у межах кримінально-правової кваліфікації погрози щодо працівника правоохоронного органу пропонуємо зазначені поняття розмежовувати, оскільки кожне з них за своїм внутрішнім змістом має самостійне значення. Дійсністю погрози слід вважати такий її вияв, за якого потерпілий чітко усвідомлюватиме, що небезпека заподіяння шкоди, якою погрожує винний, за певних обставин може стати реальністю, тобто суспільно небезпечні наслідки фактично настануть. На цю умову звертає свою увагу переважна більшість авторів [33, с. 41]. У п. 10 ППВСУ від 26 червня 1992 року № 8

наголошено на тому, що для кваліфікації дій за ст. 189-2 КК України 1960 року (нині за ч. 1 ст. 345 КК України) наявність реальних підстав побоювання потерпілим виконання погроз не є обов'язковою [260]. Позицію ПВСУ підтримує більшість учених [192, с. 724; 231, с. 805]. Очевидним є прагнення Пленуму надати працівникові правоохоронного органу та його близьким родичам *підвищеного ступеня захисту*. Слушним слід визнати переконання В. І. Осадчого стосовно того, що цим підкреслено посилений захист осіб саме у зв'язку з їх правоохоронною діяльністю [231, с. 805].

Водночас обов'язковою умовою кваліфікації діяння як погрози вбивством за ст. 129 КК України або погрози знищення чужого майна за ст. 195 КК України законодавець визначає *реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози*. Попри це, на практиці в певних випадках органи досудового розслідування та суд у кримінальному провадженні за ч. 1 ст. 345 КК України намагаються встановити наявність реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози. *Наприклад, у вироку Богунського районного суду м. Житомира від 34 квітня 2020 року в справі № 296/10533/19 зазначено, що висловлені ОСОБА_1 погрози щодо застосування насильства стосовно ОСОБА_2 супроводжувалися нецензурною лайкою та особистими образами, а також агресивною манерою поведінки, що викликало в потерпілої ОСОБА_2 переконання в можливості їх невідкладного втілення в життя, сприймалися як реальні, тобто порушили психічну недоторканність і нормальну діяльність правоохоронних органів, їх авторитет [60].*

Зазначене дає змогу стверджувати, що в разі, коли *погроза не є реальною або дійсною*, потерпілому не спричиняють шкоду, а отже, суспільним відносинам не заподіюють шкоду. Таке діяння не може бути визнане як злочин. Під час кваліфікації зазначених вище дій як злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, нехтують принципом винної відповідальності.

Практика засвідчує, що переважна більшість осіб, яких притягують до адміністративної або кримінальної відповідальності, з метою уникнення чи пом'якшення такої відповідальності, або ж з мотивів помсти, у тій чи іншій формі висловлюють на адресу працівників правоохоронних органів певного роду погрози,

більшість з яких *не сприймають серйозно* ні правоохоронці, ні особи, які їх висловили. У такому разі, за умови кваліфікації погрози з урахуванням п. 10 ППВСУ від 26 червня 1992 року № 8, виникає підґрунтя для юридичної помилки – хибного уявлення щодо злочинності або незлочинності вчинюваної погрози; кримінально-правової кваліфікації такої погрози; виду й розміру покарання за вказане діяння. З огляду на зазначене, необґрунтованою слід визнати позицію М. В. Сийпловіч стосовно того, що в разі вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, не слід у диспозиції вказувати на таку ознаку погрози, як її реальність [270, с. 16]. *Навпаки, варто передбачити в ч. 1 ст. 345 КК України конструкцію «якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози», адже кваліфікація злочину за ч. 1 ст. 345 КК України без наявності реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози буде необґрунтованою і такою, що суперечить положенням кримінального права та може призвести до безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності невинуватих осіб. Таку позицію підтримують окремі вчені. Наприклад, І. О. Метельський рекомендує доповнити ст. 345 КК України, за аналогією зі статтями про «загальні» погрози, критерієм суб'єктивного сприйняття погрози потерпілим – положенням щодо наявності реальних підстав побоювання щодо виконання погрози* [215, с. 14].

За своєю конструкцією склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 345 КК України, є *формальним*. Щодо моменту його закінчення в теорії кримінального права триває дискусія. Л. П. Брич стверджує, що погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу є закінченим з моменту висловлення погрози [230, с. 1055-1056]. Однак висловлена погроза в певних випадках може й не дійти до адресата. За таких обставин правоохоронця не можна буде визнати потерпілим, а отже, буде відсутній склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 345 КК України. Крім того, ці висловлювання самі по собі є думками особи. Водночас думки, як відомо, кримінальним правопорушенням не визнаються. У цій ситуації може йтися про голий умисел, тобто лише виявлення наміру вчинити кримінальне правопорушення.

У цьому контексті сумнівною слід визнати позицію С. І. Дячука, який стверджує, що злочин, передбачений ч. 1 ст. 345 КК України, вважають закінченим з

моменту сприйняття змісту погрози потерпілим – працівником правоохоронного органу (це правило стосується й тих випадків, коли погроза була висловлена близьким родичам такого працівника, оскільки відповідальність за ст. 345 настає лише за дії, які вчиняють у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків) [229, с. 1113-1114]. Як аргумент варто навести приклад, коли безхатко в стані алкогольного сп'яніння, тримаючи в руках пляшку з-під пива, погрожує тілесними ушкодженнями працівнику спецпідрозділу, який прибув на затримання. Однак працівник правоохоронного органу не сприймає цю погрозу серйозно, оскільки вважає, що ця особа, попри наявний у неї прямий умисел щодо заподіяння тілесних ушкоджень правоохоронцю, не становить жодної загрози. Теоретично з огляду на те, що застосування ч. 1 ст. 345 КК України не передбачає наявності реальних підстав побоюватися реалізації зазначеної погрози, у цьому разі наявні підстави для притягнення до кримінальної відповідальності. Натомість прокуратура може з цим не погодитися через відсутність реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози.

Таким чином, оптимальною видається позиція, відповідно до якої цей злочин слід вважати закінченим з моменту доведення погрози до відома потерпілого – працівника правоохоронного органу або його родичів [35, с. 15]. Наведену позицію вчені активно підтримують [191, с. 613; 192, с. 725; 228, с. 775]. Має рацію В. А. Клименко стосовно того, що це правило стосується також випадків, коли погрозу було вчинено щодо близьких родичів зазначеної особи, оскільки відповідальність за ст. 345 настає лише за умови протидії законній службовій діяльності працівника правоохоронного органу. Водночас для наявності складу цього злочину не має значення, вдалося винному домогтися того, щоб працівник правоохоронного органу неналежним чином виконував свої службові обов'язки, чи ні [228, с. 775].

У ст. 345 КК України, крім погроз, криміналізовано також насильство, а саме фізичне насильство щодо працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів. Погроза – це різновид або одна із форм вияву психічного насильства. Натомість інші діяння, зазначені в ст. 345 КК України, – побої, легкі, середньої

тяжкості й тяжкі тілесні ушкодження – фактично є виявами фізичного насильства. Фізичним насильством вважають «передбачений КК умисний фізичний вплив на тіло іншої людини, який здійснюється всупереч волі потерпілого або поза його волею і здатний завдати різну за ступенем тяжкості шкоду здоров'ю або смерть, а також обмежити свободу пересування за відсутності посягання на тілесну недоторканність» [146, с. 132-133].

У зв'язку з цим постає питання щодо *обґрунтованості назви* ст. 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». Поняття «погроза» та «насильство» не можуть бути розчленовані та протиставлені. У теорії кримінального права вчені дискутують з приводу співвідношення категорій «погроза» та «психічне насильство». Найбільш логічним є співвідношення цих понять як цілого й частини [146, с. 132-133; 149, с. 21]. З огляду на зазначене, така позиція законодавця є не зовсім коректною стосовно загальноприйнятих кримінально-правових положень, оскільки погроза є одним з видів (форм) психічного насильства, яке перебуває в нерозривному зв'язку із загальною категорією насильства. Тому в назві статті слід конкретизувати різновид насильства. Крім того, у назві ст. 345 КК України, на відміну від диспозиції цієї статті, не зазначено, що насильство може бути заподіяне й близькому родичеві працівника правоохоронного органу [268, с. 300]. З огляду на зазначене, оптимальною слід визнати таку назву ст. 345 КК України: *«Погроза або фізичне насильство щодо працівника правоохоронного органу чи його близької особи»*.

Склади злочинів, визначені в ч. 2, 3 ст. 345 КК України, є матеріальними та передбачають настання певних суспільно небезпечних наслідків унаслідок протиправного діяння винної особи. Ці наслідки перебувають у нерозривному причиновому зв'язку з діянням і мають суспільно небезпечний характер. До таких наслідків належать: заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень і заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження. З огляду на назву ст. 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», проводячи аналогію зі

змістом диспозиції ч. 1 ст. 345 КК України, можна дійти висновку, що об'єктивна сторона складів злочинів, передбачених ч. 2 і ч. 3 ст. 345 Кодексу, полягає у фізичному насильстві.

Для заподіяння тілесних ушкоджень (крім випадків застосування зброї, ножів, інших предметів) можуть бути використані стихійні сили природи, джерела підвищеної небезпеки, тварини, отруйні речовини тощо. Тілесні ушкодження можуть бути заподіяні також шляхом психічного впливу, наприклад, влаштуванням переляку, унаслідок якого потерпілий став психічно хворим, була перервана вагітність, а також шляхом бездіяльності, якщо на винному лежав обов'язок діяти певним чином і він мав можливість виконати необхідні дії для недопущення цих наслідків. Наприклад, лікар не виписує рецепт на ліки хворому, якого він обстежував. Тілесні ушкодження можуть бути заподіяні також шляхом нанесення ударів або вчинення інших насильницьких дій (стискання частин тіла, викручування рук чи ніг, мордування, тягання волоком за транспортним засобом, підвішування, насильницька ін'єкція наркотичного засобу тощо, тобто будь-який фізичний (крім побоїв) вплив на потерпілого) [228, с. 775].

З огляду на проблеми, які виникають на практиці під час кваліфікації злочину, передбаченого ст. 345 КК України, у теорії кримінального права існують різні пропозиції щодо вдосконалення підстав кримінальної відповідальності за досліджувані кримінально протиправні діяння.

Наприклад, варта уваги пропозиція *виокремити погрози в окремий склад злочину*. І. І. Давидович вважає недостатньо обґрунтованим підхід законодавця щодо об'єднання фактично різних видів злочинів у межах однієї статті Особливої частини КК України. Зокрема, ст. 345 КК України, яка має назву «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», містить описання принаймні двох злочинів різного виду, що суперечить правилам систематизації Особливої частини КК України. На думку дослідниці, потрібно передбачити відповідальність за погрози щодо працівника правоохоронного органу в окремій статті. Її можна розташувати після ст. 345 Кодексу, надавши порядковий номер, який доповнюється окремою цифровою позначкою (ст. 345¹ КК України). Такий самий підхід слід

застосувати й до ст. 350, 346, 377, 398, 405 чинного КК України [146, с. 133]. Видається, що підстави кримінальної відповідальності за посягання на правоохоронців у формі погрози або фізичного насильства щодо них можуть існувати як в одній статті, так і в різних. Це підтверджує також звернення до зарубіжного досвіду (додаток Г).

Важливо звернути увагу на проблему кваліфікації умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого. Не випадково В. І. Осадчий свого часу аргументував висновок про доцільність передбачення в ст. 189-4 КК України 1960 року відповідальності за заподіяння *тяжких ушкоджень, що спричинили смерть* потерпілого [236]. Натомість І. І. Давидович стверджує, що кваліфікацію цих випадків здійснюють за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 345 та ч. 2 ст. 121 КК України. Водночас слушною є позиція дослідниці стосовно того, що така кваліфікація не є виправданою. Для того, щоб показати факт умисного заподіяння потерпілому тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням ним службового чи громадського обов'язку, необхідна кваліфікація за ч. 3 ст. 345 КК України; а так званий «похідний» наслідок у вигляді смерті через необережність, на її думку, має бути відображений у ст. 119 КК України [146, с. 178-179].

У ст. 345 КК України встановлено кримінальну відповідальність не за всі вияви фізичного насильства щодо правоохоронців та їхніх близьких осіб. Передусім це стосується відсутності в чинній редакції цієї статті підстав відповідальності за умисне завдання удару або вчинення інших насильницьких дій. Для розв'язання цієї проблеми І. І. Давидович вважає за доцільне передбачити в диспозиції ч. 2 ст. 345 КК України відповідальність за нанесення *побоїв або вчинення інших насильницьких дій, умисне заподіяння легкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження* [146, с. 133]. Схожу пропозицію висловлює А. С. Габуда, рекомендуючи встановити в ч. 2 ст. 345 КК України відповідальність за *завдання удару; учинення насильницьких дій, які завдали фізичного болю та не спричинили тілесних ушкоджень* [133, с. 6].

З огляду на зазначене, *диспозицію ч. 2 ст. 345 КК України варто викласти в такій редакції:*

«Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близькій особі удару, побойв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також учинення інших насильницьких дій у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків».

1.3. Суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України

У межах суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України, необхідно розкрити питання про його суб'єкт і суб'єктивну сторону.

У КК України відсутнє визначення суб'єкта кримінального правопорушення: у ст. 18 цього Кодексу закріплено лише визначення загального та спеціального суб'єктів кримінального правопорушення. З огляду на положення щодо загального та спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, у ч. 1 ст. 18 КК України визначено власне поняття загального суб'єкта. Водночас суб'єкт кримінального правопорушення, з одного боку, та загальний чи спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, з іншого, співвідносяться між собою як родове (суб'єкт кримінального правопорушення) та видові поняття (загальний і спеціальний суб'єкт). З огляду на це, у ч. 1 ст. 18 КК України визначено саме загальний суб'єкт, а не суб'єкт кримінального правопорушення загалом. Визначення суб'єкта кримінального правопорушення як терміна, що може бути застосований як до загального, так і спеціального суб'єкта, має охоплювати ознаки обох різновидів суб'єкта кримінального правопорушення. Отже, суб'єктом кримінального правопорушення може бути фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність, і в передбачених цим Кодексом випадках наділена спеціальними ознаками, які вказані в кримінально-правовій нормі або впливають з неї [121, с. 284].

Аналіз положень ст. 18 та 345 КК України дає підстави стверджувати, що суб'єкт погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу загальний, тобто це – фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 345 КК України, у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність.

Терміном «фізична особа», серед іншого, позначають людину як біологічну істоту. Попри те, що в КК України на це немає прямої вказівки, зазначене об'єктивно впливає із суті поняття та норм інших нормативно-правових актів, наприклад ст. 24 Цивільного кодексу України [308].

Якщо говорити про осудність, то в ч. 1 ст. 19 КК України законодавець дає чітке визначення: «Осудною визнається особа, яка під час учинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними». Водночас суб'єктом кримінального правопорушення є не лише осудна, а й обмежено осудна особа (тобто така, яка під час учинення кримінального правопорушення через наявний у неї психічний розлад не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними).

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення погроз або насильства щодо правоохоронців, залежить від форми об'єктивної сторони цього злочину. За вчинення погроз щодо правоохоронця чи його близьких родичів (ч. 1 ст. 345 КК України), а також умисне заподіяння їм побоїв чи легких тілесних ушкоджень (ч. 2 ст. 345 КК України) кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося 16 років. Натомість за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень (ч. 2 і 3 ст. 345 КК України) кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося 14 років.

Як слушно зауважує А. В. Бойко, з огляду на важливість зазначеного об'єкта кримінально-правової охорони (життя, здоров'я людини) та здатності більшості неповнолітніх усвідомлювати їхню цінність, а також те, що до неповнолітніх можуть бути застосовані заходи державного примусу з боку працівників

правоохоронних органів, а дії неповнолітніх можуть бути антисоціальними, антивладними виявами, спрямованими на уникнення заходів примусу й іншої правомірної діяльності працівників правоохоронних органів шляхом посягання на їхнє життя або здоров'я, встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності за вказаний злочин є необхідним [42, с. 12].

М. І. Хавронюк слушно констатує недосконалість ст. 22 КК України та непослідовність законодавця щодо встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність [303, с. 82-83]. Це твердження є цілком прийнятним також у контексті ст. 345 КК України. Зокрема, склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 345 КК України, не включено до ч. 2 ст. 22 КК України. Натомість вимагання – злочин, передбачений ст. 189 Кодексу, який з об'єктивної сторони полягає у вимозі передачі чужого майна чи права на майно або вчиненні будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеженні прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодженні чи знищенні їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошенні відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, – визнають таким, за який особа може нести кримінальну відповідальність із 14-річного віку. Отже, особа віком від 14 до 16 років здатна й повинна усвідомлювати ступінь суспільної небезпеки вчинюваного нею діяння, передбаченого ст. 189 КК України або ч. 2, 3 ст. 345 Кодексу, а також, відповідно, мотив, яким вона керується, та мету, до якої прагне. На нашу думку, мотив у злочинах, передбачених ч. 1, 2, 3 ст. 345 КК України, є однаковим і полягає в прагненні винної особи перешкодити працівникові правоохоронного органу виконати покладені на нього службові обов'язки, як безпосередньо в момент посягання, так і в майбутньому, або ж із мотиву помсти за таку діяльність у минулому (більш докладно цей аспект досліджуваної проблеми буде розглянуто нижче). Метою є свідоме вчинення психічного або фізичного насильства щодо працівника правоохоронного органу, що призведе до конкретних суспільно небезпечних наслідків. Спосіб учинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345

Кодексу, майже повністю збігається з аналогічною ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 189 КК України, – вимагання [25, с. 166].

В. І. Осадчий слушно звертає свою увагу на вказаний аспект проблеми, наголошуючи на тому, що встановлення зниженого віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, зумовлено тим, що в 14-річному віці особа здатна усвідомлювати власні дії та керувати ними, розуміти шкідливість умисного посягання на здоров'я, життя, волю, власність працівника правоохоронного органу, інших осіб у зв'язку з їх діяльністю. Заборона щодо заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому, його близьким родичам у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, а також посягання на життя цих осіб, волю або власність, доступна розумінню 14-річних. Якщо ж особа вчиняє такі посягання, вона свідомо демонструє неповагу до закону, виказуючи тим самим свою зверхність, на що слід адекватно реагувати [235, с. 112-113].

В. В. Шаблистий обґрунтовує доцільність зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення погрози вбивством до 14 років, оскільки особи віком від 14 до 16 років здатні усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку таких дій; учинення погрози вбивством серед осіб цього віку є досить поширеним; пропонувані зміни відповідають підставам і принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь [318, с. 5-6]. На його думку, якщо неповнолітній віком від 14 до 16 років не може мати очевидного уявлення про суспільну небезпеку погрози вбивством, то він не може мати й відповідного уявлення про власне вбивство. І навпаки, якщо особа бажає або свідомо допускає настання смерті потерпілого внаслідок учиненого нею діяння, то вона повинна бажати виникнення в нього негативних емоцій у вигляді страху. Доведення погрози вбивством до відома її адресата за наявності реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози свідчить про правильну оцінку ступеня суспільної небезпеки таких дій і їх можливих наслідків. Отже, у законодавчому встановленні віку кримінальної відповідальності є певна суперечність, яку необхідно усунути, знизивши вік кримінальної відповідальності за погрозу вбивством до 14 років. Інакше йтиметься про ситуацію, за якої діям, що фактично мають однакову природу (наприклад, замах

на вбивство і погроза вбивством, супроводжувана насильством), дають різну правову оцінку [318, с. 11].

З огляду на це, кримінальне законодавство потребує вдосконалення в частині встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності.

Важливо звернути увагу на випадки вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, службовою особою з використанням свого службового становища. Іноді такі дії можуть кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 345 та 365 КК України (це стосується випадків, коли суб'єктом слугує працівник правоохоронного органу, а також наявна істотна шкода). В інших випадках факт участі службової особи може бути враховано лише під час індивідуалізації покарання в межах характеристики особи винного.

Психічне ставлення особи, яка вчиняє погрозу або насильства щодо працівника правоохоронного органу, розкриває такий елемент складу злочину, як його суб'єктивна сторона.

Суб'єктивна сторона складу злочину являє собою психологічний зміст злочину, його внутрішню (у відношенні до об'єктивної сторони) сторону. Вона нерозривно пов'язана з іншими елементами складу злочину, оскільки в психіці суб'єкта знаходять відображення усі об'єктивні якості злочинного діяння [184, с. 148].

До ознак суб'єктивної сторони складу злочину зазвичай відносять такі ознаки, як вина (обов'язкова ознака), мотив (факультативна ознака), мета (факультативна ознака), емоційний стан (факультативна ознака) [112, с. 90].

Відповідно до ст. 23 КК України, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

З огляду на наявність у КК України складів злочинів із формальним і матеріальним складом, вказане визначення потребує уточнення. Виною слід вважати психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбачені КК України, та її наслідків (у злочинах, закінченням яких у статтях Особливої частини Кодексу визнано момент виконання суспільно небезпечного діяння – лише до

діяння, тобто дії чи бездіяльності), виражене у формі умислу або необережності [265, с. 261-264].

Диспозиція ст. 345 КК України прямо вказує на *умисну форму вини* [17, с. 180-181; 26, с. 252]². З цього приводу з-поміж учених немає заперечень. Однак дискусійним є питання про різновид умислу в разі погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Одна група вчених вважає, що суб'єктивна сторона цього злочину означена прямим умислом (Л. П. Брич, Л. В. Дорош) [42, с. 12-13; 192, с. 725; 230, с. 1055]. Друга група вчених застосовує диференційований підхід до тлумачення цієї ознаки суб'єктивної сторони складу злочину. О. А. Чуваков стверджує, що суб'єктивна сторона ч. 1 ст. 345 КК характеризується виною у формі прямого умислу [191, с. 613]. На думку В. А. Клименка, суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України та ч. 2 цієї статті щодо завдання побойів, означена прямим умислом. Заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близькому родичу тілесних ушкоджень (ч. 2 і 3) може передбачати як прямий, так і непрямий умисел [228, с. 776]. З позицією В.А. Клименка солідарні С. І. Дячук [229, с. 1114] та І. І. Давидович [146, с. 134, 173].

Найбільш логічною видається позиція другої групи вчених. Адже погроза та побої є злочинами із формальним складом. У них вид умислу визначається лише ставленням до діяння. З огляду на зазначене, а також ураховуючи те, що в диспозиції ст. 345 КК України наявна юридична конструкція «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службового обов'язку», є підстави вважати, що погрозу в такому разі вчиняють лише з прямим умислом [17, с. 179-181]. Це також стосується й побойів. Натомість заподіяння різних видів тілесних ушкоджень притаманний матеріальний склад злочину, у якому ставлення порушника до наслідків може бути різним: винний може як бажати настання таких наслідків, так і не бажати, але свідомо припускати їх настання. З огляду на

² За результатами вивчення 306 вироків, винесених протягом 2020-2021 рр. відносно 316 осіб, яких засуджено за учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України Умисел, встановлено, що умисел в усіх випадках був раптовим (додаток Б).

зазначене, заподіяння тілесних ушкоджень (ч. 2 і 3 ст. 345 КК України) може бути означене як прямим, так і непрямым умислом.

Інтелектуальний елемент умислу під час учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, передбачає усвідомлення винним: 1) належності потерпілого до працівників правоохоронних органів або їх близьких родичів; 2) фактичної сторони своєї поведінки (учинення погроз або фізичного насильства); 3) суспільно небезпечних наслідків діяння; 4) учинення його у зв'язку з виконанням зазначеним працівником службових обов'язків.

Натомість вольовий елемент у складі прямого умислу, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, як слушно зазначає А. М. Удод, виявляється в бажанні винного висловити чи іншим чином виразити погрозу вбивством, насильством, пошкодженням чи знищенням майна щодо працівника правоохоронного органу, його близьких родичів саме у зв'язку з виконанням цим працівником своїх службових обов'язків. Причому не обов'язково, щоб винний дійсно мав намір реалізувати погрозу. Головним є те, що винний має бажання її донести до свідомості потерпілого. Щодо злочинів, передбачених ч. 2 та 3 вказаної статті, – то це бажання стосується заподіяння потерпілому реального фізичного болю чи тілесних ушкоджень відповідного ступеня тяжкості [293, с. 183].

Обов'язковою ознакою кожного зі складів злочинів, передбачених ст. 345 КК України, є вчинення їх *«у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків»*. Зазначену конструкцію вчені зараховують до мотиву [192, с. 725; 230, с. 1055].

У цьому контексті слушним є твердження В. І. Осадчого, який переконує, що злочин вчиняють саме у зв'язку з діяльністю працівника правоохоронного органу. Така діяльність чомусь не влаштовує винного, він нею невдоволений, що спонукає його до вчинення злочину. Це спонукання (мотив злочину) викликає у винного бажання не допустити діяльності працівника правоохоронного органу, змінити її характер, припинити її чи вчинити злочин через діяльність, яка вже відбулася. Це і є метою злочину [231, с. 805].

Водночас доречною є думка Л. П. Брич стосовно того, що значення поняття «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» *виявляється через мету* дій винного і, як відомо, має три вияви: 1) для того, щоб не допустити виконання службових обов'язків. Відповідно, діяння вчиняється до початку виконання потерпілим службових обов'язків; 2) для того, щоб зупинити, перервати виконання потерпілим своїх службових обов'язків, іншими словами, перешкодити. Відповідно, діяння вчиняють у процесі виконання потерпілим своїх службових обов'язків; 3) для того, щоб помститися потерпілому за виконання ним своїх службових обов'язків. Діяння можуть учиняти як у процесі, так і після закінчення виконання потерпілим своїх службових обов'язків. Таким чином, дослідниця дійшла висновку, що мета, зазначена в диспозиції ч. 1 ст. 343 КК України, за змістом ідентична одній з цілей, з якою можуть вчиняти злочин, передбачений ч. 1, ч. 2 чи ч. 3 ст. 345 КК України. Тому, попри те, що поняття мотиву й мети злочину відображають різні явища реальної дійсності, завдяки нерозривності явищ, які вони позначають, їх умовно можна вважати спільними ознаками [48, с. 524-525].

Виконання службових обов'язків полягає у виконанні обов'язків, визначених відповідними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність представника влади або органу, у якому працює особа, яка відповідає ознакам потерпілого від цього злочину. Ідеться лише про законну діяльність. Учинення передбачених у ст. 345 КК України діянь щодо працівника правоохоронного органу у зв'язку з незаконною діяльністю останнього, яку він здійснював з використанням свого службового становища, не містить складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України й підлягає кваліфікації за іншими статтями, зокрема за статтями розділу II Особливої частини КК України [230, с. 1055-1056].

Виконання службових обов'язків працівником правоохоронного органу деякі автори тлумачать як дії, пов'язані з провадженням досудового слідства, дії щодо охорони громадського порядку, навколишнього природного середовища, здійснення різноманітних перевірок, запобігання злочинам і дисциплінарним проступкам з боку засуджених тощо (В. І. Осадчий, В. А. Клименко) [189, с. 460]. Наведена концепція є обмеженою та не повною мірою розкриває зміст службових обов'язків, виконуваних

працівником правоохоронного органу. Як було зазначено вище, до кола службових обов'язків працівників правоохоронних органів належать виконання правозахисних та правозастосовних функцій, пов'язаних із захистом встановленого Конституцією України суспільного ладу держави, економічної та політичної системи, прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, економічної та територіальної цілісності України.

Очевидним є прагнення законодавця наголосити на нерозривному зв'язку посягання з виконуваними працівником правоохоронного органу службовими обов'язками. Інакше кажучи, саме виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків може спонукати винного до вчинення злочинів, передбачених ст. 345 КК України. Наведене дає змогу вважати мету й мотив обов'язковими складовими суб'єктивної сторони погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, які, на думку В. І. Осадчого, не лише відіграють важливу роль під час вирішення питання відповідальності, а й визначають вид вини [235, с. 179].

Метою здійснення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, з одного боку, є прагнення суб'єкта вчинити психічне або фізичне насильство щодо потерпілого у зв'язку з виконанням останнім службових обов'язків, а з іншого – перешкодити працівникові правоохоронного органу виконати покладені на нього службові обов'язки як безпосередньо в момент посягання, так і в майбутньому, помститися за його діяльність [27, с. 110]. У контексті зазначеного О. О. Дудоров слушно зауважує, що момент посягання не обов'язково повинен збігатися з моментом виконання службових обов'язків потерпілим [233, с. 808].

Судова практика засвідчує, що злочин, передбачений ст. 345 КК України, найчастіше вчиняють з мотивів явної неповаги до правоохоронних органів [57], працівників правоохоронного органу, перешкоджання останнім виконати свої службові обов'язки, спрямовані на припинення протиправної поведінки та притягнення правопорушника до відповідальності [59], на ґрунті невдоволення законними діями працівників поліції [86], з метою протидії законному застосуванню

поліцейськими заходів фізичного впливу та спеціального засобу [80], уникнення покарання [92], здійснення втечі від правоохоронців [77] тощо.

Згідно з результатами аналізу цілей і мотивів злочинів, учинених щодо представників влади, з-поміж них переважають: прагнення уникнути відповідальності за вчинене правопорушення, зневага до правових та етичних норм, іменована хуліганським мотивом, помста, а також кротофобія – загальна, суб'єктивно не індивідуалізована ненависть до правоохоронних органів як інституту влади та їх представників [218, с. 7-8].

У разі вчинення погрози або насильства з будь-яких інших мотивів (хуліганство, особисті неприязні стосунки тощо) це діяння слід кваліфікувати на загальних підставах як злочин проти особи [20, с. 139].

Вивчення зарубіжного кримінального законодавства дає підстави стверджувати, що в законодавстві окремих держав зазначену мету конкретизовано таким чином: здійснити або не здійснити офіційну дію (ст. 269 КК Австрії) [328]; домогтися вчинення або невчинення певної дії (ст. 237 КК Аргентини) [333]; запобігти законній діяльності працівника органів внутрішніх або змусити його змінити характер цієї діяльності або з помсти за виконання ним службової діяльності (ст. 364 КК Білорусі) [287]; перешкодити виконанню законної офіційної функції або примусити виконувати офіційну функцію (§119 КК Данії) [349]; перешкодити виконанню поліцейським службових обов'язків, а також запобігти або завадити їх виконанню (ст. 274 КК Ізраїлю) [336]; змусити особу вчинити дії, що суперечать її обов'язкам, або не вчинити дію, яку вона повинна була б вчинити відповідно до посади чи служби (ст. 336 КК Італії) [330]; перешкодити виконанню відповідно до закону обов'язків (ст. 277 КК Китаю) [355]; учинити дії на користь винного (ст. 287 КК Литви) [341]; примусити виконати або не виконати службовий акт (§ 155 КК Норвегії) [342]; перешкодити йому виконувати свої обов'язки (ст. 264 КК Туреччини) [352]; вплинути на здійснення повноважень (ст. 324 КК Чехії) [351]; завадити здійсненню офіційного акту або примусити здійснити такий акт (ст. 285 КК Швейцарії) [347]; примусити здійснити владі повноваження, перешкодити їм або помститися за них (§ 1 розділу 17 КК Швеції) [327] тощо.

Слід констатувати недоречність такої конкретизації, адже мета – це відносно значний перелік причин, мотивів, що спонукають до виникнення конкретного злочинного наміру, а отже, такий перелік не можна вмістити в юридичній конструкції цього складу злочину. У зв'язку з цим вважаємо не зовсім доречним існування в диспозиції статті прямої вказівки на мету, оскільки цей елемент суб'єктивної сторони складу злочину є порівняно широкою категорією. Наприклад, метою може бути прагнення правопорушника заволодіти табельною вогнепальною зброєю потерпілого, або ж взагалі злочин може бути вчинено виключно з хуліганських мотивів лише у зв'язку з належністю потерпілого до конкретного правоохоронного органу [19, с. 23].

Слушно з цього приводу зауважив М. І. Хавронюк, на думку якого встановлення мети та спрямованості діяння вимагає надзвичайного професіоналізму від органів дізнання, слідчих, прокурорів і суддів. Водночас, з огляду на те, що нерозумно було б очікувати цих якостей від усіх без винятку працівників органів дізнання, слідчих, прокурорів і суддів, не потрібно застосовувати ознаки мотиву й мети в тих складах злочинів, де в цьому немає явної потреби. Їх нераціональне застосування виглядає як провокація щодо працівників органів дізнання, слідчих і прокурорів до вчинення злочину, за який у КК України передбачено відповідальність за ст. 373 «Примушування давати показання» [302, с. 61].

Наведені міркування підтверджують необґрунтованість пропозиції внести зміни до диспозиції ч. 1 ст. 345 КК України, що стосуються заміни формулювання «у зв'язку з» на словосполучення «з метою перешкодити виконанню цим працівником службових обов'язків, домогтися прийняття незаконного рішення або помсти» [293, с. 183-184].

Потерпілими працівників правоохоронних органів можуть визнавати не лише тоді, коли вони виконували свої службові обов'язки, перебуваючи безпосередньо на службі, застосовували заходи з охорони правопорядку відповідно до службових обов'язків, за наказом чи дорученням, а й тоді, коли вони вжили зазначених заходів у межах своїх повноважень з власної ініціативи (наприклад, припиняли правопорушення в неробочий час) [228, с. 776].

Наприклад, 27 жовтня 2020 року близько 00 год (точний час у межах досудового розслідування не встановлено) працівник Кам'янського ВП ГУНП в Дніпропетровській області старший сержант поліції поліцейський з логістики ОСОБА_2 разом з власною донькою ОСОБА_3 та її подругою ОСОБА_4 повертався додому. Проходячи поруч з торговельним кіоском «Кава», вони побачили, що біля нього відбувається конфлікт між чоловіками, які гучно кричали один на одного та штовхались. Побачивши це, ОСОБА_2 запропонував своїй доньці ОСОБА_3 разом з її подругою ОСОБА_4 перейти на інший бік дороги та продовжити рухатися додому вже іншою стороною узбіччя автомобільної дороги. Перейшовши дорогу та дійшовши до перехрестя, раніше не знайомий потерпілому ОСОБА_1 наздогнав ОСОБА_2, поруч з яким знаходилися його донька та її подруга, та завдав йому удару кулаком у праве око. Від отриманого удару ОСОБА_2 впав на землю, а його донька почала кричати, що це її батько і він – працівник поліції. У цей час ОСОБА_5 підійшов до ОСОБА_1 та намагався утримувати його від подальших протиправних дій стосовно ОСОБА_2. Після цього ОСОБА_3 та ОСОБА_4 допомогли підвестись ОСОБА_2 та продовжили рухатися додому. Надалі з мотивів явної особистої неповаги до ОСОБА_2 та правоохоронних органів загалом ОСОБА_1 не відреагував на прохання припинити протиправні дії щодо поліцейського та, усвідомлюючи, що ОСОБА_2 є працівником правоохоронного органу, попри те, що його утримував ОСОБА_5, підняв фрагмент каменя, який лежав на узбіччі дороги, та завдав ним удару ОСОБА_2 в передню частину голови, заподіявши легкі тілесні ушкодження, які мають незначні скороминущі наслідки [57].

1.4. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу

Основу Особливої частини КК України становлять основні склади злочинів, тобто такі, у яких не передбачені обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання, та які зазвичай описані в диспозиції ч. 1 відповідних статей. Проте, з

огляду на підвищений ступінь суспільної небезпеки окремих видів діянь, учинених у певний спосіб, у формі співучасті, з використанням певних знарядь чи засобів, за інших обставин законодавець виокремлює також кваліфіковані склади злочинів, тобто злочинів, учинюваних з обставинами, які обтяжують покарання.

У літературі наявні різні підходи до з'ясування сутності кваліфікованих складів злочинів. Одні автори розрізняють кваліфікований та особливо кваліфікований склад злочину. В. Я. Тацій, наприклад, вказує на кваліфікований склад злочину як на склад з обтяжуючими ознаками, які обтяжують відповідальність і впливають на кваліфікацію. Особливо кваліфікований склад злочину, на його думку, – це склад з такими особливо обтяжуючими обставинами, які надають злочину особливу суспільну небезпеку [183, с. 96]. Така позиція є найбільш поширеною в науковій літературі [181, с. 52-53; 186, с. 87; 312, с. 62].

Натомість інші автори, наприклад П. С. Матишевський, визначають лише кваліфікований склад злочину [213, с. 92]. П. Л. Фріс у межах кваліфікованого складу злочину виокремлює обтяжуючі й особливо обтяжуючі обставини [298, с. 60].

Попри існування деяких розбіжностей у поглядах науковців щодо класифікації складів злочинів за їхнім ступенем суспільної небезпеки, такі розбіжності не є істотними і не впливають на зміст поняття кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів.

Єдиною кваліфікуючою ознакою погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, що міститься в ч. 4 ст. 345 КК України, є вчинення таких дій *організованою групою*. Натомість у кримінальному законодавстві зарубіжних країн у відповідних складах погроз і насильства щодо правоохоронців міститься значно більше ознак, що обтяжують кримінальну відповідальність за вчинення досліджуваних деліктів (додаток Г). Їх можна об'єднати в такі групи:

1) пов'язані з посяганням на окремі *категорії осіб* (Азербайджан, Іспанія, Казахстан, Норвегія, Румунія, Туреччина, Чорногорія);

2) пов'язані з певною *формою співучасті* (Азербайджан, Аргентина, Естонія, Ізраїль, Італія, Казахстан, Латвія, Норвегія, Туреччина);

3) пов'язані з певними *знаряддями та засобами* (Аргентина, Данія, Естонія, Ізраїль, Іспанія, Італія, Китай, Молдова, Норвегія, Туреччина, Чехія, Швеція);

4) пов'язані з певними *наслідками* (Азербайджан, Латвія, Іспанія, Молдова, Норвегія, Польща, Словаччина, Чехія, Швеція);

5) пов'язані з певним *місцем, часом або обстановкою* (Данія, Іспанія, Італія, Казахстан);

6) пов'язані з певною *метою* (Естонія, Ізраїль, Казахстан, Румунія);

7) пов'язані з певним *способом* (Казахстан, Італія, Туреччина, Швеція);

8) пов'язані зі *спеціальним суб'єктом* (Аргентина, Італія);

9) пов'язані з *повторністю* (Естонія, Казахстан) (додаток Г).

Вивчення зарубіжного досвіду має важливе значення у встановленні обґрунтованості визнання кваліфікуючою ознакою погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу вчинення цього посягання в складі *організованої групи* в ч. 4 ст. 345 КК України. Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК України, кримінальне правопорушення визнають учиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три та більше), які попередньо зорганізувалися в стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. Відтак, для кваліфікації погроз або насильства організованою групою необхідно встановити кримінально-правові ознаки цього злочинного об'єднання – «закріплені в законі про кримінальну відповідальність, а також інших формах (джерелах) кримінального права їхні риси, властивості та особливості, які застосовують під час кваліфікації злочинів» [121, с. 99]. На підставі аналізу ч. 3 ст. 28 КК України можна виокремити такі обов'язкові кримінально-правові ознаки організованої групи: 1) участь декількох (трьох і більше) осіб; 2) попередня зорганізованість в об'єднання; 3) стійкість; 4) мета вчинення двох і більше кримінальних правопорушень; 5) об'єднаність єдиним планом, відомим усім учасникам групи; 6) розподіл функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану.

Має рацію А. А. Вознюк стосовно того, що характер і ступінь суспільної небезпеки організованих злочинних об'єднань зумовлені такими факторами: 1) системним характером злочинної діяльності; 2) множинністю вчинених злочинів; 3) численністю учасників; 4) злочинною спеціалізацією та способами вчинення злочинів; 5) масштабністю потенційної та реальної шкоди від них; 6) високим рівнем організації об'єднань і вчинених ними злочинів; 7) здатністю до активної протидії державі та суспільству [111, с. 323]. Ступінь суспільної небезпеки кожного злочинного об'єднання є різним і залежить від системи його кримінально-правових ознак. Зі збільшенням кількісного складу учасників зростають потенційні можливості об'єднання та підвищується його злочинна ефективність. Злочин, учинений учасниками, які домовилися заздалегідь про його вчинення, засвідчує, що такі особи є більш небезпечні, ніж ті особи, у мисел у яких щодо вчинення злочину виник раптово або внаслідок розпочатої злочинної діяльності одного зі співучасників. Попередня змова та стійкість зазвичай вказують на стійкі антисоціальні мотиви й погляди винних. Стійкість дає змогу констатувати тривалість злочинної діяльності об'єднання. Чим більше часу воно існує, тим більше часу існує загроза громадській безпеці й іншим суспільним відносинам поставленим під кримінально-правову охорону, тим більшу кількість злочинів вчиняють його учасники. Крім того, учасники об'єднання згодом набувають злочинного досвіду, що зумовлює підвищення рівня злочинності й ускладнює процес її профілактики. Розподіл функцій підвищує ефективність злочинної діяльності, поглиблює спеціалізацію його учасників, забезпечує оперативність учинення злочину. Чим більшу кількість злочинів планує вчинити об'єднання і чим більший ступінь їх суспільної небезпеки, тим небезпечнішим є об'єднання. Причому визначальним є різновид учиненого злочину [114, с. 63-64].

У межах дослідження цієї кваліфікуючої ознаки вартий уваги той факт, що законодавець визнає такою, яка обтяжує відповідальність, лише одну обставину, з огляду на що порушує певну логіку побудови кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів, зокрема в контексті диференціації форм співучасті в кримінальному правопорушенні. О. М. Мусиченко слушно зауважує, що

кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки за загальним правилом повинні розташовуватися послідовно: від тих, які вказують на меншу суспільну небезпеку, до більш суспільно небезпечних [222, с. 225]. Слушною є позиція А. А. Вознюка стосовно того, що в науковій літературі форми співучасті, закріплені в ст. 28 КК України, а також статтях Особливої частини КК України, розміщені за ступенем суспільної небезпеки: від найменш до найбільш небезпечних. Якщо кваліфікуюча ознака певного злочину передбачає одну форму співучасті (наприклад, учинення злочину групою осіб за попередньою змовою), то наступна особливо кваліфікуюча ознака має передбачати вчинення його в більш небезпечній на один ступінь формі співучасті (тобто організованою групою) [115, с. 167].

Це правило порушено у зв'язку з тим, що серед кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 345 КК України, встановлено його вчинення в складі найбільш небезпечної серед форм співучасті, які можуть визнаватися кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими ознаками певного злочину. Очевидно, що тут допущено помилку. Адже на практиці вчинення погроз або насильства в складі організованої групи трапляється рідко, оскільки це діяння має високий рівень латентності. Його також досить складно довести через труднощі встановлення всіх ознак організованої групи. Відтак у статистичних обліках ч. 4 ст. 345 КК України практично не фігурує. У вивчених судових рішеннях про неї також не йшлося.

Погрози або насильство щодо правоохоронців у складі групи осіб чи групи осіб за попередньою змовою також трапляються рідко (наприклад, 2020 року – лише у 2,4 % кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, серед проваджень, направлених до суду) (додаток А.5). Кількість цих групових посягань на працівників правоохоронних органів насправді є дещо більшою, адже не завжди вдається довести спільну участь їх суб'єктів. З огляду на зазначене, доречно передбачити в ст. 345 КК України вчинення погроз або насильства в складі групи осіб [29, с. 339].

Схожу думку висловив А. М. Удод, запропонувавши доповнити ч. 3 ст. 345 КК України вчиненням цього злочину групою осіб за попередньою змовою (урахування цієї пропозиції забезпечить послідовність і повноту кримінально-

правового захисту працівників правоохоронних органів від групових форм злочинної поведінки, сприятиме ефективнішій реалізації принципів справедливості й індивідуалізації кримінальної відповідальності) та залишити чинну редакцію ч. 4 ст. 345 КК України, попри відсутність судової практики (на його думку, це зумовлено, по-перше, певним превентивним потенціалом цієї норми та, по-друге, виконання нею ролі додаткової кримінально-правової гарантії діяльності правоохоронних органів в умовах інтенсифікації протидії організованим злочинності в Україні) [293, с. 149; 294, с. 11].

Пропозиції А. М. Удода щодо доповнення ч. 3 ст. 345 КК України видаються не зовсім коректними, оскільки за таких обставин у межах однієї частини статті будуть поєднуватися основний і кваліфікований склад, а отже, відповідальність за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу тяжкого тілесного ушкодження в складі групи осіб за попередньою змовою буде такою, як і за вчинення зазначених дій одноосібно [29, с. 339].

Звернення до зарубіжного досвіду засвідчує, що в інших країнах це питання вирішують по-різному. Це зумовлено передусім особливостями моделей кримінально-правових норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, учинені в співучасті. У зарубіжних державах кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою погроз або насильства щодо правоохоронців вважають учинення діяння спільно з більш ніж однією особою (ч. 3 ст. 264 КК Туреччини) [352]; кількома людьми (ч. 1 ст. 339 КК Італії) [330]; групою (ст. 274 КК Естонії) [337]; групою осіб, групою осіб за попередньою змовою (ч. 3 ст. 380 КК Казахстану) [288]; групою, що складається більш ніж із двох осіб (ст. 224 КК Ізраїлю) [336]; групою, що складається з більш ніж трьох осіб (ст. 238 КК Аргентини) [333]; організованою групою (ч. 3 ст. 317 КК Азербайджану, ч. 2 ст. 269 КК Латвії, § 155 а КК Норвегії) [284; 339; 342]. Відповідно до ч. 2 ст. 339 КК Італії, обставинами, що обтяжують покарання, є вчинення насильства чи погроз більше ніж п'ятьма особами, які зібралися, із застосуванням зброї, навіть лише одним з них, або більш як десятьма особами, навіть без застосування зброї [330]. Зазначене дає змогу стверджувати, що обставиною, яка обтяжує покарання,

визнають учинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу як у простій формі співучасті (групою осіб чи групою осіб за попередньою змовою), так і складній (організованою групою). Цікаво, що в ч. 4 ст. 264 Туреччини серед кваліфікуючих ознак – використання залякування наявними або вдаваними злочинними організаціями [352]. Схожу ознаку наведено в ч. 1 ст. 339 КК Італії – з використанням залякуючої сили, що впливає з таємних асоціацій, наявних або уявних [330], а також ч. 3 § 1 розділу 17 КК Швеції – за допомогою натяку на інші можливості застосування насильства [327]. Питання щодо використання під час учинення посягань на правоохоронців погроз організованими злочинними об'єднаннями чи кримінальними авторитетами в Україні варто вирішувати в контексті погрози насильством. Тобто в разі, якщо особа погрожує правоохоронцю кримінальним авторитетом чи організованим злочинним об'єднанням, то такі дії слід кваліфікувати як погрозу насильством. Водночас для уникнення проблем кваліфікації відповідних посягань за таких обставин варто уточнити визначення погрози насильством.

У зазначеному контексті цікавою видається позиція розробників проєкту нового КК України, попри активну критику окремих положень щодо інституту співучасті [107, с. 107-111]. У проєкті нового Кодексу (станом на 18 жовтня 2021 року) учинення злочину організованою групою осіб визнано ознакою складу злочину, яка підвищує тяжкість злочину на два ступені (ст. 2.1.15), а вчинення злочину простою групою осіб – ознакою складу злочину, що підвищує тяжкість злочину на один ступінь (ст. 2.1.16) [177]. Водночас для чинного КК України оптимальним варіантом є *пропозиція замінити в ч. 4 ст. 345 КК України організовану групу на групу осіб за попередньою змовою*. Водночас учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, у складі організованої групи слід буде кваліфікувати за ч. 4 вказаної статті з посиланням на ч. 3 ст. 28 цього Кодексу.

Вивчення зарубіжного досвіду, аналіз статей Особливої частини КК України, а також опрацювання судової практики засвідчує, що погрозам або насильству щодо правоохоронців можуть бути притаманні також інші обставини, які обтяжують учинення цих деліктів.

Слід також розглянути питання стосовно доцільності включення до системи кваліфікуючих ознак погроз або насильства щодо правоохоронця *повторності*. Учені зауважують, що повторність іноді вказує на такі негативні обставини, як певний ступінь вірогідності не виправленості особи; стійкі антисоціальні мотиви й погляди винного; злочинну спрямованість (спеціалізацію, професіоналізм); недосягнення мети кримінальної відповідальності та покарання, а отже, необхідність їх посилення; більшу шкоду суспільним відносинам; складність розкриття та розслідування злочинів, які вчинені повторно. Повторність злочинів є негативним показником у діяльності правоохоронних та інших державних органів, які протидіють злочинності. Суспільну небезпечність повторності зумовлюють такі ознаки: кількість злочинів, що її утворюють; види таких злочинів (на який об'єкт посягають, які за ступенем суспільної тяжкості, за характером – тотожні чи однорідні); час, що пройшов між ними; судимість за злочини (кількість судимостей, час, що минув між ними та після останнього засудження, зняття чи погашення судимості); форма вини в учинених злочинах; мотиви вчинення злочину; інші факультативні ознаки складу злочину, зокрема предмет, потерпілий (їх кількість, вид, розмір), спосіб, місце, час тощо [257, 57-60].

На практиці наявні випадки, коли особа спочатку висловлює погрозу, а в подальшому через короткий проміжок часу вчиняє насильство. Наприклад, *ОСОБА_1 спочатку здійснив погрозу фізичною розправою на адресу працівників поліції ОСОБА_2 й ОСОБА_3, які прибули на виклик за фактом домашнього насильства, та, демонструючи реальні наміри втілити погрози в життя, узяв зі стола предмет, схожий на кухонний ніж, почав здійснювати хаотичні махи рукою, у якій тримав вказаний предмет, у напрямку працівників поліції, почав наближатися до них, скорочуючи визначену ними відстань, чим змусив застосувати стосовно себе з боку працівників поліції заходи фізичного впливу у вигляді затримання, у процесі якого, намагаючись вирватися, заподіяв працівнику поліції ОСОБА_2 предметом, схожим на кухонний ніж, легкі тілесні ушкодження. Зазначені дії кваліфіковано за ч. 2 ст. 345 КК України [99].* Однак чи правильною є така кваліфікація, адже ОСОБА_1 спочатку вчинив діяння, передбачене ч. 1 ст. 345

КК України, а в подальшому – діяння, передбачене ч. 2 цієї статті. Тому в наведеній ситуації наявні ознаки сукупності злочинів. А. М. Удод такі факти пропонує кваліфікувати за правилами реальної сукупності злочинів – ч. 1 та 2 ст. 345 КК України [293, с. 155]. Крім того, учений рекомендує ч. 4 ст. 345 КК України доповнити такою кваліфікуючою ознакою, як «дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені повторно» [294, с. 11]. Однак з такою позицією варто не погодитися, оскільки, по-перше, на практиці діяння, передбачені ст. 345 КК України, повторно майже не вчиняються (додаток Б). По-друге, у кримінальному законодавстві зарубіжних країн така ознака трапляється рідко (додаток Г). Лише в ст. 274 КК Естонії [337] та ч. 3 ст. 380 КК Казахстану [288] йдеться про неодноразовість учинення посягань на правоохоронців. По-третє, у проєкті нового КК України запропоновано відмовитися від повторності кримінальних правопорушень [177]. По-четверте, урахування повторного вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, має відбуватися або в межах обставини, що обтяжує покарання, або в результаті кваліфікації відповідних посягань за сукупністю кримінальних правопорушень.

Погрози або насильство в певних випадках вчиняють *службові особи*, передусім представники влади. У судовій практиці відповідні вирoki відсутні, імовірно, з огляду на високий рівень латентності цих діянь, їх незначне поширення, а також високий рівень корупції в державі. Однак про такі факти наявна інформація в ЗМІ³. Така кваліфікуюча ознака не поширена в законодавстві зарубіжних держав (додаток Г)⁴.

У зв'язку з цим постає питання стосовно доцільності включення до ст. 345 КК України відповідної кваліфікуючої ознаки. У теорії кримінального права існує декілька шляхів вирішення цього питання. Наприклад, А. А. Вознюк розв'язання проблеми кваліфікації злочинів, учинених учасниками злочинних об'єднань, які є службовими особами та вчиняють злочин з використанням службового становища,

³ У ЗМІ мали місце факти вчинення погроз або насильства щодо правоохоронців депутатом районної ради [244], обласної ради [147], народним депутатом [247], суддями [275] тощо.

⁴ Наприклад, відповідно до положень ст. 238 КК Аргентини у випадку, коли винний є державною службовою особою, підсудному призначається спеціальне обмеження права на термін удвічі більший за термін покарання [333].

вбачає в одному з чотирьох способів: 1) включення до відповідних складів злочинів кваліфікуючої ознаки – «учинення злочину з використанням службовою особою службового становища»; 2) удосконалення диспозицій статей, що встановлюють кримінальну відповідальність за незаконне використання службовою особою влади чи службового становища (передусім ст. 364, 365 КК України); 3) доповнення ч. 1 ст. 67 КК України новою обставиною, яка обтяжує покарання, – «учинення злочину з використанням службовою особою службового становища»; 4) відмова від відповідної кваліфікуючої ознаки з одночасним вирішенням цього питання в окремій нормі [104, с. 105-108; 111, с. 543]. Найбільш перспективним видається останній варіант, який набув підтримки з-поміж учених [142, с. 10, 196-197; 304, с. 242-243]. Водночас у контексті реформування кримінального законодавства вчинення погроз або насильства щодо правоохоронців службовою особою пропонують урахувувати як ознаку складу злочину, яка підвищує тяжкість цього останнього на один ступінь, порівняно з базовим ступенем тяжкості злочину (ст. 2.1.16 проєкту КК України) [177].

У кримінальному законодавстві зарубіжних країн підстави кримінальної відповідальності за посягання на правоохоронців здебільшого розміщені в заборонних кримінально-правових нормах, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади, державних службовців (додаток Г). Тому закономірно, що в таких нормах посягання на окремі категорії потерпілих, серед яких правоохоронці, визнано кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими ознаками. Зокрема, ідеться про працівника кримінально-виконавчої установи або слідчого ізолятора (ч. 3 ст. 317 КК Азербайджану) [284]; члена Уряду, керівних рад автономних співтовариств, Конгресу депутатів, Сенату або Законодавчих зборів автономних співтовариств, місцевих корпорацій, Генеральної ради юстиції, магістрату Конституційного суду, суддю, магістрата або працівника прокуратури (ч. 3 ст. 550 КК Іспанії) [332], завідомо неповнолітню особу або особу, яка завідомо для винного перебуває в безпорадному стані (ч. 3 ст. 380 КК Казахстану) [288], поліцейського або іншої особи, яка здійснює поліцейські повноваження (§ 155 b. КК Норвегії) [342], поліцейського або жандарма (ч. 3 ст. 257 КК Румунії) [335], суддю

(ч. 2 ст. 264 КК Туреччини) [352], суддю, державного прокурора або службову особу у зв'язку із забезпеченням громадської чи національної безпеки (ч. 3 ст. 376 КК Чорногорії) [340]. Серед зазначених категорій потерпілих переважають працівники правоохоронних органів, передусім поліцейські та судді. З огляду на зазначене, перспективним напрямом реформування кримінального законодавства є уніфікація норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади.

Окрема група ознак, що обтяжують кримінальну відповідальність за вчинення досліджуваних деліктів, пов'язана з певними *знаряддями та засобами*: зброєю (ст. 238 КК Аргентини) [333], предметами (§ 119 b КК Данії) [349], зброєю чи іншим предметом, який використовують як зброю (ст. 274 КК Естонії) [337], вогнепальною чи холодною зброєю, палицею, каменем або будь-яким іншим засобом (ст. 224 КК Ізраїлю) [336], зброєю або іншими небезпечними предметами (ст. 551 КК Іспанії) [332], тупими знаряддями чи іншими предметами, зокрема піротехнічними засобами, що створюють небезпеку для людей (ч. 2 ст. 339 КК Італії) [330], зброєю, ножом чи транспортним засобом (ч. 5 ст. 277 КК Китаю) [355], тупими предметами або легкозаймистими рідинами, вибуховими речовинами (ст. 551 КК Іспанії) [332], автотранспортом (ст. 551 КК Іспанії) [332], зброєю (ч. 1 ст. 339 КК Італії) [330], засобами, небезпечними для життя або здоров'я кількох осіб (ч. 2 ст. 349 КК Молдови), вогнепальною зброєю або використанням вибухових речовин чи інших інструментів, які придатні для заподіяння небезпеки тяжких тілесних ушкоджень (§ 155 b КК Норвегії) [342], зброєю (ч. 4 ст. 264 Туреччини) [352], зброєю (ч. 2 ст. 323 КК Чехії) [351], зброєю, вибуховими речовинами або збройними манекенами (ч. 3 § 1 розділу 17 КК Швеції) [327]. Таким чином, серед знарядь і засобів переважає застосування чи використання зброї або інших предметів, які використовують як зброю.

Під час учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, винна особа може заволодіти табельною вогнепальною зброєю потерпілого, використати вогнепальну або холодну зброю чи інший предмет, спеціально пристосований або заздалегідь заготовлений для завдання тілесних ушкоджень. На практиці такі випадки є непоодинокими. *Наприклад, в одному випадку правопорушник почав рух у*

бік поліцейських з усним висловленням погрози вбивством, заряджаючи набої до мисливської рушниці та спрямовуючи її на них [66]. У другому випадку правопорушник, взявши у квартирі дерев'яну бити, почав спускатися до поліцейських, викрикуючи нецензурними словами погрози щодо застосування насильства стосовно них [58]. У третьому випадку правопорушник, тримаючи в руках сокиру та знаряддя відважування деревини – чокан, демонстрував їх та викрикував на адресу працівника лісової охорони словесні погрози вбивством і насильством [93]. У четвертому випадку правопорушник, діставши з одягу саморобний ніж, намагався реалізувати погрозу вбивством шляхом завдання удару в шию інспектору відділу нагляду та безпеки виправної колонії [78]. З огляду на підвищений ступінь суспільної небезпечності будь-яких протиправних діянь, учинюваних із застосуванням зброї, такі дії слід визнавати обставиною, що обтяжує покарання.

У широкому значенні цей термін охоплює всі види зброї, у вузькому – здебільшого різновиди холодної та вогнепальної зброї. Водночас спеціальне значення характерне для окремих випадків, передбачених КК України. Крім зброї, у кримінальному законодавстві вжито поняття «будь-які інші засоби чи предмети для захисту», «інші предмети, які використовувалися як зброя», «інший предмет, спеціально пристосований або заздалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень» [119, с. 162-163]. У зв'язку з цим учені неодноразово пропонували в конструкціях окремих складів кримінальних правопорушень розширити або вдосконалити кримінально-правову ознаку, пов'язану зі зброєю, зокрема шляхом введення таких термінів, як «інші предмети, спеціально пристосовані або заздалегідь заготовлені для фізичного чи психічного насильства під час нападу» або ж «інші предмети, які використовували як зброю» [119, с. 164; 124, с. 21], «з використанням зброї, або предметів, які використовували як зброю» [226]. Водночас найбільш вдалим слід вважати термін, закріплений у ст. 2.1.16 проєкту КК України – «зброя або інший предмет, спеціально призначений чи заздалегідь підготовлений для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини» [177]. Крім того, варто криміналізувати вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, з

використанням транспортного засобу, як це представлено, наприклад, у кримінальному законодавстві Іспанії та Китаю. Факти умисного наїзду на правоохоронців протягом останнього часу є непоодинокими на території України [223; 225; 243].

З огляду на зазначене, кваліфікуючою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України, варто визнати вчинення діяння з *використанням транспортного засобу, зброї або іншого предмета, спеціально призначеного чи заздалегідь підготовленого для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини*.

Значна частина ознак, що обтяжують кримінальну відповідальність, за вчинення досліджуваних деліктів, пов'язана з певними *наслідками*: насильством, небезпечним для життя чи здоров'я (ч. 3 ст. 317 КК Азербайджану) [284], серйозними тілесними ушкодженнями або іншими серйозними наслідками (ч. 2 ст. 269 КК Латвії) [339], насильством, яке потенційно небезпечне для життя людей або яке може спричинити серйозні травми (ст. 551 КК Іспанії) [332], насильством, небезпечним для життя або здоров'я осіб (ч. 2 ст. 349 КК Молдови) [334], матеріальними збитками у великих розмірах (ч. 2 ст. 349 КК Молдови) [334], іншими серйозними наслідками (ч. 2 ст. 349 КК Молдови) [334], загрозою втрати життя або серйозними травмами (§ 155а КК Норвегії) [342], тяжкою шкодою здоров'ю (§ 2 ст. 223 КК Польщі) [338], серйозною шкодою кільком людям або смертю, особливо великою шкодою або іншими особливо серйозними наслідками (ч. 4 § 321 КК Словаччини) [354], істотною шкодою, тяжкими тілесними ушкодженнями, значною шкодою, смертю (ч. 2, 3, 4 ст. 323 КК Чехії) [351], порушенням діяльності органу (ч. 3 ст. 323 КК Чехії) [351], насильством тяжкого характеру (ч. 3 § 1 розділу 17 КК Швеції) [327].

У законодавстві зарубіжних держав існують також ознаки, пов'язані з певним *місцем, часом або обстановкою*: під час серйозного порушення спокою та порядку в громадському місці або безпосередньо після цього; у вільний час особи (§ 119 b КК Данії) [349], під час заходів, що проводять через заворушення, протест або колективний інцидент усередині виправної установи (ст. 551 КК Іспанії) [332], під час демонстрацій у громадських чи інших місцях, відкритих для публіки (ч. 1 ст. 339

КК Італії) [330], в умовах надзвичайної ситуації або під час масових заворушень, у місцевості, де оголошено надзвичайний стан, або зоні проведення антитерористичної операції (ч. 3 ст. 380 КК Казахстану) [288].

До обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність за вчинення погроз або насильства, зараховують також ознаки, пов'язані з певною *метою*: примусу представника влади до протиправної дії (ст. 274 КК Естонії) [337], перешкодити виконанню поліцейським службових обов'язків, а також запобігти або завадити їх виконанню (ст. 224 КК Ізраїлю) [336], приховати інший злочин або полегшити його вчинення (ч. 3 ст. 380 КК Казахстану) [288], залякування чи помсти, у зв'язку з виконанням службових обов'язків (ч. 2 ст. 257 КК Румунії) [335].

У системі досліджуваних обставин варто виокремити ті, що пов'язані з певним *способом*: з особливою жорстокістю (ч. 3 ст. 380 КК Казахстану) [288], анонімно (ч. 1 ст. 339 КК Італії) [330], що мало особливо безжальний або небезпечний характер (ч. 3 § 1 розділу 17 КК Швеції) [327], поєднане з викраденням людини або захопленням заручника (ч. 3 ст. 380 КК Казахстану) [288], приховуючи особистість (ч. 3 ст. 264 КК Туреччини) [352].

У закріпленні ознак, що обтяжують кримінальну відповідальність за вчинення досліджуваних деліктів і пов'язані з певними наслідками, місцем, часом або обстановкою, метою, способом, немає особливої потреби, одна з їх частин охоплюється ознаками, закріпленими в ст. 345 КК України, друга – може бути врахована в межах обставин, що обтяжують покарання під час його призначення, а третя – може бути врахована в умовах комплексного реформування кримінального законодавства.

1.5. Реалізація кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу

Проблематика кримінальної відповідальності та її реалізації належить до найскладніших у теорії кримінального права України [41, с. 134]. Це цілком закономірно, адже кримінальна відповідальність є однією із фундаментальних і водночас найбільш дискусійних категорій у теорії кримінального права. Кримінальна відповідальність як самостійний кримінально-правовий інститут з притаманним йому специфічним змістом нерозривно пов'язана з кримінально-правовими відносинами та взаємодіє з такими інститутами Загальної частини кримінального права, як кримінальний закон, склад злочину, покарання, звільнення від покарання та його відбування, судимість тощо [295, с. 127]. Кримінальна відповідальність має наскрізний характер, адже пронизує майже всі інститути як Загальної, так й Особливої частини КК України, або тісно пов'язана з ними, з огляду на що є універсальною категорією кримінального права [238, с. 45]. Попри це, у чинному КК України поняття «кримінальна відповідальність» не розкрито, хоча зазначена категорія вживається в тексті в різних аспектах досить часто (понад сто разів) [295, с. 127].

У правничій науці вироблено низку концепцій, у межах яких ретроспективну кримінальну відповідальність тлумачать як: покарання; реалізацію санкції; захід державного примусу; реакцію суспільства на правопорушення; обов'язок перетерпіти негативні наслідки; примусово виконуваний обов'язок; обов'язок дати звіт; правовідносини; осуд. Природно, що в юридичній літературі існують різні підходи до визначення кримінальної відповідальності, які, з огляду на складність і багатогранність цього соціально-правового наслідку вчиненого злочину, не варто протиставляти один одному. Кримінальна відповідальність – це особливий кримінально-правовий інститут, у межах якого здійснюється реагування держави на вчинений злочин і який полягає в здійснюваному судом в обвинувальному вирокі осуді порушника кримінально-правової заборони та в застосуванні щодо нього заходів кримінально-правового примусу [126, с. 164-165]. Це передбачені законом

про кримінальну відповідальність обмеження прав і свобод особи, яка вчинила злочин, що полягають в її офіційному осуді, можливому покаранні й визнанні судимою [112, с. 40].

Кримінальну відповідальність як явище об'єктивної дійсності можна розглядати у двох аспектах – як процес та як результат. Кримінальна відповідальність як процес означена певними стадіями розвитку, серед яких виникнення кримінальної відповідальності, притягнення до кримінальної відповідальності, настання (реалізація) кримінальної відповідальності, припинення кримінальної відповідальності [109, с. 235; 113, с. 144-147; 126, с. 163, 166].

Найбільший інтерес для цього дослідження становить саме стадія настання (реалізація) кримінальної відповідальності, яка настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду та пов'язана з особою засудженого [112, с. 40]. Кримінальна відповідальність реалізується завдяки державному примусу та передбачає застосування до винного заходів кримінально-правового впливу, так чи інакше пов'язаних з обмеженням його прав і свобод [41, с. 134].

Дослідження реалізації кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу спонукає до розгляду питання про встановлення видів і розмірів покарання за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

Для зручності аналізу санкції цієї статті доцільно подати у вигляді таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Санкції ст. 345 КК України

Частина статті		Покарання		Вид злочину
		Вид	Строк	
1.	Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків	Виправні роботи	до 2 років	нетяжкий
		Арешт	до 6 місяців	
		Обмеження волі	до 3 років	
		Позбавлення волі	до 3 років	
2.	Умисне заподіяння працівникові	Обмеження волі	до 5 років	нетяжкий

	правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків	Позбавлення волі	до 5 років	
3.	Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків	Позбавлення волі	від 5 до 12 років	особливо тяжкий
4.	Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, учинені організованою групою	Позбавлення волі	від 7 до 14 років	особливо тяжкий

Аналіз санкцій кримінально-правової норми, передбаченої ст. 345 КК України, дає змогу окреслити їхні особливості й недоліки. Санкції ч. 1 та 2 цієї статті є альтернативними, оскільки передбачають декілька видів покарань. Санкції кожної частини ст. 345 КК України є відносно визначеними, оскільки мають верхню та нижню межу покарання, що надає можливість суду індивідуалізувати покарання шляхом вибору конкретного його розміру.

Порівняно зі ст. 189-4 КК України 1960 року «Заподіяння тілесних ушкоджень судді або працівникові правоохоронного органу», нижню межу санкції за умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у ст. 345 КК України знижено із 7 до 5 років. Знижено також мінімальну та максимальну межу покарання у вигляді позбавлення волі й за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам середньої тяжкості тілесних ушкоджень чи легких тілесних ушкоджень, а також нанесення їм побоїв або вчинення інших насильницьких дій (такі діяння карали позбавлення волі на строк від 2 до 6 років, а на сьогодні карають обмеженням волі на строк до 5 років або позбавленням волі на той самий строк). Санкцію ч. 1 ст. 345 КК України, порівняно із санкцією ст. 189-2 КК України 1960 року «Погроза працівникові правоохоронного органу», розширено іншими покараннями – арештом та обмеженням волі [190]. Отже, можна дійти висновку, що в КК України 2001 року відбулася гуманізація кримінальної відповідальності за досліджуваний злочин.

Визначаючи обґрунтованість зазначених санкцій, варто погодитися з тезою про те, що їх ефективність здебільшого залежить від того, наскільки конструкція

санкції відповідає правилам юридичної техніки [220, с. 77]. Аналіз наведених у таблиці даних доводить очевидність цієї невідповідності. Під час конструювання санкцій ст. 345 КК України законодавець очевидно «забув», що є тяжкі злочини. Адже, відповідно до сконструйованих санкцій, суспільно небезпечні діяння, передбачені ч. 1, 2 ст. 345 КК України, належать до нетяжких злочинів, а суспільно небезпечні діяння, передбачені ч. 3, 4 ст. 345 КК України – до особливо тяжких.

Санкція ч. 2 ст. 345 КК України має також інші недоліки. Якщо за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам середньої тяжкості тілесних ушкоджень, що вчиняється з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій встановлено покарання у виді позбавлення волі до 5 років, то за вчинення аналогічних дій щодо загального потерпілого (ч. 2 ст. 122 КК України) покарання позбавленням волі від 3 до 5 років. Отже, посягання в такий спосіб на загального потерпілого карається більш суворо, ніж на спеціального – працівника правоохоронного органу. Ще один недолік санкції ч. 2 ст. 345 КК України полягає в тому, що вона містить покарання за різні за ступенем суспільної небезпеки діяння – побої, легкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Зіставлення санкцій ч. 3 ст. 345 та ч. 1 ст. 121 КК України також засвідчує наявність певного дисбалансу й нелогічності. Адже за логікою законодавця спеціальні склади злочинів покликані забезпечити підвищений рівень захисту спеціальних потерпілих (у нашому випадку – правоохоронців). Злочин, тяжкі тілесні ушкодження відповідно до ч. 1 ст. 121 КК України караються позбавленням волі на строк від 5 до 8 років, а згідно з ч. 3 ст. 345 КК України – позбавленням волі на строк від 5 до 12 років. У цьому разі доречною є теза В. І. Осадчого про те, що законодавець значно суворіше реагує на насильство, учинене щодо осіб у зв'язку з виконанням ними певних обов'язків [235, с. 207. Однак чи наскільки суворою має бути така реакція законодавця в санкції ч. 3 ст. 345 КК України? Чому нижня межа покарання у вигляді позбавлення волі однакова, а верхня зросла на третину?⁵

⁵ У зв'язку з цим абсолютно необґрунтованою видається позиція А.В. Бойка, який вважає, що аналіз санкцій статей 345, 346, 350, 377, 392, 398 КК України, що встановлюють

Очевидно, що ці та інші проблемні питання, що стосуються співрозмірності санкцій ст. 345 КК України, їх узгодженості між собою та із санкціями суміжних й однорідних складів кримінальних правопорушень, не можуть бути вирішені в межах цього дослідження. Існує нагальна потреба у створенні науково обґрунтованої теорії караності. Слушним є переконання І. І. Давидович про те, що, попри значну кількість наукових праць, присвячених питанням покарання, у теорії кримінального права досі не вироблено єдиної «теорії санкцій» [146, с. 197]. Має рацію також М. К. Дімітров, на думку якого дослідження караності погроз у КК України доводить, що концепція караності потребує ретельного розроблення [149, с. 184].

З огляду на зазначене, варто висловити пропозиції, спрямовані на оптимізацію санкцій ст. 345 КК України, які можуть бути враховані в межах удосконалення кримінального законодавства. Для цього варто не обмежуватися результатами зазначених порівнянь, а звернутися до аналізу пропозицій учених і положень зарубіжного кримінального законодавства.

І. І. Давидович пропонує встановити в санкції ч. 2 ст. 345 КК України мінімальну межу для обох видів покарань – обмеження волі та позбавлення волі – 3 роки [146, с. 226]. Однак постає питання стосовно раціональності таких змін. Адже в ч. 2 ст. 345 КК України встановлено відповідальність за легкі тілесні ушкодження та побої, для яких зазначена мінімальна межа видається занадто суворою. Однак учений має рацію стосовно того, що санкція ч. 4 ст. 345 КК України майже співмірна з покаранням, яке передбачене за вчинення так званого простого умисного вбивства. Але хіба можна говорити про однакову суспільну небезпечність злочинів, один з яких пов'язаний з умисним позбавленням життя людини, а інший полягає лише в різних погрозах (зокрема в погрозі знищення чи пошкодження майна) щодо працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, навіть висловлених членами організованої групи? Крім того, такі погрози, відповідно до тенденцій правозастосовної практики, можуть бути позбавлені ознак реальності. У загальній

відповідальність за погрозу або насильство щодо спеціального потерпілого, дає підстави вважати, що оптимальним для нижньої межі покарання у виді позбавлення волі за вчинення зазначених дій щодо працівника правоохоронного органу є три роки. Верхня ж межа покарання у виді позбавлення волі за злочин, передбачений статтею 345 КК України, на строк від п'яти до дванадцяти років є цілком обґрунтованою та не потребує змін [42, с. 16].

нормі, яка встановлює відповідальність за погрозу вбивством, учинену членом організованої групи (ч. 2 ст. 129), санкція передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років [146, с. 163]. Ця вада законодавчої техніки яскраво демонструє недоліки сучасної моделі конструкцій спеціальних кримінальних правопорушень, а також кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочинів і проступків.

Варте уваги також твердження М. К. Дімітрова про те, що аналіз караності погроз у КК України засвідчує численні законодавчі непослідовні рішення, а саме: серед спеціальних норм про склади злочинів, ознакою яких є погроза, є такі, санкції яких частково менш суворі, аніж у загальній нормі; безпека відповідних благ, заподіянням шкоди яким погрожують, щодо працівників правоохоронних органів, журналістів, судді, народного засідателя чи присяжного охороняються однаково, а щодо державного чи громадського діяча, а також захисника чи представника особи – суворіше; «ціна» такої кваліфікуючої ознаки, як відповідна за змістом погроза, визначається законодавцем абсолютно довільно [149, с. 184].

Важливе значення для створення науково обґрунтованих, справедливих та ефективних санкцій може мати вивчення зарубіжного кримінального законодавства. Ознайомлення з ним дозволяє стверджувати, що підходи законодавців інших держав до караності погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу дуже різняться та залежать передусім від особливостей диференціації кримінальної відповідальності за досліджувані делікти в тій чи іншій державі (додаток Г).

На підставі зазначеного можна висловити пропозиції щодо оптимізації санкцій ст. 345 КК України: доповнити санкцію ч. 1 ст. 345 КК України штрафом від 1000 до 2000 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; у санкції ч. 2 ст. 345 КК України верхню межу покарання у виді позбавлення волі встановити на рівні 6 років, а також зазначену санкцію варто розширити штрафом від 2000 до 5000 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; у санкції ч. 3 ст. 345 КК України верхню межу покарання у виді позбавлення волі встановити на рівні 10 років; у санкції ч. 4 ст. 345 КК України покарання у виді позбавлення волі встановити на строк від 4 до 12 років.

Дослідивши особливості встановлення видів і розмірів покарання в санкціях ст. 345 КК України, перейдемо до аналізу практики застосування покарання за цей злочин. Адже пізнання особливостей реалізації кримінальної відповідальності дозволяє з'ясувати, які заходи кримінально-правового характеру та якою мірою застосовують до порушників відповідних кримінально-правових заборон, оцінити правомірність цих заходів, висловити міркування щодо їх ефективності, виявити певні недоліки в цьому процесі та сформулювати шляхи їх усунення.

Відповідно до ч. 1 ст. 65 КК України, суд призначає покарання:

1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, за винятком випадків, передбачених ч. 2 ст. 53 КК України;

2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу;

3) ураховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного й обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

За результатами вивчення вироків, винесених протягом 2020–2021 років, встановлено, що винним за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, призначали позбавлення волі на певний строк (52,2 %), обмеження волі (42,4 %), громадські роботи (0,3 %), виправні роботи (0,3 %), штраф (4,1 %), арешт (0,6 %).

Позбавлення волі призначали на такий строк: 1 рік (26,1 %), від 1 року 2 місяців до 1 року 6 місяців (6,6 %), 2 роки (30,4 %), від 2 років 4 місяців до 2 років 5 місяців (1,2 %), 3 роки (25,5 %), від 3 років 2 місяців до 3 років 6 місяців (2,4 %), 4 роки (5,4 %), 4 роки 9 місяців (0,6 %), 5 років (1,8 %).

Обмеження волі призначали на такий строк: 1 рік (34,4 %), від 1 року 1 місяця до 1 року 7 місяців (8,2 %), 2 роки (35,1 %), від 2 років 6 місяців (2,2 %), 3 роки (19,4 %), 4 роки (0,7 %) (додаток Б).

Наведені дані засвідчують, що 94,6 % винних засуджено до суворих видів покарань – обмеження волі та позбавлення волі на певний строк. Аналіз строків цих покарань дає змогу стверджувати, що більшості засудженим (ідеться про засуджених за ч. 2 ст. 345 КК України, санкція якої передбачає обмеження волі на строк до 5 років або позбавлення волі на той самий строк) призначають покарання

ближче до нижчої межі (фактично в мінімальних межах): 63,1 % осіб із засуджених до позбавлення волі покарання призначали строком не більше ніж 2 роки; цей самий строк покарання, однак у виді обмеження волі, отримали 77,7 % засуджених до обмеження волі. У певних випадках призначене покарання видається абсолютно необґрунтованим. Наприклад, згідно з вироком суду, *ОСОБА_2* 27 жовтня 2018 року приблизно о 00:30, побачивши, що працівник поліції *ОСОБА_1* затримує *ОСОБА_3* за вчинення адміністративного правопорушення, умисно заподіяв працівникові правоохоронного органу тілесні ушкодження, а саме завдав *ОСОБА_1* одного удару ногою в ділянку щелепи. Унаслідок цього, відповідно до висновку судово-медичного експерта, потерпілий отримав тілесні ушкодження у вигляді перелому виличної кістки зі зміщенням уламків праворуч, що належить до категорії середнього ступеня тяжкості тілесного ушкодження, струс головного мозку та садна обличчя, що належать до категорії легких тілесних ушкоджень. *ОСОБА_2* засуджено за ч. 2 ст. 345 КК України до покарання у виді обмеження волі на строк 2 роки. На підставі ст. 75 КК України *ОСОБА_2* звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком тривалістю 1 рік та покладено певні обов'язки, передбачені ч. 1 ст. 76 КК України [297]. Тобто фактично за найбільш небезпечне діяння, передбачене ч. 2 ст. 345 КК України, – середньої тяжкості тілесне ушкодження – суд призначив найбільш м'яке покарання, яке передбачене санкцією статті, ближче до її мінімальної межі. Меншим покарання могло стати лише обмеження волі строком на 1 рік. У касаційній скарзі потерпілий закономірно висуває вимогу щодо зміни вказаних судових рішень стосовно *ОСОБА_2*, посилається на неправильне застосування закону про кримінальну відповідальність, а саме необґрунтоване застосування ст. 75 КК України, невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення й особі засудженого [297].

Водночас слід взяти до уваги, що серед 94,6 % засуджених до обмеження волі та позбавлення волі щодо 79,1 % винних застосовують звільнення від відбування покарання з випробуванням, тобто реально відбувають покарання не більше 15,5 % осіб, яких засуджено за вчинення злочину, передбаченого ст. 75 КК України.

Певні проблеми під час призначення покарання за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, пов'язані з урахуванням обставин, які обтяжують і пом'якшують покарання. Дослідження судової практики засвідчило, що у 21,5 % випадків у вироках відсутні обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання, або згадки про них. У певних випадках про відсутність таких обставин зазначено, однак у частині випадків судді не звертають на це увагу (здебільшого це вирoki на підставі угоди) (додаток Б).

Під час призначення покарання найчастіше обставиною, що обтяжує покарання, визнають учинення кримінального правопорушення особою, що перебуває в стані алкогольного сп'яніння або в стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів (62,9 %), значно рідше – рецидив злочинів (8,1 %) та вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку (1,6 %).

Попри те, що найчастіше під час призначення покарання враховують стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння, насправді такий стан серед правопорушників досліджуваної категорії є найбільш поширеним. Частково це пояснюється тим, що іноді суди не визнають цю обставину такою, що обтяжує покарання, не наводячи мотиви свого рішення у вирoku, чим порушують вимоги ч. 2 ст. 67 КК України [65]. Це, імовірно, зумовлено тим, що або працівники поліції не документують належним чином перебування правопорушника в стані алкогольного сп'яніння, або суд не визнає цю обставину як таку, що обтяжує покарання. *Наприклад, у вирoku Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 3 березня 2021 року суддя зазначив, що прокурор під час судового розгляду, відповідно до ст. 338 КПК України, не змінив обсяг обвинувачення ОСОБА_1 у частині визнання обставиною, яка обтяжує покарання обвинуваченого, учинення кримінального правопорушення в стані алкогольного сп'яніння. З цього приводу суд вважає за доцільне не визнавати обставиною, що обтяжує покарання обвинуваченого, учинення ним кримінального правопорушення в стані алкогольного сп'яніння [55].*

Помилковим є віднесення до обставин, що обтяжують покарання, учинення погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу, учинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового обов'язку [92]. У цьому контексті М. М. Комарницький слушно зауважує, що в ст. 345 КК України вказану обставину, яка обтяжує покарання, законодавець уже врахував у її конструкції, причому в конкретизованому вигляді, що тягне більш диференційовану правову оцінку вчиненого [175, с. 174].

Обставинами, які пом'якшують покарання за ст. 345 КК України, визнають: щире каяття (81 %), активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення (28,6 %), добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (14,1 %), учинення цього злочину під впливом сильного душевного хвилювання (0,4 %), учинення кримінального правопорушення неповнолітнім (2 %), повне або часткове визнання винуватості (вини) (14,9 %), наявність на утриманні малолітньої дитини (малолітніх дітей) (4 %), думку потерпілого стосовно того, щоб суворо не карати обвинуваченого (думку потерпілого, який не наполягав на призначенні суворого покарання) (1,6 %), наявність позитивної характеристики (1,2 %), публічні вибачення потерпілому (0,8 %), наявність тяжкого захворювання (0,4 %), до кримінальної відповідальності притягується вперше (0,8 %), наявність інвалідності (0,4 %), відсутність судимості (0,4 %) (додаток Б).

Аналіз судової практики врахування обставин, що пом'якшують покарання, під час призначення покарання за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, дає підстави стверджувати, що наявні випадки, коли суди до таких обставин зараховують і ті характеристики, які насправді ілюструють особу винного. Обставини на кшталт наявності позитивної характеристики, наявності тяжкого захворювання, притягнення до кримінальної відповідальності вперше, наявності інвалідності, відсутності судимості навряд чи варто розцінювати як пом'якшуючі покарання обставини. Їх визнання такими, що пом'якшують покарання, неодноразово викликало сумніви в науковій спільноті [165, с. 167-169; 202, с. 143; 295].

На практиці трапляються випадки погроз або насильства щодо декількох потерпілих правоохоронців [84]. Зазначені факти слід ураховувати під час призначення покарання.

У результаті призначення покарань за вчинення погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу до 79,1 % засуджених застосовують звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України). Таким чином, до реального відбування покарання за розглядуваний злочин засуджують лише третю частину правопорушників. Дійсно, не можна заперечити той факт, що застосування такого заходу кримінально-правового заохочення в певних випадках є необхідним. *Наприклад, згідно з вирокom Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 21 січня 2021 року, має рацію суддя, який дійшов висновку стосовно того, що виправлення обвинуваченого можливе без ізоляції його від суспільства, та звільнив засудженого від покарання з випробуванням. На думку суду, саме таке покарання буде повністю відповідати ступеню тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, конкретним його обставинам і наслідкам, даним про особу обвинуваченого, який визнав вину в учиненні кримінального правопорушення, щиро розкаявся в учиненому, і саме таке покарання буде необхідним та достатнім для виправлення обвинуваченого й запобігання скоєнню ним нових злочинів. На переконання суду, застосування до обвинуваченого в цьому разі реального покарання не буде відповідати цілям кримінального покарання як інституту, може негативно вплинути на подальшу долю ОСОБА_1 і призведе фактично до його криміналізації як особи [73].* Водночас існує твердження про те, що більш ніж у 60 % вироків суди застосовують звільнення від призначеного покарання з випробуванням за злочин, передбачений ст. 345 КК України, не конкретизуючи обов'язкові умови для прийняття такого рішення [166, с. 14-15].

На осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, зазвичай лише покладають обов'язки періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації, повідомляти його про зміну місця проживання або роботи та не виїжджати за межі України без погодження із зазначеним органом. Лише іноді суди покладають інші обов'язки, наприклад зобов'язують винних

працевлаштуватися [88], виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою [74], попросити публічно пробачення в потерпілого [75]. Таких заходів, імовірно, недостатньо для того, щоб зробити належні висновки.

Найчастіше (69,6 %) іспитовий строк встановлювали строком на 1 рік, рідше – на 2 роки (24 %) і 3 роки (4,4 %). Інколи іспитовий строк становив 1 рік 6 місяців (1,6 %) та 1 рік 7 місяців (0,4 %) (додаток Б). У вироку Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 21 квітня 2021 року суддя слушно зауважив, що іспитовий строк дисциплінує засуджених, привчає їх до додержання законів, нагадує їм, що вони не виправдані, а проходять випробування, від результату якого залежить їх подальша доля – звільнення від відбування призначеної основної міри покарання або реальне її відбування [56].

Встановлені судами іспитові терміни є занадто короткими і в певних випадках не забезпечують належного механізму утримання засуджених за ст. 345 КК України від учинення нових кримінальних правопорушень.

Крім зазначеного, на практиці наявні непоодинокі випадки необґрунтованого звільнення від відбування покарання з випробуванням. Невипадково прокурори в певних випадках звертаються з касаційними скаргами на окремі судові рішення. Наприклад, у касаційній скарзі прокурор просить скасувати судові рішення щодо ОСОБА_1 та призначити новий розгляд у суді першої інстанції у зв'язку з неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та невідповідністю призначеного покарання внаслідок м'якості. Свої вимоги прокурор обґрунтовує тим, що під час звільнення ОСОБА_1 від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України суд не врахував, що він, будучи засудженим за попереднім вироком, уже порушував умови звільнення від відбування покарання з випробуванням, що свідчить про прагнення засудженого вести злочинний спосіб життя. Крім того, на думку прокурора, суд не надав належної оцінки обставинам учинення злочину, а саме зухвалій поведінці ОСОБА_1 щодо працівників правоохоронних органів та обставинам, що обтяжують покарання. З урахуванням вказаних обставин, на думку колегії суддів, застосування щодо

ОСОБА_1 положень ст. 75 КК є неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, оскільки не сприяє меті покарання – виправлення засудженого й попередження вчинення нових злочинів, а тому є не виправдано м'яким заходом примусу [253]. Схожою є ситуація також в іншому судовому рішенні [254]. Варто погодитися з Є. О. Письменським, на думку якого помилкове застосування такого звільнення здатне призвести до істотних негативних наслідків, у тому числі вчинення звільненими нових злочинів [241, с. 163].

З огляду на викладене, значна частина осіб, яких звільняють від відбування покарання з випробуванням, не отримують належної реакції держави на факти вчинення посягань щодо правоохоронців. Зазначене свідчить про те, що система реалізації кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу для осіб, які вчиняють злочини, передбачені ст. 345 КК України, у цій частині абсолютно неефективна.

У кримінальному законодавстві окремих зарубіжних країн (Австрія, Ліхтенштейн, Польща, Чорногорія) наявна заохочувальна кримінально-правова норма, що передбачає можливість звільнення від покарання або надзвичайне його пом'якшення, якщо державний службовець чи службова особа не мали права вчинити офіційну дію, або ця дія порушує положення кримінального законодавства. Відповідно до ч. 4 ст. 269 КК Австрії, правопорушник не підлягає покаранню за перешкоджання із застосуванням насильства або погроз насильства державному службовцю здійснити офіційну дію, якщо державний службовець не має права на офіційну дію за своїм характером або якщо офіційна дія порушує положення кримінального закону [328]. У ч. 4 ст. 269 КК Ліхтенштейну зазначено, що злочинець не підлягає покаранню за опір державній владі, якщо орган влади або державний службовець не має права на офіційний акт свого характеру або якщо службовий акт порушує положення кримінального законодавства [350]. У § 2 ст. 222 КК Польщі встановлено правило про те, що якщо діяння, визначене в § 1 (порушення тілесної недоторканості державної посадової особи або її помічника під час чи у зв'язку з виконанням службових обов'язків), було викликано неналежною поведінкою державної посадової особи чи її помічника, суд може застосувати надзвичайне

пом'якшення покарання та навіть відмовитися від його призначення [338]. У ч. 5 ст. 376 Чорногорії закріплено, що виконавець діяння, зазначеного в ч. 1–3 цієї статті (напад або погроза нападу на службову особу під час виконання службових обов'язків), що спричинене протиправною чи грубою поведінкою службової особи, може бути звільнений від покарання [340].

У зв'язку з цим постає питання про доцільність запровадження такої норми в КК України. Видається, що відповідь на це питання має бути негативною. По-перше, у КК України достатньо норм, щоб здійснити належну кримінально-правову оцінку ситуації. Наприклад, якщо правоохоронець діє неправомірно та перевищує свою владу, то є підстави для притягнення його до відповідальності за ст. 365 КК України. Водночас у разі перевищення влади працівником правоохоронного органу громадяни можуть захищатися, якщо стосовно них правоохоронець учиняє протиправне посягання. Їх дії за таких обставин мають бути оцінені за правилами необхідної оборони. По-друге, з огляду на рівень корупції в державі, стан правосвідомості, правової культури та правового виховання громадян вказана заохочувальна норма може стати перешкодою для застосування правоохоронцями своїх функціональних обов'язків, а також збільшить й без того тривожну тенденцію до росту погроз або насильства щодо них. По-третє, у разі, якщо погрозам або насильству щодо правоохоронця передувала його неправомірна поведінка, то суд особі, яка вчинила злочин, передбачений ст. 345 КК України, завжди зможе належним чином індивідуалізувати покарання, наприклад, призначивши покарання у межах нижньої межі санкції цієї статті або більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, а також звільнивши її від відбування покарання з випробуванням.

З 28,8 % правопорушників укладено угоди, з яких 47,3 % – про визнання винуватості та 52,7 % – про примирення (додаток Б). Однак відповідно до п. 19 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 року № 13, приймаючи рішення щодо затвердження укладеної між сторонами кримінального провадження угоди, суд має враховувати, що в кримінальних правопорушеннях, де основним безпосереднім

об'єктом слугують публічні інтереси (зокрема немайнові), а спричинена конкретним фізичним чи юридичним особам шкода є лише виявом посягання на основний об'єкт, укладення угоди про примирення стає неможливим [262].

Таке тлумачення касаційної інстанції попередньо виглядає аксіоматичним, адже слідчі, прокурори та судді повинні дотримуватися єдиної судової практики. Однак 31 березня 2016 року Судова палата в кримінальних справах Верховного Суду України висловила протилежну позицію щодо окремих положень аналізованої вище постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, зокрема визнала наявну з грудня 2015 року судову практику щодо недопустимості затвердження укладеної між сторонами кримінального провадження угоди в кримінальних правопорушеннях, де основним безпосереднім об'єктом слугують публічні інтереси (зокрема немайнові), а спричинена конкретним фізичним чи юридичним особам шкода є лише виявом посягання на основний об'єкт, – неправильною [12, с. 15-18].

Надалі Верховний Суд сформулював позицію, відповідно до якої під час з'ясування, чи можна укладати угоди про примирення між потерпілим та обвинуваченим щодо нетяжких злочинів – двооб'єктного (багатооб'єктного) злочину (ч. 2 ст. 342, ч. 2 ст. 345 КК України), слід керуватися не лише формальними вимогами норм ст. 468, 469, 474 КПК України щодо видів угод про примирення та класифікацією злочинів, щодо яких такі угоди можуть укладатись, а й чітко дотримуватись їх засадничих принципів. Для встановлення співвідношення публічних і приватних пріоритетів в інституті примирення сторін визначальною є категорія «інтерес». Угода про примирення становить ключовий інструмент узгодження інтересів учасників кримінально-правового конфлікту й забезпечення їх балансу. Адже сторони шляхом компромісних і взаємовигідних рішень між собою адаптують норми права про примирення щодо конкретного випадку, чим задовольняють свої інтереси, а в результаті суспільні (публічні) інтереси. Саме таку правову позицію викладено в постановках Верховного Суду від 31 березня 2016 року (справа № 5-27кс16) та від 6 грудня 2018 року (справа № 756/11661/17, провадження № 51-4582 км18) [255].

З огляду на зазначене, закономірним є твердження про те, що суди затверджують угоди про примирення між підозрюваним, обвинуваченим і потерпілим за ст. 343, 345, 347 КК України без урахування ознак основного безпосереднього об'єкта вчинених злочинів (порядок здійснення правоохоронної діяльності) з використанням згоди осіб на таку угоду, тоді як у складах цих злочинів психічна недоторканність, здоров'я або майно є лише додатковим безпосереднім об'єктом посягання [166, с. 14-15].

Ще одна проблема, пов'язана із застосуванням інституту угод, полягає у відсутності науково обґрунтованих правил призначення узгодженого покарання на підставі угод⁶. З огляду на це, на практиці наявні випадки призначення засудженим за ст. 345 КК України занадто м'якого покарання або ж їх необґрунтованого звільнення від покарання з випробуванням.

Тому цілком слушною видається пропозиція вчених внести зміни й доповнення до КК України, зокрема визначити порядок призначення покарання на підставі угод, а також запровадити чіткі та конкретні орієнтири для правозастосувачів [9, с. 12-15]. За відсутності таких змін варто застосовувати диференційований підхід до призначення узгодженого покарання залежно від обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, особи винного й результатів її позитивної післязлочинної поведінки [111, с. 805].

Окремі проблеми, пов'язані зі звільнення осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 345 КК України, від кримінальної відповідальності. З цього приводу І. М. Ізай стверджує, що осіб, визнаних винуватими в учиненні відповідних злочинів, звільняють від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України) без урахування того факту, що за характером злочинів, передбачених ст. 343, 345, 347 КК України, винуваті особи вчиняють активні дії щодо створення обстановки вчинюваного злочину [166, с. 14-15]. Вивчення судової практики засвідчило наявність випадків необґрунтованого звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 47 КК України,

⁶ Дискусія точиться передусім з приводу того чи обов'язково враховувати підчас призначення узгодженого покарання загальні та спеціальні засади призначення покарання [50, с. 242; 154, с. 791; 249, с. 132].

наприклад, у разі вчинення сукупності злочинів (відсутня умова вчинення нетяжкого злочину вперше) [256].

Ці та інші проблеми реалізації кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу не сприяють виправленню та перевихованню засуджених, а отже, потребують пошуку шляхів їх розв'язання.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що в Україні відсутні монографічні дослідження, у яких комплексно й системно висвітлено проблематику кримінально-правової та кримінологічної характеристики цих деліктів. Доктринальні розвідки з означеної тематики запропоновано поділити на такі групи: 1) роботи, присвячені кримінально-правовій характеристиці погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу; 2) дослідження інших кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів; 3) наукові розвідки кримінологічних аспектів посягань на працівника правоохоронного органу.

Сучасний стан доктринального опрацювання проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також запобігання цим злочинам, не повною мірою відповідає потребам правозастосовної практики. Попри те, що найбільше досліджень стосується кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 345 КК України, значна частина сформульованих висновків і пропозицій є фрагментарними, недостатньо аргументованими, розрізненими та суперечливими. Натомість проблеми кримінологічної характеристики цих деліктів і заходів запобігання їм залишаються майже не дослідженими. Така ситуація певною мірою зумовлює не лише високий рівень погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, а й існування неефективної системи запобігання їм, а також труднощі в їх кваліфікації та розслідуванні.

2. Родовим об'єктом складу погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу визнано суспільні відносини, що існують з приводу нормального функціонування та авторитету органів державної влади. Зміст зазначених суспільних відносин слід розуміти як систему взаємопов'язаних елементів, якими охоплюються: носії відносин – ті, хто виконують правозахисну та правозастосовну функцію з одного боку (працівники правоохоронних органів), і ті, на кого поширюється правозахисний або правозастосовний вплив працівників правоохоронних органів (учасники кримінального чи адміністративного процесу тощо); предмет відносин – цінності або блага, з приводу яких суб'єкти вступають у відносини; соціальний зв'язок – взаємопов'язаний механізм використання суб'єктами наданих їм прав з одного боку, що призводить до виникнення обов'язків у суб'єктів з іншого боку, а також система контролю за повнотою та своєчасністю виконання таких обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу слід вважати нормальну діяльність та авторитет правоохоронних органів, які законодавець поставив під кримінально-правову охорону, надаючи цим відносинам пріоритетності перед додатковим безпосереднім об'єктом вказаного складу злочину. Водночас зміст безпосереднього додаткового обов'язкового об'єкта погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу становлять суспільні відносини, що існують з приводу охорони здоров'я та психічної недоторканності працівника такого органу, а також його близьких родичів і їхнього майна.

У ст. 345 КК України та в ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» термін «близькі родичі» слід замінити на «близька особа», а також уточнити визначення цього терміна, додавши в п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту КК України вказівку на іншу особу, доля якої (життя, здоров'я та добробут) не байдужа працівникові правоохоронного органу.

Варта уваги пропозиція розширити коло потерпілих від злочину, передбаченого ст. 345 КК України, урахувавши колишніх працівників правоохоронних органів. З огляду на це, у диспозиції ст. 345 КК України необхідно

доповнити приміткою такого змісту: *«Відповідальність за цієї статтею, а також статтею 348 цього Кодексу настає в разі вчинення погроз або фізичного насильства щодо колишнього працівника правоохоронного органу чи його близької особи у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків у минулому».*

У ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» необхідно закріпити терміни «правоохоронний орган» (орган державної влади, наділений сукупністю специфічних ознак, притаманних виключно правоохоронній або правозастосовній діяльності, пов'язаній із захистом встановленого Конституцією України суспільного ладу держави, економічної та політичної системи, прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, економічної та територіальної цілісності України) та «працівник правоохоронного органу» (особа, яка перебуває на службі в правоохоронному органі, у зв'язку з чим залежно від обсягу наданих їй прав та покладених на неї обов'язків постійно або тимчасово виконує правоохоронні або правозастосовні функції).

У межах об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України, обов'язковими ознаками погрози є реальність останньої (існує насправді) та дійсність її сприйняття потерпілим (такий її вияв, за якого потерпілий чітко усвідомлюватиме, що небезпека заподіяння шкоди, якою погрожує винний, за певних обставин може стати реальністю, тобто суспільно небезпечні наслідки фактично настануть). У зв'язку з цим ч. 1 ст. 345 КК України необхідно доповнити конструкцією *«якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози».*

Назву ст. 345 КК України слід уточнити шляхом конкретизації різновиду насильства (насильством у диспозиції статті слід розуміти фізичне насильство) та потерпілих (за рахунок включення близької особи), а саме сформулювати її так: *«Погроза або фізичне насильство щодо працівника правоохоронного органу чи його близької особи».*

Слушною є пропозиція у ч. 2 ст. 345 КК України встановити кримінальну відповідальність за умисне завдання удару або вчинення інших насильницьких дій. У зв'язку з цим ч. 2 ст. 345 КК України слід викласти в такій редакції: *«Умисне*

заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близькій особі удару, побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також учинення інших насильницьких дій у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків».

3. Суб'єкт погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу є загальним, тобто це – фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 345 КК України, у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність.

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення погроз або насильства щодо правоохоронців, залежить від форми об'єктивної сторони цього злочину. За вчинення погроз щодо правоохоронця чи його близьких родичів (ч. 1 ст. 345 КК України), а також умисне заподіяння їм побоїв чи легких тілесних ушкоджень (ч. 2 ст. 345 КК України) кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося 16 років. Натомість за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень (ч. 2 і 3 ст. 345 КК України) кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося 14 років. Підтримано пропозицію щодо зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України в усіх його формах, до 14 років.

У разі вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, службовою особою з використанням свого службового становища, дії винного в певних випадках (коли суб'єктом теж є працівник правоохоронного органу, а також наявна істотна шкода) рекомендовано кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 345 та 365 КК України. В інших випадках факт участі службової особи запропоновано враховувати лише під час індивідуалізації покарання в межах характеристики особи винного.

Передбачені ч. 1 та 2 ст. 345 КК України погроза та побої можуть учинятися лише з прямим умислом, а передбачені ч. 2 та 3 цієї статті тілесні ушкодження – з прямим і непрямим умислом.

Розкрито обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, яка позначається словосполученням «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» і характеризує одночасно як мотив, так і мету таких злочинів.

Аналіз судової практики засвідчує, що досліджуваний злочин найчастіше вчиняють з мотивів явної неповаги до працівників правоохоронних органів, на підґрунті невдоволення їх законними діями, з метою перешкодити останнім виконати свої службові обов'язки, спрямовані на припинення протиправної поведінки та притягнення правопорушника до відповідальності, задля протидії законному застосуванню заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, уникнення покарання, втечі від правоохоронців тощо.

Конкретизація в диспозиції ст. 345 КК України мети посягання на правоохоронців, як це зазначено, наприклад, у кримінальному законодавстві Австрії, Аргентини, Білорусі, Данії, Ізраїлю, Італії, Китаю, Литви, Норвегії, Туреччини, Чехії, Швейцарії, Швеції тощо, видається необґрунтованою.

4. Розміщення в ч. 4 ст. 345 КК України такої кваліфікуючої ознаки, як учинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу організованою групою, є необґрунтованим (з одного боку, це порушення правил конструювання кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу злочину, а з іншого – за результатами вивчення практики протягом 2020–2021 рр. не встановлено жодного такого випадку). Натомість серед кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 345 КК України, запропоновано встановити передусім учинення його групою осіб за попередньою змовою та з використанням транспортного засобу, зброї або іншого предмета, спеціально призначеного чи заздалегідь підготовленого для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини. Водночас, з огляду на значну кількість обставин, що можуть підвищувати тяжкість погроз або насильства щодо правоохоронців, більш логічним варіантом конструювання таких обставин визнано той, який застосований у проєкті нового КК України та передбачає їх диференціацію на ознаки складу злочину, що

підвищують його тяжкість на один і два ступені, порівняно з базовим ступенем тяжкості злочину (ст. 2.1.15, 2.1.16 проєкту КК України).

5. Теорія караності потребує концептуально нового підходу до встановлення видів, розмірів і строків покарань за кримінальні правопорушення, зокрема вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. Однак реалізувати цей стратегічний напрям удосконалення закону про кримінальну відповідальність можливо лише на стратегічному рівні – в умовах комплексного реформування кримінального законодавства. На тактичному рівні можна сформулювати такі пропозиції щодо вдосконалення санкцій ст. 345 КК України: 1) санкцію ч. 1 цієї статті доповнити штрафом від 1 до 2 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; 2) санкцію ч. 2 цієї статті доповнити штрафом від 2 до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також встановити в ній верхньою межу покарання у виді позбавлення волі на рівні 6 років; 3) у санкції ч. 3 цієї статті верхню межу покарання у виді позбавлення волі встановити на рівні 10 років; 4) у санкції ч. 4 цієї статті покарання у виді позбавлення волі встановити на строк від 4 до 12 років.

На підставі аналізу практики застосування покарання за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу виявлено типові помилки, яких припускаються суди під час його призначення, а саме: 1) необґрунтоване віднесення до обставин, які обтяжують покарання, учинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку; 2) визнання обставинами, які пом'якшують покарання, характеристик, які визначають особу винного; 3) недоцільність застосування в певних випадках звільнення від відбування покарання з випробуванням, встановлення мінімальної тривалості іспитового строку та покладення на звільнену особу обмеженого переліку обов'язків; 4) призначення окремим засудженим на підставі угод занадто м'якого покарання або ж їх необґрунтоване звільнення від покарання з випробуванням. Такі недоліки призначення покарання не сприяють виправленню та перевихованню засуджених, а отже, потребують пошуку шляхів їх усунення.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОГРОЗ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

2.1. Сучасний стан учинення погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів

Вивчення кримінологічної характеристики погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів необхідно розпочати з аналізу кількісних та якісних показників зазначених кримінально протиправних діянь. У зв'язку з цим слід звернути увагу на рівень, динаміку, питому вагу, структуру злочинів, передбачених ст. 345 КК України, їх латентність тощо.

Важливими кримінологічними показниками погроз або насильства щодо правоохоронців є *рівень і динаміка* цих злочинів.

Рівень злочинності – показник, який визначає загальну кількість обчислених та реально вчинених злочинів в абсолютних величинах. У цьому показнику, крім зареєстрованих злочинів і рівня злочинності, ураховано також наявність латентної злочинності [195, с. 83; 197]. У кримінології динаміка злочинності відображає зміну розміру явища в часі (рівня та структури злочинності протягом певного періоду). Слід назвати два основні способи обчислення динаміки: базисний і ланцюговий. За базисного способу показники за перший період (рік) вважають базою порівняння (точкою відліку) або 100 %, а показники всіх наступних періодів (років) прирівнюють до базового періоду. У такий спосіб обчислюють кількісне співвідношення двох порівнюваних величин. Зростання кількості злочинів позначають знаком «+», а їх зменшення – знаком «-». Базисний спосіб застосовують для оцінювання динаміки злочинності за тривалий час. Ланцюговий спосіб обчислення величини динаміки передбачає зіставлення кожного наступного періоду з попереднім. Його застосовують для оцінювання рівня злочинності в поточному році порівняно з попереднім роком [194, с. 72]. З огляду на те, що погрози або

насильство щодо правоохоронців буде проаналізовано з 2013 року, варто застосувати ланцюговий спосіб.

2013 року зареєстровано 540 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, 2014-го – 684 (+26,7 %), 2015-го – 705 (+3,1 %), 2016-го – 967 (+37,2 %), 2017-го – 1115 (+15,3 %), 2018-го – 817 (–26,7 %), 2019-го – 821 (+0,5 %), 2020-го – 909 (+10,7 %) (додаток А.1).

Динаміка злочинів, передбачених ст. 345 КК України, засвідчує збільшення їх кількості в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років. Найвищий показник зростання було зафіксовано 2016 року (37,2 %), а найменший – 2019-го (0,5 %) (додаток А.1).

З 2013-го до 2020 року кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, збільшилася на 68,3 % – з 540 до 909 злочинів (додаток А.1)⁷.

Таким чином, протягом 2013–2020 років спостерігається тривожна тенденція до збільшення кількості вказаних посягань на правоохоронців. Певною мірою це зумовлено частковим зниженням рівня їх латентності, оскільки впродовж минулих років таким злочинам не надавали особливої уваги. Натомість на сьогодні протидія цим протиправним явищам є пріоритетним напрямом роботи цілих галузевих служб (внутрішньої безпеки, досудового розслідування), нерідко ці злочини сприймають як резонансні (учинені лідерами злочинного світу, на тлі суттєвих змін у законодавстві щодо протидії поширенню злочинного впливу; вчинені публічно у зухвалих формах, що істотно підривають авторитет правоохоронних органів). Динаміка зростання кількості погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів зумовлена посиленням агресивності громадян стосовно працівників правоохоронних органів, неповаги до них, недоліками процесу реформування поліції тощо.

⁷ Аналіз емпіричних даних щодо рівня, динаміки, структури злочинів, передбачених ст. 345 КК України за період з 2002 по 2011 рр. виявив нестійку тенденцію їх відтворення. З 2002 й до 2009 року включно відмічалось поступове зростання рівня, хоча і з різними темпами приросту, що в цілому відповідало загальним закономірностям відтворення злочинності в Україні. Від 2010 року фіксується зниження рівня погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. В цілому ж зберігається досить високий рівень (середній рівень ряду за десять років складає 584 злочини) із середнім темпом приросту 2,7 % [294, с. 7-8].

На показники динаміки цих злочинів можуть впливати й інші чинники, зокрема: рівень обліково-статистичної дисципліни в органах охорони правопорядку; активізація діяльності оперативних підрозділів за пріоритетними напрямками боротьби зі злочинністю; інтенсивність звернень постраждалих від кримінальних правопорушень до компетентних органів; соціально-економічні потрясіння (економічна криза, зростання цін на товари й послуги, інфляція) [194, с. 73].

Водночас є підстави вважати, що офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора не відображають реального стану вчинення таких кримінальних правопорушень, а тому слід звернути увагу на їх рівень *латентності* та врахувати його під час розроблення заходів запобігання цим кримінально протиправним діям. У кримінології та правоохоронній практиці латентною злочинністю вважають сукупність злочинних діянь, що були реально вчинені, але не були відображені в державній статистичній звітності щодо злочинності, та не розслідувалися у встановленому законодавством порядку [199, с. 60]. Латентна злочинність є складовою злочинності загалом, включає сукупність природно-латентних і штучно-латентних злочинів. У єдності двох складових латентна злочинність може бути визначена як сукупність невиявлених (невстановлених) і не врахованих кримінальною статистикою злочинів, а також сукупність нерозкритих чи неповно розкритих злочинів [3].

Більшість латентних випадків погроз і насильства щодо працівників правоохоронних органів належить саме до *природно-латентної злочинності*⁸, оскільки інформація про такі суспільно небезпечні діяння не надходить до правоохоронних органів, не вноситься до ЄРДР, а отже, не відображена належним чином в офіційній статистиці.

Варто зауважити, що рівень латентності цих діянь є різним (від низького до високого), оскільки в межах ст. 345 КК України об'єднані різні за характером і ступенем суспільної небезпечності діяння (від погроз до тяжкого тілесного ушкодження).

⁸ Природно-латентна злочинність – це сукупність невиявлених (невстановлених) і не врахованих кримінальною статистикою злочинів [3].

У цій ситуації спрацьовує виявлена вченими закономірність – «показники латентної злочинності істотно різняться залежно від конкретної категорії злочинів: що більш небезпечною є певна категорія злочинів, то нижчим є рівень її латентності, і навпаки – менш небезпечний злочин передбачає вищий рівень латентності» [54, с. 169].

Низький рівень латентності мають очевидні тяжкі злочини, інформація про які швидко поширюється та її складно приховати [199, с. 62]. Зазначений рівень притаманний умисному заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжких тілесних ушкоджень (ч. 3 ст. 345 КК України), оскільки ці делікти на практиці трапляються вкрай рідко, а якщо і трапляються, то їх практично неможливо приховати.

Середній рівень латентності мають злочини, учинення яких не тягне тяжких наслідків і не викликає значної суспільної уваги. Потерпілі не звертаються до правоохоронних органів за захистом порушених прав, але й не приховують факт злочину. Високою латентністю означені злочини, учинення яких здебільшого відоме лише злочинцю та потерпілому, причому останній часто зацікавлений у приховуванні злочину з різних мотивів (заподіяння легких тілесних ушкоджень, одержання/надання неправомірної вимоги, неправомірне застосування заходів примусу – фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї)⁹. Ці злочини, з огляду на їх неочевидність і практично «нульову» активність потерпілого, залишаються невідомими [199, с. 62]. *Середній та високий рівень* латентності притаманний погрозам убивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також умисному заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 1, 2 ст. 345 КК України), оскільки ці діяння складніше довести й легше приховати потерпілому, який не бажає розголосу події або через

⁹ Наприклад, працівник поліції безпідставно та без попередження застосував заходи фізичного впливу за дрібне адміністративне правопорушення, внаслідок чого правопорушник, захищаючись, вчинив певні дії у відповідь.

нез'ясований мотив і мету такі дії хибно кваліфікують за іншими статтями КК України (наприклад за ст. 125 чи 296 КК України).

Здебільшого рівень латентності зазначеного діяння можна оцінити як середній і високий. Це підтверджують результати опитування працівників ДВБ НП України та дослідження вчених¹⁰.

Причини латентності розглядуваного посягання можна поділити на дві групи: 1) небажання потерпілих заявляти про вчинене; 2) неправильна кваліфікація вчиненого як потерпілим, так і правозастосовними органами.

Правоохоронці не бажають заявляти про вчинене з різних причин, серед яких:

1. Наявність конфлікту (або інших суб'єктивних причин) із суб'єктом погрози або насильства, який потерпілі не бажають розголошувати. Наприклад, поліцейський поза службою в стані алкогольного сп'яніння поведився нетактовно, спровокував конфлікт з групою осіб у розважальному закладі, а через деякий час, уже під час виконання службових обов'язків, здійснював стосовно цих осіб правоохоронні або правозастосовні функції. Така поведінка правоохоронця спровокувала різке й негативне ставлення до нього правопорушників, які через наявні образи відмовилися сприймати поліцейського як представника органу державної влади та вчинили стосовно нього протиправні дії. Інший приклад: потерпілий поліцейський мав конфлікт інтересів, оскільки був родичем або близькою особою однієї зі сторін конфлікту. Унаслідок цього його автоматично, а може й підсвідомо, сприймають не як правоохоронця, а як сторону протистояння (дільничний офіцер поліції в межах певної територіальної громади є кумом/зятєм фермера – орендаря та прибув для забезпечення публічного правопорядку на орендовані поля, де другою стороною конфлікту є місцеві мешканці – орендодавці).

2. Учинення потерпілим неправомірних дій, які спровокували відповідні погрози чи насильство. На практиці наявні випадки, коли правоохоронці одержують

¹⁰ А. М. Удод стверджує, що ці злочини характеризуються високим рівнем латентності, який становить приблизно 85-90 % [294, с. 7-8].

М. Д. Моховий вважає, що кількість злочинів у відношенні представників влади значно більше, чим відображено в статистичних звітах [218, с. 11-15]. Ю. М. Панов стверджував, що за приблизною оцінкою рівень латентності насильницьких злочинів, скоєних щодо працівників міліції, може досягати 40% від числа зареєстрованих злочинів [239, с. 31].

неправомірну вигоду, однак повністю або частково не виконують обіцяного (наприклад, слідчий одержав неправомірну вигоду за зняття накладеного арешту на майно, однак своє зобов'язання не виконав); під час проведення обшуку підкидають певні предмети (наприклад, поміщають заборонені предмети до кишені підозрюваного); перевищують владу в інший спосіб; стають на захист осіб, які вчиняють неправомірні дії (наприклад, під час рейдерського захоплення підприємства керівник правоохоронного органу умисно вчиняє дії не на користь законних власників/розпорядників майна).

3. Прохання осіб, які вчинили ці злочини, чи їхніх близьких не подавати заяву про вчинене (у певних випадках особи, які вчинили злочин, передбачений ст. 345 КК України, відшкодовують потерпілим завдану шкоду поза межами кримінального провадження та звертаються з проханням не подавати заяву про вчинене кримінальне правопорушення).

4. Небажання потерпілих проходити через увесь процес досудового розслідування, марнувати час.

5. Погрози з боку злочинця чи інших осіб, які йому допомагають, про можливе настання більш тяжких наслідків для потерпілого або членів його родини.

6. Зневіра в системі кримінальної юстиції через наявність в осіб, які вчинили відповідні посягання на правоохоронців, покровителів серед правоохоронних та інших органів державної влади, а також міцних корупційних зв'язків з ними тощо [23, с. 27-28].

Щодо неправильної кваліфікації вчиненого, то її можуть здійснювати як правозастосовні органи, так і потерпілі. Неправильна кваліфікація погроз або насильства стосовно працівників правоохоронних органів наявна в разі, коли потерпілий або злочинець не називають справжніх мотивів і мети вчиненого суспільно небезпечного діяння або ж оцінюють погрози та/або фізичне насильство як адміністративне правопорушення або інший злочин чи кримінальний проступок (наприклад, як злісну непокору, опір працівнику правоохоронного органу), або потерпілі взагалі не сприймають погрозу правопорушника як реальну, хоча останній її саме такою вважає і в подальшому має намір досягти своєї мети. На рівень

латентності може впливати нерозуміння окремими правоохоронцями повною мірою підстав кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст. 345 КК України (окремі молоді працівники можуть навіть і не знати, що за погрозу насильством або знищенням чи пошкодженням майна, а також завдання удару може наставати кримінальна відповідальність). Неправильна кваліфікація (наприклад, не як злочину, передбаченого ст. 345 КК України, а як адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП) може бути зумовлена позицією прокуратури, яка інколи не вбачає відповідної суспільної небезпеки чи всіх необхідних ознак складу кримінального правопорушення, що ускладнюватиме пред'явлення підозри й подальше досудове розслідування.

Важливим фактором впливу на рівень латентності кримінальних правопорушень цієї категорії є позиція не лише потерпілих, а й їхніх близьких осіб, колег по службі, керівників підрозділів і служб, у яких працює потерпілий, осіб, які вчинили ці злочини, свідків тощо, адже їхня поведінка може впливати на вибір потерпілим варіанта поведінки після вчинення злочину (подання заяви про вчинення кримінального правопорушення чи відмова зробити це). Зазначений факт слід ураховувати передусім під час виявлення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, та кримінально-правової протидії їм.

Необхідність відповідного реагування на ту частину погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, яка залишається латентною, обумовлена тим фактом, що відсутність належної реакції на відповідні делікти, породжує впевненість порушників у своїй безкарності та сприятиме подальшому повторенню аналогічних чи інших суспільно небезпечних діянь. Відсутність відповідної реакції на погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів зумовлюватиме формування в правопорушників уявлення про низьку ефективність роботи правоохоронної системи та активізацію вчинення цих посягань у майбутньому [23, с. 28-29].

Наступним важливим показником злочинів, передбачених ст. 345 КК України, є їх питома вага, або частка. Цей показник дозволяє визначити місце погроз або насильства щодо правоохоронців, з одного боку, у структурі кримінальних

правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, а з іншого – серед кримінальних правопорушень проти авторитету правоохоронних органів. Як слушно зауважують учені, структура дає змогу встановити сутність злочинності в конкретних умовах, з'ясувати, які види чи групи злочинів та особи, що їх учинили, є найбільш поширеними або становлять найбільшу небезпеку для суспільства. Слід зауважити, що від структури злочинності залежать заходи щодо запобігання та протидії злочинності. Основним показником структури злочинності є питома вага окремих груп або видів злочинів щодо їх загальної кількості, взятих за 100 % [197, с. 84]. Питоми вагу окремого виду кримінальних правопорушень можуть вираховувати також від загальної кількості злочинів і кримінальних проступків певної групи.

Питома вага кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, у структурі кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів у середньому впродовж останніх 8 років (з 2013-го до 2020 року) становить 3,5 %. За вказаний період питома вага цих кримінальних правопорушень зросла вдвічі (з 2,2 до 4,4 %) (додаток А.1).

У структурі кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і журналістів найбільшу питому вагу 2016 року становили: підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) – 60,3 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 16,9 %, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 9,3 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 4,2 % (додаток А.2).

У 2017 р. підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК) становило 65,04%, самоправство (ст. 356 КК) – 13,03%, викрадення, привласнення, вимагання

документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК) – 6,6%, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК) – 4,6 % (додаток А.2).

2018 року підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) становило 64,6 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 14,6 %, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 8,05 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 3,5 % (додаток А.2).

2019 року підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) становило 63 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 15,9 %, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 8,8 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 3,4 % (додаток А.2).

2020 року підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) становило 64,9 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 11,1 %, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 9,8 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 4,4 % (додаток А.2).

Таким чином, кількість облікованих фактів погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) засвідчує, що в період з 2016-го до 2020 року цей злочин посідав четверте місце в структурі кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого

самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів (додаток А.2).

Упродовж 2016–2020 років обліковано 14 787 кримінальних правопорушень за статтями, у яких встановлено підстави кримінальної відповідальності за посягання на авторитет правоохоронних органів (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України)¹¹. Серед них 6558 (44,4 %) випадків погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), 4489 (30,3 %) – посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); 2999 (20,3 %) – опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України), 578 (3,9 %) – втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України); 87 (0,6 %) – умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України); 76 (0,5 %) – захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України) (додаток А.3).

Питома вага погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) серед кримінальних правопорушень за статтями, у яких встановлено підстави кримінальної відповідальності за посягання на авторитет правоохоронних органів, 2013 року становила 55,3 %, 2014-го – 20,2 %, 2015-го – 26,5 %, 2016-го – 53,5 %, 2017-го – 62,1 %, 2018-го – 58,8 %, 2019-го – 60 %, 2020-го – 65,5 %. У середньому впродовж 2014–2020 років злочин, передбачений ст. 345 КК України, становив 50,2 % (додаток А.3).

¹¹ Особливість зазначених складів полягає в тому, що вони забезпечують кримінально-правову охорону не лише працівників правоохоронних органів, а й інших спеціальних потерпілих – представників влади та інших суб'єктів.

У межах кримінологічної характеристики злочинів, передбачених ст. 345 КК України, важливо встановити способи вчинення погроз і насильства щодо правоохоронців.

Злочини проти представників влади, з огляду на спрямованість злочинних дій і форми застосування насильства до потерпілого, слушно поділяють на:

1) «летальні» злочинні дії винних, які мають на меті летальний (смертельний) результат для потерпілого, з використанням зброї або предметів, які використовують як зброю;

2) «травматичні» злочинні дії винних, що виявляються в спричиненні шкоди здоров'ю представникові влади та здійснюються в процесі їх безпосереднього контакту. Приводом зазвичай є факт учинення винним правопорушення (злочину);

3) «вербальні» злочинні дії винних, які полягають в образі представника влади та пов'язані зазвичай із пошкодженням форменого одягу, майна потерпілого [218, с. 8].

Погрози або насильство щодо правоохоронців варто віднести до «травматичних» (побої та тілесні ушкодження) та «вербальних» (погрози вбивством, насильством, знищенням і пошкодженням майна) злочинів.

За результатами вивчення судової статистики 2020 року найбільше засуджених за ч. 2 ст. 345 КК України – 253, що становить 87,9 % від усіх засуджених, а найменше – за ч. 3 ст. 345 КК України – 1, що становить 0,3 % від усіх засуджених. Ще 34 особи засуджено за ч. 1 ст. 345 КК України, що становить 11,8 % від усіх засуджених (додаток А.6).

З огляду на зазначене, можна дійти висновку щодо структури погроз або насильства стосовно правоохоронців 2020 року:

1) 88,2 % – діяння, передбачені ч. 2 ст. 345 КК України (побої, легкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження);

2) 11,8 % – діяння, передбачені ч. 1 ст. 345 КК України (погрози);

3) 0,3 % – діяння, передбачені ч. 3 ст. 345 КК України (тяжкі тілесні ушкодження).

Натомість за результатами вивчення судових вироків, винесених протягом 2020–2021 років стосовно 316 осіб, яких засуджено за учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, встановлено, що 13 % засуджено за ч. 1 ст. 345 КК України, 86,7 % – за ч. 2 ст. 345 КК України та 0,3 % – за ч. 3 ст. 345 КК України. Жодної особи не засуджено за ч. 4 цієї статті.

Структуру злочинів, передбачених ст. 345 КК України, становлять: погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна (13 %), побої (2,2 %), умисне легке тілесне ушкодження (61,7 % – умисне легке тілесне ушкодження та 16,8 % – умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності; загалом – 78,5 %), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (6 %), умисне тяжке тілесне ушкодження (0,3 %).

З-поміж погроз 46,3 % становили погрози насильством, 26,8 % – убивством, 24,4 % – убивством і насильством, 0,3 % – знищенням чи пошкодженням майна (додаток Б).

Вивчення судової практики дає підстави стверджувати, що погрози або насильство щодо правоохоронців вчиняються без попередньої підготовки і є певною мірою реакцією на дії правоохоронців (здебільшого правомірні). Під час зазначених посягань удари правоохоронцям завдають зазвичай руками чи ногами, рідше – головою, підручними засобами, радіостанцією поліцейського. Крім ударів, трапляються стискання (наприклад, шиї), укуси, кидання на землю, штовхання, кидання в потерпілого певних предметів, розпилювання вмісту газового балончика, наїзд транспортним засобом, розбиття скла службового автомобіля, шматки якого вразили потерпілого. Погрози здійснювали ножом, вогнепальною зброєю, вибухівкою, іншими предметами (битою, металевою виделкою, сокирою, металевою трубою тощо).

Варте уваги питання стосовно місця вчинення погроз або насильства щодо правоохоронців. За результатами вивчення судової практики встановлено, що злочини, передбачені ст. 345 КК України, вчиняють найчастіше на вулиці, рідше – у приміщеннях (за місцем проживання чи перебування, у відділі поліції), під'їзді,

транспортному засобі працівників поліції. Погрози або насильство щодо правоохоронців зазвичай учиняють на місці події, на яке правоохоронці прибувають у складі автопатруля, СОГ, ГШР, ГРПП тощо. Як слушно зауважує В. С. Ткаченко, особливості «небезпечних місць» для працівників правоохоронних органів слід урахувати в профілактиці посягань на життя та здоров'я [281, с. 166-167].

2.2. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу

Забезпечення ефективної системи кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів від погроз і насильства, а також запобігання цим кримінально протиправним діянням передбачає вивчення особи злочинця. Інформація про типові риси кримінальних правопорушників цієї категорії дозволяє встановити причини й умови їх учинення, розробити відповідні кримінологічні прогнози, диференціювати заходи запобігання на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному й індивідуальному рівнях.

Ознаки особи злочинця в кримінальному праві використовують для індивідуалізації кримінального покарання та вирішення питань, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності й покарання. У криміналістиці ці ознаки необхідні для розроблення методики розслідування кримінального правопорушення, а в кримінології – для визначення заходів запобігання суспільно небезпечним діям [112, с. 81]. Особу злочинця передусім вивчають за ознаками віку, статі, сімейного стану, судимості, працевлаштування, освітнього рівня, громадянства, національності тощо. Їх прийнято називати *соціально-демографічними*. Попри те, що вони становлять основу кримінологічної характеристики особи злочинця, не слід оминати й інші групи ознак цього суб'єкта, які виокремлюють у кримінології, зокрема кримінально-правові, соціально-психологічні, морально-психологічні, соціально-рольові [164, с. 51-57; 195, с. 135; 198, с. 87; 199, с. 107-109; 282, с. 139; 324, с. 16-17]. Комплексний аналіз зазначених

ознак дасть змогу сформувати повну та об'єктивну характеристику осіб, які вчиняють насильство або погрози щодо працівника правоохоронного органу.

Громадянство та національність. Аналіз доступної емпіричної бази засвідчує, що з 288 осіб, засуджених 2020 року за ст. 345 КК України, 98 % становили громадяни України та 1,7 % – громадяни інших держав (додаток А.7). Дослідження судової практики засвідчило відсутність будь-яких інших особливостей, пов'язаних з національною чи етнічною належністю кримінальних правопорушників. Переважання українців зумовлено передусім тим, що вони становлять найбільшу частку в структурі громадян, які проживають на території нашої держави. Водночас серед громадян України, які вчиняють ці злочини, є не лише українці, а й представники інших національностей. Не випадково опитані працівники ДВБ НП України серед злочинців цієї категорії називають ще й представників етнічних національних меншин (додаток В) [21, с. 43-44].

Стать. Відомості про стать засуджених засвідчують, що такі злочини вчиняють переважно чоловіки. З 288 осіб, засуджених 2020 року за ст. 345 КК України, 88,9 % становлять чоловіки, а 11,1 % – жінки (додаток А.7). Натомість за результатами вивчення судової практики за 2020–2021 роки з-поміж правопорушників 9,5 % жінок і 90,5 % чоловіків (додаток Б).

Суттєве переважання кількості чоловіків зумовлено тим, що вони значно частіше вчиняють адміністративні та кримінальні правопорушення, які передують погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів (це порушники правил дорожнього руху, особи, які вчиняють домашнє насильство, розпивають алкогольні напої в заборонених законом місцях, з'являються в громадських місцях у п'яному вигляді, хулігани тощо). Крім того, злочин, передбачений ст. 345 КК України, здебільшого вчиняють шляхом застосування фізичної сили переважно стосовно чоловіків, які мають спеціальну фізичну підготовку. З огляду на це, до фізичного насильства передусім вдаються чоловіки, які здебільшого фізично сильніші, ніж жінки.

Переважання осіб чоловічої статті певною мірою зумовлена також різною реакцією чоловіків і жінок на певні подразники (наприклад, правомірні або неправомірні дії правоохоронців) [21, с. 44].

Зазвичай порушники цієї категорії є повнолітніми, хоча в судовій практиці трапляються випадки вчинення погрози або насильства щодо працівників поліції особами, які не досягли 18 річного віку [62].

Типовими ситуаціями вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, жінками є наслідування дій своїх чоловіків, які здійснюють погрози або насильство щодо правоохоронців (наприклад, ОСОБА_3 після того, як її чоловік завдав легких тілесних ушкоджень одному поліцейському, завдала легких тілесних ушкоджень іншому поліцейському) [95] та обурення тим, що їхніх чоловіків намагаються притягнути до відповідальності (наприклад, ОСОБА_2, обурившись щодо дій поліцейських, які складали стосовно її чоловіка матеріали про адміністративне правопорушення, накинулася на інспектора патрульної поліції та почала завдавати йому удари в обличчя) [68].

Вік. Щодо вікових особливостей варто відмітити, що на момент учинення злочину 0,7 % засудженим 2020 року було 16–18 років¹², 17 % – 18–25 років, 19 % – 25–30 років, 54,5 % – 30–50 років, 8 % – 50–65 років, 0,7 % – 65 років і більше (додаток А.7). Таким чином, найчисленнішу криміногенну групу за віковою ознакою становлять особи віком 30–50 років (54,5 %). Особи віком 18–25 та 25–30 років ці злочини вчиняють значно рідше (17 та 19 % відповідно). Натомість неповнолітні та особи 65 років і старше їх майже не вчиняють. Водночас варто констатувати певну залежність вікових характеристик правопорушників цієї категорії та кількості відповідних кримінально протиправних діянь. В осіб віком від 16 до 50 років зі збільшенням віку зростає рівень криміногенності суб'єкта. У межах вікового діапазону 16–50 років тенденція є такою: чим старша особа, тим більша ймовірність учинення нею погроз або насильства щодо правоохоронців [21, с. 44–45].

¹² У 2020 р. з 620 кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, 1,1 % – кримінальні правопорушення вчинені неповнолітніми або за їх участю.

Освіта. Кримінологи слушно зазначають, що характеристика освітнього рівня кримінального правопорушника має важливе значення, адже відповідний рівень тісно пов'язаний із загальною культурою особи, її інтелектуальним розвитком і соціальним статусом, правосвідомістю та правовою культурою, колом контактів, життєвими планами й можливостями їх реалізації [196, с. 75].

Серед засуджених 2020 року 44,1 % осіб мали повну загальну середню освіту, 26 % – професійно-технічну, 15,3 % – базову загальну середню, 8,7 % – повну вищу, 4,9 % – базову вищу, 0,7 % – початкову загальну та 0,3 % засуджених не мали освіти (додаток А.9). Тому можна стверджувати, що найбільш криміногенні групи за освітнім рівнем становлять особи із загальною середньою (зазвичай повною, рідше – базовою) та професійно-технічною освітою (разом – 85,4 %). Натомість особи без освіти й особи з початковою загальною освітою злочини, передбачені ст. 345 КК України, практично не вчиняють (0,3 та 0,7 % відповідно), а особи з вищою освітою вчиняють рідко (13,6 %). Натомість за результатами вивчення судової практики за 2020–2021 роки встановлено, що 43,6 % осіб мали загальну середню, 9,1 % – професійно-технічну, 31 % – середню спеціальну, 15,9 % – вищу освіту. Водночас 0,4 % становили учні (додаток Б).

Незначний відсоток осіб без освіти й осіб з початковою загальною освітою зумовлений тим, що сучасна система освіти в Україні дає змогу всім охочим одержати базову середню освіту, а держава усіляко забезпечує це право. Відповідно до ч. 2 ст. 53 Конституції України, повна загальна середня освіта є обов'язковою, а батьки або особи, які їх замінюють, зобов'язані забезпечити умови для здобуття дитиною повної загальної середньої освіти [21, с. 45].

Високий освітній рівень у таких злочинах закономірно визнають одним з антикриміногенних факторів [45, с. 178]. Слушною є думка вчених стосовно того, що «чим вищим є рівень освіти особи, тим менш імовірним є вчинення нею злочину» [219, с. 106]. Напевно, це можна пояснити тим фактом, що особи з вищою освітою значно менше потрапляють у поле зору правоохоронців. Крім того, у разі виникнення конфлікту з правоохоронцями вони воліють вирішити його мирним шляхом, зокрема в правовому полі, або шляхом підкупу правоохоронців. Особи з

вищою освітою краще усвідомлюють правові наслідки вчинення своїх протиправних дій. Серед них значно менше схильних до вчинення насильницьких злочинів.

Існує твердження про те, що особи з вищою освітою є організаторами або замовниками насильства стосовно представників влади [317, с. 154-155]. Однак вивчення вітчизняної судової практики не підтвердило цю гіпотезу.

Невисоку питому вагу серед розглянутих злочинців освічених і високоосвічених громадян можна пояснити впливом комплексу негативних тенденцій у детермінації злочинності: диспропорція громадян за рівнем доходів і достатку, що продовжує збільшуватися; збільшення прошарку людей, які перебувають за межею бідності; зростання алкоголізації населення; зниження його культурного рівня; морально-ціннісна дезорієнтація тощо [219, с. 107].

Невисокий освітній рівень злочинців цієї категорії зумовлений тим, що власне характер посягання на представника влади є таким, що не вимагає високого рівня розвитку, а механізм злочину досить простий у виконанні й не потребує серйозного морального осмислення вчинків [219, с. 107–108].

Водночас учинення цих злочинів особою з вищою освітою в окремих випадках, імовірно, можна пояснити тим, що, як слушно зауважує А. В. Андрушко, «наявність вищої освіти в деяких засуджених є формальністю, тобто свідчить лише про наявність відповідного диплома, а не підтверджує фактичний високий рівень у них культури, світогляду, моральних принципів і ціннісних орієнтирів. Окреслений стан речей, вочевидь, можна пояснити зниженням якості освіти, що відбувається в Україні протягом останніх десятиліть» [6, с. 123].

Судимість. Одним із факторів, що вказує на соціальну орієнтацію особи, є судимість як показник наявності злочинного досвіду та кримінальної спрямованості особистості. Відомості про колишню кримінальну спрямованість винних можуть слугувати основою для прогнозування індивідуальної злочинної поведінки та профілактичного впливу на осіб, схильних до вияву насильства [219, с. 119–120].

2020 року з 620 кримінальних правопорушень, за якими провадження направлено до суду, 19,8 % становили кримінальні правопорушення, учинені особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення (додаток А.5). Натомість

за результатами вивчення судової практики 2020–2021 років встановлено, що серед засуджених 25,9 % були раніше судимі за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 115, 122, 125, 152, 185, 186, 187, 190, 194, 198, 213, 259, 263, 289, 296, 297, 307, 309, 315, 317, 335, 357, 389, 395 КК України, а також за ст. 81, 94, 140, 141 КК України 1960 року (додаток Б).

Слід також урахувати, що на практиці наявні випадки, коли особи, які вчиняють погрозу або насильство, раніше вчинили злочин, однак ще не були засуджені, а тому не мали судимості. Наприклад, ОСОБА_1, який заподіяв поліцейському побої у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, на час учинення злочину був обвинувачений в іншому кримінальному провадженні (раніше вчинив злочин, передбачений ч. 2 ст. 121 КК України), що розглядалося в суді, та перебував під цілодобовим домашнім арештом [80].

Натомість серед засуджених 2020 року за ст. 345 КК України ситуація дещо інша: 0,3 % становлять особи, які раніше вчинили злочини, але були звільнені від кримінальної відповідальності; 4,9 % – особи, яких судили, але визнали такими, що не мають судимості; 8,3 % – особи, судимість яких погашена чи знята; 14 %¹³ – особи, які на час учинення злочину мали незняту й непогашену судимість (додаток А.10).

Таким чином, серед засуджених особи, які раніше вчиняли злочини, і щодо яких є судові рішення, становлять 27,5 %. Водночас цей показник, імовірно, є більшим, оскільки слід взяти до уваги те, що погрозам або насильству щодо правоохоронців зазвичай передують факт учинення суб'єктом злочину, передбаченого ст. 345 КК України, іншого адміністративного або кримінального правопорушення, а також певну частку латентності кримінально протиправних діянь. Відтак більше третини, а можливо й понад половину осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівників правоохоронних органів, мали досвід кримінально протиправної діяльності [21, с. 46-47].

Серед засуджених, які мали не зняту і непогашену судимість на час учинення злочину, 47,5 % (6,6 % від усіх засуджених) осіб мали одну судимість, 17,5 % (2,4 %

¹³ Це майже половина (49,4 %) від усіх осіб, яким призначено покарання у 2020 р. (додаток А.6)

від усіх засуджених) – дві судимості, 35 % (4,9 % від усіх засуджених) – три та більше судимостей (додаток А.10).

Серед засуджених, які мали незняту й непогашену судимість на час учинення злочину, найбільше – 62,5 % (8,7 % від усіх засуджених) мали судимість за злочини проти власності, 22,5 % (3,1 % від усіх засуджених) – за злочини проти життя чи здоров'я особи, 7,5 % (1,04 % від усіх засуджених) – за злочини, пов'язані з наркотиками, 2,5 % (0,3 % від усіх засуджених) – за злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 2,5 % (0,3 % від усіх засуджених) – за злочини проти громадського порядку, моральності, 2,5 % (0,3 % від усіх засуджених) – за інші злочини (додаток А.10).

Серед засуджених, які мали незняту й непогашену судимість на час учинення злочину, 40 % (5,6 % від усіх засуджених) осіб відбули покарання повністю, 20 % (2,8 % від усіх засуджених) осіб звільнені від покарання (умовно-достроково, у зв'язку з амністією та з інших підстав), 7,5 % (1,04 % від усіх засуджених) учинили злочин, не відбувши покарання, 25 % (3,5 % від усіх засуджених) осіб учинили злочин у період відбуття покарання в місцях позбавлення чи обмеження волі або арешту, 7,5 % (1,04 % від усіх засуджених) осіб учинили злочин у період іспитового строку (додаток А.10).

Під час перебування в місцях позбавлення волі в таких осіб досить часто формуються нові навички вчинення кримінально протиправних діянь, стійка антисуспільна установка. Нерідко вони встановлюють зв'язки з представниками організованої злочинної спільноти.

Водночас результати досліджень засвідчують, що погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів переважно вчиняють особи, які не мають кримінального минулого. Варто погодитися з тим, що «цей факт можна розцінити як вияв агресивності суспільства, падіння авторитету влади загалом та її окремих представників, готовності громадян вирішувати конфліктні ситуації за допомогою насильства» [219, с. 120].

Співучасть. О. О. Седлецький стверджує, що злочини проти осіб, які представляють авторитет органів державної влади, органів місцевого

самоврядування та об'єднань громадян, зазвичай учиняють у співучасті. З-поміж вивчених кримінальних справ (проваджень) у 80 % випадків учинення цих злочинів мало груповий характер [264, с. 172]. Однак вивчення статистичних даних і судової практики за ст. 345 КК України дозволяє стверджувати протилежне.

У співучасті погрозу або насильство щодо працівників правоохоронних органів вчиняють рідко. 2020 року з 620 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, за якими провадження спрямовано до суду, лише 2,4 % становили діяння, учинені групою осіб. На практиці вказані діяння здебільшого кваліфікують з посиланням на ч. 1 ст. 28 КК України [64; 81]. Натомість серед засуджених 2020 року злочин у складі групи вчинили 7,3 % осіб (додаток А.7). За результатами вивчених вироків, винесених упродовж 2020–2021 років, злочин, передбачений ст. 345 КК України, у співучасті вчиняли ще рідше (додаток Б).

Водночас іноді групові посягання на правоохоронців є більш небезпечними, порівняно з посяганнями індивідуальних суб'єктів. Це стосується посягань, у яких беруть участь десятки, а то й сотні осіб (наприклад, рейдерські захоплення або групові насильницькі дії під час масових акцій протесту). Підвищена небезпека таких посягань полягає в тому, що потерпілими зазвичай є не один, а декілька правоохоронців. Більш небезпечними є також посягання на правоохоронців, учинені кримінальними авторитетами, організаторами й активними учасниками організованих злочинних об'єднань. Ці суб'єкти після фізичного насильства можуть перейти до посягання на життя працівників правоохоронних органів. *Наприклад, раніше судимий мешканець Станично-Луганського району створив та очолив організовану злочинну групу, учасники якої упродовж грудня 2014-го – січня 2015 року, використовуючи спеціальне обладнання, шляхом демонтажу магістрального трубопроводу, розташованому в Станично-Луганському районі, викрали металеву трубу (державі завдано збитків на суму понад один мільйон гривень). У січні 2015 року учасники злочинного угруповання здійснили напад на членів СОГ районного відділу Головного управління МВС України в Луганській області, які прибули на місце викрадення трубопроводу для виконання слідчих дій.*

Під час нападу злочинці здійснили постріли з вогнепальної зброї та спричинили легкі тілесні ушкодження. Учасники організованого злочинного об'єднання незаконно заволоділи службовими посвідченнями, вогнепальною зброєю та бойовими припасами, що надані правоохоронцям для виконання їх службових обов'язків, а також транспортним засобом, на якому прибула СОГ. Вказаним особам пред'явлено обвинувачення в учиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 185, ч. 3 ст. 146, ч. 3 ст. 262, ч. 1 ст. 263, ч. 3 ст. 289, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 343, ч. 4 ст. 345, ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 357 КК України [224].

Іноді злочинні об'єднання організовують масові протиправні дії, унаслідок яких може постраждати не один правоохоронець. Ідеться про різноманітні рейдерські атаки. Прикладом може слугувати захоплення ринку «Столичний» невідомими особами, за фактом якого розпочато кримінальне провадження за ч. 2 ст. 345, ст. 296 КК України [246].

Водночас не кожне групове посягання на правоохоронців має ознаки співучасті. На практиці трапляються випадки, коли на двох правоохоронців нападає двоє правопорушників, однак у них відсутня змова між собою. Наприклад, 4 грудня 2019 року патрульний ОСОБА_3 та патрульний ОСОБА_4 під час несення служби помітили, що біля будівлі магазину «АТБ» ОСОБА_1 та ОСОБА_2 розпивали спиртні напої та перебували в стані алкогольного сп'яніння. Виконуючи свій службовий обов'язок, поліцейські підійшли до ОСОБА_1 та ОСОБА_2 й попросили припинити вчинення адміністративного правопорушення. Однак ОСОБА_1, діючи умисно та цілеспрямовано, завдав ОСОБА_4 один удар кулаком правої руки по голові та один удар правою ногою в ділянку грудної клітки, спричинивши легке тілесне ушкодження. Крім того, ОСОБА_2, діючи умисно та цілеспрямовано, завдав ОСОБА_3 один удар кулаком правої руки по голові в ділянку лівої скроні, спричинивши легке тілесне ушкодження [79].

Стан сп'яніння. Одним з найбільших «стимуляторів» погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів є стан сп'яніння. 2020 року з 620 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, за якими провадження направлено до суду, 38,1 % – кримінальні правопорушення, учинені

особами в стані алкогольного сп'яніння (додаток А.5). Натомість серед засуджених 2020 року цей показник ще більший – 49,3 % (додаток А.7). У вивчених вироках, винесених упродовж 2020–2021 років, ці делікти в стані сп'яніння вчиняли в 71,2 % випадків (додаток Б). Така суттєва розбіжність у показниках, імовірно, зумовлена тим, що особи, які вчиняють погрози або насильство щодо правоохоронців, іноді відмовляються пройти тест на стан алкогольного сп'яніння. *Наприклад, згідно з рапортом командира роти № 1 Батальйону патрульної поліції № 1 УП в метрополітені ГУНП у м. Києві капітана поліції ОСОБА_5 встановлено, що 15 листопада 2019 року о 00 год 15 хв, під час виїзду на станцію метро «Контрактова площа» КП «Київський метрополітен» ОСОБА_2, який завдав легких тілесних поліцейському ОСОБА_3, було запропоновано пройти тест на стан алкогольного сп'яніння приладом «Драгер», але останній відмовився в присутності понятих, мотивуючи власним внутрішнім переконанням [91].* Крім того, суд не завжди визнає вчинення злочину в стані сп'яніння обставиною, що обтяжує покарання (додаток Б).

У стані сп'яніння людина втрачає звичну реакцію на зовнішні подразники; у неї посилюється збудливість і, навпаки, послаблюються або зовсім паралізуються соціально вироблені гальмівні процеси. Людина стає розв'язаною, нестримною, запальною, грубою, втрачає здатність до самоконтролю. У неї з'являються аморальні й антисуспільні спонування, які в нормальному стані є придушеними. Безперечно, поведінка людини, що знаходиться в стані сп'яніння, зумовлена не безпосереднім впливом алкоголю, а низкою інших факторів, пов'язаних з вихованням, звичною поведінкою, психологією та моральністю особи. Найчастіше алкогольне сп'яніння не вносить нічого нового в мотиви дій злочинця, а виявляє та реалізує бажання, нахили, наміри, що сформувалися в нього раніше [219, с. 117].

Як свідчить практика, у певних випадках кримінальні правопорушники, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, не повною мірою усвідомлюють власні дії, з огляду на що потім не можуть пояснити, чому вчинили посягання на правоохоронців [55; 73].

Працевлаштування. Серед осіб, засуджених 2020 року за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, більшість становили працездатні, які не працювали і не навчалися, – 72,2 % (9 % з них мають незняту й непогашену судимість), робітники становили 12,2 %, особи, які утримувалися в установі виконання покарань, під вартою, – 4,2 %, пенсіонери, зокрема інваліди, – 3,5 %, приватні підприємці – 1,7 %, інші службовці – 0,7 %, працівники господарських товариств – 0,7 %, студенти навчальних закладів – 0,7 %, військовослужбовці – 0,3 %, учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій – 0,3 %, безробітні – 0,3 %, інші заняття – 3,2 % (додаток А.8). За результатами вивчення вироків, винесених упродовж 2020–2021 років, 74,1 % осіб офіційно не працювали (учні, студенти, курсанти, пенсіонери, інваліди). Офіційно працевлаштованими були 25,9 % засуджених (22,9 % – водії, 8,6 % – приватні підприємці, 7,1 % – слюсарі й електрослюсарі, 5,7 % – військовослужбовці, 5,7 – керівники (директор, заступник директора, керівник відділення), 4,3 % – оператори, 2,9 % – монтажники, 2,9 % – вантажники, 2,9 % – адміністратори, 2,9 % – оператори, 38,4 % – інші категорії (охоронець, експедитор, фермер, продавець, лікар, адвокат, стрілець, касир, столяр, електрозварник, електрогазозварник, прибиральник, бариста кав'ярні, ревізор, шахтар, провідник, формувальник залізобетонних конструкцій, робітник) (додаток Б).

Таким чином, більшість правопорушників цієї категорії становлять працездатні особи, які офіційно не працевлаштовані. Такий високий відсоток офіційно не працевлаштованих певною мірою зумовлений такими обставинами: 1) нині в Україні високий рівень безробіття; 2) офіційне працевлаштування досить часто не вигідне працівнику та/або працедавцю; 3) правопорушник у певних випадках приховує інформацію про своє місце роботи, а слідчий не вживає достатніх заходів для його встановлення [21, с. 48].

Зазвичай особи, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, зайняті у сфері низькокваліфікованої тяжкої фізичної праці. Хоча трапляються випадки вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, представниками влади [157].

Варті уваги вчинки осіб, які не лише вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронного органу, а й викладають відповідні відеозаписи в мережі «Інтернет». Серед них так звані блогери, які заздалегідь вороже налаштовані до працівників поліції, підвищують у такий спосіб свою популярність у соціальних мережах. *Наприклад, під час розгляду адміністративного провадження стосовно водія ОСОБА_1 останній відреагував агресивно та під час подальшого спілкування з працівниками Управління патрульної поліції в Харківській області ДПП НПУ ініціював словесний конфлікт, у межах якого ОСОБА_1 почав погрожувати вбивством, насильством щодо працівників правоохоронних органів, а також щодо їхніх близьких родичів у зв'язку з виконанням цими працівниками службових обов'язків. ОСОБА_1 свої дії знімав на камеру свого мобільного телефону, з якого вбачається, що останній ображав людську честь і гідність потерпілих, висловлювався стосовно них нецензурною лайкою. Поява цього відеозапису негативно вплинула на ділову репутацію потерпілих та їх авторитет серед друзів і знайомих [69]. В іншому випадку блогер, відомий як Mister ХАМ, лаяв і принижував патрульних поліцейських також заради відео [283].*

Сімейний стан. Важливим регулятором поведінки людини слушно визнають сімейний стан [8, с. 124]. У соціальному аспекті сім'я як осередок суспільства є фактором, який стабілізує становище особистості, соціальні рольові функції, які вона виконує. Тому закономірно, що серед категорії одружених (заміжніх) злочинів учиняють значно менше [219, с. 110]. Водночас у певних випадках саме сімейні конфлікти є передумовою погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів.

За сімейним статусом серед правопорушників досліджуваної категорії є як одружені (37 %), так і неодружені (63 %) (додаток Б).

Місце проживання. Вивчення судової практики засвідчує, що такі злочини здебільшого вчиняють мешканці міст. Зазвичай погрози або насильство щодо правоохоронців правопорушник вчиняє в тому населеному пункті, у якому проживає постійно або тимчасово.

Соціальний статус. Щодо соціального статусу, то опитувані виокремлюють серед злочинців осіб як з високим, так і низьким соціальним статусом (останні переважають) (додаток В).

Психічний стан. Переважна більшість осіб, які вчиняють суспільно небезпечні діяння, передбачені ст. 345 КК України, на час учинення злочину є психічно здоровими. Однак іноді серед них трапляються психічно хворі. *Наприклад, ОСОБА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись у кабінеті відділу нагляду й безпеки ДУ «Цуманська виправна колонія № 84», під час проведення профілактичної бесіди, усвідомлюючи, що перед ним знаходиться працівник правоохоронного органу – інспектор відділу нагляду й безпеки цієї колонії старший лейтенант внутрішньої служби ОСОБА_1, котрий виконує свої службові обов'язки з організації постійного нагляду за поведінкою засуджених, висловив на його адресу погрозу вбивством і, діставши з одягу саморобний ніж, намагався завдати ОСОБА_1 удар у шию, однак останній його затримав. Згідно з висновком судово-психіатричного експерта від 23 вересня 2020 року № 265, ОСОБА_2 в період учинення інкримінованих йому протиправних дій виявляв ознаки легкої розумової відсталості (легкої дебільності) з вираженою емоційно-вольовою нестійкістю з алкогольним обтяженням. За своїм психічним станом може усвідомлювати свої дії, але повною мірою не здатний керувати ними. Унаслідок цього ОСОБА_2 може бути визнана як обмежено осудна [78].*

Соціально-психологічні та морально-психологічні ознаки. Варті увагу також соціально-психологічні та морально-психологічні ознаки кримінальних правопорушників досліджуваної категорії.

Опитані працівники ДВБ НП України виокремлюють такі риси характеру злочинців досліджуваної категорії: безтактність, грубість, цинізм, невірноваженість, агресивність. Оптимальними способами протидії законним діям правоохоронців ці особи вважають залякування або фізичне насильство. Окремі злочинці переконані, що їхні протиправні дії не є кримінальним правопорушенням (додаток В.).

Кримінологи звертають увагу на такі риси осіб, які посягають на представників влади: відсутність певної системи поглядів з основних питань суспільного буття, життя та діяльності, соціально шкідливі й невинновдані потреби та домагання, неправомірні й суспільно небезпечні способи їх задоволення; динамічність почуттів, найбільш виражені форми егоїзму й індивідуалізму, рухливість нервових процесів, емоційна збудливість що виражається в надмірній грубості, зухвалості, упертості, розбещеності тощо (Р. Т. Гамідов) [136, с. 19]; загальна та пряма ворожа спрямованість особистості, зневажливе або відверто негативне ставлення до наявного правопорядку, егоцентризм, за якого завищена самооцінка особистості явно не відповідає її фактичному рівню і тим вимогам до суспільства й держави, які вона необґрунтовано пред'являє, наявність антисоціальної установки, яка виражається в постійній внутрішній готовності задовольнити свої антисоціальні потреби й інтереси будь-яким, зокрема злочинним, шляхом, психологічна неврівноваженість, домінантність, загострене почуття образи, максималізм, прагнення будь-які складні проблеми суспільного життя вирішувати негайно та крайніми засобами, зневажливе ставлення до людей, егоїзм, грубість, нестриманість, неповага до особистості тощо (М. Д. Моховий) [219, с. 113-116].

Поведінка правопорушників до моменту вчинення погроз або насильства. Особа, які вчиняє погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу, зазвичай *перед цим скоює правопорушення*, на яке зреагували правоохоронці. Відтак здебільшого суб'єкти злочину, передбаченого ст. 345 КК України, учиняють два або більше правопорушення: з одного боку – правопорушення, яке припиняють чи документують працівники правоохоронного органу, або за яке затримують порушника та яке передує кримінально протиправному посяганню на правоохоронця¹⁴, а з іншого – злочин, передбачений ст. 345 КК України, який нерідко кваліфікують за сукупністю з опором працівнику правоохоронного органу [61; 70; 80]. За результатами вивчення 306 вироків,

¹⁴ Як свідчить практика це такі адміністративні правопорушення як дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (173-2 КУпАП), злісна непокора (185 КУпАП).

винесених протягом 2020–2021 років, встановлено, що дії 15,5 % засуджених кваліфіковано за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених КК України, зокрема зі ст. 342 (57,1 %), 296 (10,2 %), 125 (6,1 %), 309 (4,1 %), 369 (4,1 %), 263 (4,1 %), 129 (2 %), 126-1 (2 %), 391 (2 %), 185 (2 %), 186 (2 %), 395 (2 %), 246 (2 %) (додаток Б).

Важливе місце в кримінологічній характеристиці осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, належить класифікації таких порушників за різними ознаками, тобто розробленню їх типології.

Опитані працівники ДВБ НП України виокремили з-поміж осіб, які вчиняють ці злочини, такі категорії:

1) особи, які перебували в стані алкогольного (60 %) чи наркотичного (33,9 %) сп'яніння, зокрема мали відповідну залежність та не повною мірою усвідомлювали наслідки власних дій;

2) особи з числа раніше судимих (36,9 %), зокрема за злочини, пов'язані з насильством, проти власності, життя та здоров'я особи;

3) особи, які вчинили кримінальне чи адміністративне правопорушення (домашнє насильство, хуліганство, кримінальні правопорушення проти власності, життя та здоров'я особи тощо). Унаслідок цього зазначених осіб затримують або стосовно їхніх дій складають протокол про адміністративне правопорушення. У певних випадках вони намагаються уникнути відповідальності;

4) особи, які ведуть аморальний (антисоціальний) спосіб життя (мають соціально шкідливу життєву позицію), переважно офіційно не працевлаштовані (отримують разові прибутки від виконання певних замовлень);

5) особи з низьким соціальним статусом і рівнем життя;

6) потерпілі від неправомірних, зокрема кримінально протиправних, дій поліцейських;

7) потерпілі або їхні родичі, які не задоволені результатами досудового розслідування кримінального провадження;

8) підозрювані або їх представники, які не задоволені кваліфікацією злочинів, способом отримання доказів, вироком суду тощо;

9) особи, які перебувають у збудженому чи нестійкому емоційному стані, мають психічні розлади (психічні вади здоров'я);

10) представники кримінального середовища, національних об'єднань кримінальної субкультури;

11) особи, які намагаються допомогти уникнути відповідальності за адміністративні чи кримінальні правопорушення своїм родичам, друзям, знайомим;

12) особи, які мають високе соціальне становище та/або значні матеріальні статки, негативно (зневажливо, зверхньо) ставляться до працівників правоохоронних органів і переконані, що завдяки корупційним зв'язкам і матеріальному становищу не будуть притягнуті до адміністративної або кримінальної відповідальності, їхні діти;

13) працівники органів державної влади чи місцевого самоврядування, зокрема правоохоронних органів, їхні представники й родичі;

14) члени організованих злочинних груп і злочинних організацій, що мають на меті відвернути увагу від злочинної діяльності, яку документують чи мають намір «покривати за грошову винагороду» працівники правоохоронних органів. Члени цих організованих злочинних об'єднань ретельно готують учинення злочину, підшуковують виконавців, забезпечують їх транспортом, іншими засобами, необхідними для його учинення та подальшого невикриття правоохоронними органами;

15) особи з активною соціальною позицією, радикально налаштовані («активісти», «провокатори», «блогери»);

16) особи, які усвідомлюють, що стосовно них проводять відповідні заходи документування, та не бажають бути викритими (наприклад, високопосадовець, який вчинив латентний злочин, керівник організованого злочинного об'єднання);

17) колишні працівники ОВС;

18) особи, які, дивлячись на безкарність одних, повторюють ті самі дії;

19) учасники масових акцій;

20) особи без постійного місця проживання (додаток В).

У більшості випадків такі риси як наявність судимості на час вчинення злочину чи в минулому, стан алкогольного, рідше наркотичного сп'яніння, аморальний спосіб життя, негативне ставлення до правоохоронних органів трапляються в різних комбінаціях, а відтак *поєднуються в різних типах суб'єктів злочинів, передбачених ст. 345 КК України* (додаток В).

Наведений опитаними перелік осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, не має вигляду логічної системи, оскільки враховує різні критерії класифікації. Тому він потребує систематизації та доповнення з урахуванням досліджень учених, а також результатів вивчення судової практики.

Зарубіжні вчені, які досліджували схожі й аналогічні кримінальні правопорушення, акцентують увагу на таких типах злочинців: нестійкий (допускаючий), ситуативний (не готується), небезпечний (плануючий) (Д. Є. Дроздов) [152, с. 12]; криміногенний агресивно-насильницький, протестуючий, змішаний – ситуативно-агресивний (І. М. Шитяков) [320, с. 10]; залежно від характеру та мотивації – корисливий, престижний, мстивий, залежно від ступеня стійкості кримінальної установки – професійний, випадковий, ситуативний (Р. Т. Гамідов) [136, с. 19-20]; за ступенем стійкості кримінальної установки – злісний і ситуативний, залежно від характеру і мотивації вчинення злочину – корисливий, грайливий, мстивий (А. М. Гамідов) [135, с. 184-185]; за характером злочинної спрямованості і ступенем деформації особистості – «послідовно-кримінальний», «ситуативно-кримінальний», «дезадаптивно-кримінальний», «вимушено-кримінальний» (М. Б. Моховий) [218, с. 19-20]; інструментальний, ситуативний, мстивий (С. В. Пахомов) [240, с. 52-53].

Основою типології осіб, які вчиняють злочини, передбачені ст. 345 КК України, з огляду на результати вивчення судової практики та наукових досліджень, можуть слугувати такі критерії, як стійкість антисоціальної спрямованості правопорушника, його стосунки з потерпілим, мотиви, мета, вид (спосіб) суспільно небезпечного діяння, досвід учинення інших кримінальних правопорушень, стан сп'яніння на час учинення кримінально протиправного діяння, а також вид

правопорушення, яке передує погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу.

I. Залежно від ступеня *стійкості антисоціальної спрямованості* можна виокремити такі типи злочинців:

1. *Ситуативні (нестійкі)*, які вчинили цей злочин з огляду на не сприятливу для них ситуацію, пов'язану з учиненням ними адміністративних правопорушень та відповідною реакцією правоохоронців. Такі особи характеризуються здебільшого якщо не позитивно, то принаймні задовільно за місцем роботи, проживання чи навчання. Деформація їх морально-ціннісних орієнтирів є незначною. Зазвичай вони вчиняють погрози або завдають побої чи легкі тілесні ушкодження правоохоронцям перебуваючи в стані сп'яніння.

Має рацію В. С. Ткаченко стосовно того, що серед засуджених за посягання на правоохоронців переважають злочинці із ситуативною установкою. Зазначені особи, потрапляючи в конфліктну ситуацію переважно прагнуть вирішити її насильницькими засобами. Це підтверджується зокрема тим, що 42 % цих осіб характеризується як агресивні, 57 % були схильні до правопорушень, половина відбувала покарання за злочини, пов'язані із застосуванням насильства, 86 % з них зловживали спиртними напоями [281, с. 165].

Варта уваги також позиція М. Б. Мохового, відповідно до якої ситуативно-кримінальний тип особи, яка посягає на представника влади (62 %), означений агресивно-конфліктною поведінкою, що є наслідком неадекватного сприйняття законних дій потерпілих. Для них властива суттєва переоцінка мотиву порушення кримінального закону, а отже, упевненість у безкарності. Спонукальними мотивами осіб, які посягають, переважно слугує небажання бути затриманим, прагнення допомогти кому-небудь уникнути затримання або звільнити затриманих учасників, нейтралізувати працівника, що створює протидію для правопорушника, інше перешкоджання законним вимогам представників влади на ґрунті виконання ними покладених на них обов'язків [218, с. 19-20].

Різновидом ситуативних злочинців цієї категорії слід визнати *вимушений тип*, до якого належать особи, які вчинили злочин, передбачений ст. 345 КК України,

через неправомірні дії правоохоронців. Посягання на цих представників влади може бути для них формою самозахисту або захисту близьких осіб. Вивчення судової практики засвідчує, що окремі працівники поліції перевищують владу шляхом приниження правопорушників або застосування до них насильства. *Наприклад, поліцейський сектору реагування патрульної поліції в приміщенні відділення поліції завдав один удар гумовим кийком по правій нозі особі, яка вчинила адміністративне правопорушення та перебувала в кімнаті затриманих, чим спричинив їй біль і страждання. У подальшому поліцейський, погрожуючи подальшим заподіянням тілесних ушкоджень, змусив потерпілого присідати, чим принизив та образив його особисту гідність [100].* З огляду на зазначене, закономірним є те, що окремі правоохоронці стають потерпілими від погроз або насильства з боку осіб, стосовно яких вони як представники влади застосували фізичне насильство або принизили їхню честь і гідність.

2. *Злісні (стійкі)*, які мають яскраво виражену кримінально протиправну спрямованість, раніше вчиняли злочини. Такі особи характеризуються за місцем роботи чи проживання негативно, рідше – задовільно. Деформація їх морально-ціннісних орієнтирів є значною. Вони воліють конфліктні ситуації вирішувати шляхом застосування насильства та зневажають працівників правоохоронних органів, можуть як учиняти погрози, так і завдавати тілесних ушкоджень будь-якого ступеня тяжкості.

3. *Особливо небезпечні*, які характеризуються особливою небезпекою з огляду на те, що є здебільшого представниками організованої кримінально протиправної діяльності, зокрема керівниками й активними учасниками організованих злочинних об'єднань, кримінальними авторитетами. Ці особи можуть мати декілька судимостей, передусім за насильницькі злочини. Вони є професійними злочинцями. Свої посягання щодо працівників правоохоронних органів вони можуть планувати заздалегідь.

II. Залежно від *стосунків з потерпілим* кримінальних правопорушників досліджуваної категорії варто класифікувати на:

1) осіб, які були раніше знайомі з потерпілим. Такі кримінальні правопорушники трапляються рідко (7,3 %) (додаток Б). Зазвичай вони діють з мотивів помсти або невдоволення попередніми діями правоохоронців;

2) осіб, які не були раніше знайомі з потерпілим. Такі особи становлять найбільшу частку кримінальних правопорушників цієї категорії (92,7 %) (додаток Б).

III. Вивчення *мотивів* погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів дозволяє виокремити такі типи кримінальних правопорушників досліджуваної категорії:

1) корисні, які вчиняють цей злочин з метою уникнення затримання, притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності;

2) престижні, які прагнуть шляхом своїх кримінально протиправних дій утвердити чи збільшити свій авторитет серед оточуючих. Ідеться, зокрема, про «блогерів» та «активістів». Шляхом посягань на правоохоронців вони бажають проявити себе;

3) мстиві, які виявляють зневагу до правоохоронців за їх правомірні чи протиправні дії і бажають помститися працівникам правоохоронних органів шляхом погроз чи насильства.

IV. З огляду на наявність чи відсутність *досвіду вчинення інших кримінальних правопорушень* на час учинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, можна виокремити такі категорії осіб:

- 1) особи, які раніше не вчиняли кримінальних правопорушень;
- 2) підозрювані, обвинувачені в учиненні кримінальних правопорушень;
- 3) судимі;
- 4) раніше судимі (мають зняту чи погашену судимість).

Особи, що мають судимість або є раніше судимими за тяжкі й особливо тяжкі насильницькі злочини, – найбільш небезпечні злочинці вказаної категорії.

Слід зауважити, що особи, які мають попередній досвід кримінально протиправної діяльності, у певних випадках вчиняють погрози або насильство щодо правоохоронців перебуваючи не на волі, а наприклад у місцях попереднього

ув'язнення [251] чи відбування покарання [250]. Це може свідчити як про вперте їх небажання ставати на шлях виправлення, так і про відсутність страху перед кримінальною відповідальністю, або ж про неправомірні дії правоохоронців, які спровокували кримінальних правопорушників на вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

V. За *видом (способом) протиправних дій* з-поміж осіб, які вчиняють злочини, передбачені ст. 345 КК України, варто виокремити:

1) осіб, які вчиняють погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків;

2) осіб, які вчиняють умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв або легких тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків;

3) осіб, які вчиняють умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків;

4) осіб, які вчиняють умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків.

Окремі опитувані правоохоронці диференціюють категорії кримінальних порушників залежно від виду суспільно небезпечного діяння, зокрема зазначають, що погрози найчастіше вчиняють особи, підозрювані в учиненні кримінальних правопорушень, їхні родичі або знайомі. До насильницьких дій найчастіше вдаються особи, затримані за вчинення адміністративного правопорушення, які в момент затримання перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

VI. За наявністю чи відсутністю *стану сп'яніння* на час учинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу можна виокремити осіб, які під час злочину:

- 1) перебували в стані сп'яніння;
- 2) не перебували в стані сп'яніння.

VII. За *метою* погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу трапляються:

1) особи, які вчиняють злочин з метою ухилення від адміністративного чи кримінального правопорушення. Це особи, яких фактично викрито після вчинення правопорушення (наприклад, працівник лісового господарства зупинив лісовоз, прикордонник затримав особу з контрабандою, працівник поліції зупинив транспортний засіб з явними ознаками знищення чи зміни номерів вузлів та агрегатів автомобіля), однак вони хочуть уникнути юридичної відповідальності. Посягання на правоохоронців за таких обставин вчиняється до моменту прийняття рішення щодо винуватості й накладення стягнення або до застосування заходів примусу тощо;

2) особи, які вчиняють злочин з метою помсти за правомірні дії працівника правоохоронного органу (наприклад, помсти слідчому, який розслідував вчинене кримінальне правопорушення);

3) особи, які вчиняють злочин з метою помсти за неправомірні дії працівника правоохоронного органу (наприклад, помсти працівнику оперативного підрозділу, який виявив кримінальне правопорушення або брав участь у затриманні особи, що вчинила злочин) [34, с. 151-158].

VIII. За *видом правопорушення*, яке передусє погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу в судовій практиці можна виокремити такі категорії кримінальних правопорушників:

1) водії транспортних засобів, які порушили правила дорожнього руху, та їхні пасажери [82];

2) особи, які вчинили домашнє насильство [63; 66; 85].

3) особи, які вчинили хуліганство або дрібне хуліганство [83];

4) особи, які розпивають алкогольні, слабоалкогольні напої в заборонених законом місцях або з'являються в громадських місцях у п'яному вигляді [94];

5) особи, які порушують правила щодо карантину людей [71].

Характерні риси особи, яка здійснює погрозу або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також типи кримінальних правопорушників цієї

категорії дозволяють сформувати систему адекватних заходів запобігання цим кримінально протиправним діянням.

2.3. Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу

Наступним елементом кримінологічної характеристики злочинів, передбачених ст. 345 КК України, є характеристика потерпілих від цих кримінально протиправних діянь.

Кримінально-правовий статус потерпілого від злочину в кримінальному праві є досить неоднозначним. Кримінальне законодавство не містить визначення потерпілого, однак у кримінальному праві особу вважають потерпілою від злочину з моменту вчинення цього делікту, незалежно від того, чи було його зареєстровано. Саме з цього моменту виникають її права, передбачені КК України, зокрема на відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди, примирення з винним [127, с. 210-218].

Вивчення особи потерпілого має важливе кримінологічне значення в процесі запобігання злочинам, передбаченим ст. 345 КК України, адже в системі запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів чільне місце належить віктимологічним аспектам цих суспільно небезпечних діянь.

Віктимологія як вчення про жертву злочину надає необхідний арсенал для:

- 1) визначення рис, властивостей та особливостей особи правоохоронців, які підвищують імовірність учинення посягань на них у формі погроз або насильства;
- 2) виокремлення відповідних типів їх поведінки;
- 3) виявлення основних груп ризику серед правоохоронців;
- 4) розширення уявлення про детермінанти злочинів, передбачених ст. 345 КК України.

Отже, вивчення віктимологічних аспектів погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів дає змогу розробити ефективну систему заходів запобігання відповідним посяганням, яка містить необхідні інструменти превентивного впливу на цих представників державної влади

з метою недопущення або принаймні мінімізації фактів погроз чи насильства щодо них [22, с. 59-67].

Передусім варта уваги *віктимність* правоохоронців, тобто ймовірність того, що вони можуть стати жертвою злочину [163, с. 115]. Віктимність – соціально-психологічна сукупність рис особи, що зумовлює високу ймовірність стати об'єктом злочинного посягання [52, с. 198]. Ознака віктимності – це особлива риса, наявність якої в людини збільшує для неї вірогідність стати об'єктом злочину [49, с. 112]. Віктимність – це якісний показник: чим вищою є віктимність особи, тим більш ймовірно, що ця особа стане жертвою злочину [52, с. 198].

Можливість реалізації такої ймовірності залежить від низки *чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру*, тобто віктимність має багаторівневу природу і є сукупністю соціальних, правових, демографічних, біологічних, морально-психологічних характеристик конкретної особи [163, с. 115].

Серед характеристик правоохоронців, які стали потерпілими від погроз або насильства, зокрема тих, що мають певне віктимологічне значення, слід виокремити відомості про стать, вік, громадянство, сімейний стан цих жертв, взаємини з кримінальним правопорушником, а також інформацію про службу, посаду, обов'язки.

Стать. Характеризуючи стать жертв досліджуваних злочинів, варто звернути увагу на те, що серед них переважають особи чоловічої статі. Однак це зумовлено не стільки особливостями чоловічої статі, скільки тим фактом, що в правоохоронних органах частка чоловіків значно перевищує частку жінок, тобто існує певний гендерний дисбаланс. Водночас правоохоронці чоловічої статі за загальним правилом більш витривалі й підготовлені, сильніші, а тому можуть активно протидіяти передусім фізичному насильству. Крім того, якщо серед напарників чоловік і жінка, то зазвичай саме чоловік здійснює найбільш активні дії (наприклад, намагається розв'язати конфлікт між громадянами, припинити правопорушення, затримати особу, яка його вчинила). Натомість жінки не завжди можуть належним чином допомогти своїм напарникам чоловікам, особливо в разі, якщо порушників декілька. *Наприклад, поки патрульний чоловічої статі ОСОБА_1 застосував до*

одного правопорушника фізичну силу та спецзасоби, другий правопорушник, з яким спілкувалася напарниця патрульного – ОСОБА_2, завдав ОСОБА_1 удар у голову, а коли ОСОБА_1 став підводитися – другий правопорушник завдав йому ще один удар у голову. Під час чергової спроби завдати удару ОСОБА_1 перехопив руку другого правопорушника, знерухомив, повалив на землю, одягнув кайданки. У той час, як другий правопорушник накинувся на ОСОБА_1, ОСОБА_2 намагалася його зупинити, однак їй це не вдалося (вона схопила його за рюкзак і зупинила, проте правопорушник присів на асфальт, рюкзак залишився в неї в руці, а обвинувачений знову кинувся на потерпілого ОСОБА_1) [76]. Невипадково характеризуючи риси потерпілих, опитані працівники ДВБ НП України акцентують на недостатньому рівні підготовки осіб жіночої статі (додаток В).

Вік. Вікові особливості потерпілих від цих злочинів не можна розкрити цілком, оскільки в матеріалах офіційної статистичної звітності й матеріалах з Єдиного державного реєстру судових рішень, які відкриті для загального доступу, відсутні необхідні відомості. Попри це, варто зауважити, що вік потерпілого зазвичай безпосередньо пов'язаний з досвідом правоохоронця. Серед потерпілих правоохоронців трапляються як особи молодого віку з невеликим стажем роботи, що мають незначний досвід і низький рівень професіоналізму, так й особи старшого віку, що мають значний стаж та є досить досвідченими. Опитані працівники ДВБ НП України, характеризуючи потерпілих від цих злочинів, визначають дві вікові категорії потерпілих (до 30 років і від 25 до 45 років), а також акцентують на невеликому стажі роботи. Об'єктивним фактором граничного віку потерпілих 45 років є те, що саме в цьому віці переважна більшість працівників правоохоронних органів звільняється у зв'язку з досягненням пенсійного віку, припиняючи фактичне виконання правоохоронних функцій (додаток В).

Громадянство. Вивчення судової практики засвідчує, що потерпілими є виключно громадяни України (додаток Б). Це зумовлено тим фактом, що однією з вимог до посади правоохоронця є наявність громадянства України. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейським

є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції та якому присвоєно спеціальне звання поліції [261].

Сімейний стан. Серед потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, трапляються як одружені, так і розлучені особи. Певних закономірностей чи особливостей щодо цієї ознаки встановити не вдалося з огляду на те, що у вироках за ст. 345 КК України така інформація відсутня (додаток Б).

Стосунки з кримінальним правопорушником. У 92,7 % випадків потерпілий правоохоронець та особа, яка вчинила злочин, передбачений ст. 345 КК України, між собою не знайомі (додаток Б). Фактично до дня його вчинення між зазначеними особами зазвичай відсутня будь-яка конфліктна ситуація. Вона виникає незадовго до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, і триває зазвичай не більш як годину. Їй здебільшого передуює адміністративно чи кримінально протиправна поведінка особи, яка згодом вдається до погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів.

Служба, посада, обов'язки. Вивчення практики засвідчує, що певні віктимологічні характеристики підвищують імовірність для правоохоронців, яким вони притаманні, стати в майбутньому жертвою погроз або насильства. Однак така схильність наявна не завжди. У певних випадках окремі віктимологічні характеристики не відіграють жодної ролі. За таких обставин правоохоронець є заручником ситуації та без варіантів стає жертвою відповідного злочину лише через те, що він є представником правоохоронного органу та має виконувати покладені на нього обов'язки. Мають рацію вчені в тому, що правоохоронна функція як напрям діяльності держави, спрямована на вирішення основних завдань, пов'язаних із забезпеченням охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності та правопорядку, що проголошується Конституцією України [148].

Саме дії правоохоронців під час виконання своїх службових обов'язків переважно стали умовами, які сприяли вчиненню злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

Рівень віктимності серед працівників правоохоронних органів залежить від виду правоохоронного органу й категорії працівників (їхньої належності до певної

служби). Серед усіх працівників правоохоронних органів жертвами погроз або насильства найчастіше (у 93,7 % випадків) стають поліцейські (додаток Б). Це спричинено тим, що Національна поліція України, з одного боку, – найчисельніший правоохоронний орган, а з іншого – її працівники найчастіше контактують з правопорушниками та пересічними громадянами. Вони несуть основний тягар у протидії адміністративним і кримінальним правопорушенням.

Злочини, передбачені ст. 345 КК України, у 6,3 % випадків вчинено щодо працівників інших правоохоронних органів (серед них працівники прикордонної служби – 10 %, органів й установ виконання покарань (працівники виправних колоній, слідчих ізоляторів) – 35 %, органів прокуратури – 20 %, органів державної лісової охорони – 15 %, рибоохорони – 10 %, військовослужбовці Національної гвардії України – 10 %) (додаток Б).

Серед потерпілих поліцейських 69,9 % – патрульні, 3,4 % – слідчі, 7,1 % – оперативні працівники, 5,7 % – дільничні офіцери поліції, 13,9 % – працівники інших служб (інспектор з ювенальної превенції, поліцейський з логістики, молодший інспектор відділу охорони адміністративних будинків, інспектор-черговий, поліцейський з обліку та збереження речових доказів та озброєння, інспектор відділу превенції управління поліції в метрополітені, працівник Управління поліції охорони, поліцейський-водій взводу реагування батальйону Управління поліції охорони, начальник сектору превенції, начальник РВП тощо) (додаток Б). Серед них можна виокремити членів СОГ, ГРПП, ГШР, учасників кримінального процесу.

Таким чином, найуразливішими до погроз або насильства є працівники поліції, які найчастіше контактують з населенням (патрульна поліція, члени СОГ, ГРПП, ГШР), а також поліцейські, які беруть участь у виявленні кримінальних правопорушень і досудовому розслідуванні (слідчі, оперативні працівники, дізнавачі).

Зазначені факти можна пояснити тим, що підвищена віктимність працівників правоохоронних органів переважно пов'язана з особливостями їх професії, а рівень віктимності найчастіше залежить від належності працівника до більш-менш

віктимної за функціональними обов'язками служби. Значна кількість жертв є типовою для служб, на які покладено основний тягар щодо боротьби зі злочинністю [46, с. 14-15].

Слушною є позиція вчених стосовно того, що категорії осіб, які можуть бути потерпілими під час учинення аналізованого злочину, визначають не лише з огляду на їх належність до того чи іншого органу управління – ураховують також характер виконуваних ними обов'язків [135, с. 185]. Підвищену віктимність правоохоронців визначає характер їх повноважень. Варто погодитися з тим, що поведінка працівників правоохоронних органів обумовлена їх службовим обов'язком, що вимагає від них ініціативних дій антикриміногенного характеру, а отже, визначає їх підвищену, порівняно з іншими особами, позитивну віктимність, тобто схильність стати жертвою внаслідок цілеспрямованих дій правопорушників [46, с. 4]. Позитивна віктимність зумовлена правовими приписами. Продиктований службовими обов'язками вступ працівників правоохоронних органів у контакт з правопорушниками або злочинцями об'єктивно зумовлює розвиток конфліктних ситуацій [46, с. 14-15]. Виконання службових обов'язків у конфліктних ситуаціях і часте контактування з потенційним агресором є найбільш яскравою причиною високої віктимності представників саме цієї професії [2, с. 33]. Поведінка службових осіб правоохоронних органів обумовлена обов'язком захищати життя, здоров'я, права та свободи громадян, інтереси суспільства й держави від протиправних посягань, тому вимагає ініціативних, а часом жорстких примусових дій у межах, встановлених законами, що визначає їх підвищену, порівняно з іншими особами, віктимність [136, с. 20-21].

Формений одяг. На погрози або насильство кримінальних правопорушників певним чином провокує формений одяг працівників поліції. Як слушно зауважують учені, для винних він є особливим подразником і створює імпульс, що впливає на прийняття відповідного рішення [136, с. 6-7]. Наприклад, учасник АТО ОСОБА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, побачив поліцейського ОСОБА_4, який повертався додому з денної зміни у форменому одязі. На думку ОСОБА_1, поліцейський мав неохайний одяг. Тому він підізвав поліцейського ОСОБА_4 до

себе та почав ображати його грубою нецензурною лайкою, знущатися з нього та принижувати, дістав газовий балончик та умисно розбризкав його вміст в обличчя потерпілому ОСОБА_1, чим спричинив останньому тілесні ушкодження, які належать до легких тілесних ушкоджень як такі, що мають незначні скороминучі наслідки [72].

Крім зазначеного, на детермінацію погроз або насильства щодо правоохоронців впливають й інші віктимологічні риси цих суб'єктів. *Учені висловлюють різні позиції з цього приводу.*

В. О. Лефтеров та О. В. Тімченко зауважують, що випадки загибелі й поранень працівників ОВС під час виконання службових обов'язків значною мірою залежать від рівня розвиненості комунікативних рис і навичок професійного спілкування працівників, а також ефективності їх взаємодії з колегами та громадянами [205, с. 142].

Нерідко до погроз або насильства щодо правоохоронців призводить відсутність з їхнього боку необхідної правової реакції на образи, погрози та інші неправомірні дії. Проведене М. Б. Моховим дослідження засвідчує, що більшість опитаних працівників органів внутрішніх справ (82 %) *взагалі не звертають увагу на образи й погрози*, скептично відповідаючи, «що мене засуджують по кілька разів на день». Тим часом для іншої групи опитаних (12 %) подібний насильницький вплив нерідко викликає серйозні емоційні та функціональні розлади й переживання [219, с. 7-8].

А. В. Шабанов серед причин віктимної поведінки працівників правоохоронних органів рекомендує звернути увагу на той факт, що нерідко зазначені особи виконують свої професійні обов'язки *понад встановлені норми робочого часу*, що призводить до зниження їх здатності аналізувати інформацію про вчинені злочини, адекватно реагувати на ситуацію, що склалася [317, с. 156-157].

Н. В. Акімова стверджує, що досить істотний вплив на віктимність працівника поліції має наявність у нього високих морально-вольових і професійних якостей. Це слід урахувувати як під час добору й розстановки кадрів, так й у виховній роботі [2, с. 35].

Серед чинників, що зумовлюють учинення посягань на правоохоронців, найпоширенішими є *грубі порушення нормативно встановленої та загальнообов'язкової дисципліни, правил професійної безпеки*, що часто пов'язані з порушенням інших норм службової дисципліни й законності [2, с. 35].

Слід констатувати *залежність рівня віктимологічної безпеки правоохоронців від стану дисципліни й законності в певному підрозділі* правоохоронного органу (відділенні, відділі, службі, управлінні тощо). Вона полягає в тому, що чим вищим є рівень порушень дисципліни й законності в певному підрозділі правоохоронного органу, тим вірогідніше, що їхні працівники стануть жертвами погроз або насильства. Таку закономірність виявив І. М. Шитяков, досліджуючи віктимологічну безпеку персоналу виправних установ. На думку дослідника, рівень віктимологічної безпеки персоналу виправних установ виявляє залежність від стану законності у виправній установі. Ця залежність є статистичною закономірністю та означає те, що чим вищими є показники протиправної поведінки співробітників, тим нижчим буде рівень їх віктимологічної безпеки, і навпаки. Порушення законності тягнуть за собою, з одного боку, загострення пенального конфлікту, підвищення агресивності засуджених, з іншого – формування віктимологічно небезпечної системи кримінальної залежності персоналу від засуджених [320, с. 10-11].

Наявні випадки *застосування спецзасобів, фізичної сили, оголення зброї без підстав, передбачених законом*, що провокує обурення, люті і зустрічну агресію громадян [2, с. 35].

Вразливість працівників поліції безпосередньо підвищують *їхні негативні професійні якості*: відсутність у більшості з них необхідних для роботи в умовах напруженості й ризику психофізіологічних і психологічних даних, таких як емоційна стійкість, стресостійкість, мобільність, обсяг оперативної пам'яті й уваги, що дозволяють ефективно реагувати на раптову зміну обстановки; відсутність у більшості працівників професійної орієнтації, а нерідко й психологічної готовності до безпосереднього контакту з правопорушниками. Віктимність у конфлікті активізує такі індивідуальні властивості правоохоронців, як грубість, безпечність, необережність під час несення служби, погана фізична підготовка. Очевидним для

населення стало масове явище, яке в 1950-х роках іменували як «крохоборство» [2, с. 35].

Аналіз механізму виникнення та розв'язання конфліктних ситуацій, які безпосередньо передують заподіяння шкоди працівникам поліції, дає змогу стверджувати, що поліцейські, маючи реальну можливість для прогнозу вчинення проти них посягань, зокрема у зв'язку з охороною громадського порядку, *поводилися в ситуації, що виникла, неадекватно, діяли на свій страх і ризик*, ставши зрештою жертвою злочинів з боку осіб, які порушують громадський порядок. Одним з найбільш серйозних чинників загибелі й поранення співробітників органів внутрішніх справ є *низька професійна підготовка*, яка охоплює знання, уміння та навички з бойової, службової, фізичної і психологічної готовності до службової діяльності [2, с. 34].

Таким чином, серед причин та умов погроз або насильства щодо правоохоронців, які зумовлені їх віктимною поведінкою, учені виокремлюють: 1) наявність негативних професійних якостей (відсутність необхідних для роботи в умовах напруженості й ризику таких психофізіологічних і психологічних даних, як емоційна стійкість, стресостійкість, мобільність, обсяг оперативної пам'яті й уваги, що дозволяють ефективно реагувати на раптову зміну обстановки; відсутність у більшості співробітників професійної орієнтації, а також психологічної готовності до безпосереднього контакту з правопорушниками; недостатній рівень розвиненості комунікативних рис і навичок професійного спілкування працівників; грубість, безпечність, необережність під час несення служби, погана фізична підготовка); 2) низька професійна підготовка, яка охоплює знання, уміння й навички з бойової, службової, фізичної та психологічної готовності до службової діяльності; 3) відсутність у певних випадках з їхнього боку необхідної правової реакції на образи, погрози й інші неправомірні дії; 4) часте виконання своїх професійних обов'язків понад встановлені норми робочого часу, що призводить до зниження їх здатності аналізувати інформацію про вчинені злочини, адекватно реагувати на ситуацію, що склалася; 5) грубі порушення дисципліни та законності (недотримання правил професійної безпеки; застосування спецзасобів, фізичної

сили, оголення зброї без підстав, передбачених законом; поводження в ситуації, що виникла, неадекватно, на свій страх і ризик тощо).

Характеризуючи потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, опитані працівники ДВБ НП України виокремлюють різні їхні ознаки та риси, які умовно можна поділити на позитивні (ті, якими повинен володіти правоохоронець) і негативні (ті, яких у нього не має бути).

До позитивних рис належать сумлінність, відповідальність і наполегливість у виконанні службових обов'язків, загострене почуття справедливості, наявність специфічних навичок, принциповість у прийнятті рішень згідно з чинним законодавством, а також той факт, що правоохоронці не погоджувалися на отримання неправомірної вигоди.

Натомість переважна більшість ознак, названих опитуваними, належить до негативних. Їх можна згрупувати таким чином:

1) негативні риси характеру (недостатній рівень стресостійкості, надмірна довірливість, імпульсивність, нерозсудливість, легка передбачуваність, емоційна (надмірна) нестриманість, недостатня моральна стійкість, низька соціальна відповідальність, агресивність, неуважність, легковажність, невихованість, занижена самооцінка, надмірна м'якість у критичних ситуаціях);

2) відсутність необхідного рівня знань, умінь і навичок¹⁵ (недостатній рівень фізичної підготовки, брак досвіду й навичок спілкування з правопорушниками, недостатня обізнаність, погана орієнтація в ситуації, що склалася, неможливість оперативного прийняття рішення щодо вжиття дієвих заходів з припинення протиправних діянь, недостатнє знання нормативно-правових актів, які регулюють правоохоронну діяльність, своїх прав та обов'язків, непрофесійність, нездатність об'єктивно оцінити обстановку та взяти під контроль поведінку правопорушника, тактична невідповідність, психологічна невідповідність для протидії провокаціям у конфліктних ситуаціях);

¹⁵ Відсутність необхідного рівня знань, вмінь та навичок стосується передусім заходів щодо затримання правопорушника, застосування спеціальних засобів, значно рідше – вогнепальної зброї (невміння або страх їх застосовувати в необхідних випадках).

3) зневіра в ефективному захисті працівників правоохоронних органів (правоохоронці не відчують належного законодавчого захисту, окремі працівники не вірять, що провадження щодо осіб, які вчиняють погрози або насильство, дійдуть до розгляду в суді, бояться застосувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю за наявності необхідних підстав через можливі негативні наслідки з боку контролюючих органів¹⁶);

4) стан алкогольного сп'яніння або перевтоми;

5) регіональний менталітет, світогляд, сформований у певній місцевості роками щодо терпимості до загальноприйнятого негативного ставлення й відповідної реакції на будь-які дії правоохоронця, з огляду на несприйняття/ігнорування інституту державного управління як такого (притаманний правоохоронцям, які працюють і постійно мешкають у місцевостях компактного проживання етнічних національностей або ж місцях розселення осіб, що раніше відбували кримінальні покарання, пов'язані з позбавленням волі, так звані «виселення» (значного поширення набули за часів СРСР);

6) низький рівень доходу, низький рівень життя та матеріального забезпечення (додаток В).

Варто погодитися з В. Плекан стосовно того, що «державна не може надати можливості представникам влади жити гідно в матеріальному плані. Як наслідок, відбувається дегенерація, виродження моральних принципів у виконанні службових обов'язків, а високі моральні принципи й етичні норми здебільшого не реалізуються та залишаються декларативними» [242, с. 235].

Окремі опитані працівники ДВБ НП України серед жертв погроз або насильства щодо правоохоронців називають осіб зі слабким характером – це працівники, які намагаються вибрати простий і легкодоступний шлях розв'язання проблеми, не створюючи собі зайвих перешкод, труднощі вони намагаються не

¹⁶ Попри зазначене на практиці застосування фізичної сили та спеціальних засобів у необхідних випадках є досить поширеним явищем. Натомість вивчення судової практики свідчить про те, що застосування вогнепальної зброї є вкрай рідкісним явищем (наприклад, вона застосовувалася з метою зупинки транспортного засобу [88]).

долати, а уникати їх, не впевнені в собі, не здатні обстояти власну позицію, легко піддаються впливові правопорушників (додаток В).

Саме наявність негативних рис найбільше провокує вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, і саме їх слід передусім урахувати у віктимологічній профілактиці цих кримінально протиправних діянь.

Певним чином можна погодитися з опитаними в тому, що схарактеризувати потерпілих за рисами характеру, соціальним статусом або демографічними ознаками неможливо, оскільки кожна подія є індивідуальною та виникає за обставин, не пов'язаних із працівником правоохоронного органу, а залежить від особи правопорушника, його низької соціальної відповідальності та моральних якостей.

Один з респондентів також зазначив, що не можна дати однозначну відповідь щодо характеристики потерпілих від погроз або насильства. На його думку, зазвичай це громадяни, що мають переважно юридичну освіту та специфічні навички, пов'язані зі специфікою виконуваних обов'язків, які мають загострене почуття справедливості (принциповий слідчий, який, усвідомлюючи ризики, все одно чесно виконує обов'язок) або, навпаки, вважають незмінною та сталою природу речей у суспільстві (пасивний патрульний, який, попри зухвалість фігуранта, навпаки намагається уникнути загострення конфлікту, спричиняючи таким чином безперешкодне вчинення стосовно себе насильства). Однак переважна більшість таких потерпілих – особи, які, попри потенційні ризики та загрози, продовжують незмінно й систематично виконувати свої прямі функції працівника правоохоронного органу з метою відвернення суттєвішої шкоди, забезпечення суспільної безпеки та правопорядку, нормального існування й функціонування всіх без винятку суспільних відносин. Саме тому працівники правоохоронного органу перебувають під особливим, окремо передбаченим, кримінально-правовим захистом держави.

Опитані виокремили певні особливості віктимологічних рис деяких категорій поліцейських. Наприклад, характеризуючи працівників патрульної поліції, що потерпіли від погроз або насильства, респонденти зазначають недостатній рівень їхньої фізичної та психологічної підготовки, невміння спілкуватися із затриманими,

а також наявність серед них представників жіночої статі. У потерпілих-слідчих опитані виокремлюють наявність принципової позиції під час розслідування кримінальних проваджень, недостатній рівень професійної підготовки, небажання працювати, халатність, недостатній рівень вербальної підготовки, схильність до отримання неправомірної вигоди, невиконання домовленостей з обвинуваченими, від яких уже отримали неправомірну вигоду, фальсифікацію доказів (додаток В).

Серед рис потерпілих опитані звертають увагу на осіб жіночої статі, зокрема на недостатній їх рівень підготовки. Також виокремлюють дві вікові категорії потерпілих: 1) до 30 років; 2) від 25 до 45 років (додаток В).

Схильність окремих правоохоронців стати жертвою погроз або насильства переважно пов'язана з їхньою професійно-психологічною *деформацією*, виявом якої, на думку Л. М. Макотченко, є такі негативні характеристики працівників правоохоронних органів, як грубість, зверхність, амбітність щодо громадян, які звертаються до них по допомогу, а також щодо затриманих за вчинення правопорушень [208, с. 164]. Натомість В. О. Лефтеров та О. В. Тімченко стверджують, що найбільш поширеними ознаками професійно-психологічної деформації, які обумовлюють схильність працівників ОВС до загибелі й отримання поранень, стали: дратівливість, агресивність відсутність ініціативи, звуження кола інтересів, зниження професійної активності, пригноблення, гіпертрофування почуття небезпеки, ігнорування інструкцій і наказів [205, с. 136-137].

Віктимну поведінку правоохоронців, що обумовлює вчинення відносно них погроз або насильства, зумовлюють: незастосування заходів фізичного впливу, спецзасобів і вогнепальної зброї в необхідних випадках; недотримання правил безпеки; надмірний ризик (доволі часто правоохоронці діють самотійно, не чекаючи прикриття, у ситуаціях, де потрібна допомога колег); переоцінка своїх можливостей щодо розуміння небезпеки від правопорушника; утрата пильності; учинення непродуманих, неузгоджених, непрофесійних, неправомірних дій.

Категорія віктимності, якщо її розглядати в широкому значенні, містить чотири різні за змістом поняття: індивідуальну, видову, групову й масову віктимність [163, с. 116-117].

У контексті дослідження погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу варто звернути увагу на групову й індивідуальну віктимність.

Групова віктимність полягає в загальній для них підвищеній «здатності» за певних умов ставати жертвами злочинів. Ця віктимність притаманна правоохоронцям, які через виконувану ними роботу нерідко стають жертвами злочинців [163, с. 116-117].

Водночас кожен правоохоронець індивідуальний, адже має особливі риси характеру, власний рівень підготовки, досвід тощо. Тому варто звернути увагу й на *індивідуальну віктимність*.

Віктимність конкретної особи (індивідуальна віктимність) – це об'єктивно притаманна людині (реалізована злочинним актом або залишена як потенційна) здатність, схильність стати за певних обставин жертвою злочину. Залежно від особистісних рис і поведінки конкретного індивіда ступінь його вразливості може перевищувати середню (підвищена віктимність) або бути нижчою від середньої (мінімізована віктимність) [52, с. 198].

Характеризуючи забезпечення віктимологічної безпеки співробітників кримінально-виконавчої системи від кримінальних посягань засуджених, І. М. Шитяков стверджує, що індивідуальна віктимність виявляється в непрофесійній поведінці працівників і зумовлена причинами, які: 1) пов'язані з особистістю потерпілого (невідповідність властивостей особистості характеру службових обов'язків, які він виконує, низький рівень професійної підготовки тощо); 2) існують у вигляді недоліків у діяльності установ та органів кримінально-виконавчої системи (в організації професійної підготовки співробітників, матеріально-технічного забезпечення та організації діяльності правоохоронних органів); 3) виявляються у формі професійної деформації, що призводить до негативних змін морально-етичних цінностей, психологічних і професійних якостей особистості співробітників кримінально-виконавчої системи [320, с. 18]. Результати дослідження цього вченого можуть бути використані для характеристики інших категорій правоохоронців, а не лише працівників кримінально-виконавчої системи.

Слід звернути увагу на типологію жертв погроз або насильства щодо правоохоронців. У віктимології виокремлюють декілька типів жертв злочинів:

1. Випадкова жертва – особа стає такою внаслідок збігу обставин. Взаємовідносини, що виникли між жертвою та злочинцем, не залежать від їхньої волі та бажання.

2. Жертва з незначним ступенем ризику – особа, що живе з нормальними для всіх людей факторами ризику, але віктимність якої зростає непередбачено під впливом конкретної несприятливої ситуації.

3. Жертва з підвищеним ступенем ризику – особа, яка має низку віктимних ознак. До цієї категорії належать два основні види жертв:

– жертви необережних злочинів, коли характер роботи, яку вони виконують, або їхня поведінка в громадських місцях мають найвищу віктимність;

– жертви умисних злочинів, соціальний статус яких або роль, яку вони виконують, пов'язані з підвищеним ризиком. Жертвами цього типу можуть бути й особи, віктимність яких зростає внаслідок конкретних взаємин між жертвою й злочинцем, а також діями третіх осіб, які спричинили конфліктну ситуацію.

4. Жертва з дуже високим ступенем ризику – особа, морально-соціальна деформація якої не відрізняється від правопорушників. Вона означена стійкою антисуспільною спрямованістю, схильністю до алкоголю, наркотиків, статевою розбещеністю тощо. Висока віктимність – це стан, який не зникає протягом тривалого часу, навіть після того, як особа змінила свою поведінку [52, с. 198-199].

Очевидним є те, що перебування особи в статусі працівника правоохоронного органу автоматично зараховує його до віктимної категорії громадян, яким притаманна професійна віктимність. Правоохоронці, з огляду на їх статус у суспільстві та роль, яку вони виконують, ставляться до жертв з підвищеним ступенем ризику, а окремих з них, що характеризуються стійкою антисуспільною спрямованістю, схильністю до алкоголю, можна сміливо віднести до категорії жертв з досить високим ступенем ризику.

Віктимну поведінку правоохоронців можна класифікувати на суспільно корисну (правомірну, позитивну), необачну (легковажну), неправомірну, асоціальну (аморальну).

Варто погодитися з тим, що «нерідко трапляються випадки, коли безпосередньо співробітник правоохоронних органів своїми діями підштовхує особу вчинити протиправні дії на його адресу» [317, с. 156].

З огляду на особливості жертв злочинів, передбачених ст. 345 КК України, до погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу найчастіше призводить його *суспільно корисна (правомірна, позитивна) поведінка* жертви. Вона трапляється найчастіше з огляду на те, що, з одного боку, входить до компетенції правоохоронців (наприклад, виявлення та припинення правопорушень, притягнення винних до юридичної відповідальності, забезпечення публічного порядку та громадської безпеки тощо), а з іншого – видається для правопорушника небезпечною, оскільки тягне для нього негативні наслідки (наприклад, адміністративне стягнення чи кримінальне покарання). М. Б. Моховий слушно зауважує, що своє негативне ставлення до представників влади винні висловлювали у відповідь на пред'явлення законних вимог припинити правопорушення, пред'явити документи, що засвідчують особу, а також спробу затримання і доставлення правопорушників [219, с. 7-8]. Наприклад, відповідно до пояснень підсудного причиною погрози вбивством патрульному стало одягнення кайданок на підсудного [67].

Досить часто така поведінка має вигляд репресій щодо громадян, а не надання допомоги суспільству й державі. Тому закономірним є те, що значна частина громадян переконана в розповсюдженні в поліції насильства щодо правопорушників (в окремих випадках воно дійсно наявне).

Необачна (легковажна) поведінка наявна в разі недотримання правоохоронцями елементарних правил особистої безпеки, здійснення занадто ризикових дій, невжиття відповідних заходів (наприклад, неодягання кайданок затриманому, коли цього вимагають обставини, утрата пильності під час спілкування з порушником).

До погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу в певних випадках призводить *неправомірна поведінка* жертви, що полягає в учиненні нею правопорушення – перевищення влади, вимагання неправомірної вигоди, перебування в стані алкогольного сп'яніння під час виконання службових обов'язків, їх невиконання або неналежне виконання тощо. Має рацію Н. В. Акімова стосовно того, що те ставлення, яке виявляє до працівника поліції громадянин, найчастіше є наслідком ставлення правоохоронця до громадян [2, с. 34]. Закономірною є позиція ВС, згідно з якою дії, спрямовані на протидію невинуватому й надмірному насильству з боку поліцейського, не можна кваліфікувати за ст. 342 КК України, тобто як опір [252].

Приводом до вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, у певних випадках стає *асоціальна (аморальна) поведінка* правоохоронців, що полягає в приниженні та ображанні громадян, зневажливому ставленні до них, надмірному вияві агресії тощо. М. Б. Моховий встановив, що даючи показання по суті пред'явленого їм обвинувачення, винні в посяганнях на працівників ОВС в 11,3 % випадків відзначали, що представники влади самі провокували конфлікт, допускали образи та приниження [219, с. 7-8].

Неправомірну й асоціальну (аморальну) поведінку правоохоронців можна назвати провокаційною, оскільки ці типи поведінки провокують осіб на вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

У діяльності правоохоронців зазначені види поведінки можуть перетинатися, тобто існувати в змішаному вигляді. На практиці можуть бути як вияви окремих видів такої віктимної поведінки, так і їх поєднання. Поєднуватися можуть, наприклад, асоціальна (аморальна) й неправомірна¹⁷ або суспільно корисна (правомірна, позитивна) та необачна (легковажна)¹⁸ поведінки жертви.

¹⁷ Наприклад, правоохоронець спочатку веде себе аморально, а потім переходить до вчинення кримінального правопорушення щодо громадянина, у результаті чого останній чи його колеги погрожують правоохоронцю чи завдають йому тілесних ушкоджень.

¹⁸ Наприклад, правоохоронець намагається припинити правопорушення чи затримати особу, яка його вчинила, однак проявляє неухильність, не дотримується необхідних заходів безпеки в результаті правопорушник завдає йому фізичного насильства.

Кожен із зазначених видів поведінки має певну специфіку, пов'язану з особливостями як правоохоронного органу, так і його підрозділу, окремої посади правоохоронця.

На підставі зазначених видів поведінки можна розробити типологію жертв досліджуваних злочинів, з огляду на яку з-поміж потерпілих правоохоронців можна виокремити: 1) осіб, у діях яких наявна суспільно корисна (правомірна, позитивна) поведінка; 2) необачних (легковажних); 3) осіб, які діяли неправомірно; 4) осіб з асоціальною (аморальною) поведінкою.

Теоретичне значення типології жертв злочинів полягає у визначенні ролі жертви злочину в механізмі злочинної поведінки, а також природи причин й умов, що сприяють виникненню та збільшенню рівня віктимності. Слід також з'ясувати, чому деякі люди частіше стають жертвами злочинів, ніж інші, і яку роль відіграють взаємини між жертвою та злочинцем у генезисі кримінологічних механізмів. У практичній діяльності типологія жертв злочинів необхідна для розроблення та впровадження заходів протидії віктимізації, спрямованих на потенційних жертв злочинів, а також для захисту від вторинної віктимізації реальних жертв злочинів [206, с. 198].

Наявність цих типів поведінки дає підстави стверджувати, що віктимність правоохоронців може бути як *винною*, так і *невинною*. Серед зазначених різновидів поведінки правоохоронців до невинної можна зарахувати лише суспільно корисну (правомірну, позитивну) поведінку. Водночас необачна (легковажна), неправомірна, асоціальна (аморальна) – це різновиди винної поведінки.

Зазвичай виною жертви вважають її негативну поведінку, що суперечить моральним принципам і порушує будь-які соціальні норми, за винятком у низці випадків норм юридичних, коли віктимологічний аспект поведінки суб'єкта відходить на другий план і превалює аспект правової. Така поведінка називається провокуючою, вона має елементи, які об'єктивно є шкідливими для суспільства та слугують вирішальним фактором відповідної небезпечної для суспільства реакції іншої особи, варті осуду з позиції етики [2, с. 33-34].

Таким чином, проведене дослідження засвідчує, що здебільшого певні віктимологічні особливості працівників правоохоронних органів мають важливе значення в детермінації погроз або насильства щодо правоохоронців, оскільки провокують ці суспільно небезпечні діяння, зумовлюють їх учинення. Однак певні риси характеру правоохоронця, його соціальний статус, демографічні ознаки, інші особливості не завжди перебувають у прямому чи непрямому причиновому зв'язку з учиненням злочину, передбаченого ст. 345 КК України. Не завжди певні віктимологічні риси потерпілого правоохоронця провокують чи обумовлюють погрози або насильство щодо них. Тобто потерпілим може стати й ідеальний з позиції віктимологічної профілактики правоохоронець (наприклад, добре підготовлений поліцейський, який діє правомірно та на високому професійному рівні). Тому не слід ідеалізувати віктимологічний напрям запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів, хоча він, безперечно, має важливе, а іноді й вирішальне значення для недопущення цих кримінально протиправних діянь.

2.4. Детермінанти погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу

Ефективність кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів від погроз або насильства, а також заходів запобігання цим деліктам значною мірою залежить від правильного розуміння їх детермінант. Визначення причин та умов учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, дасть змогу максимально розкрити сутність цього суспільно небезпечного явища.

У системі детермінант погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу слід виокремити соціально-економічні, суспільно-політичні, морально-психологічні, медичні, правові, організаційно-управлінські причини й умови.

Соціально-економічні детермінанти. У детермінації розглядуваних посягань чільне місце посідають соціально-економічні чинники. У кримінології слушно зауважують на перманентній економічній кризі в Україні, з чим пов'язані проблеми безробіття й бідності, значного соціального розшарування населення тощо [8, с. 402]. Водночас в умовах економічної кризи та соціальної напруженості більшість громадян досить критично ставляться до інститутів влади. Таке ставлення автоматично переходить на працівників поліції, які стають в цій ситуації так званою буферною зоною [2, с. 34].

Загальновідомим є той факт, що чим заможнішою є держава, тим краще в ній працюють правоохоронні органи, котрі швидше та якісніше розкривають злочини, тим більше уваги приділяють продуманій профілактичній роботі [7, с. 20]. За цих обставин і ставлення до правоохоронців буде значно кращим, а посягань щодо них відповідно менше.

Економічна криза породжує безробіття. Водночас високий рівень *безробіття* в країні призводить до погіршення матеріального становища громадян, а також негативно позначається на сімейних відносинах. Нерідко такі особи зловживають алкоголем і стають більш схильними до правопорушень. На думку С. М. Школи, однією з причин учинення правопорушень населенням є низький рівень життя більшості жителів країни, з огляду на який вони стають маргіналізованими або виключеними із суспільства в економічному, соціальному й культурному контекстах [321, с. 130].

Погіршення умов життя зумовлює виникнення агресії, яка, серед іншого, виявляється в погрозах і насильстві щодо правоохоронців. Тому варто погодитися з тим, що «високий рівень безробіття становить криміногенний потенціал суспільства, що може привести до конфлікту з державою в особі правоохоронних органів» [317, с. 154].

Погіршення економічної ситуації в країні завжди супроводжується *зростанням рівня злочинності*. Окремі види злочинності мають визначальний вплив на детермінацію погроз або насильства щодо правоохоронців. Це стосується передусім *насильницької, організованої та корупційної злочинності*.

Зростання рівня насильницьких злочинів підвищує рівень агресії в суспільстві. Агресивні дії частіше сприймають як спосіб розв'язання певних проблем, зокрема які виникають унаслідок порушення закону. Має рацію В. С. Ткаченко стосовно того, що відображенням насильницької злочинності є насильство щодо працівників внутрішніх органів [281, с. 157].

Активізація організованої злочинності не лише зміцнює позиції злочинної спільноти в протидії правоохоронцям, а й підвищує рівень насильства в суспільстві. Безперечним є те, що «ключовими чинниками організованої злочинності стали зниження життєвого рівня населення, різка майнова диференціація в суспільстві, занепад духовних цінностей, масові негативні соціально-психологічні й моральні зрушення» [180, с. 5]. Учені слушно визнають, що «організована злочинність становила, становить і, ймовірно, у найближчому майбутньому становитиме серйозну загрозу правам і свободам громадян в усьому світі, не оминаючи найбільш розвинених держав – Італію, Китай, Німеччину, США, Туреччину, Японію тощо. Виняток не становить й Україна, для якої протидія організованим злочинним об'єднанням має бути визнана одним з пріоритетних напрямів протидії кримінально протиправній діяльності» [110, с. 267; 217].

Особливу стурбованість викликає корупція, яка пронизує всі сфери суспільного життя. Корупція залишається однією з найбільших загроз для нашої країни. За характером небезпеки її можна порівняти з війною на Сході України. Проникаючи в усі сфери суспільного життя, вона завдає шкоди найбільш важливим соціальним цінностям як держави загалом, так і окремих її громадян [353, с. 134]. Корупційна злочинність нині є однією з найгостріших соціально-економічних проблем не лише українського суспільства, а й більшості сучасних країн світу [207, с. 81].

Зростання рівня корупції сприяє безкарності правопорушників, яким завдяки підкупу часто вдається уникнути юридичної відповідальності якщо не повністю, то принаймні справедливої її міри. Крім того, іноді саме корупційні правопорушення з боку правоохоронців передують погрозам або насильству щодо них. Варто наголосити, корупція в правоохоронній системі характерна не лише для України. Наприклад Президентська комісія США встановила; що в середньому по країні один з п'яти

співробітників поліції був залучений в злочинну діяльність, крім випадків дрібного хабарництва. Результати вибіркової перевірки поліцейської служби в Нью-Йорку також були шокуючими: із 75 поліцейських, за якими проводили зовнішнє спостереження, лише двох не вдалося викрити в хабарництві [2, с. 35]. Серед соціально-економічних детермінант варта уваги проблема *недостатнього фінансування правоохоронних органів*. Результати досліджень Харківської правозахисної групи спільно з Харківським інститутом соціальних досліджень засвідчують, що більшість опитаних поліцейських тією чи іншою мірою не вважають свою заробітну платню достатньою для підтримки нормального рівня життя (патрульні – 93,8 %, інші поліцейські – 93,9 %). У більшості працівників поліції немає власного житла (патрульні – 62,6 %, інші поліцейські – 54,9 %). Зазначені вище умови праці спонукають більшість з них замислитися над звільненням. Зокрема, кожен п'ятий планує звільнитись упродовж року (патрульні – 22,3 %, інші поліцейські – 17,8 %). Як і десять років тому, права працівників поліції на гідні умови праці постійно порушуються, задоволеність працею падає, люди вигорають, а це стає суттєвим чинником нехтування правами громадян у подальшому [173]. Істинні причини багатьох службових злочинів серед правоохоронців саме у низькій заробітній платі, неналежних умовах праці, незадовільному матеріально-технічному забезпеченні тощо [32, с. 136].

Попри те, що за останні роки фінансування правоохоронної системи в умовах військової агресії на Сході України суттєво зросло, воно все одно залишається недостатнім. Наслідком цього є дефіцит якісних кадрів, недостатнє матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, а також високий рівень учинених ними правопорушень.

Мають рацію вчені стосовно того, що «низький рівень фінансування правоохоронної діяльності може також означати низький рівень заробітної плати працівників таких органів. Постійний напружений графік, ненормований робочий день, регулярні стресові ситуації в поєднанні з низьким рівнем оплати праці тягнуть за собою виникнення в правоохоронців формального ставлення до власних обов'язків, що своєю чергою, викликає невдоволення з боку суспільства. Через низький рівень фінансування правоохоронної системи відбувається підвищення вторинної зайнятості

серед співробітників правоохоронних органів, тобто зросла кількість працівників, які з метою покращення свого матеріального становища шукають додаткові джерела доходу. Специфічним видом незаконного доходу серед працівників правоохоронних органів є так зване «кришування» або ж надання послуг щодо захисту від будь-якого виду втручання ззовні в діяльність приватних підприємств, установ, організацій. Так, у країні відомі випадки, коли працівники правоохоронних органів були причетні до протекції грального бізнесу, незаконного видобутку бурштину, контрабанди, незаконного обігу наркотичних речовин і діяльності злочинних угруповань» [158, с. 88-89]. Ці й інші протиправні діяння правоохоронців викликають невдоволення громадян, які автоматично переносять такі ганебні та протиправні факти автоматично на всю правоохоронну систему і тому громадяни в певних випадках сприймають правоохоронців як правопорушників.

Суспільно-політичні детермінанти. Суспільно-політичні чинники, які детермінують погрози або насильство щодо правоохоронців, зумовлені передусім тим фактом, що політичні сили в Україні завжди намагаються використовувати працівників правоохоронних органів у власних інтересах. Не секрет, що «в Україні зберігається квотний принцип висунення кандидатів на посади керівників Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України тощо, який підтверджує існування політичного й адміністративного впливу на керівну ланку правоохоронних органів» [158, с. 92-93]. Така «вимушена» участь правоохоронців у політичних процесах нерідко формує негативне ставлення до них певної частини населення.

Погрози або насильство щодо правоохоронців зумовлює також *політична нестабільність у державі*, що виникла з Революцією Гідності. Як влучно підкреслює С. В. Єрмолаєва-Задорожня, «події, що стались у 2013–2014 роках, призвели до затяжної політичної кризи всередині нашої країни. Під час згаданих подій, працівники правоохоронних органів виконували свої службові обов'язки та стримували масові протести, чим викликали зневагу з боку суспільства. Працівники правоохоронних органів були вимушені виконувати злочинні накази, які призвели до збільшення злочинних посягань, учинюваних проти них. Через виконання ролі

інструменту подавлення протестів, громадяни країни сприймали працівників правоохоронних органів радше як джерело небезпеки, аніж захисту. Правоохоронні органи продовжують ототожнюватись з владною системою і через це, сприймаються переважно негативно: вони асоціюються з корумпованою системою; із системою, яка виконує репресивну функцію, а не надає соціальні послуги. До організації цієї системи, її чисельності, якісного складу, фахового рівня її працівників, специфіки стосунків між правоохоронцями та громадянами в населення виникає чимало зауважень і відвертого обурення» [158, с. 90-91]. Ототожнення правоохоронців з корумпованою системою певною мірою можна пояснити окремими положеннями теорії кореляції корупції та довіри: якщо в суспільстві побутує думка про те, що чиновники є корумпованими, нечесними або такими, що не варті довіри, то громадяни будуть переконані в неможливості довіряти навіть тим людям, яким законом передбачено служити інтересам суспільства [117, с. 11; 345; 346].

Морально-психологічні детермінанти. Серед причин й умов морально-психологічного характеру – відсутність необхідних моральних цінностей та установок, які стримують певну частину суспільства від учинення кримінального правопорушення. Виявом цього є високий рівень правового нігілізму й низький рівень правової культури серед громадян. Здебільшого правопорушники, учиняючи злочини, передбачені ст. 345 КК України, цілком усвідомлюють, що порушують закон, а в певних випадках навіть переконані в тому, що застосування психічного чи фізичного насильства щодо правоохоронців є допустимим і виправданим.

Опитані правоохоронці слушно зауважують, що причини й умови вчинення цих злочинів пов'язані з *низьким рівнем правової культури громадян і масовим поширенням правового нігілізму*. На сьогодні спостерігається відсутність поваги до правоохоронних органів, низька соціальна свідомість суспільства. Ця ситуація певною мірою зумовлена недостатнім висвітленням у ЗМІ фактів притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини щодо представників правоохоронних органів, а також упевненістю їх у тому, що можна уникнути відповідальності. Наявні високі рейтинги перегляду відео за участю поліцейських, високий рівень так званого хайпу під час учинення погроз або насильства щодо них (додаток В).

С. В. Єрмолаєва-Задорожня акцентує на *занепаді суспільної моралі, усталених традиціях нетерпимого ставлення до правоохоронців та корпоративній субкультурі*, яка панує серед працівників правоохоронних органів. Зазначені вище події Революції Гідності 2013–2014 років призвели до падіння і без того низького рейтингу правоохоронців [158, с. 99].

У суспільстві наразі домінує *культура відсторонення від співпраці з правоохоронною системою*. Зокрема, серед сучасної української молоді пропагують культуру протиставлення себе правоохоронній системі. Провокування правоохоронців, відверто грубе й неетичне спілкування з ними, вияви неповаги до них – це лише декілька прикладів сучасного ставлення молоді до поліції. Така культура, серед іншого, починалася із футбольних рухів уболівальників, у яких недосконалість як кожного окремого правоохоронця, так і всієї правоохоронної системи демонстрували через неповагу до них. Звичка не взаємодіяти з органами безпеки, зокрема не повідомляти про вчинені кримінальні правопорушення, також перейшла з кримінальної субкультури, де будь-яке спілкування та контакти з правоохоронними органами не схвалювали [158, с. 99].

Нетерпимість до діяльності правоохоронних органів викликана передусім безпосередньою діяльністю цих органів. Виявлення та розкриття злочинів, проведення перевірок, винесення процесуальних та інших управлінських рішень – усі ці дії можуть мати як законний, так і незаконний характер. Певній частині суспільства притаманна думка про апріорі незаконні дії правоохоронців. Недовіра до правоохоронних органів виникає внаслідок нехтування їх працівниками власними посадовими обов'язками, недотриманням законодавства (застосування насильства до затриманих), учинення ними різних злочинів [158, с. 100].

Усередині правоохоронних органів, як і в будь-якій організації, існує *певна корпоративна субкультура*. Ідеться про систему цінностей та переконань, яка притаманна кожному працівникові та визначає його поведінку, зумовлює характер життєдіяльності певної організації. Однак культура, яка панує всередині правоохоронних органів, є деформованою через усі зазначені вище чинники.

Молодий працівник, потрапляючи до системи, вимушений або пристосовуватися до її внутрішніх норм, або виходити з неї [158, с. 100-101].

На жаль, у країні існує *стереотип про здатність більшості злочинців уникати покарання та неспроможність держави* в особі правоохоронних органів протидіяти злочинності. Саме тому формується негативна оцінка стану публічного порядку в суспільстві, а отже, негативна оцінка ефективності діяльності правоохоронців: вважають, що вони не вдаються до активних дій щодо покращення криміногенної ситуації в країні, розкриття злочинів [158, с. 105-106].

Варто звернути увагу також на менталітет українських громадян і сформоване протягом десятиліть уявлення про норми соціальної поведінки населення, які в умовах сьогодення (озброєність населення, наявність у маргінальних прошарків реального бойового досвіду) ще більше деформуються. Нерідко соціально-правовий, а також моральний суспільний захист окремих соціальних груп (члени громадських організацій, ветерани АТО, народні депутати, журналісти, іноземці, адвокати, так звані активісти) переважно хибно трактують, зокрема як можливість відступати від окремих норм закону, загальноприйнятої суспільної поведінки. Агресивну налаштованість до працівників правоохоронних органів можна пояснити наявністю сформованого стереотипу «карального органу» через репресії за часів СРСР, а також унаслідок подій у Кагарлику, Врадіївці тощо (додаток В).

Здебільшого негативне ставлення населення до діяльності правоохоронних органів. Таке ставлення здатне породжувати конфліктні ситуації, які виникають між представниками обох сторін. Саме конфлікти й непорозуміння з правоохоронцями зумовлюють учинення злочинів проти них [158, с. 112].

Досить часто безпосередньою причиною погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу є конфліктна ситуація між правоохоронцем і суб'єктом правопорушення, пов'язана з невдоволенням останнього діями поліцейських. У певних випадках конфліктні ситуації суб'єкта погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу з іншими особами передують учиненню злочину, передбаченого ст. 345 КК України. Конфлікти спонукають до

вчинення цих кримінально протиправних діянь, а погрози або насильство стають способами подолання таких конфліктів.

Конфліктні стосунки між правоохоронцем і кримінальним правопорушником здебільшого виникають раптово (наприклад, під час зупинки транспортного засобу, перевірки документів, доставляння до відділу поліції). Значно рідше такі конфлікти формуються протягом тривалого проміжку часу.

Працівники правоохоронних органів стають потерпілими у вказаному злочині найчастіше у зв'язку з виконанням останніми превентивної діяльності або притягненням правопорушника до відповідальності та намаганням його уникнути або помститися за такі дії правоохоронця. Законні дії правоохоронців логічно викликають невдоволення правопорушників, що призводить до вчинення останніми супротиву, зокрема у формі погроз або насильства (додаток В).

Варто звернути увагу й на недоліки виховної та профілактичної роботи з молоддю. Має рацію Р. Т. Гамідов стосовно того, що відсутність морального виховання зумовлює наявність у певної частини молоді низинних інстинктів, звичок і звичаїв, нівелювання в їхній свідомості моральних цінностей та установок [136, с. 24-25].

Чільне місце в системі детермінант погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу посідає професійна деформація правоохоронців. Професійна деформація (від лат. *deformatio*) – це когнітивні спотворення, тобто систематичні помилки в мисленні або шаблонні відхилення в судженнях, що відбуваються в певних ситуаціях. Вони спричиняють психологічну дезорієнтацію особи, у контексті нашого дослідження – до перетворення працівника правоохоронних структур на такого державного службовця, для якого морально-етичні правила відходять на другий план, а то й зовсім зникають, поступаючись місцем меркантильним інтересам [1, с. 138].

У зв'язку зі своєю професійною діяльністю працівники правоохоронних органів постійно контактують з різними категоріями правопорушників, перебувають в антисоціальному середовищі, де наявне порушення моральних і правових норм, що супроводжуються людськими стражданнями. Виконання професійних обов'язків систематично супроводжується стресовими ситуаціями. Правоохоронці щоденно

стикаються з різними небезпеками, що становлять загрозу для їхнього життя та здоров'я. Досить часто вони стають вимушеними свідками завдання шкоди здоров'ю людей, їх загибелі, інших трагічних ситуацій.

Деформація зумовлює трансформацію характеристик особи, що негативно позначається на її здатності досягати певної мети й виконувати службові обов'язки (так, у поліцейських пильність поступово перетворюється на невинуватність, підозріливість і недовіру до людини, упевненість – у безтурботність). Такий фахівець хибно трактує мету своїх зусиль, особливо шляхи та засоби її досягнення [52, с. 316].

У представників правоохоронної сфери спостерігаються такі професійні деформації особи: а) зумовлене дією професійного стереотипу стійке упереджене ставлення до об'єкта службової діяльності (правопорушника, затриманого, обвинуваченого тощо); домінування схематизму мислення, що позбавляє працівника здатності індивідуально підходити до вирішення службового завдання, обмежує вибір ним засобів впливу на людину, зменшує тактичну гнучкість, маневровість професійного спілкування тощо; б) адаптація до правопорушників, тобто некритичне ставлення до них, прагнення не стільки зрозуміти їх, скільки виправдати; в) перенесення стилю службового спілкування на неслужбові взаємини; г) загальна «професіоналізація» особи, що виявляється у звуженні кола інтересів і потреб, зниженні їх соціального навантаження [52, с. 316].

Неоднозначними є міркування вчених про детермінанти професійної деформації. На думку В. В. Корольова, ідеться про об'єктивні та суб'єктивні чинники. До об'єктивних детермінант належать недоліки в підборі кадрів на посади, пов'язані з виконанням обов'язків з охорони громадського порядку; їх підготовці до виконання зазначених обов'язків; організації цієї роботи та її матеріально-технічному забезпеченні. Суб'єктивні детермінанти поділяються на ті, що сформувалися поза службою, і ті, що сформувалися в умовах роботи в правоохоронних органах. До перших належать особливості вроджених і набутих особистих якостей, що перешкоджають належному виконанню обов'язків з охорони громадського порядку. Другі полягають у втраті ділових якостей через негативний

вплив службового оточення або відсутність практики знаходження в екстремальних ситуаціях [179, с. 9]. Натомість О. О. Кирбят'єв суб'єктивними причинами професійної деформації працівників правоохоронних органів також вважає низький рівень професійних знань; відсутність відповідних ціннісних орієнтацій; неадекватну професійну мотивацію; відсутність нормальних умов для здійснення професійної діяльності; невідповідність між службовими функціями та обов'язками працівника і його повноваженнями та правами; напруженість у стосунках, спричинена конфліктами з керівництвом, працівниками, громадянами [170, с. 207].

Серед внутрішніх чинників, що впливають на професійну деформацію моральних принципів працівника правоохоронних органів, професор Г. В. Дубів виокремлює такі: терпимість до порушення службової дисципліни та фактів невиконання службового обов'язку; недбале ставлення до функціональних обов'язків; формалізм і спрощеність під час оформлення документів; порушення процесуального кодексу; культивування керівництвом системи доносів, розділення членів колективу на «улюбленців» і «негідних»; психологічно конфліктна атмосфера в колективі (ситуації конфлікту як постійна норма службових стосунків); пріоритетна орієнтація в колективі на моральні антицінності; формування подвійної моралі (для «своїх» і «чужих»); нерозбірливість у засобах («для досягнення мети всі засоби є придатними»); формування атмосфери кругової поруки; психологічна неповноцінність окремих працівників через невміння адаптуватися до морального клімату, традиційних поведінкових норм службового колективу; перевтома від виконання службових обов'язків, що породжує байдужість до інтересів служби; грубі порушення правил дорожнього руху, не викликані службовою необхідністю, як норма поведінки за кермом; побутове деградування, алкоголізм [153, с. 307].

До зовнішніх чинників, що впливають на професійно-моральну деформацію працівника правоохоронного органу, Г. В. Дубів зараховує: соціальну нестабільність; кризу соціальних, ідейних і моральних ідеалів; корумпованість чиновництва, співробітників управлінських апаратів; правове беззаконня в суспільстві, розбіжності в тлумаченні законів, невиконання законодавчих приписів; переважаючу установку в суспільстві на прагматичні пріоритети; низьку соціально-

правову і економічну захищеність співробітників правоохоронних органів; негативне висвітлення діяльності правоохоронних органів в засобах масової інформації, творах літератури і мистецтва; низький соціальний престиж правоохоронних органів; виконання поліцейськими не притаманних їм функцій [153, с. 309].

Інші вчені зазначають, що на деформацію правової свідомості в процесі професійної діяльності, а також на формування системи професійно-моральних якостей у процесі правового навчання впливає чимало *факторів внутрішнього та зовнішнього походження*.

Зовнішні фактори – це недоліки, спричинені певними умовами суспільного життя, зокрема системою політичної та економічної організації суспільства. Так, зовнішніми факторами можна визнати: соціальну нестабільність суспільства; кризу соціальних, ідейних і моральних ідеалів, відсутність ідеологічної основи розвитку суспільства; корумпованість владних структур; низьку якість нормативно-правових актів, суперечності в офіційному тлумаченні законів, невиконання законів; наявність високого рівня правового й соціального нігілізму; низький рівень соціальної й правової захищеності працівників правоохоронних органів; переважання негативних оцінок у висвітленні діяльності правоохоронних органів.

Внутрішні фактори зумовлені недоліками власне правоохоронної системи та характером професійної діяльності працівників правоохоронних органів. До внутрішніх причин професійної деформації працівників правоохоронних органів слід зарахувати: високий рівень службового навантаження та невміння організувати свою роботу; негативні приклади поведінки керівників, безпринципність у службових відносинах; низький рівень правової та моральної культури колективу, факти вияву правового нігілізму; негативний вплив з боку злочинного середовища внаслідок безпосереднього спілкування з його представниками; незадоволеність рівнем матеріального забезпечення, іншими умовами праці; монотонність та одноманітність роботи; недостатня кількість вихідних і відсутність можливості для розв'язання особистісних питань, реалізації власних потреб; недостатня перспектива кар'єрного зростання [52, с. 316-317].

Слушною є позиція К. В. Агамірова, на думку якого процес професійної деформації морально-етичних засад працівника правоохоронних органів відбувається не одномоментно. Недоліки правового й морального виховання, закладені ще в дитинстві, аморальне мікросередовище, яке його оточувало, невідповідність зовнішніх умов розвитку його здібностям і психічним властивостям безпосередньо визначають несприятливі умови становлення особистості, призводять до вироблення таких якостей, як егоїзм, егоцентризм, прагнення до наживи, жадібність, байдужість до справи, громадських інтересів і навколишніх людей, розвивають комплекс неповноцінності, упевненість у пріоритеті грошей, багатства перед усіма іншими цінностями тощо [1, с. 138].

Правильне розуміння зазначених детермінант і своєчасна їх ідентифікація має значення для як власне правоохоронця, так і його керівника чи контрольно-наглядових органів у профілактиці професійної деформації в системі правоохоронних органів.

Один з ключових чинників професійної деформації моральних принципів працівників правоохоронних органів – це атмосфера кругової поруки. Тому, спостерігаючи за діяльністю колективу правоохоронного органу, контролюючи структура має передусім урахувувати, що антисуспільні групові інтереси зазвичай домінують над законослухняною позицією індивіда [1, с. 144].

Медичні детермінанти. Однією з передумов учинення погроз або насильства щодо правоохоронців є пияцтво. Погрози або насильство щодо правоохоронців, а також інші правопорушення, які передували їм, найчастіше вчиняють у стані алкогольного (значно рідше – наркотичного) сп'яніння. Опитані звертають увагу на те, що більшість населення знаходиться за межею бідності, що спонукає останніх до вживання алкогольних напоїв (додаток В).

Щорічно у зв'язку з алкоголізмом в Україні помирає понад 100 тис. осіб. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я 2018 року, Україна посідає перше місце у світі за рівнем дитячого алкоголізму. 87 % українських школярів принаймні раз вживали алкогольні напої, 26 % вживають алкоголь кілька разів на місяць. На

сьогодні в Україні налічується 700 тис. лише офіційно зареєстрованих алкоголіків. На шість чоловіків, які страждають на алкоголізм, припадає одна жінка [52, с. 65].

Стан алкогольного сп'яніння певною мірою обмежує здатність особи усвідомлювати свої протиправні дії та керувати ними. Вживання алкоголю вважають однією з найбільш поширених причин та умов конкретних злочинів, антисуспільної поведінки загалом. Під час сп'яніння людина втрачає здатність усвідомлювати власні дії, оцінювати раціональність вчинків, у неї знижується увага, критичне ставлення до власної поведінки, послаблюється відчуття обережності. Зрештою полегшується прийняття рішення про вчинення злочину, або ж зміцнюється рішучість учинити протиправні дії, значно знижується контроль за поведінкою та здатність протистояти шкідливому впливу [200, с. 75].

Правові детермінанти. Детермінантами правового характеру є недоліки чинного законодавства, прорахунки в здійсненні кримінально-правової політики в державі, значний рівень протиправної поведінки в лавах правоохоронців.

Опитані правоохоронці звертають увагу на те, що нині законодавство занадто лояльне до осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, а не правоохоронців, які виявляють, припиняють, розслідують ці протиправні діяння, запобігають їм, та потерпілих, яким заподіюється шкода внаслідок їх учинення. Водночас наявне обмеження прав працівників поліції на законодавчому рівні, зокрема стосовно попередження та запобігання правопорушенням, прогалини в законодавстві щодо захисту поліцейського (додаток В).

Варте уваги питання недосконалості законодавства з протидії злочинності. Так, після прийняття КПК України навантаження на слідчі підрозділи істотно зросло, з огляду на що нині окремі слідчі НП України мають одразу по декілька сотень кримінальних проваджень, які вони фізично не в змозі розслідувати належним чином. Слід констатувати, що сучасне законодавство орієнтоване передусім на захист прав і свобод особи, яка вчинила злочин чи кримінальний проступок, а не потерпілих від кримінальних правопорушень і правоохоронців, які здійснюють їх виявлення та досудове розслідування. У практичній площині

нагальною є проблема вдосконалення практик і методик протидії злочинності [116, с. 177; 180, с. 6].

Водночас, як засвідчує практика (загибель патрульних поліцейських у м. Дніпрі внаслідок вогнепального поранення озброєним злочинцем, постійні відео із соціальних мереж щодо невиконання законних вимог поліцейського), поліція на сьогодні має недостатньо повноважень для виконання покладених на неї обов'язків, що вимагає додаткового перегляду статусу працівників Національної поліції [139, с. 20]. Норми законодавства, що визначають порядок реєстрації та розслідування кримінальних проваджень, є недосконалими. Наявна система призвела до перевантаження слідчого кількістю кримінальних проваджень та є малоефективною через інститут процесуального керівництва прокуратури [139, с. 21]. Безперечно, слід максимально покращити законодавче забезпечення діяльності правоохоронців, оскільки це запорука успіху в справі протидії кримінальним та адміністративним правопорушенням. Передусім це стосується порядку виявлення та документування правопорушень, оскільки саме у зв'язку з цим виникає найбільше конфліктних ситуацій, а також невдоволення громадян роботою правоохоронців.

З-поміж чинників здійснення погроз або насильства щодо правоохоронців вирізняються організаційно-управлінські детермінанти. У їх структурі першочергово варто звернути увагу на *недоліки реформування правоохоронних органів*. За результатами дослідження Харківської правозахисної групи, проведеного спільно з Харківським інститутом соціальних досліджень, щодо масштабів розповсюдження незаконного насильства упродовж 2004–2020 років встановлено, що серед поліцейських реформу поліції вважає успішною лише кожен третій патрульний поліцейський (32 %) та 13,9 % представників інших підрозділів поліції. Кількість таких, що взагалі вважають реформу проваленою, – більша, причому як серед поліції загалом (58,5 %), так і серед патрульних (37,7 %). Майже кожен четвертий вказав, що реформу ще не закінчено [173]. З огляду на зазначене, очевидними є переконання А. А. Вознюка й О. О. Дудорова стосовно того, що в Україні наявне незавершене (перманентне) реформування сфери кримінальної юстиції й істоті недоліки, допущені під час цього реформування. Тому нині

вітчизняні правоохоронні органи не можуть повною мірою впоратись із сучасними масштабами злочинності в державі [116, с. 177; 130, с. 21].

Основними найбільш очевидними проблемами реформування правоохоронної системи загалом є такі:

1. Реформування здійснюється поза межами загальнонаціональної ідеї, або єдиної концепції розвитку правоохоронної системи. Тому закономірно, що цей процес має фрагментарний і безсистемний характер. Відсутність єдиних концептуальних підходів у цьому напрямі діяльності держави зумовлює суперечливе трактування одних і тих самих об'єктивних обставин, що виникають під час здійснення правоохоронних функцій. Наприклад, презумпцію «спочатку підкорюйся, а потім оскаржуй», задекларовану МВС України для підрозділів НП України, органи прокуратури або підрозділи ДБР часто трактують як перевищення повноважень або зловживання службовим становищем. Натомість шкоду (моральну або матеріальну), яку завдають працівникові поліції у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, працівники прокуратури можуть визнавати малозначною, неочевидною, або такою, що мала лише побутове підґрунтя.

Про відсутність системного підходу в реформуванні свідчить створення нових інституцій, функції яких певною мірою дублюються. Це стосується створення ДБР, НАБУ, БЕБ.

2. Наявний істотний дисбаланс і диспропорція в навантаженні та матеріально-технічному забезпеченні системи правоохоронних органів (НП України, ДБР, НАБУ, СБУ, БЕБ). Наприклад, поліцейські як представники найбільш численного правоохоронного органу мають найбільше навантаження. Як слушно зауважує А. А. Вознюк, після прийняття КПК України 2012 року навантаження на слідчі підрозділи відразу суттєво зросло, унаслідок чого майже кожен слідчий НП України мав по декілька сотень кримінальних проваджень (у середньому близько 300), які він просто фізично не в змозі був ефективно розслідувати [116, с. 177]. На сьогодні ситуація, безперечно, покращилася, однак навантаження на слідчі підрозділи НП України залишається в рази більше, ніж, наприклад, у слідчих ДБР чи детективів НАБУ. Попри це, різниця між середньою заробітною платою слідчого ДБР чи

детектива НАБУ, з одного боку, та слідчого НП України, з іншого, може сягати шестикратного значення на користь першого, що зумовлює певний дисбаланс між конкурентністю кваліфікованих кадрів, тотожних за процесуально-функціональним навантаженням [28, с. 120].

Крім того, істотний дисбаланс донедавна існував і в системі НП України: працівники патрульної поліції мали набагато краще матеріально-технічне забезпечення, ніж працівники інших служб, хоча робота в них була не найбільш складна порівняно з роботою слідчого чи оперативного працівника. Тому від самого початку таке штучне виокремлення працівників патрульної поліції обумовило виникнення в них конфлікту з іншими підрозділами НП України. Як влучно зауважив В. А. Глуховець, після приходу до лав НП України нових поліцейських з числа цивільних осіб, які в минулому були громадськими активістами Євромайдану, бійцями АТО та мали конфлікт з правоохоронними органами, отримання ними заробітної плати в декілька раз більше, ніж колишні працівники міліції, які пройшли атестацію, це протистояння продовжилось [139, с. 21]. Конфлікт між зазначеними категоріями поліцейських загострився у зв'язку з незадовільною на початку реформування підготовкою патрульних і низькою якістю надання ними поліцейських послуг з виявлення, припинення та документування протиправних діянь.

З огляду на значно нижчий рівень матеріально-технічного забезпечення та суттєве навантаження, серед правоохоронців НП України некомплект кадрів є найбільшим.

3. Попри те, що в процесі реформування певні зусилля спрямовані на покращення кадрового менеджменту, залишилися суттєві недоліки в системі добору кандидатів на службу до низки правоохоронних органів. Наприклад, у певних випадках добір кандидатів здійснюють без належного психофізіологічного дослідження або за принципом «кумівства» (під час призначення на посаду пріоритет надають не професійним якостям, а наявності факту попереднього знайомства, дружніх або родинних стосунків).

У цьому контексті А. А. Вознюк доречно стверджує, що під час створення поліції механізм перевірок, переатестацій, конкурсів був настільки недосконалим,

що частина старих некваліфікованих міліціонерів або тих, які добре орієнтуються в корупційних схемах незаконного збагачення, залишилися на службі або ж поновилися після звільнення, натомість значну кількість висококваліфікованих кадрів було втрачено, зокрема унаслідок звільнення за власним бажанням [118, с. 47].

4. Незадовільним залишився рівень підготовки правоохоронців. Наприклад, у більшості випадків наявний недостатній рівень загальної професійної підготовки, що охоплює її фізичну й тактико-спеціальну складові, психологію і стресостійкість, знання процесуального й матеріального законодавства, адмінпрактику, навички елементарної комунікації тощо. Чи не найбільше проблем виникає з підготовкою працівників патрульної поліції. Певною мірою це зумовлено занадто коротким терміном навчання – 4 або 6 місяців.

5. Відсутня загальнодержавна програма підвищення іміджу правоохоронців, зміцнення їх авторитету, а також підвищення довіри до них. Держава не вживає достатніх заходів у цьому напрямі.

6. На що спрямовані реформи? Щоб дати відповідь на це питання варто звернути увагу на той факт, що кошти, які витрачаються під час реформ – це здебільшого не кошти державного бюджету, а донорське фінансування міжнародних організацій-партнерів, відповідальних за загальну координацію реформ і приведення відповідних правоохоронних органів у відповідність до світових стандартів. Тому їх слід використовувати виключно для конкретних проєктів, у чітко визначених напрямках. Частково має рацію А. А. Вознюк стосовно того, що «під час реформування кошти, зазвичай, вкладають у розроблення нових технологій, технік, методик, однак елементарні нагальні проблеми, які виникають у повсякденній діяльності поліцейського, нерідко залишаються поза увагою. Це зумовлює виникнення корупційних ризиків, адже для їх розв'язання правоохоронець починає самотійно шукати кошти – і як результат маємо затримання за вимагання чи одержання неправомірної вигоди» [118, с. 47]. Безперечно, ми маємо серйозні інноваційні підходи в системі правоохоронної діяльності. Наприклад, на думку О. М. Волуйко, до інновацій у формах і методах роботи поліції можна зарахувати: 1) створення ситуаційного центру; 2) запровадження відеоаналітики; 3) реалізацію

програм «Безпечне місто», «ПОЛіС» («Поліція і спільнота»); 4) проведення експерименту щодо створення підрозділів детективів тощо. Прикладом використання новітніх аналітичних інструментів у боротьбі з економічною злочинністю може бути використання в процесі обробки інформації SWOT- та PESTEL-аналізів [132, с. 28]. Надзвичайно корисним є використання пристроїв «Cellebrite UFED» для зняття інформації з мобільних телефонів і смартфонів. Ці та інші інновації забезпечують суттєвий прогрес у функціонуванні правоохоронної системи, однак передусім мають бути забезпечені елементарні потреби правоохоронців (в оплаті праці, транспортних засобах, пальному, оргтехніці тощо).

Розглянемо ці й інші проблеми реформування правоохоронців у контексті детермінації погроз або насильства щодо них. Одним з наслідків незадовільного реформування правоохоронної системи є проблема *кадрового дефіциту* та *низькоякісного кадрового менеджменту*. С. В. Єрмолаєва-Задорожня з цього приводу зауважує, що головною проблемою, яка наявна сьогодні в системі правоохоронних органів, є кадровий дефіцит, який спостерігається майже в кожній сфері. Нині правоохоронним органам бракує досвідчених і професійно підготовлених осіб. Нові кадри, які прийшли на заміну старим, фізично не здатні виконувати той обсяг роботи, який від них вимагають [158, с. 92].

Крім того, доволі поширеною є практика призначення на керівні посади в правоохоронні органи осіб без необхідних знань, умінь і досвіду роботи, зокрема через корупційні зв'язки. У результаті роботу підрозділів правоохоронних органів організовують некомпетентні керівники, які неспроможні організувати ефективну роботу правоохоронців з мінімальними ризиками посягань на них.

Суттєво впливає на рівень погроз або насильства щодо правоохоронців *незадовільна їх підготовка*. Це підтверджують не лише вчені, наприклад С. В. Єрмолаєва-Задорожня [158, с. 111], М. М. Марков [210, с. 227], а й власне правоохоронці, які брали участь в інтерв'юванні. Респонденти звернули увагу на такі причини й умови вчинення цих злочинів: неналежна фізична, психологічна й тактична підготовка; недостатні вміння та навички спілкування з громадянами, зокрема з правопорушниками; невміння врегулювати конфліктну ситуацію; низький

рівень професіоналізму, стресостійкості; неготовність до екстремальних ситуацій; незнання законодавчих норм і невміння їх застосовувати на практиці; страх перед застосуванням поліцейських заходів примусу через надмірну критику суспільства, а також негативну слідчу й судову практику реагування на наслідки застосування таких заходів; вияви недбалості; невжиття заходів особистої безпеки; небажання наражати себе на більшу (переважно уявну) небезпеку тощо.

Здебільшого правоохоронці на початку спілкування з громадянами намагаються уникнути конфліктних ситуацій і не допустити ескалації конфлікту, що громадяни оцінюють як слабкість і невміння використовувати поліцейськими надані їм законодавством повноваження.

Респонденти констатують також невідповідне реагування працівників поліції на дії правопорушників (у їхніх діях іноді наявна надто лояльна або провокативна поведінка, або ж однобічна оцінка дій правопорушника).

Підготовка до професійної діяльності правоохоронців часто виявляється формальною, без отримання необхідних знань, умінь і навичок.

З огляду на недоліки в підготовці, правоохоронці іноді недооцінюють небезпеку погроз або насильства та не вживають необхідних заходів щодо запобігання цим протиправним діям.

У контексті погроз або насильства щодо правоохоронців підготовка може мати принципове значення, оскільки в одних випадках непідготовлені працівники належним чином не реагують на протиправні діяння правопорушників, унаслідок чого стають потерпілими від злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

М. Б. Моховий зазначає, що нерідко й власне потерпілі не звертають належної уваги на факти вчинення стосовно них посягань. Відбувається це, мабуть, через небажання витрачати час на відвідування прокуратури й суду, «звикання» до фактів протиправних дій правопорушників як необхідного атрибуту своєї професії [218, с. 23].

Натомість достатній рівень підготовки дозволяє не лише уникнути погроз чи насильства, а й адекватно зреагувати на них або інші протиправні діяння, зокрема правильно кваліфікувати вчинене, припинити правопорушення та притягнути до встановленої законом відповідальності.

З огляду на зазначене, варто погодитися з Д. В. Швецем, який зауважує, що саме від освіченості й підготовленості правоохоронців залежить стабільність держави, нормальне функціонування її інститутів і спокій у суспільстві. Підготовлений поліцейський спроможний не лише прийняти правильне рішення в кризовій ситуації та зберегти життя собі й оточуючим, а й формувати їх громадянську позицію щодо подій у державі [319, с. 103].

Наслідками незадовільного реформування правоохоронних органів, кадрового дефіциту, низькоякісного кадрового менеджменту, недостатньої їх підготовки є випадки порушень вимог дисципліни й законності, а також ганебні факти вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень цими представниками державної влади. Кримінально карані дії цих представників державної влади в деяких випадках провокують на погрози або насильство щодо них, створюють їм імідж безкарного корумпованого органу.

Окремі причини й умови вчинення погроз або насильства щодо правоохоронців пов'язані з *низьким рівнем авторитету цих представників влади та довіри до них*. З огляду на зазначене, здебільшого в правопорушників, а також пересічних громадян формується негативне ставлення до правоохоронців. Такі переконання в умовах конфлікту з правоохоронцем, що виникає зазвичай з приводу вчинення правопорушення, переростають у фізичне протистояння, унаслідок якого правоохоронцю, який діє правомірно, висловлюють погрозу або щодо нього застосовують фізичне насильство.

Загальна недовіра окремих верств населення до правоохоронних структур також може провокувати публічний осуд правомірних дій правоохоронців у конкретних ситуаціях (наприклад, громадського осуду можуть зазнати дії декількох поліцейських щодо законного застосування заходів примусу до жінки, яка грубо порушує громадський порядок, учиняє очевидний злочин та погрожує або вчиняє фізичне насильство щодо правоохоронців) [31, с. 90]. За таких обставин правоохоронці також можуть стати об'єктом посягань з боку недовірливих громадян.

Тому в суспільстві закономірно побутує думка про те, що працівники правоохоронних органів, передусім поліцейські, нічого не роблять корисного, а

лише затримують і притягують до відповідальності невинних людей, знушаються з них, систематично одержують неправомірну вигоду, займаються «кришуванням» бізнесу. Для такої думки є певне підґрунтя, оскільки ці протиправні випадки дійсно трапляються, однак вони не мають системного характеру, а здебільшого є поодинокими. Крім того, громадяни нерідко самі провокують правоохоронців на вчинення протиправних дій стосовно себе (вдаються до протиправних дій, ображають представників влади, намагаються в будь-який спосіб уникнути відповідальності, пропонують їм неправомірну вигоду тощо).

Передумовою вчинення злочину стосовно поліцейських може бути упереджене висвітлення в ЗМІ їх протиправної діяльності. А. В. Кудряшов слушно зауважує, що в телевізійних новинах громадяни спостерігають сюжети про те, як кілька поліцейських не впоралися з п'яним бешкетником, або п'яний водій безкарно нецензурно ображає працівників поліції, або великим планом – лице розгубленого патрульного поліцейського, від якого провокаційно вимагають назвати Правила дорожнього руху, або як затриманий правопорушник «панібратськи» поплескував поліцейського по плечу тощо. Очевидно, що громадянин стверджується в негативному ставленні до працівників поліції, коли бачить, що правопорушення та образи залишаються безкарними [201, с. 92].

Важливе місце в структурі цих детермінант належить *критеріям оцінки діяльності правоохоронців*. Звичною картиною для країн колишнього Радянського Союзу, у тому числі України, є оцінювання діяльності правоохоронної системи за показниками рівня та динаміки злочинності, кількістю кримінальних проваджень, обвинувальні акти в яких передано до суду. Суб'єктивістські вимоги вищих посадових осіб про зниження показників злочинності дотепер є досить поширеним явищем. Такі вимоги, на жаль, не забезпечені об'єктивними умовами й можливостями правоохоронних органів [158, с. 94]. Унаслідок цього правоохоронці в «гонитві за показниками» нерідко вчиняють протиправні діяння, чим провокують правопорушників або законослухняних громадян на погрози або насильство стосовно представників влади.

Варта уваги також *неефективна система покарань*, зокрема за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. Іноді наявні занадто лояльне ставлення до цих злочинів судової гілки влади, надмірна толерантність суддів і не виправдане застосування ст. 75 КК України до осіб, які вчиняють насильство щодо правоохоронців.

Висновки до розділу 2

1. Питома вага кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, у структурі кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів у середньому впродовж останніх 8 років (з 2013-го до 2020 року) становить 3,5 %. За вказаний період питома вага цих кримінальних правопорушень зросла вдвічі (з 2,2 до 4,4 %).

Кількість облікованих фактів погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) засвідчує, що в період з 2016-го до 2020 року цей злочин посідав четверте місце в структурі кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів. Однак питома вага погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) серед посягань на авторитет правоохоронних органів у середньому впродовж 2014–2020 років становила 50,2 %. Відтак фактично половину всіх посягань на правоохоронців становить злочин, передбачений ст. 345 КК України.

Динаміка цих злочинів засвідчує зростання їх кількості в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років. Таким чином, протягом 2013–2020 років спостерігається тривожна тенденція до збільшення кількості вказаних посягань на правоохоронців.

Більшість латентних випадків погроз і насильства щодо працівників правоохоронних органів належить саме до природно-латентної злочинності, оскільки інформація про такі суспільно небезпечні діяння не надходить до правоохоронних органів, не вноситься до ЄРДР, а отже, не відображена належним чином в офіційній статистиці.

Рівень латентності цих діянь є різним (від низького до високого), оскільки в межах ст. 345 КК України об'єднані різні за характером і ступенем суспільної небезпечності діяння (від погроз до тяжкого тілесного ушкодження). Низький рівень латентності має передусім умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 3 ст. 345 КК України), рідше – умисне заподіяння зазначеним суб'єктам середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ч. 3 ст. 345 КК України), оскільки ці протиправні діяння складніше приховати. Середній і високий рівень латентності притаманний погрозам убивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також умисному заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 1, 2 ст. 345 КК України), оскільки ці діяння складніше довести і легше приховати потерпілому, який не бажає розголосу події або через нез'ясований мотив і мету такі дії хибно кваліфікують за іншими статтями КК України (наприклад за ст. 125 чи 296 КК України). Здебільшого рівень латентності розглядуваного діяння можна оцінити як середній і високий.

Причини латентності розглядуваного посягання можна поділити на дві групи: 1) небажання потерпілих заявляти про вчинене: а) наявність конфлікту (або інших суб'єктивних причин) з особою, яка вчинила погрозу або насильство, який потерпілі не бажають розголошувати; б) учинення потерпілим неправомірних дій, які спровокували відповідні погрози чи насильство; в) прохання осіб, які вчинили ці злочини, чи їхніх близьких не подавати заяву про вчинене; г) небажання потерпілих

проходити через увесь процес досудового розслідування, марнувати час; д) погрози з боку злочинця чи інших осіб, які йому допомагають, про можливе настання більш тяжких наслідків для потерпілого або членів його родини; е) зневіра в системі кримінальної юстиції через наявність в осіб, які вчинили відповідні посягання на правоохоронців, покровителів серед правоохоронних та інших органів державної влади, а також міцних корупційних зв'язків з ними тощо; 2) неправильна кваліфікація вчиненого як потерпілим, так і правозастосовними органами: а) потерпілий чи злочинець не називають справжніх мотивів і мети вчиненого суспільно небезпечного діяння або ж оцінюють погрози та/або фізичне насильство як адміністративне правопорушення або інший злочин чи кримінальний проступок; б) потерпілий не сприймає погрозу правопорушника як реальну, хоча останній її саме такою вважає і в подальшому має намір досягти своєї мети; в) нерозуміння окремими правоохоронцями повною мірою підстав кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст. 345 КК України; г) позиція прокуратури, яка інколи не вбачає відповідної суспільної небезпеки чи всіх необхідних ознак складу кримінального правопорушення, що ускладнюватиме пред'явлення підозри й подальше досудове розслідування.

Необхідність відповідного реагування на ту частину погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, яка залишається латентною, обумовлена тим фактом, що відсутність належної реакції на відповідні делікти, породжує впевненість порушників у своїй безкарності та сприятиме подальшому повторенню аналогічних чи інших суспільно небезпечних діянь. Відсутність відповідної реакції на погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів зумовлюватиме формування в правопорушників уявлення про низьку ефективність роботи правоохоронної системи та активізацію вчинення цих посягань у майбутньому.

У структурі цих деліктів переважає умисне легке тілесне ушкодження (78,5 %). У 13 % випадків це – погрози (з них 46,3 % – погрози насильством, 26,8 % – погрози вбивством, 24,4 % – погрози вбивством і насильством разом та 0,3 % – погрози знищенням чи пошкодженням майна). У 6 % завдається умисне

середньої тяжкості тілесне ушкодження, у 2,2 % – побої та у 0,3 % умисне тяжке тілесне ушкодження.

Щодо структури погроз або насильства стосовно правоохоронців, то 2020 року вона була такою: 88,2 % – діяння, передбачені ч. 2 ст. 345 КК України (побої, легкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження). Водночас вивчення судової практики засвідчує, що найбільш поширеними є легкі тілесні ушкодження; 11,8 % – діяння, передбачені ч. 1 ст. 345 КК України (погрози); 0,3 % – діяння, передбачені ч. 3 ст. 345 КК України (тяжкі тілесні ушкодження).

Місцем учинення цих злочинів зазвичай є вулиця, рідше – приміщення (місце проживання чи перебування правопорушника, відділення поліції), під'їзд, транспортний засіб правоохоронця. Зазвичай погрози або насильство вчиняють на місці події, на яке прибувають правоохоронці в складі автопатруля, СОГ, ГШР, ГРПП тощо.

2. На підставі аналізу судової практики, статистичних даних, результатів досліджень учених встановлено особливості кримінальних правопорушників цієї категорії за ознаками:

- 1) громадянства (98 % громадяни України);
- 2) національності (переважають українці);
- 3) віку (17 % – 18–25 років, 19 % – 25–30 років, 54,5 % – 30–50 років, 8 % – 50–65 років);
- 4) статі (9,5 % жінок і 90,5 % чоловіків);
- 5) освітнього рівня (43,6 % особи мали загальну середню, 9,1 % – професійно-технічну, 31 % – середню спеціальну, 15,9 % – вищу освіту);
- 6) судимості (серед правопорушників понад третину осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, зокрема передбачені ст. 115, 122, 125, 152, 185, 186, 187, 190, 194, 198, 213, 259, 263, 289, 296, 297, 307, 309, 315, 317, 335, 357, 389, 395 КК України);
- 7) співучасті (2020 року лише 2,4 % кримінальних правопорушень, за якими провадження направлено до суду, становили діяння, учинені групою осіб);

8) фізичного стану (у вивчених вироках, винесених упродовж 2020–2021 років, ці делікти в стані сп'яніння вчиняли в 71,2 % випадків);

9) працевлаштування (у вивчених вироках, винесених упродовж 2020–2021 років, 74,1 % осіб офіційно не працювали (учні, студенти, курсанти, пенсіонери, інваліди). Офіційно працевлаштованими були 25,9 % засуджених (22,9 % – водії, 8,6 % – приватні підприємці, 7,1 % – слюсарі й електрослюсарі, 5,7 % – військовослужбовці, 5,7 – керівники (директор, заступник директора, керівник відділення), 4,3 % – оператори, 2,9 % – монтажники, 2,9 % – вантажники, 2,9 % – адміністратори, 2,9 % – оператори, 38,4 % – інші категорії (охоронець, експедитор, фермер, продавець, лікар, адвокат, стрілець, касир, столяр, електрозварник, електрогазозварник, прибиральник, бариста кав'ярні, ревізор, шахтар, провідник, формувальник залізобетонних конструкцій, робітник);

10) місця проживання (ці злочини здебільшого вчиняють мешканці міст; зазвичай правопорушник їх учиняє в тому населеному пункті, у якому проживає);

11) сімейного стану (37 % – одружені, 63 % – неодружені);

12) соціального статусу (переважають особи з низьким соціальним статусом);

13) психічного стану (переважна більшість винних психічно здорові);

14) соціально-психологічних і морально-психологічних ознак (винним притаманні безтактність, грубість, цинізм, невірноваженість, агресивність тощо);

15) поведінки правопорушників до моменту вчинення погроз або насильства (особа, яка вчиняє погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу, зазвичай перед цим учиняє правопорушення, на яке зреагували правоохоронці; за результатами вивчення вироків, винесених протягом 2020–2021 років, встановлено, що дії 15,5 % засуджених кваліфіковано за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених КК України, зокрема зі ст. 342 (57,1 %), 296 (10,2 %), 125 (6,1 %), 309 (4,1 %), 369 (4,1 %), 263 (4,1 %), 129 (2 %), 126-1 (2 %), 391 (2 %), 185 (2 %), 186 (2 %), 395 (2 %), 246 (2 %) цього Кодексу).

Інформація про типові риси кримінальних правопорушників цієї категорії дозволяє встановити причини й умови їх учинення, розробити відповідні

кримінологічні прогнози, диференціювати заходи запобігання на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному й індивідуальному рівнях.

На підставі зазначеного розроблено кримінологічний портрет особи, яка вчиняє погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків: чоловік віком 25–50 років, громадянин України, місцевий мешканець міста, із загальною середньою або професійно-технічною освітою, котрий офіційно не працевлаштований, зловживає алкогольними напоями та раніше вчинив адміністративне чи кримінальне правопорушення (іноді – раніше судимий).

Осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо правоохоронців, можна класифікувати залежно від: ступеня стійкості антисоціальної спрямованості (ситуативний (нестійкий), вимушений, злісний (стійкий), особливо небезпечний типи); взаємовідносин з потерпілим (раніше знайомі з потерпілим та раніше не знайомі з потерпілим); мотивів (корисний, престижний, мстивий типи); досвіду вчинення інших кримінальних правопорушень (особи, які раніше не вчиняли кримінальних правопорушень; підозрювані, обвинувачені в учиненні кримінальних правопорушень; судимі, раніше судимі); виду (способу) протиправних дій (особи, які вчиняють погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна; особи, які вчиняють умисне заподіяння побоїв або легких тілесних ушкоджень; особи, які вчиняють умисне заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень; особи, які вчиняють умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження); виду суспільно небезпечного діяння (особи, які вчиняють погрози; особи, які застосовують фізичне насильство); стану сп'яніння (особи, які під час злочину перебували в стані сп'яніння; особи, які під час злочину не перебували в стані сп'яніння); мети (особи, які вчиняють злочин з метою ухилення від адміністративного чи кримінального правопорушення; особи, які вчиняють злочин з метою помсти за правомірні дії працівника правоохоронного органу; особи, які вчиняють злочин з метою помсти за неправомірні дії працівника правоохоронного органу); виду правопорушення, яке передуює погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу (водії транспортних засобів, які порушили

правила дорожнього руху, та їхні пасажери; особи, які вчинили хуліганство або дрібне хуліганство; особи, які розпивають пиво, алкогольні, слабоалкогольні напої в заборонених законом місцях або з'являються в громадських місцях у стані сп'яніння; особи, які вчинили домашнє насильство); кількості суб'єктів злочину та форми співучасті (особи, які діють самостійно; особи, які діють у складі групи без попередньої змови; особи, які діють у складі групи за попередньою змовою; особи, які діють у складі організованого злочинного об'єднання).

3. Серед правоохоронців, які стали потерпілими від погроз або насильства, переважають особи чоловічої статі віком 25–45 років із незначним стажем роботи. У 92,7 % випадків потерпілий правоохоронець і правопорушник між собою не знайомі.

Рівень віктимності серед працівників правоохоронних органів залежить від виду правоохоронного органу й категорії працівників (їх належності до певної служби). На підставі вивчення судової практики встановлено, що злочини, передбачені ст. 345 КК України, найчастіше вчиняють стосовно поліцейських (93,7 %), значно рідше (6,3 %) – щодо працівників інших правоохоронних органів (прикордонної служби, органів та установ виконання покарань, органів прокуратури, державної лісової охорони, рибоохорони, військовослужбовці Національної гвардії України). Найчастіше жертвами стають працівники патрульної поліції (69,9 %), рідше – оперативні працівники (7,1 %), дільничні офіцери поліції (5,7 %), слідчі (3,4 %) та працівники інших служб – ювенальної превенції, чергової частини, поліції охорони, логістики, охорони адміністративних будинків тощо (13,9 %). Серед них можна виокремити членів СОГ, ГРПП, ГШР, учасників кримінального процесу. Таким чином, найуразливішими до погроз або насильства є працівники поліції, які найчастіше контактують з населенням (патрульна поліція, члени СОГ, ГРПП, ГШР), а також поліцейські, які беруть участь у виявленні кримінальних правопорушень і досудовому розслідуванні (слідчі, оперативні працівники, дізнавачі).

Ознаки та риси потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, запропоновано умовно поділити на позитивні (ті, якими повинен володіти правоохоронець) і негативні (ті, яких у нього не має бути). Встановлено, що на

практиці переважають негативні ознаки та риси, які можна поділити на такі групи: 1) негативні риси характеру; 2) відсутність необхідного рівня знань, умінь і навичок; 3) зневіра в ефективному захисті працівників правоохоронних органів; 4) стан (алкогольного сп'яніння або перевтоми); 5) низький рівень доходу, низький рівень життя та матеріального забезпечення; 6) регіональний менталітет, світогляд, сформований у певній місцевості роками щодо терпимості до загальноприйнятого негативного ставлення та відповідної реакції на будь-які дії правоохоронця у зв'язку з несприйняттям/ігноруванням інституту державного управління як такого.

Потерпілих правоохоронців можна поділити на: 1) осіб, у діях яких наявна суспільно корисна (правомірна, позитивна) поведінка; 2) необачних (легковажних); 3) осіб, які діяли неправомірно; 4) осіб з асоціальною (аморальною) поведінкою. Серед зазначених різновидів поведінки правоохоронців до невинної можна віднести лише суспільно корисну (правомірну, позитивну) поведінку. Водночас необачна (легковажна), неправомірна, асоціальна (аморальна) – це різновиди винної поведінки.

Віктимну поведінку правоохоронців, що зумовлює вчинення стосовно них погроз або насильства, зумовлюють: незастосування заходів фізичного впливу, спецзасобів і вогнепальної зброї в необхідних випадках; недотримання правил безпеки; надмірний ризик (доволі часто правоохоронці діють самостійно, не чекаючи прикриття, у ситуаціях, де потрібна допомога колег); переоцінка своїх можливостей щодо розуміння небезпеки від правопорушника; утрата пильності; учинення непередуманих, неузгоджених, непрофесійних, неправомірних дій.

Перебування особи в статусі працівника правоохоронного органу автоматично зараховує його до віктимної категорії громадян, яким притаманна професійна віктимність. Правоохоронці, з огляду на їх статус у суспільстві та роль, яку вони виконують, ставляться до жертв з підвищеним ступенем ризику, а окремих з них, що характеризуються стійкою антисуспільною спрямованістю, схильністю до алкоголю, можна сміливо віднести до категорії жертв з досить високим ступенем ризику.

4. Детермінанти досліджуваних кримінально-протиправних посягань можна поділити на: 1) соціально-економічні (перманентна економічна криза, безробіття,

значне соціальне розшарування населення, зростання рівня злочинності, недостатнє фінансування правоохоронної системи); 2) суспільно-політичні (намагання політичних сил в Україні використовувати працівників правоохоронних органів у власних інтересах, політична нестабільність у державі); 3) морально-психологічні (низький рівень правової культури громадян, масове поширення правового нігілізму, професійна деформація правоохоронців); 4) медичні (високий рівень вживання алкогольних напоїв і наркотичних засобів); 5) правові (недоліки чинного законодавства, прорахунки в здійсненні кримінально-правової політики в державі, значний рівень протиправної поведінки з-поміж правоохоронців); 6) організаційно-управлінські (недоліки реформування правоохоронних органів, кадровий дефіцит і низькоякісний кадровий менеджмент, незадовільна підготовка фахівців, низький рівень авторитету правоохоронців і довіри до них, незадовільна система оцінки результатів правоохоронної діяльності, наявність фактів протиправної діяльності з-поміж правоохоронців та упереджене їх висвітлення ЗМІ, незадовільні критерії оцінки цих представників влади тощо).

Проведене дослідження дозволило визначити найбільш важливі детермінанти погроз або насильства стосовно працівників правоохоронних органів, що впливають на структуру й динаміку цих злочинів. Однак суспільні відносини мають здатність виникати або зникати, змінюватися чи розгалужуватися, з огляду на що існування статичної догми (аксіоми) про виключний перелік причин та умов конкретних злочинів, зокрема й погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, є неможливим.

Детермінанти цих деліктів існують у тісному взаємозв'язку, а отже, посягання на правоохоронців зазвичай є результатом взаємодії декількох причин та умов злочинів, передбачених ст. 345 КК України, що функціонують у різних варіаціях.

РОЗДІЛ 3

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПОГРОЗАМ АБО НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

3.1. Загальносоціальні заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу

Запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу слід розглядати як багаторівневу систему заходів, спрямованих на усунення або нейтралізацію причин та умов вказаних посягань на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному й індивідуальному рівнях. Ця система охоплює об'єкти, суб'єкти, а також засоби запобіжного впливу.

Об'єктом запобіжного впливу є розглянуті вище детермінанти погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Ідеться про соціально-економічні, морально-психологічні, правові, організаційно-управлінські й інші фактори, на які необхідно скеровувати загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання. До об'єктів індивідуального запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу належать особистісні характеристики осіб, які схильні до вчинення зазначених посягань. Запобіжний вплив потрібно спрямовувати також на чинники, які сприяють віктимізації жертв розглядуваних діянь.

Для реалізації заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу функціонує система суб'єктів запобіжного впливу. До кола суб'єктів запобігання вказаним посяганням належать різні державні органи, службові особи, громадські організації, соціальні групи й окремі фізичні особи, діяльність яких спрямована на виявлення, усунення і нейтралізацію причин та умов, що зумовлюють розглядувані посягання, а також профілактичний вплив на осіб, які потенційно схильні до погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів.

Усіх суб'єктів запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу можна класифікувати на суб'єктів загальної компетенції та на спеціалізованих суб'єктів. Суб'єкти загальної компетенції формують законодавчу базу у сфері протидії вказаним вище діям, здійснюють управлінські функції щодо запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, організовують і координують роботу відповідних суб'єктів запобігання вказаним посяганням, здійснюють їх ресурсне забезпечення тощо. До суб'єктів загальної компетенції належать Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші центральні й місцеві органи виконавчої влади.

До спеціалізованих суб'єктів запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу слід зарахувати, зокрема, Національну поліцію України, судові органи, громадські організації та ін. Визначальне місце серед вказаних суб'єктів належить Національній поліції України – центральному органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»). Основними повноваженнями поліції, що стосуються запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, є: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вжиття заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень; вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події; здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального

покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом; доставлення у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення; вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки й порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, інших публічних місцях; здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил і порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів, речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ; здійснення у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин і пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію») [261].

Як було зазначено вище, запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу слід розглядати на трьох взаємопов'язаних рівнях – загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному.

Загальносоціальне запобігання злочинності становить комплекс соціально-економічних, правових, культурно-виховних, організаційно-управлінських та інших заходів, спрямованих на розвиток та вдосконалення суспільних відносин, усунення наявних у суспільстві негативних явищ і процесів, нейтралізацію у зв'язку з цим причин та умов злочинності [198, с. 143]. Слід підкреслити, що загальносоціальне запобігання є основою, фундаментом спеціально-кримінологічного запобігання; чим досконалішим буде загальносоціальне запобігання, тим вужчим є спектр діяльності спеціального запобігання [263, с. 319-320].

Отже, завдання загальносоціального запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу полягає не в безпосередньому впливі на ситуацію із вказаними посяганнями, а у вирішенні найважливіших проблем суспільного життя. Зазначені заходи необхідно спрямовувати передусім на обставини, які мають зовнішній для злочинності характер, зокрема серйозні

суперечності в розвитку економіки та пов'язані з цим низький рівень життя більшості населення, безробіття, відсутність належних умов для самореалізації особистості, руйнування моральних засад суспільства, девальвацію загальнолюдських цінностей тощо [8, с. 428].

Найбільш важливі заходи загальносоціального характеру можна класифікувати на: соціально-економічні (підвищення матеріального благополуччя населення, зниження рівня безробіття, протидія бідності), культурно-виховні (підвищення культурного рівня населення, соціальної відповідальності, пропаганда загальнолюдських цінностей тощо), медичні (боротьба з пияцтвом, алкоголізмом і наркоманією), організаційно-управлінські (проведення ефективної реформи правоохоронних органів, стимулювання довіри населення до державної влади тощо). Розглянемо більш докладно деякі з окреслених заходів.

Одним з ключових завдань державної влади повинно бути здійснення глобальних соціально-економічних перетворень, результатом яких має стати істотне підвищення матеріального благополуччя населення, суттєве зростання заробітної плати, розв'язання проблеми безробіття та бідності.

Нагальною є потреба в усуненні протиріч у соціокультурній і морально-психологічній сферах суспільного життя. Варто погодитись з А. В. Андрушком, який підкреслює, що потрібно на державному рівні пропагувати загальнолюдські цінності, утверджувати в суспільстві високу моральність, духовні ідеали, здійснювати рішучі кроки щодо боротьби з пропагандою вседозволеності, подвійної моралі, культу грошей. Для досягнення зазначеної мети варто активно використовувати можливості ЗМІ, вуличну соціальну рекламу тощо [4, с. 370; 8, с. 430].

Надзвичайно важливою є реформа правоохоронних органів, розпочата 2014 року. Реформування правоохоронних органів в Україні розпочалося зі створення патрульної поліції. Попри загальне схвалення цієї ініціативи, слід зауважити, що підготовка патрульних відбувалася поспіхом, фактично за скороченою процедурою, що, безперечно, не могло не позначитись на рівні їх підготовки. Будучи покликаними забезпечувати охорону громадської безпеки та

правопорядку від правопорушень, патрульні, на жаль, не завжди готові успішно виконувати свої обов'язки через недостатню професійну підготовку (йдеться, зокрема, про неналежний рівень вогневої підготовки особового складу, помилки, пов'язані з неправомірним використанням вогнепальної зброї, недостатній рівень управління поліцейськими силами й засобами, прорахунки в тактиці поліцейських операцій тощо [216, с. 62]). Крім того, трапляються випадки, коли з огляду на цю причину патрульні поліцейські самі стають жертвами протиправних діянь, зокрема кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України. У зв'язку з цим, підготовка патрульних потребує більш виваженого підходу. Звісно, прагнення підготувати висококваліфіковані кадри за рекордно стислі строки далеко не завжди відповідає реальним строкам, протягом яких можна опанувати базові знання з теорії та практики застосування поліцейських заходів.

Одним з ключових завдань є мінімізація корупції в системі правоохоронних органів. Основними напрямками запобігання корупції серед правоохоронців є: жорсткий відбір кандидатів на службу й на навчання у відомчі навчальні заклади; достатній рівень заробітної плати поліцейських; постійний контроль за виконанням службових обов'язків; дотримання системи постійної підзвітності за результатами діяльності; суворий контроль за дотриманням дисципліни й законності, виконання вимог статутів, наказів, доручень; обов'язкове реагування на скарги та повідомлення про випадки порушень вимог статутів, наказів, положень Етичного кодексу працівника органів внутрішніх справ, зловживань службовим становищем, фактів корупційних правопорушень, пов'язаних з виконанням службових обов'язків і вчинення протиправних дій поза службою; обов'язкове притягнення до відповідальності винних у вчиненні корупційних правопорушень тощо [245, с. 198-199].

Успішне реформування правоохоронної системи тісно пов'язане з реформуванням відомчої освіти, адже саме на цьому етапі відбувається підготовка фахівців для правоохоронних органів. Однією з основних умов якісної професійної підготовки майбутніх фахівців є практична спрямованість освітнього процесу. Ґрунтовний аналіз ситуацій службової діяльності працівників патрульної поліції та стану професійної готовності поліцейських дає підстави констатувати наявність

недоліків у чинній системі професійного навчання, унаслідок чого вона є малопродуктивною та не сприяє формуванню професійної готовності. Службова діяльність патрульної поліції ставить підвищені вимоги до професійно-теоретичної, психологічної, фізичної, тактичної, вогневої підготовленості працівників; розвитку необхідних професійно важливих рис; сформованості умінь і навичок застосування поліцейських заходів [43, с. 343]. З огляду на це, слід зосереджуватися на практичній спрямованості підготовки працівників поліції, що дозволить випускникам навчальних закладів системи МВС бути більш готовими до виконання своїх професійних обов'язків. У цьому контексті В. А. Мисливий слушно зауважує, що кожен поліцейський має навчатися протягом усієї служби, а навчальні заклади мають закласти в ньому здатність до саморозвитку, одержання нових знань шляхом самоосвіти. Зміст професійного навчання поліцейських не можна зводити до фізичної підготовки, бойових прийомів та основ кримінально-правових дисциплін. Значної уваги потребує також формування знань і навичок спілкування з різними верствами населення, опанування новітніх технологій, методик розкриття кримінальних правопорушень, аналізу криміногенних ситуацій тощо [216, с. 62].

Слід також наголосити на необхідності систематичного підвищення комунікативної компетентності поліцейських. Зокрема, слушною є позиція О. В. Марченко, яка зазначає, що поліцейському під час комунікації нерідко доводиться мати справу з активним або пасивним спротивом з боку інших осіб або мікрогруп. Крім того, спілкуватися потрібно з представниками різних професій і соціальних груп різного культурного рівня, які демонструють асоціальні установки, некерованість, вороже ставлення до поліції. У кожному конкретному випадку необхідно знаходити потрібний тон, відповідні слова, аби комунікація була належним чином сприйнята [212, с. 107]. У зв'язку з цим нагальним завданням є оптимізація процесу формування комунікативної компетентності правоохоронців упродовж усього строку їх навчання, а також протягом проходження ними служби.

Чимало уваги слід приділяти морально-психологічному вихованню майбутніх працівників правоохоронних органів. Так, важливе значення має вивчення у відомчих навчальних закладах професійної етики та поліцейської деонтології. Як навчальну

дисципліну поліцейську деонтологію нині викладають в академіях поліції, середніх і вищих навчальних закладах поліції США, Франції, Нідерландів, Данії, Литви, Польщі, Фінляндії та інших держав. Наприклад, інтерес становить зміст морально-психологічного блоку підготовки поліцейського в США до дій у різних ситуаціях. Слухачі поліцейської академії зобов'язані вивчити такі дисципліни: «Управління стресом», «Психічне здоров'я поліцейського», «Захисна тактика», «Тактика патрулювання високого ризику», «Травма критичного інциденту». В останньому з перерахованих навчальних курсів розглядають поведінкові й моральні правила та рекомендації, знання яких необхідне в умовах критичних інцидентів, наприклад: смерть товариша по службі, поранення чи ушкодження в ході виконання службових обов'язків, застосування зброї (як крайнього засобу), самогубство товариша по службі тощо. Деонтологічна та професійна підготовка кадрів поліції в США передбачає єдність правової, криміналістичної, тактичної та моральної підготовки. Це сприяє формуванню ставлення до моральних норм служби в поліції як до базової підстави професійної діяльності. На заняттях постійно підкреслюють, що суворість і однозначність правових норм необхідно компенсувати нормами моральними. Так, у межах курсу «Етика поліцейського офіцера» наголошують на тому, що поліцейський діє зовсім не в контрастному, чорно-білому світі, а в ситуаціях, коли норма права виявляється невизначеною чи надто суворою. Майбутньому поліцейському дають змогу переконатись у тому, що професійні ситуації та людська поведінка мають чимало відмінностей, до яких часто не можна застосувати жодної формальної письмової директиви, оскільки рекомендацій на всі випадки дати просто неможливо. Зазначене вище підтверджує, що на вітчизняних поліцейських чекає чималий пласт роботи з теоретичного засвоєння базових знань поліцейської деонтології, а також формування практичних навичок орієнтації на соціальні норми та професійні стандарти належної поведінки працівників поліції. Набуття поліцейським звички в повсякденній діяльності спиратися на моральну аксіоматику й норми службового обов'язку стане надійною запорукою високого професіоналізму та людяності працівників української поліції [227, с. 194-196]. Це позитивно вплине на ситуацію з кримінальними правопорушеннями, учиненими щодо працівників правоохоронних органів.

Реформування відомчої освіти передбачає також осмислення кращих зарубіжних практик, урахування досвіду підготовки правоохоронців у розвинутих державах. Причому мають рацію дослідники, які підкреслюють, що необхідно передусім брати до уваги досвід країн, які пройшли процес трансформації силових структур від радянського до європейського зразка [313, с. 38]. Слід зауважити, що західні й українські експерти визнають вартим запозичення досвід професійної підготовки кадрів поліції у Латвійській Республіці [307, с. 512-513; 316, с. 148-149].

У системі підготовки правоохоронців важливо відновити інститут наставництва, який, як слушно наголошують дослідники, був незамінний на «землі», однак унаслідок відсутності достатньої кількості досвідчених працівників нині практично не діє [314, с. 17]. На думку вчених, наставництво є одним зі способів підвищення ефективності службової діяльності працівників патрульної поліції. Головне завдання наставництва – адаптація до служби та закріплення стажерів, пришвидшення процесу професійного становлення. У сучасних умовах наставництву притаманний формалізм, причиною чого є брак мотивації в досвідченіших працівників. Застосування наставництва є надзвичайно ефективним за умови надмірної плинності кадрів, коли постає потреба в оперативній підготовці значної кількості нових працівників [36, с. 330-331; 43, с. 27].

Ключовими напрямками вдосконалення системи професійної підготовки правоохоронців мають бути: узагальнення міжнародного досвіду; залучення закордонних спеціалістів; інформатизація навчання; упровадження новітніх технологій навчання; взаємозв'язок навчальних дисциплін; оптимізація структури й упровадження тренінгової системи навчання. Головним є переосмислення ставлення працівників правоохоронних органів до системи професійної підготовки загалом і рівня власної підготовленості зокрема [272, с. 9-11]. Науковці доречно виокремлюють три напрями вдосконалення діяльності патрульної служби Національної поліції України на сучасному етапі розвитку державності: 1) професійна організація діяльності патрульної поліції; 2) удосконалення нормативно-правової основи її діяльності; 3) якісні добір і навчання кадрів [179, с. 141].

Пріоритетним у підготовці правоохоронців має бути недопущення формалізму. Необхідно забезпечити можливість правоохоронцям, передусім тим, які працюють на вулиці, систематично займатися фізичною підготовкою. Це можна зробити, зокрема, шляхом облаштування на території підрозділу правоохоронного органу відповідних спортзалів, а також усілякого заохочення керівниками органів і підрозділів правоохоронних органів підлеглих до фізичної підготовки.

Удосконалення потребує система добору кадрів у правоохоронні органи. Опитані працівники Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України слушно констатують необхідність більш якісного кадрового забезпечення, передусім підрозділів Національної поліції України та прокуратури. Добір кадрів – це процес вивчення професійних і ділових якостей кожного претендента з метою встановлення його придатності для виконання обов'язків на певному робочому місці або посади; оцінка кандидатів із залученого резерву на відповідність вимогам; вибір із сукупності претендентів найбільш придатного з урахуванням відповідності його спеціальності, кваліфікації, особистих якостей і здібностей характеру діяльності, інтересам організації і його самого [38]. В основі добору – відповідність кандидата на посаду певним вимогам до тієї чи іншої посади правоохоронця. Наприклад, для служби в Національній поліції України майбутній слідчий повинен володіти такими якостями та навичками: висока мотивація та орієнтація на якісні зміни в державі; аналітичні здібності, здатність систематизувати, узагальнювати інформацію, компетентність, комунікабельність; неупередженість і порядність; самостійність, організованість, відповідальність; наполегливість, рішучість, стриманість, здатність швидко приймати рішення в умовах обмеженого часу; стійкість до стресу, емоційних і фізичних навантажень; уміння аргументовано висловлювати власну думку; прагнення до розвитку та самовдосконалення; досвід роботи з ПК (офісні програми, Інтернет) на рівні впевненого користувача. Окрім того, серед вимог до кандидата: громадянство України; вища освіта освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра за спеціальністю «Правознавство»; вільне володіння українською мовою; знання Конституції України та кримінального процесуального законодавства, Закону України «Про Національну

поліцію», Закону України «Про запобігання корупції» [176]. Попри те, що існують чіткі критерії та вимоги до кандидата на посаду в правоохоронному органі, їх не завжди дотримуються. Це зумовлено, серед іншого, високим рівнем корупції в органах державної влади (унаслідок цього іноді на посади призначають осіб, які не відповідають встановленим вимогам), а також низький рівень оплати праці й матеріального забезпечення в окремих правоохоронних органах (ідеться передусім про Національну поліцію України). У зв'язку з цим необхідно частково автоматизувати систему добору кадрів за рахунок незалежного оцінювання (на кшталт здачі ЗНО чи іспиту на рівень володіння державною мовою). Слід максимально обмежити втручання фізичних осіб у відбір кадрів. Вимоги до кандидатів повинні бути закріплені нормативно з метою недопущення призначення на керівні посади в правоохоронних органах людей, кандидатури яких не відповідають встановленим вимогам.

Покращення системи добору кадрів для правоохоронних органів навряд чи можливе без істотного підвищення рівня оплати праці й матеріального забезпечення працівників правоохоронних органів, передусім поліцейських. Ідеться про такий рівень оплати праці, який спонукав би правоохоронців до постійного самовдосконалення, систематичної роботи над собою. На наше переконання, високий рівень заробітної плати в системі правоохоронних органів сприятиме зростанню конкуренції серед бажаючих вступити на службу, що, своєю чергою, дозволить добирати кращих кандидатів.

Важливе значення має покращення матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів. Поліцейські мають бути забезпечені всіма необхідними сучасними матеріально-технічними засобами. Якісне оснащення правоохоронців дозволить зменшити кількість аналізованих протиправних посягань. Зокрема, необхідно забезпечити поліцейських засобами особистої безпеки, технічними засобами для проведення відео- та фотофіксації (поширити застосування нагрудних відеокамер на служби, які найбільше контактують з правопорушниками).

Невід'ємною складовою системи загальносоціальних заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів є медичні

заходи, зокрема удосконалення форм і методів боротьби з алкоголізмом та наркоманією. І. Є. Сулейманова слушно зауважує, що необхідно сприяти системі лікувальної, реабілітаційної та профілактичної роботи з особами, які вживають наркотичні засоби, зловживають алкогольними напоями [277, с. 13-14]. Варто погодитися з тим, що алкоголізм – соціальна проблема. Тому її коріння треба шукати не лише в недосконалості медичного й терапевтичного лікування пацієнтів, а передусім у неефективності державної соціальної політики та невідповідності законодавства наявним загрозам. Результативність обмеження алкоголізму залежить від застосування комплексної стратегії. Вона передбачає застосування різними державними й недержавними суб'єктами медичних, соціальних, правових та інших організаційних заходів. Найбільш ефективними, з огляду на обмеження поширення алкоголізму та зменшення кількості алкоголіків, є обмеження доступності алкоголю шляхом: збільшення оподаткування алкогольних напоїв; встановлення мінімальної ціни за одиницю; регулювання маркетингу; скорочення кількості місць продажу алкоголю; регулювання часу продажу алкогольних напоїв; збільшення віку, у якому дозволено купувати алкоголь. У контексті ефективності соціального вектора запобігання алкоголізму актуалізується позитивний зарубіжний досвід упровадження певних заходів: продаж алкоголю в спеціальних точках продажу (Фінляндія, Швеція); обмеження продажу алкоголю після 18:00 у неділю та в дні державних свят (Фінляндія, Швеція); встановлення комендантської години для неповнолітніх щодо заборони ходити самотійно без супроводу дорослих після 22:00 (Велика Британія, США, Польща, Бразилія, Республіка Білорусь); заборона продажу алкогольних напоїв особам віком до 21 року (США, деякі провінції Канади, деякі штати Індії, Індонезія). Найбільш ефективними заходами щодо зменшення алкоголізму є: видача ліцензії на продаж алкоголю одній загальнодержавній торговій мережі для полегшення контролю за її діяльністю; повна заборона продажу алкогольних напоїв поблизу шкіл, спортивних споруд та інших місць, які відвідують підлітки; запобігання продажу алкоголю повнолітнім, які супроводжують неповнолітніх; повна заборона продажу алкоголю особам до 18 років, а також міцних напоїв – від 21 року; збільшення адміністративної відповідальності для осіб,

які продають алкоголь неповнолітнім [348]. Слушним є також твердження В.С. Батиргарєвою, згідно з яким протидія алкоголізму на державному рівні має охоплювати не окремі заходи його обмеження, а постійну цілеспрямовану роботу багатьох соціальних інституцій [14, с. 41].

Слід зауважити, що значну частину цих заходів уже реалізують в Україні, тому слід лише посилити контроль за дотриманням відповідних обмежень і заборон. Крім цього, варто розглянути перспективи їх розширення та вдосконалення.

Отже, загальносоціальні заходи мають надзвичайно важливе значення для успішного запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів. Водночас реалізація окреслених заходів можлива лише в разі здійснення в Україні відповідних соціально-економічних та інших реформ.

3.2. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу

Спеціально-кримінологічне запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу полягає в цілеспрямованій діяльності державних органів, громадських організацій, соціальних груп та окремих громадян, що передбачає усунення причин та умов зазначених діянь, а також недопущення їх учинення на різних стадіях протиправної поведінки.

Варто зауважити, що спеціально-кримінологічні заходи не замінюють, а доповнюють і конкретизують загальносоціальні заходи. Спеціально-кримінологічні заходи базуються на заходах загальносоціальних, використовують їх запобіжний потенціал і сприяють йому. Ефективне запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу можливе за умови поєднання загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів [8, с. 432].

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу можна класифікувати на організаційно-управлінські (підвищення рівня авторитету правоохоронців і довіри до них;

підвищення професійного рівня працівників правоохоронних органів; вжиття заходів профілактики професійної деформації правоохоронців; підвищення серед них рівня дисципліни тощо), правові (удосконалення кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 345 КК України, та практики її застосування), культурно-виховні (роз'яснення населенню норм кримінального законодавства; детальне роз'яснення правоохоронцям випадків застосування вогнепальної зброї тощо). Розглянемо деякі з окреслених заходів докладніше.

Важливим напрямом запобігання розглядуваним посяганням є підвищення рівня авторитету працівників правоохоронних органів у суспільстві. Варто погодитись з дослідниками, які підкреслюють, що головна мета правоохоронної діяльності – служіння закону, що не є самоціллю, а сприймається громадянами як втілення справедливості й моральності та сприяє забезпеченню правопорядку в державі [37]. Істотне підвищення авторитету працівників правоохоронних органів можливе лише за умови продуманого реформування правоохоронної системи, прозорості та ефективної діяльності правоохоронців, неухильного дотримання й захисту ними прав і свобод людини та громадянина. Діяльність працівників правоохоронних органів має створювати атмосферу впевненості громадян у своїй безпеці [4, с. 164]. Саме рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції (ч. 3 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію») [261]. У цьому контексті має рацію американський дослідник Рамсей Кларк, який у своїй відомій праці «Злочинність у США» підкреслює: «Нам потрібна поліція, кожна дія якої свідчила б про те, що вона розуміє, що її місія – служити; поліція, яка, будучи переконаною в правильності цього, не стала б зазіхати на права найслабших або безпомічних людей» [172, с. 246]. Очевидним є те, що відновлення репутації правоохоронних органів – справа не одного дня, тут необхідні конкретні й послідовні кроки. Поліпшення іміджу правоохоронних органів у подальшому залежатиме, зокрема, від: 1) якісного добору кадрів; 2) швидкого реагування на вчинені правопорушення; 3) усунення недоліків, які накопичились упродовж останніх років, та негативно впливатимуть у подальшому на імідж поліції; 4) виховного процесу в поліції як основи формування

образу працівника правоохоронних органів нового, сучасного стандарту; 5) соціально-виховної реклами для населення; 6) мінімізації корупції; 7) забезпечення законності й професіоналізму в діях особового складу; 8) зміцнення дисципліни в правоохоронних органах [15, с. 404].

Кожний працівник правоохоронних органів має усвідомити соціальну значущість своєї діяльності та її результатів. У зв'язку з цим актуалізуються професійно-психологічні й моральні якості особистості правоохоронця, які відіграють визначальну роль у створенні позитивного іміджу органів правопорядку в очах пересічних громадян та українського суспільства загалом. Кожний правоохоронець повинен усвідомлювати це і сприяти підвищенню позитивного іміджу своєї служби чи підрозділу серед населення, підтримувати цей імідж як у службових справах, так і в позаслужбовий час [37].

У формуванні позитивного іміджу поліції важливу роль відіграють засоби масової інформації [307, с. 510]. Доцільним, зокрема, є активне інформування населення про досягнення та конкретні успіхи правоохоронців у справі протидії злочинності. Контент-аналіз ЗМІ засвідчує, що відповідної позитивної інформації бракує. Натомість останніми роками тут зросла кількість контенту, що відображає діяльність поліції дещо однобічно, зосереджуючись суто на невдачах і прорахунках у її діяльності. Варто також зауважити, що в мережі Інтернет чимало відеороликів, на яких громадяни демонструють грубе та зневажливе ставлення до поліції. У цьому контексті І. Є. Сулейманова слушно наголошує на необхідності формування позитивного ставлення та довіри населення до представників влади через зведення до мінімуму розповсюдження негативних сюжетів у ЗМІ, що компрометують дії працівників правоохоронних органів та інших представників влади, а також доведення до населення інформації про героїчні вчинки працівників правоохоронних органів під час проведення операцій у боротьбі зі злочинністю [277, с. 13-14]. Звісно, така пропозиція зовсім не означає, що потрібно викривляти об'єктивну дійсність, замовчувати наявні проблеми правоохоронної системи чи конкретні прорахунки в діяльності правоохоронців. Цілком очевидно, що імідж правоохоронних органів «має бути підкріплений реальними показниками

діяльності, які свідчать про ефективність і стабільність діяльності правоохоронних органів як цілісної державної системи, міцного соціального інституту» [37]. Водночас формування позитивного іміджу поліції в суспільстві здебільшого залежить від того, у якому світлі висвітлюють її діяльність.

Ділова співпраця правоохоронних органів із засобами масової інформації, як засвідчує практика, здебільшого дає позитивні результати. У сучасних кризових умовах, означених різким загостренням криміногенної обстановки, взаємодія поліції, інших силових структур з мас-медіа вимагає негайної активізації. Крім того, необхідно зосереджувати зусилля на особливо нагальних проблемах, використовуючи найбільш ефективні форми й методи співпраці, адже ЗМІ, з огляду на їх значну аудиторію, здатні зробити вагомий внесок у справу протидії злочинності й запобігання злочинам [52, с. 466].

Важливо проводити роз'яснювальну роботу з населенням з метою підвищення соціального рівня відповідальності та формування поваги до працівників правоохоронних органів. Особливу увагу слід акцентувати на роботі з молоддю.

Одним з напрямів запобігання аналізованим посяганням має бути вдосконалення процесу протидії правопорушенням. Це стосується всіх адміністративних і кримінальних правопорушень. Натомість задля вдосконалення процесу документування погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів слід акцентувати увагу на таких заходах: 1) повне вивчення й дослідження кожної індивідуальної ситуації вчинення протиправного діяння, правильне встановлення та тлумачення всіх об'єктивних і суб'єктивних ознак відповідного складу правопорушення, що в сукупності дозволить встановлювати повну картину обставин події; 2) розроблення єдиного міжвідомчого алгоритму кваліфікації та документування злочинів, передбачених ст. 345 КК України, з метою застосування єдиних підходів на практиці; 3) покращення взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування та дізнання; 4) посилення контролю за розкриттям і розслідуванням злочинів, учинених проти правоохоронців з боку керівників територіальних управлінь Національної поліції України в областях (взяття відповідної категорії злочинів керівниками підрозділів Національної поліції

України, слідчих управлінь і процесуальних керівників прокуратури під особистий контроль з метою своєчасного проведення відповідних процесуальних дій); 5) правильне застосування превентивних заходів, зокрема примусу, стосовно потенційних правопорушників; 6) вчасне залучення допоміжних сил і повідомлення керівника про ймовірність учинення правопорушення щодо поліцейського; 7) вчасне застосовування фото-, відеозйомки; 8) своєчасне ідентифікування себе як правоохоронця; 9) розроблення якісних науково-практичних коментарів до законодавства; 10) посилення прокурорського контролю з дотримання строків досудового розслідування в зазначеній категорії справ і законністю рішень слідчого з метою вчасного усунення виявлених порушень; 11) безальтернативне застосування передбачених КПК України найбільш суворих запобіжних заходів і визначених КК України покарань у випадку вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України; 12) надання працівникам Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України повноважень щодо контролю (перевірки) діяльності поліцейських усіх органів і підрозділів з метою попередження вчинення ними чи стосовно них кримінальних правопорушень; 13) завчасне виявлення причин, умов і факторів, які негативно впливають на роботу правоохоронців, та своєчасне застосування заходів щодо їх усунення чи нейтралізації [326, с. 11-16].

Слід надати правоохоронцям більше прав і повноважень щодо недопущення, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Опитані респонденти висловили пропозицію на законодавчому рівні запровадити «презумпцію правоти поліцейського», а також закріпити можливість застосовувати спеціальні засоби захисту (гумовий кийок, кайданки, сльозогінний газ, пристрій для вистрілу патронів, споряджений гумовими кулями) у разі, коли в поліцейського виникла підозра про вчинення певною особою не лише кримінального, а й адміністративного правопорушення.

Варте уваги питання щодо усунення «паличної системи» в показниках роботи правоохоронців (стосується передусім поліцейських).

Для забезпечення дотримання єдиних умов і стандартів припинення правопорушень, пов'язаних з посяганням на правоохоронців, та їх документування

слід розробляти протоколи дій правоохоронців (вони повинні охоплювати ситуації образ, погроз, фізичного насильства, опору, невиконання законних вимог). Ці протоколи мають стосуватися передусім працівників патрульної поліції та поліції превенції. За своєю природою це – алгоритми дій правоохоронця в разі вчинення щодо нього або його колег правопорушення. Зазначений алгоритм повинен базуватися на чинних правових нормах. Його слід нормативно закріпити, наприклад в інструкції, та довести до відома правоохоронців і населення.

Згідно з цим протоколом, до порушника, у діях якого вбачатимуть ознаки кримінального чи адміністративного правопорушення проти правоохоронця, можуть бути застосовані всі передбачені законодавством заходи поліцейського примусу: від заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, заходів процесуального примусу (наприклад, негайне затримання) до застосування вогнепальної зброї (за наявності передбачених підстав).

Вказаний протокол повинен бути закріплений нормативно та обов'язково враховуватися як працівниками правоохоронного органу під час його застосування, так і правоохоронцями, до компетенції яких у подальшому належатиме надання оцінки законності дій суб'єктів та об'єктів застосування протоколу.

Наприклад, під час оформлення матеріалів ДТП один з учасників пригоди може намагатися спровокувати конфлікт з патрульним поліцейським (висловлює образи на його адресу, не виконує законні вимоги правоохоронця, погрожує йому), оскільки обурився його діями або не погоджується з обставинами, викладеними в матеріалах. За таких обставин усі учасники цієї події та очевидці повинні чітко усвідомлювати, що до цієї особи з метою запобігання вчиненню тяжкого злочину негайно будуть застосовані наручники, її помістять до службового транспортного засобу й доставлять до адміністративного приміщення поліції для складання протоколу про адміністративне правопорушення або внесення відомостей в ЄРДР за наявності ознак кримінального правопорушення.

У разі введення таких протоколів слід висувати й підвищені вимоги до поведінки правоохоронців. Варто розробити запобіжники, що унеможливлять зловживання правоохоронцями своїми можливостями щодо необґрунтованого

складання протоколів про адміністративні правопорушення та внесення відомостей до ЄРДР. У результаті дій відповідно до протоколу має бути складено протокол про адміністративне правопорушення (наприклад, дрібне хуліганство, злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського) із зафіксованими доказами вчинення таких протиправних дій (наприклад, на камеру) або розпочате кримінальне провадження за посягання на правоохоронця. Водночас якщо дії правоохоронців були неправомірними, потерпілим слід компенсувати шкоду, завдану незаконними діями правоохоронців.

У разі оскарження таких дій працівників поліції працівники ДБР, прокуратури або суду повинні обов'язково врахувати, що дії, учинені в межах протоколу, за відсутності ознак перевищення влади, слід вважати правомірними. Відтак буде діяти правило «спершу – підкоряйся, потім – оскаржуй».

У системі спеціально-кримінологічних заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів чільне місце має належати правовим заходам. Серед іншого, варто вдосконалити кримінальне законодавство та практику його застосування, адже, як слушно зазначено в літературі, «основою ефективного запобігання суспільно небезпечним діям є якісні кримінально-правові норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за певні злочини» [108, с. 162-163].

Важливо забезпечити дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності. Зокрема, у разі вчинення злочину й доведення вини особи кримінальне провадження має бути направлене до суду. Відповідно, суд у розумні строки повинен ухвалити рішення щодо особи, яка своїми діями завдала фізичної або моральної шкоди працівнику поліції під час виконання службових обов'язків. У разі встановлення органом досудового розслідування в діях особи відсутності складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, необхідно виділити матеріали для притягнення особи до адміністративної відповідальності для того, щоб кожен, хто вчинив неправомірні дії стосовно поліцейських, був притягнутий до встановленої законом відповідальності.

Необхідно переглянути практику звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини стосовно працівників правоохоронних органів.

Важливо забезпечити висвітлення в ЗМІ, а також на сайтах правоохоронних органів, місцевих органів державної влади, міст, соціальних мережах інформацію про факти притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень щодо працівників правоохоронних органів. Просвітницька робота серед населення повинна проводитися з боку як ЗМІ, так і власне правоохоронців. Необхідно чіткіше роз'яснювати правопорушникам підстави юридичної відповідальності за вчинення протиправних дій, зокрема щодо правоохоронців.

Питання запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів так чи інакше пов'язане з проблемами застосування вогнепальної зброї поліцейськими в Україні. У п. 1 ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю. Відомо, однак, що поліцейські нерідко уникають застосування вогнепальної зброї, навіть у разі її виправданого застосування згідно з вимогами чинного законодавства, оскільки остерігаються стати учасниками дисциплінарного, а то й кримінального провадження за неправомірне заподіяння шкоди. Трапляється, що бездіяльність правоохоронців отримує менший суспільний осуд, ніж нормативно виправдане застосування ними вогнепальної зброї. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне погодитись з дослідниками, які підкреслюють, що вітчизняний законодавець мав би більш чітко й детально окреслити гарантії прав і свобод поліцейського в разі застосування ним вогнепальної зброї [131, с. 144]. Поліцейським необхідно детально роз'яснювати випадки застосування вогнепальної зброї. Причому доцільно, щоб відповідні роз'яснення були максимально конкретизованими, включали аналіз можливих практичних ситуацій. Основний акцент потрібно робити на розумінні винятковості випадку, за якого поліцейський може застосувати табельну зброю. Із зазначеною метою серед поліцейських варто також поширювати спеціальні буклети, у яких слід висвітлювати основні правила застосування вогнепальної зброї.

У контексті захисту правоохоронців слід підтримувати практику звільнення їх від юридичної відповідальності за правомірне застосування передбачених законодавцем заходів примусу з метою попередження або припинення правопорушень, зокрема в разі вжиття необхідних заходів самозахисту, за відсутності ознак їх перевищення чи іншого зловживання.

Важливе значення має індивідуальне запобігання аналізованим діям, адже відповідні заходи спрямовані на конкретну особу, її індивідуальні особливості. Об'єкти індивідуального запобігання – особи, які мають агресивно-насильницьку спрямованість і можуть учинити насильницькі кримінальні правопорушення щодо працівників правоохоронних органів. Доцільно здійснювати активний вплив на осіб, які входять до групи підвищеного ризику та потенційно схильні до вчинення зазначених посягань.

Індивідуальне запобігання складається з трьох самостійних напрямів: профілактики, відвернення та припинення кримінальних правопорушень. Індивідуальна профілактика аналізованих посягань має включати: виявлення та поставлення на профілактичний облік осіб, які ще не вчинили протиправних діянь, але знаходяться в несприятливих умовах і під їх впливом можуть учинити їх, ведуть антисуспільний спосіб життя, учиняють правопорушення, характеризуються формуванням умислу й мотиву щодо вчинення протиправних діянь; ґрунтовне вивчення особливостей їхньої особистості, корегування їх свідомості з метою випередження, обмеження й усунення притаманних їм антисуспільних потреб, настроїв, стереотипів поведінки, що свідчать про ймовірність учинення ними кримінального правопорушення. Ефективними способами індивідуального профілактичного впливу на таких осіб є реальна допомога у вирішенні складної життєвої ситуації, індивідуальні профілактичні бесіди з особами, схильними до агресивної поведінки, до вчинення розглядуваних посягань [8, с. 440].

Відвернення аналізованих посягань має складатись із сукупності заходів, спрямованих на конкретних осіб, які мають намір учинити відповідні кримінальні правопорушення. Метою відвернення кримінальних правопорушень є дискредитація протиправної поведінки, відмова від злочинної мотивації та наміру учинити

кримінально каране діяння [159, с. 440]. Для цього потрібно проводити комплекс оперативно-розшукових заходів, зокрема збирання оперативної інформації про готування до розглядуваних діянь, а також про осіб, які здійснюють підготовку до їх учинення. Припинення кримінальних правопорушень як напрям індивідуального запобігання включає сукупність заходів, спрямованих щодо осіб, які вже розпочали вчинення кримінального правопорушення і мають усі умови для доведення його до кінця, для досягнення злочинного результату. На цьому етапі про усунення причин та умов кримінально караного діяння говорити вже не доводиться, ідеться лише про припинення діяння та його негативних наслідків [8, с. 440].

Працівники правоохоронних органів належать до категорії осіб, стосовно яких можна говорити про те, що вони означені груповою віктимністю, яку в спеціальній літературі пов'язують з їх професією [101; 203, с. 304; 237, с. 20; 248, с. 35]. У зв'язку з цим необхідним є зниження рівня віктимності вказаних осіб шляхом підвищення рівня власної безпеки під час здійснення професійної діяльності, основою якої мають бути конкретні спеціальні знання, уміння й навички працівника правоохоронного органу, його інтуїція та досвід.

Важливе значення для запобігання віктимності працівників правоохоронних органів має правильна організація професійної підготовки та формування знань, умінь і навичок забезпечення захищеності правоохоронців від кримінально караних діянь під час виконання ними своїх обов'язків. Доцільно моделювати різні ситуації (наприклад, ситуації, що трапляються під час затримання особи, доставляння затриманого у відділення поліції тощо), за яких можливе вчинення кримінальних правопорушень щодо працівників правоохоронних органів, та відпрацювати правильні алгоритми дій працівників поліції. У процесі моделювання зазначених ситуацій доцільно також передбачити неправильні варіанти поведінки правоохоронців і наслідки такої поведінки [102, с. 95; 137, с. 35-36; 168, с. 73]. У цьому контексті важливе значення має зарубіжний досвід. Так, наприклад, віктимологічна безпека поліцейських у США охоплює застосування різних практичних курсів і заходів: тренінги «менеджмент безпеки», навчальні курси, спрямовані на розвиток тактичних прийомів забезпечення особистої безпеки. В

Австралії майбутнім поліцейським уже в поліцейській школі викладають правила взаємовідносин із громадянами, а в Німеччині поліцейські під час несення служби застосовують так звані приписи PDV-100, які містять основні правила спілкування з правопорушниками в різних ситуаціях з урахуванням психології та особливостей поведінки людей, що перебувають у стані стресу, агресії, алкогольного сп'яніння тощо [102, с. 96].

Важливим напрямом віктимологічної роботи має бути підготовка спеціальних інструкцій для працівників правоохоронних органів, у яких йшлося б про забезпечення особистої безпеки й запобігання конфліктному спілкуванню з громадянами в типових ситуаціях оперативно-службової діяльності [137, с. 39].

Необхідно також організувати широку пропаганду та інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення стосовно неприпустимості агресивної та провокуючої поведінки щодо працівників правоохоронних органів, а також роз'яснювати правові наслідки таких дій стосовно правоохоронців. Ця робота має проводитись з використанням різних можливостей: розміщення інформації на сайтах МВС, Національної поліції України, обласних управлінь Національної поліції; створення спеціальних тематичних програм або інформаційних сюжетів; соціальної реклами, спрямованої на формування позитивного реноме працівника правоохоронного органу, пояснення неприпустимості вчинення провокаційних дій щодо поліцейських і роз'яснення відповідальності за відповідні дії; проведення навчальних та інформаційних занять, зустрічей у різних навчальних закладах, серед працівників різних підприємств, установ та організацій тощо [137, с. 38].

Безперечно, службові обов'язки працівників правоохоронних органів потребують ініціативних дій антикриміногенного характеру, спрямованих на захист прав і законних інтересів громадян від потенційних загроз, однак низький рівень правової культури та правосвідомості породжують невдоволення законними діями правоохоронців [322, с. 77]. З огляду на це, необхідно проводити широку просвітницьку кампанію серед населення з метою інформування його про ті заходи, які працівники правоохоронних органів уповноважені вживати в межах чинного законодавства, пояснювати межі втручання правоохоронців у сферу прав і свобод громадян.

На зменшення ймовірності стати жертвою протиправного посягання впливатиме дотримання працівниками правоохоронних органів професійно-етичних стандартів поведінки, учинення ними адекватних дій, що повною мірою відповідають вимогам чинного законодавства. Слід також погодитись з віктимологами, які підкреслюють, що поліцейський повинен володіти тактичними прийомами протидії шантажу, провокаціям, втягуванню в незаконні зв'язки й іншим методам протиправного впливу, уміти нівелювати емоційно-психологічне перевантаження, вплив стресових ситуацій, психологічного пресингу, постійно розвиватися як з психологічно, так і фізично [102, с. 96].

Таким чином, якщо спиратися на розуміння віктимності як регульованої якості особистості, то за наявності відповідних знань кожен працівник правоохоронних органів повинен здійснювати самопрофілактику зі зниження її рівня. Ідеться про пріоритет особистісного фактора у формуванні морально-вольових та інтелектуальних якостей правоохоронців шляхом розвитку принциповості, мужності, критичності, самокритичності, рішучості, організованості тощо [322, с. 77]. Лише завдяки цьому можна досягти того рівня довіри населення до поліції, який, як вказано в Законі України «Про Національну поліцію», має бути основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Система заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу не обмежується заходами, окресленими в цій роботі. До таких заходів можна зарахувати й ті, які спрямовані на запобігання будь-якій насильницькій поведінці щодо особи. Докладний аналіз відповідних заходів здійснено на сторінках кримінологічної літератури, з огляду на що на ньому не доцільно зосереджуватися.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що проаналізовані вище заходи запобігання погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу можуть мати відчутні позитивні результати за умови наполегливої й систематичної діяльності органів державної влади, інститутів громадянського суспільства та окремих громадян, а також за умови достатнього їх фінансування.

Висновки до розділу 3

1. Стратегія запобігання погрозі або насильству щодо працівника правоохоронного органу на загальносоціальному рівні має ґрунтуватися на політичних, соціально-економічних, культурно-виховних, організаційно-управлінських і медичних заходах, а саме: завершення реформування правоохоронної системи й усунення недоліків, наявних у цьому процесі; удосконалення форм і методів боротьби з алкоголізмом, наркоманією; вжиття заходів щодо виходу з економічної кризи; покращення системи добору кадрів для правоохоронних органів та системи їх підготовки; усунення кадрового дефіциту; покращення фінансування правоохоронної системи, підвищення рівня матеріального забезпечення, соціального та правового захисту правоохоронців; підвищення рівня правової культури громадян тощо.

2. У межах системи заходів запобігання цим деліктам на спеціально-кримінологічному рівні вирізняються такі заходи: підвищення рівня авторитету правоохоронців та довіри до них; вжиття заходів з профілактики професійної деформації вказаних суб'єктів; підвищення рівня дисципліни цих представників державної влади; удосконалення форм і методів протидії правопорушенням; удосконалення у відповідній частині кримінального законодавства та практики його застосування; забезпечення дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності; детальне роз'яснення їм підстав і порядку застосування вогнепальної зброї тощо. Обґрунтовано, що зниження рівня віктимності працівників правоохоронних органів можливе шляхом підвищення рівня їх власної безпеки під час здійснення професійної діяльності за допомогою формування спеціальних знань, умінь, навичок, інтуїції та набуття необхідного досвіду.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено комплексне дослідження та вирішення актуального науково-прикладного завдання, яке полягає в удосконаленні кримінально-правового та кримінологічного забезпечення кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів від погроз і насильства, а також запобігання цим кримінально протиправним діям. До ключових науково обґрунтованих результатів проведеного дослідження належать, зокрема, такі положення.

1. Встановлено, що сучасний стан доктринального опрацювання проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, а також запобігання цим злочинам, не повною мірою відповідає потребам правозастосовної практики. Попри те, що найбільше досліджень стосується кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 345 КК України, значна частина сформульованих висновків і пропозицій є фрагментарними, недостатньо аргументованими, розрізненими та суперечливими. Натомість проблеми кримінологічної характеристики цих деліктів і заходів запобігання їм залишаються майже не дослідженими. Така ситуація певною мірою зумовлює не лише високий рівень погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, а й існування неефективної системи запобігання їм, а також труднощі в їх кваліфікації та розслідуванні.

2. На підставі всебічного та поглибленого аналізу об'єктивних ознак складів злочинів, передбачених ст. 345 КК України, розроблено низку пропозицій щодо їх об'єкта та об'єктивної сторони. У цьому контексті найбільш значущими є такі положення: 1) сформульовано визначення їх родового, безпосереднього основного та безпосереднього додаткового обов'язкового об'єктів; 2) аргументовано доцільність у ст. 345 КК України та в ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» термін «близькі родичі» замінити на «близька особа»; 3) підтримано пропозицію щодо розширення кола потерпілих від злочину, передбаченого ст. 345 КК України, колишніми працівниками правоохоронних

органів; 4) запропоновано в ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» закріпити терміни «правоохоронний орган» і «працівник правоохоронного органу»; 5) рекомендовано в п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту КК України визначення поняття «близька особа» доповнити категорією «інша особа» (особа, доля якої, зокрема життя, здоров'я та добробут, небайдужа працівникові правоохоронного органу); 6) обґрунтовано необхідність доповнення ч. 1 ст. 345 КК України конструкцією «якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози»; 7) запропоновано назву ст. 345 КК України викласти в такій редакції: «Погроза або фізичне насильство щодо працівника правоохоронного органу чи його близької особи»; 8) підтримано пропозицію в ч. 2 ст. 345 КК України встановити кримінальну відповідальність за умисне завдання удару або вчинення інших насильницьких дій тощо.

3. Розкрито ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 345 КК України, надано пропозиції щодо їх удосконалення, зокрема: 1) підтримано пропозицію стосовно зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення цього злочину в усіх його формах, до 14 років; 2) сформульовано рекомендації щодо кримінально-правової оцінки вчинення погроз або насильства службовою особою з використанням свого службового становища; 3) додатково аргументовано, що передбачені ст. 345 КК України погроза та побої можуть учинятися лише з прямим, а тілесні ушкодження – з прямим і непрямим умислом; 4) встановлено, що обов'язкова ознака суб'єктивної сторони погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, яка позначається словосполученням «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» характеризує одночасно як мотив, так і мету цих злочинів; 5) з'ясовано найбільш поширені на практиці мотиви та мету вчинення цих деліктів, серед яких явна неповага до працівників правоохоронних органів, невдоволення їх законними діями, прагнення перешкодити останнім виконати службові обов'язки (передусім щодо припинення протиправної поведінки, застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, притягнення правопорушника до відповідальності), а також намагання здійснити втечу й

уникнути покарання за вчинене; 6) визнано необґрунтованою конкретизацію в диспозиції ст. 345 КК України мети посягання на правоохоронців.

4. На підставі вивчення зарубіжного кримінального законодавства, наукової літератури та судової практики запропоновано кваліфікуючими ознаками злочину, передбаченого ст. 345 КК України, вважати передусім учинення його групою осіб за попередньою змовою та з використанням транспортного засобу, зброї або іншого предмета, спеціально призначеного чи заздалегідь підготовленого для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини. Підтримано пропозиції розробників проєкту нового КК України щодо диференціації ознак складу злочину, які підвищують тяжкість погроз або насильства щодо правоохоронців на один або два ступені, порівняно з базовим ступенем тяжкості злочину.

5. Сформульовано пропозиції щодо оптимізації санкцій ст. 345 КК України, зокрема рекомендовано санкцію ч. 1 цієї статті доповнити штрафом від 1 тисячі до 2 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; санкцію ч. 2 – доповнити штрафом від 2 тисяч до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також встановити в ній верхню межу покарання у виді позбавлення волі на рівні 6 років; у санкції ч. 3 – верхню межу покарання у виді позбавлення волі встановити на рівні 10 років; у санкції ч. 4 – покарання у виді позбавлення волі встановити на строк від 4 до 12 років.

На підставі аналізу практики застосування покарання за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу виявлено типові помилки, яких припускаються суди під час його призначення, а саме: 1) необґрунтоване віднесення до обставин, які обтяжують покарання, учинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку; 2) визнання обставинами, які пом'якшують покарання, характеристик, які визначають особу винного; 3) недоцільність застосування в певних випадках звільнення від відбування покарання з випробуванням, встановлення мінімальної тривалості іспитового строку та покладення на звільнену особу обмеженого переліку обов'язків; 4) призначення окремим засудженим на підставі угод занадто м'якого покарання або ж їх необґрунтоване звільнення від покарання з випробуванням.

6. Питома вага погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу серед посягань на авторитет правоохоронних органів у середньому впродовж 2014–2020 років становила 50,2 %. Динаміка цих злочинів засвідчує зростання їх кількості в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років. Рівень природної латентності цих діянь є різним (переважає середній і високий, що притаманний погрозам, побоям, легким та середньої тяжкості тілесним ушкодженням). У структурі цих деліктів переважає умисне легке тілесне ушкодження (78,5 %). У 13 % випадків наявні погрози (з них 46,3 % – насильством, 26,8 % – убивством, 24,4 % – убивством і насильством разом; 0,3 % – знищенням чи пошкодженням майна). У 6 % завдають умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, у 2,2 % – побої та в 0,3 % умисне тяжке тілесне ушкодження. Місцем учинення цих злочинів зазвичай є вулиця, рідше – приміщення (місце проживання чи перебування правопорушника, відділення поліції), під'їзд, транспортний засіб правоохоронця.

6. Розроблено кримінологічний портрет особи, яка вчиняє погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків: чоловік віком 25–50 років, громадянин України, місцевий мешканець міста, із загальною середньою або професійно-технічною освітою, котрий офіційно не працевлаштований, зловживає алкогольними напоями та раніше вчинив адміністративне чи кримінальне правопорушення (іноді – раніше судимий).

Запропоновано типологію осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, що охоплює такі критерії, як стійкість антисоціальної спрямованості правопорушника, його стосунки з потерпілим, мотив, мету, вид (спосіб) суспільно небезпечного діяння, досвід учинення інших кримінальних правопорушень, стан сп'яніння, вид правопорушення, яке передуює погрозам або насильству щодо працівника правоохоронного органу, а також кількість суб'єктів злочину та форма співучасті.

7. Встановлено, що серед правоохоронців, які стали потерпілими від погроз або насильства, переважають особи чоловічої статі віком 25–45 років із незначним стажем роботи. У 92,7 % випадків потерпілий правоохоронець і правопорушник між собою не знайомі.

Рівень віктимності серед працівників правоохоронних органів залежить від виду правоохоронного органу й категорії працівників (їх належності до певної служби). На підставі вивчення судової практики встановлено, що злочини, передбачені ст. 345 КК України, найчастіше вчиняють стосовно поліцейських (93,7 %), значно рідше (6,3 %) – щодо працівників інших правоохоронних органів (прикордонної служби, органів та установ виконання покарань, органів прокуратури, державної лісової охорони, рибоохорони, військовослужбовці Національної гвардії України). Найчастіше жертвами стають працівники патрульної поліції (69,9 %), рідше – оперативні працівники (7,1 %), дільничні офіцери поліції (5,7 %), слідчі (3,4 %) та працівники інших служб – ювенальної превенції, чергової частини, поліції охорони, логістики, охорони адміністративних будинків тощо (13,9 %).

8. Надано характеристику потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, за ознаками статі, віку, громадянства, сімейного стану, відомостями про стосунки з кримінальним правопорушником, службу, посаду, обов'язки, позитивні й негативні ознаки та риси цих осіб. Запропоновано типологію жертв злочинів, передбачених ст. 345 КК України, залежно від виду їхньої поведінки – суспільно корисна (правомірна, позитивна), необачна (легковажна), неправомірна, асоціальна (аморальна).

9. Сформульовано систему детермінант злочинів, передбачених ст. 345 КК України, яка охоплює такі групи причин та умов: 1) соціально-економічні (перманентна економічна криза, безробіття, значне соціальне розшарування населення, зростання рівня злочинності, недостатнє фінансування правоохоронної системи); 2) суспільно-політичні (намагання політичних сил в Україні використовувати працівників правоохоронних органів у власних інтересах, політична нестабільність у державі); 3) морально-психологічні (низький рівень правової культури громадян, масове поширення правового нігілізму, професійна деформація правоохоронців); 4) медичні (високий рівень вживання алкогольних напоїв і наркотичних засобів); 5) правові (недоліки чинного законодавства, прорахунки в здійсненні кримінально-правової політики в державі, значний рівень протиправної поведінки з-поміж правоохоронців); 6) організаційно-управлінські (недоліки реформування

правоохоронних органів, кадровий дефіцит і низькоякісний кадровий менеджмент, незадовільна підготовка фахівців, низький рівень авторитету правоохоронців і довіри до них, незадовільна система оцінки результатів правоохоронної діяльності, наявність фактів протиправної діяльності з-поміж правоохоронців та упереджене їх висвітлення ЗМІ, незадовільні критерії оцінки цих представників влади тощо).

10. Розроблено систему спеціально-кримінологічних заходів запобігання погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів з метою недопущення цих злочинів, їх припинення на стадії готування чи замаху, яка охоплює підвищення рівня авторитету правоохоронців і довіри до них; вжиття заходів щодо профілактики професійної деформації вказаних суб'єктів; підвищення рівня дисципліни цих представників державної влади; удосконалення форм і методів протидії правопорушенням; удосконалення у відповідній частині кримінального законодавства та практики його застосування; забезпечення дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності; детальне роз'яснення їм підстав і порядку застосування вогнепальної зброї тощо.

11. Окреслено перспективні напрями загальносоціального запобігання погрозам або насильству щодо правоохоронців, серед яких завершення реформування правоохоронної системи й усунення недоліків, наявних у цьому процесі; удосконалення форм і методів боротьби з алкоголізмом, наркоманією; вжиття заходів щодо виходу з економічної кризи; покращення системи добору кадрів для правоохоронних органів та системи їх підготовки; усунення кадрового дефіциту; покращення фінансування правоохоронної системи, підвищення рівня матеріального забезпечення, соціального та правового захисту правоохоронців; підвищення рівня правової культури громадян тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агамиров К. В. Профессиональная деформация нравственных принципов сотрудника правоохранительных органов. *Человеческий капитал*. 2014. №. 2 (62). С. 137–146.
2. Акимова Н. В. Виктимологические аспекты преступлений, совершаемых в отношении сотрудников органов внутренних дел. *Российский следователь*. 2006. № 1. С. 32–36.
3. Амутинов А. А. Проблемы естественно-латентной преступности (по материалам Республики Дагестан) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Махачкала, 2004. 179 с.
4. Андрушко А. В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : монографія. Ужгород : Ліра, 2011. 248 с.
5. Андрушко А. В. Злочини проти волі, честі та гідності особи (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Ужгород, 2021. 675 с.
6. Андрушко А. В. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Вип. 40. С. 121–128. (Серія «Юриспруденція»).
7. Андрушко А. В. Підміна дітей: кримінологічна характеристика та напрями запобігання. *Visegrad journal on human rights*. 2018. No. 5. Vol. 1. С. 17–22.
8. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.
9. Андрушко П. П., Васюк М. М. Питання призначення покарання на підставі угод (про примирення та визнання винуватості). *Форум права*. 2014. № 3. С. 12–15.
10. Антонов С. В. Кримінальна відповідальність за посягання на діяльність службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350, 352

Кримінального кодексу України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 20 с.

11. Бажанов М. И. Уголовное право Украины. Общая часть. Днепропетровск : Пороги, 1992. С. 32–33.

12. Басиста І. В. Практичні проблеми укладення угод про примирення у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 11–19.

13. Батиргарєєва В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло : монографія. Харків : Одиссей, 2003. 256 с.

14. Батиргарєєва В. С. Протидія поширенню алкоголізму – пріоритетний напрям державної політики у сфері боротьби зі злочинністю. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. С. 35–44.

15. Бахтій О. О. Шляхи формування позитивного іміджу поліції в Україні. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 403–404.

16. Беленок В. П. Актуальні питання протидії погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів. The 3rd International scientific and practical conference «*Topical issues of modern science, society and education*» (October 3-5, 2021)». Kharkiv : Sci-conf.com.ua, 2021. Р. 1030–1034.

17. Беленок В. П. Деякі особливості встановлення вини в складі злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Від громадянського суспільства – до правової держави* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (Харків, 25 квіт. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 179–181.

18. Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за законодавством Республіки Польща. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 23–24 берез. 2007 р.). Луцьк : ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. С. 216–217.

19. Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за кримінальним законодавством Республіки Білорусь.

Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи : матеріали наук. конф. (Львів, 2 берез. 2007 р.). Львів, 2007. С. 235–237.

20. Беленок В. П. Деякі проблеми суб'єктивної сторони посягання на життя працівника правоохоронного органу. *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (Харків, 15 груд. 2006 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. С. 139–140.

21. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 42–51.

22. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 59–67.

23. Беленок В. П. Латентність погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI ст.* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 жовт. 2021 р.). Львів : Центр правн. ініціатив, 2021. С. 26–29.

24. Беленок В. П. Об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Юридична наука*. 2013. № 4. С. 51–59.

25. Беленок В. П. Окремі питання встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Правова система, громадянське суспільство та держава* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Львів, 10–12 трав. 2007 р.). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. С. 165–166.

26. Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового відмежування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу від інших злочинів. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим КПК України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2013 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 249–252.

27. Беленок В. П. Окремі питання погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали III наук.-теорет. конф. (Київ, 7 груд. 2012 р.). Київ, 2012. С. 108–110.

28. Беленок В. П. Організаційно-управлінські детермінанти погрози або насильства щодо працівників правоохоронних органів в Україні. *Право.ua*. 2021. № 3. С. 119–125.

29. Беленок В. П. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, учинені організованою групою. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XI Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 337–340.

30. Беленок В. П. Потерпілий як ознака складу злочину «погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали III Міжнар. наук. конф. (Харків, 14 груд. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 284–287.

31. Беленок В. П. Причини та умови погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності НП України* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 29 жовт. 2021 р.). Одеса : ОДУВС, 2021. С. 88–91.

32. Беленок В. П. Проблема формування моральних засад у діяльності органів внутрішніх справ. *Гідність. Солідарність. Субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні* : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 10–11 берез. 2006 р.). Львів : Ін-т релігії та суспільства, 2007. С. 133–137.

33. Беленок В. П. Реальність та дійсність як обов'язкові ознаки погрози щодо працівника правоохоронного органу. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19 квіт. 2013 р.). Харків, 2013. С. 40–43.

34. Беленок В. П. Типологія осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів. *European Political and Law Discourse*. 2021. Vol. 8. Issue 5. P. 151–158.

35. Беленок В. П. Частина 1 статті 345 КК України: деякі особливості об'єктивної сторони. *Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 7 листоп. 2008 р.). Львів, 2008. С. 13–16.

36. Березняк В. С. Роль наставництва в підготовці працівників Національної поліції. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 330–331.

37. Бесчастний В., Тимченко О. Імідж як складова успіху правоохоронця: до постановки проблеми. *Віче*. 2012. № 2. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/2938/>.

38. Біндюженко В. М. Система набору та відбору персоналу організації та формування кадрової політики. *Ефективна економіка*. 2017. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5602>.

39. Блажівський Є. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 234 с.

40. Блажівський Є. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових і правоохоронних органів (інших державних діячів) : монографія. Київ ; Дрогобич : Просвіт, 2012. 180 с.

41. Богатирьов І., Савченко А. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 133–137.

42. Бойко А. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 21 с.

43. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2008. 524 с.

44. Бондарчук А. С. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 269 с.

45. Борисихина С. А. Уголовно-правовые и криминологические аспекты борьбы с посягательством на жизнь сотрудника правоохранительного органа : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Волгоград, 2003. 207 с.
46. Борисихина С. А. Уголовно-правовые и криминологические аспекты борьбы с посягательством на жизнь сотрудника правоохранительного органа : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Волгоград, 2003. 30 с.
47. Борисов В., Пащенко О. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів. *Вісник академії правових наук України*. 2005. № 3 (42). С. 180–190.
48. Брич Л. П. Теорія розмежування складів злочинів : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 712 с.
49. Будякова Т. Потерпевший: уголовно-правовой, уголовно-процессуальный и виктимологический анализ понятия. *Уголовное право*. 2006р. № 3. С. 109–113.
50. Бурдін В. М. Звільнення від відбування покарання із випробуванням за корупційні злочини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 233–244.
51. Василевич В. В. Поняття кримінологічної характеристики насильницьких злочинів. *Право України*. 1997. № 12. С. 82–84.
52. Велика українська кримінологічна енциклопедія : у 2 т. Т. 1 : А–Л / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін. ; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків : Факт, 2021. 853 с.
53. Велика українська кримінологічна енциклопедія : у 2 т. Т. 2 : М–Я / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін. ; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків : Факт, 2021. 870 с.
54. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 18 : Кримінологія. Кримінально-виконавче право / редкол.: В. І. Шакун, В. І. Тимошенко та ін. ; Харків : Право, 2019. 544 с.
55. Вирок Автозаводського районного суду м. Кременчука від 3 берез. 2021 р. у справі № 524/942/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95264991>.

56. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 21 квіт. 2021 р. у справі № 199/2463/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96411428>.

57. Вирок Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 28 січ. 2021 р. у справі № 207/3383/20 *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94508466>.

58. Вирок Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 9 квіт. 2021 р. у справі № 274/4728/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96134187>.

59. Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 26 квіт. 2021 р. у справі № 357/7864/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96545804>.

60. Вирок Богунського районний суду м. Житомира від 22 квіт. 2020 р. у справі № 296/10533/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88862971>.

61. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 5 берез. 2021 р. у справі № 295/15866/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95337591>.

62. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 11 січ. 2021 р. у справі № 359/10126/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94131310>.

63. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 19 берез. 2021 р. у справі № 359/1141/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95769591>.

64. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 22 трав. 2020 р. у справі № 359/3232/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89408962>.

65. Вирок Васильківського міськрайонного суду Київської області від 6 квіт. 2021 р. у справі № 362/1298/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96056946>.

66. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 18 січ. 2021 р. у справі № 127/13971/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94239118>.

67. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 26 січ. 2021 р. у справі № 127/18389/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review94401920>.

68. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 16 лют. 2021 р. у справі № 753/22295/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94986947>.

69. Вирок Дзержинського районного суду м. Харкова від 29 квіт. 2021 р. у справі № 638/4515/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96624830>.

70. Вирок Долинського районного суду Івано-Франківської області від 3 лют. 2021 р. у справі № 343/1336/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94600809>.

71. Вирок Житомирського районного суду Житомирської області від 22 берез. 2021 р. у справі № 278/2404/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95668823>.

72. Вирок Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу від 15 лют. 2021 р. у справі № 212/8903/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94152537>.

73. Вирок Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу від 22 січ. 2021 р. у справі № 212/9342/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94285979>.

74. Вирок Залізничного районного суду м. Львова від 19 лют. 2021 р. у справі № 462/7604/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95019479>.

75. Вирок Іллічівського районного суду Маріуполя Донецької області від 1 квіт. 2021 р. у справі № 462/7604/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95986069>.

76. Вирок Іллічівського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 8 лют. 2021 р. у справі № 264/6538/20 *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94745768>.

77. Вирок Калинівського районного суду Вінницької області від 25 лют. 2021 р. у справі № 132/4023/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95149214>.

78. Вирок Ківерцівського районного суду Волинської області від 5 січ. 2021 р. у справі № 158/2623/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94004334>.

79. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 16 січ. 2021 р. у справі № 404/922/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94182775>.

80. Вирок Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 5 січ. 2021 р. у справі № 159/3140/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94004359>.

81. Вирок Куйбишевського районного суду Запорізької області від 26 жовт. 2020 р. у справі № 324/948/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92441870>.

82. Вирок Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 11 лют. 2021 р. у справі № 205/3865/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95163082>.

83. Вирок Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 25 січ. 2021 р. у справі № 334/5470/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94369471>.

84. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 19 квіт. 2021 р. у справі № 463/11537/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96421931>.

85. Вирок Маневицького районного суду Волинської області від 6 січ. 2021 р. у справі № 164/1815/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94044814>.

86. Вирок Новомиргородського районного суду Кіровоградської області від 26 січ. 2021 р. у справі № 395/1023/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94397393>.

87. Вирок Новопсковського районного суду Луганської області від 13 жовт. 2021 р. у провадженні № 1-кп/942/42/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94159025>.

88. Вирок Новопсковського районного суду Луганської області від 13 січ. 2021 р. у справі № 417/5504/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94159025>.

89. Вирок Обухівського районного суду Київської області від 15 лип. 2020 р. у справі № 372/1379/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90395285>.

90. Вирок Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 18 берез. 2020 р. у справі № 265/750/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88335879>.

91. Вирок Подільського районного суду м. Києва від 26 квіт. 2021 р. у справі № 758/16179/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96535969>.

92. Вирок Покровського районного суду Дніпропетровської області від 9 квіт. 2021 р. у справі № 189/107/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96149456>.

93. Вирок Рахівського районного суду Закарпатської області від 30 берез. 2021 р. у справі № 305/1504/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95887624>.

94. Вирок Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 27 квіт. 2021 р. у справі № 214/4172/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96659526>.

95. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 3 берез. 2021 р. у справі № 759/22422/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94531933>.

96. Вирок Северодонецького міського суду Луганської області від 17 квіт. 2020 р. у справі № 428/2715/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89477416>.

97. Вирок Сосницького районного суду Чернігівської області від 15 берез. 2021 р. у справі № 739/1291/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95548794>.

98. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 15 трав. 2020 р. у справі № 712/40/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89254896>.

99. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 24 берез. 2021 р. у справі № 308/13776/19 *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95855617>.

100. Вирок Ямпільського районного суду Вінницької області від 30 квіт. 2020 р. у справі № 153/448/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89022141>.

101. Вишневецкий К. В. Виктимология преступлений, совершенных против сотрудников полиции. *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*. 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/viktimologiya-prestupleniy-sovershennyh-protiv-sotrudnikov-politsii>.

102. Вишневецкий К. В., Козаев Н. Ш. Виктимологическая безопасность сотрудников полиции: теоретические и практические аспекты. *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*. 2019. С. 94–97.

103. Владимиренко С. В. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадянський обов'язок : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 20 с.

104. Вознюк А. А. Актуальні питання кваліфікації злочинів, передбачених статтями 255, 257, 258-3, 260 Кримінального кодексу України, учинених службовою

особою з використанням влади або службового становища. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 105–108.

105. Вознюк А. А. Видовий об'єкт злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258³, 260 Кримінального кодексу України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 262–275.

106. Вознюк А. А. Додатковий об'єкт злочину, передбаченого ст. 255 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97). С. 21–32.

107. Вознюк А. А. Інститут співучасті в кримінальному правопорушенні в проєкті нового Кримінального кодексу України. *Проблеми впровадження нового Кримінального кодексу в правову систему України* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Харків, 7 квіт. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 107–111.

108. Вознюк А. А. Концептуальні засади запобігання суспільно небезпечним діям. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 156–165.

109. Вознюк А. А. Концептуальні засади звільнення від кримінальної відповідальності. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права* : II Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 31 січ. 2009 р.). Київ, 2009. С. 235–236.

110. Вознюк А. А. Криміналізація злочинного впливу – новий інструмент кримінально-правової протидії діяльності кримінальних авторитетів в Україні. *Закарпатські правові читання* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (27–28 трав. 2021 р., м. Ужгород). Ужгород : РІК-У, 2021. С. 267–273.

111. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : Маслаков, 2018. 928 с.

112. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 236 с.

113. Вознюк А. А. Кримінально-правовий нарис проблемних питань ч. 3 ст. 2 Кримінального кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 8. С. 144–147.

114. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки злочинних об'єднань у визначенні ступеня їх суспільної небезпеки. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. (Київ, 21 листоп. 2014 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 63–64.

115. Вознюк А. А. Проблемні питання кваліфікації порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, учиненого у співучасті. *Правові реформи в Україні* : матеріали V Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 жовт. 2013 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. Ч. 1. С. 167–168.

116. Вознюк А. А. Протидія організованих злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 176–194.

117. Вознюк А. А. Психологічні теорії пояснення корупції. *Юридична психологія*. № 25 (2). 2019. С. 7–15.

118. Вознюк А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 44–47.

119. Вознюк А. А. Системний аналіз положень кримінального законодавства стосовно використання терміна «зброя». *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 11 квіт. 2013 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2013. С. 161–164.

120. Вознюк А. А. Структурні елементи часу вчинення злочину у кримінальному праві України. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28 жовт. 2011 р.). Одеса : Фенікс, 2011. С. 63–65.

121. Вознюк А. А. Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 652 с.

122. Вознюк А. А. Удосконалення обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання, у контексті реалізації положень Стамбульської конвенції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (110). С. 50–57.

123. Вознюк А. А. Час вчинення злочину: актуальні проблеми кримінально-правового розуміння. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 258–262.

124. Вознюк А. А., Арешонков В. В. Озброєність банди: кримінально-правові та криміналістичні проблеми. *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1 (19). С. 15–22.

125. Вознюк А. А., Грудзур О. М. Види кримінально-правової характеристики злочину. *Митна справа*. 2014. № 1 (91). Ч. 2, кн. 2. С. 63–67.

126. Вознюк А. А., Дудоров О. О. Стадії кримінальної відповідальності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2013. № 2, ч. 2. С. 164–172.

127. Вознюк А. А., Кузьмічова-Кисленко Є. В. Проблеми встановлення потерпілого від порушення правил безпеки дорожнього руху чи експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 210–218.

128. Вознюк А. А., Щирська В. С. Запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів : монографія. Київ : Освіта України, 2017. 184 с.

129. Вознюк А. А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1 (86). С. 154–160.

130. Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2021: альманах наукових праць*. Миколаїв : МІП НУ ОЮА, 2021. С. 21–31.

131. Волков Ю. М., Казначеев Д. Г. Актуальні проблеми застосування вогнепальної зброї поліцейськими в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 142–145.
132. Волуйко О. М. Психологічні чинники готовності поліцейських до інновацій у діяльності Національної поліції України : монографія. Київ : Маслаков, 2020. 180 с.
133. Габуда А. С. Кримінально-правова характеристика складу опору особам, наділеним владними повноваженнями : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2012. 21 с.
134. Гавриш С. Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства : монография. Харьков : Основа, 1994. 639 с.
135. Гамидов А. М. Уголовно-правовые и криминологические аспекты посягательства на жизнь сотрудника правоохранительного органа: по материалам Республики Дагестан : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Махачкала, 2006. 223 с.
136. Гамидов Р. Т. Применение насилия в отношении представителя власти: уголовно-правовое и криминологическое исследование (на примере Республики Дагестан) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2010. 30 с.
137. Гарманов В. М. Отдельные направления предупреждения виктимности сотрудников полиции. *Виктимология*. 2014. № 2 (2). С. 34–40.
138. Глистин В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений. Объект и квалификация преступлений. Л. : ЛГУ, 1979. 128 с.
139. Глуховеря В. А. Національна поліція: стан та проблеми реформування. *Форум права*. 2016. № 5. С. 20–23.
140. Горбунов В. А. Кримінальна відповідальність за знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 20 с.
141. Грищук В. К. Загальний, родовий та безпосередні основні об'єкти злочинів проти життя і здоров'я людини. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2002. Вип. 1. С. 77–88.

142. Громко В. Я. Вчинення злочину службовою особою як обставина, що обтяжує відповідальність за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2015. 224 с.

143. Гуренко Д. Ю. Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу : автореф. дис... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 20 с.

144. Гуренко Д. Ю. Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 208 с.

145. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадян, які охороняють правопорядок : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.

146. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадскості, які охороняють правопорядок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 252 с.

147. Депутат погрожував пістолетом поліцейським на Миколаївщині. *Українська правда* : [сайт]. 2020. 2 січ. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/2/7236422/>.

148. Дєточка А. Ю. До характеристики завдань державної служби правоохоронного характеру. *Юридична наука*. 2021. № 2 (104). С. 123–129.

149. Дімітров М. К. Погроза за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2020. 244 с.

150. Донченко О. Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 20 с.

151. Донченко О. І. Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 225 с.

152. Дроздов Д. Е. Криминологическая оценка и предупреждение применения насилия в отношении должностного лица правоохранительного органа : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2020. 24 с.

153. Дубов Г. В. Этика сотрудников правоохранительных органов. М., 2002. 524 с.
154. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика. Київ : Ваіте, 2017. 872 с.
155. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.
156. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
157. Ексзаступник Кличка постане перед судом за бійку з поліцейським. 2020. 10 черв. *Українська правда* : [сайт]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/06/10/7255141/>.
158. Єрмолаєва-Задорожня С. В. Кримінологічна характеристика перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 216 с.
159. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
160. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 18 с.
161. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Донецьк, 2006. 186 с.
162. Зателепин О. К вопросу о понятии объекта преступления в уголовном праве. *Уголовное право*. 2003. № 1. С. 29–31.
163. Йосипів А. О. Детермінанти насильницької злочинності та протидія їй органами внутрішніх справ : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 276 с.
164. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2008. 164 с.

165. Іванюк Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 203 с.

166. Ізай І. М. Кримінально-правова протидія втручанню в діяльність працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 20 с.

167. Кальман А. Г. Криминологическая характеристика, детерминация и предупреждение изнасилований : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харьков, 1986. 20 с.

168. Канунникова Н. Г. Виктимологическая профилактика посягательств на жизнь сотрудников правоохранительных органов в условиях несения службы в Северо-Кавказском федеральном округе. *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2015. № 2 (32). С. 68–74.

169. Кирбят'єв О. О. Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя. 2021. 36 с.

170. Кирбят'єв О. О. Професійна деформація особистості працівника правоохоронного органу як причина неналежного виконання своїх обов'язків. *Юридичний вісник*. 2019. № 4 С. 204–210.

171. Кіяшко Р. Ю., Кравченко І. С. Актуальні проблеми діяльності патрульної служби Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 39. Т. 1. С. 139–142. (Серія «Право»).

172. Кларк Р. Преступность в США. Замечания по поводу ее природы, причин, предупреждения и контроля / под ред. Б. С. Никифорова. М. : Кн. находка, 2002. 480 с.

173. Кобзін Д., Черноусов А., Щербань С. Національний моніторинг незаконного насильства в поліції в Україні у 2020 році. Харківська правозахисна група. *Права людини в Україні* : [сайт]. 04.01.2021. URL: <https://khp.org/1608808709>.

174. Комарницький М. М. Кримінально-правова охорона осіб чи їх близьких родичів у зв'язку з виконанням ними свого службового чи громадського обов'язку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 20 с.

175. Комарницький М. М. Кримінально-правова охорона осіб чи їх близьких родичів у зв'язку з виконанням ними свого службового чи громадського обов'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 225 с.

176. Конкурс на посаду Слідчий у ГУНП в Закарпатській області. *Національна поліція України* : [сайт]. URL: https://nabir.np.gov.ua/index.php?r=recruitment%2Fprocess_recruitment&id=4889&fbclid=IwAR0W6h7oUHhtL9qC8sv1q-aJ9yLeM-clW8vMEGXLDZ-tzQAv8hkb74sXMV0.

177. Контрольний текст проєкту нового КК України (станом на 15 жовтня 2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/10/19/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-18-10-2021.pdf>.

178. Коржанський М. Й. Кримінальне право України. Частина Загальна : курс лекцій. Київ : Наук. думка, 1996. 216 с.

179. Королев В. В. Криминологическая характеристика и предупреждение посягательств на жизнь сотрудников правоохранительных органов : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2005. 204 с.

180. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹, 255², 255³, 256 Кримінального кодексу України) : наук.-практ. коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с.

181. Кримінальне право в запитаннях і відповідях. Загальна частина. Посібник для підготовки до іспитів / за заг. ред. В. А. Клименка. Київ : Атіка, 2003. 288 с.

182. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник [для студ. юрид. вузів] / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Бенківський та ін. ; за ред. П. С. Матишевського та ін. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 512 с.

183. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

184. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько, О. О. Дудоров та ін. ; за ред.

М. І. Мельника, В. А. Климента. 5-те вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

185. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Київ : Юрид. думка, 2004. 352 с.

186. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін. ; за ред. Я. Ю. Кондратьєва, М. І. Мельника, В. А. Клименка. Київ : Правові джерела, 2002. 432 с.

187. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2010. 456 с.

188. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер; Харків : Право, 2002. 416 с.

189. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Київ : Юрид. думка, 2004. 656 с.

190. Кримінальний кодекс України 1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05#o434>.

191. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [О. М. Алієва, А. П. Бабій, Л. К. Гаврильченко та ін.] ; відп. ред. Є. Л. Стрельцов. 5-те вид., переробл. та доповн. Харків : Одіссей, 2008. 800 с.

192. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., доповн. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.

193. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

194. Кримінологія : підручник / [Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.]. Харків, 2020. 384 с.

195. Кримінологія : підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. 2-ге вид., переробл. та доповн. Харків : Право, 2018. 416 с.
196. Кримінологія : підручник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
197. Кримінологія : підручник / за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. Харків : Право, 2018. 416 с.
198. Кримінологія : підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків : Право, 2014. 440 с.
199. Кримінологія : підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич. В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. В. В. Чернея ; за наук. ред. О. М. Джужі. Київ : Маслаков, 2020. 612 с.
200. Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие обстоятельства в советском уголовном праве. Часть Особенная : учеб. пособие. Ярославль : Ярослав. гос. ун-т, 1979. 92 с.
201. Кудряшов А. В. Некоторые причины и условия, способствующие совершению преступлений в отношении сотрудников органов внутренних дел. *Правопорядок: история, теория, практика*. 2014. № 2 (3). С. 91–93.
202. Кузнецова Н. Ф., Куринов Б. А. Отягчающие и смягчающие обстоятельства, учитываемые при определении меры наказания. *Применение наказания по советскому уголовному праву*. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1958. С. 92–151.
203. Куприянчук Е. В. Особенности профессиональной виктимности у сотрудников МЧС и правоохранительных органов. *Известия Саратовского университета*. 2019. Т. 19. Вып. 3. С. 304–309 (Серия «Философия. Психология. Педагогика»).
204. Левертова Р. А. Ответственность за психическое насилие по советскому уголовному праву. Омск : Омская высш. шк. милиции, 1978. 103 с.
205. Лефтеров В. О., Тімченко О. В. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ : монографія. Донецьк : ДІВС МВС України, 2002. 322 с.

206. Луценко І. Г. Типологізація жертв злочинів: кримінологічний аналіз. *Czestochowa, Republic of Poland. Baltija Publishing*. 2021. С. 197–201.
207. Луценко Ю. В. Протидія злочинності в сучасних умовах. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 1 (7). С. 79–84.
208. Макотченко Л. М. Детермінація перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 162–166.
209. Мамчур В. М. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 20 с.
210. Марков М. М. Загальна характеристика професійної підготовки працівників оперативних підрозділів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (107). 2018. С. 224–232.
211. Мартирисян А. Г. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 20 с.
212. Марченко О. В. Комунікативна компетентність поліцейського: тенденції та напрями розвитку у сучасному просторі освіти. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 106–108.
213. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : А.С.К., 2001. 352 с.
214. Метельський І. О. Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 247 с.
215. Метельський І. О. Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 20 с.

216. Мисливий В. А. Національна поліція України: професійна навчання та освіта. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 61–63.

217. Міжнародний досвід участі спеціальних служб у протидії організований злочинності та корупції / Ю. В. Луценко, Ю. Р. Гавдьо, І. М. Гриненко та ін. НВЦНА. Київ, 2018. 216 с.

218. Моховой М. Б. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, посягающих на представителей власти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ростов н/Д., 2004. 26 с.

219. Моховой М. Б. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, посягающих на представителей власти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Краснодар, 2004. 230 с.

220. Музика А. А., Горох О. П. Покарання за незаконний обіг наркотичних засобів : монографія. Хмельницький : Хмельниц. ун-т управління та права, 2010. 256 с.

221. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : Паливода А. В., 2011. 192 с.

222. Мусиченко О. М. Зрозумілість сучасного кримінального закону : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 308 с.

223. На Запоріжжі затримано водія за скоєння наїзду на поліцейського під час виконання ним службових обов'язків. *Портал МВС*. 2021. 1 верес. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/na-zaporizzi-zatrimano-vodiya-za-skojennya-nayizdu-na-policeiskogo-pid-cas-vikonannya-nim-sluzbovix-obovyazkiv>.

224. На Луганщині судитимуть учасників організованої злочинної групи, які здійснили напад на правоохоронців. 17.01.2017. *Луганська обласна прокуратура* : [сайт]. URL: https://lug.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=200069&fp=891.

225. Наїзд на ногу поліцейського під час спроби втечі на авто – працівник ДФС постане перед судом. *Державне бюро розслідувань* : [сайт]. 2021. URL:

<https://dbr.gov.ua/news/naizd-na-nogu-policejskogo-pid-chas-sprobi-vtechi-na-avto-pracivnik-dfs-postane-pered-sudom>.

226. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 15 с.

227. Нарижный Ю. А. Полицейская деонтология в системе подготовки полицейского. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 194–196.

228. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С. С. Яценко. [2-ге вид., переробл. та доповн.]. Київ : А.С.К., 2002. 968 с.

229. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. [2-ге вид., переробл. та доповн.]. Київ : Дакор, 2008. 1428 с.

230. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. [10-те вид., переробл. та доповн.]. Київ : Дакор, 2018. 1360 с.

231. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. [2-ге вид., переробл. і доповн.]. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

232. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук, О. О. Дуров та ін. ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Каннон, А.С.К., 2001. 1104 с.

233. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Атіка, 2004. 1056 с.

234. Осадчий В. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 36 с.

235. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 336 с.

236. Осадчий В. І. Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (ст.189-4 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1994. 23 с.

237. Осинцева А. В. Виктимологический аспект профессиональной деятельности сотрудника полиции в контексте профессиональных рисков. *Виктимология*. 2015. № 4 (6). С. 19–25.

238. Панов М. Кримінальна відповідальність та її підстава. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2010. № 4. С. 45–52.

239. Панов Ю. Н. Криминологический анализ и предупреждение насильственных преступлений, совершаемых в отношении работников милиции : дис. ... канд юрид. наук. М., 1996. 230 с.

240. Пахомов С. В. Проблемы методики расследования посягательства на жизнь сотрудника правоохранительного органа : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 : Краснодар, 2003 216 с.

241. Письменський Є. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 728 с.

242. Плекан В. Особливості та причини виникнення корупції в правоохоронних органах України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 231–238.

243. Повідомлено про підозру водію, який здійснив наїзд на патрульного поліцейського у Рубіжному. *Луганська обласна прокуратура* : [сайт]. 2020. URL: https://lug.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=264782.

244. Погрожував й намагався втекти: на Закарпатті за кермом авто зловили п'яного депутата. *Інформаційне агентство ASPI*. 2020. URL: <https://aspi.com.ua/news/politika/pogrozhuвав-y-namagavsya-vteki-na-zakarpatti-za-kermom-avto-zlovili-pyanogo-deputata#gsc.tab=0>.

245. Політова А. С. Протидія корупції в поліції в контексті становлення Національної поліції в Україні. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ,

17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 196–199.

246. Поліції Київщини вдалося запобігти силовому конфлікту на території ринку «Столичний» та посприяти подальшому врегулюванню суперечки. *Портал MBC* : [сайт]. 2021. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/andrii-njebitov-policiyi-kiyivshhini-vdalosya-zapobigti-silovomu-konfliktu-na-teritoriyi-rinku-stolicnii-ta-prospriyati-podalsomu-vregulyuvannyu-superecki>.

247. Поліція: на блокпості у Бахмуті депутат вдарив поліцейського. *Радіо свобода* : [сайт]. 2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28280407.html>.

248. Полубинский В. И. Правовые основы учения о жертве преступления : учеб. пособие. Горький, 1979. 84 с.

249. Пономаренко Ю. А. Основні кримінально-правові новели, привнесені новим КПК України. *Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 9–20 верес. 2013 р.). Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. С. 130–133.

250. Постанова Верховного Суду України від 19 лип. 2018 р. у справі № 648/1983/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75498379>.

251. Постанова Верховного Суду України від 22 серп. 2018 р. у справі № 761/29362/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76103374>.

252. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 20 жовт. 2020 р. у справі № 444/2115/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93014930>.

253. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 4 черв. 2019 р. у справі № 758/6884/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82541208>.

254. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 верес. 2019 р. у справі № 745/234/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84512386>.

255. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 6 груд. 2018 р. у справі № 756/11661/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78496216>.

256. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 листоп. 2018 р. у справі № 127/12909/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78297681>.

257. Приходько Т. М., Черниченко Л. М. Повторність як форма множинності злочинів. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. (Київ, 21 листоп. 2014 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 57–60.

258. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 975-IV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/975-15>.

259. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.

260. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text>.

261. Про Національну поліцію : Закон України 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

262. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду

цивільних і кримінальних справ від 11 груд. 2015 р. № 13. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>.

263. Профілактика злочинів : підручник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2011. 720 с.

264. Седлецький О. О. Кримінологічна характеристика злочинів проти осіб, які представляють авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 169–175.

265. Сенько М. М., Беленок В. П. Деякі проблеми вини в злочинах з формальним складом. *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми практичного застосування та перспективи удосконалення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 7–8 квіт. 2006 р.). У 2 ч. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. Ч. 2. С. 261–264.

266. Сенько М. М., Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності за законодавством України та деяких зарубіжних держав. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 1. С. 148–157.

267. Сенько М. М., Беленок В. П. Погроза як ознака об'єктивної сторони складів злочинів проти правоохоронної діяльності. *КК України 2001 р.: проблеми практичного застосування та перспективи вдосконалення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 13–15 квіт. 2007 р.). Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. Ч. 2. С. 138–140.

268. Сенько М. М., Беленок В. П. Про об'єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 1. С. 294–304.

269. Сенько М. М., Беленок В. П. Чи існує необхідність в існуванні ст. 345 КК України? *Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми* : матеріали Міжнар. наук. конф. Донецьк, 2006. С. 268–269.

270. Сийпловіч М. В. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид наук : 12.00.08. Харків, 2020. 36 с.

271. Сийплові М. В. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 614 с.

272. Сокурєнко В. В. Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців. *Шляхи покращення професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18 груд. 2015 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2015. С. 9–11.

273. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Туніської Республіки / під ред. В. Л. Менчинського. Київ : ОВК, 2019. 104 с.

274. Статистична інформація. *Офіс Генерального прокурора* : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.

275. Суддя Оберемко, який напідпитку погрожував пістолетом даїшникам, уникнув покарання. *5 канал* : [сайт]. 2020. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/suddia-oberemko-iakui-napidpytku-pohrozhuval-pistoletom-dai-shnykam-unyknuv-pokarannia-206394.html>.

276. Судова статистика. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання за 2020 р. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2020.

277. Сулейманова И. Е. Насильственные преступления против представителей власти в сфере порядка управления: уголовно-правовое и криминологическое исследование : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Уфа, 2015. 30 с.

278. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. посіб. Харків : УкрЮА, 1994. 76 с.

279. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві : монографія. Харків : Право, 2016. С. 42–43.

280. Терещенко Л. В. Попередження органами внутрішніх справ посягань на життя та здоров'я працівників міліції у зв'язку з їх службовою діяльністю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 20 с.

281. Ткаченко В. С. Уголовно-правовая охрана личности сотрудников правоохранительных органов, обеспечивающих общественный порядок и общественную безопасность : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 1998. 219 с.

282. Тупчієнко Д. Л. Кримінологія : посіб. для підгот. до іспитів. Київ, 2013. 240 с.

283. У Харкові на блогера, який облаяв поліцейських, відкрили кримінальну справу. *Суспільне. Новини* : [сайт]. 2021. URL: <https://suspilne.media/136760-u-harkovi-ucen-pogrozuvav-vibuhami-v-skolah-sbu/>.

284. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30 дек. 1999 г. по состоянию на 29 июня 2020 г. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353.

285. Уголовный кодекс Грузии от 22 июля 1999 г. № 2287-вс по состоянию на 19 сентября 2020 г. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8847/file/Georgia_Criminal_Code_am2020_ru.pdf.

286. Уголовный кодекс Республики Армения от 29 апр. 2003 г. № ЗР-528 по состоянию на 28 октября 2020 г. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>.

287. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. № 275-3 по состоянию на Закон Республики Беларусь от 26 мая 2021 г. URL: https://etalonline.by/document/?regnum=hk9900275&q_id=1721394.

288. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 г. № 226-V по состоянию на 6 октября 2020 г. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252#pos=38;-50.

289. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 г. № 575 по состоянию на 20 апреля 2021 г. URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30397325.

290. Уголовный кодекс Республики Узбекистан от 22 сент. 1994 г. № 2012-XII по состоянию на 12 окт. 2021 г. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30421110#pos=5-106.

291. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ по состоянию на 22 септ. 2021 г. URL: <http://docs.cntd.ru/document/9017477>.

292. Уголовный кодекс Туркменистана от 12 июня 1997 года № 222-I по состоянию на 22 авг. 2020 г. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31295286#pos=2424;-50.

293. Удод А. М. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 220 с.

294. Удод А. М. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 16 с.

295. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

296. Устрицька Н. І. Кримінально-правова характеристика потерпілих від злочину, передбаченого ст. 347 КК України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 355–357.

297. Ухвала колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 лют. 2021 р. у справі № 490/10030/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95139533>.

298. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : Атака, 2004. 488 с.

299. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. [2-ге вид., доповн. і переробл.]. Київ : Атіка, 2009. 244 с.

300. Фролов Е. А. Объект уголовно-правовой охраны и его роль в организации борьбы с посягательствами на социалистическую собственность : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Свердловск, 1971. 342 с.

301. Фролов Е. А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. *Сборник научных трудов*. 1969. Вып. 10. С. 184–225.

302. Хавронюк М. І. Дещо про мету, мотив і спрямованість суспільно небезпечного діяння. *Життя і право*. 2004. № 4. С. 60–64.

303. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ : Істина, 2004. 504 с.

304. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 552 с.

305. Хавронюк М. І. Міжнародно-правові рамки проєкту нового Кримінального кодексу України: сім проблем їх дотримання. *Проблеми впровадження нового Кримінального кодексу в правову систему України* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Харків, 7 квіт. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 14–20.

306. Харченко В. Б. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини у питаннях та відповідях. Київ : Атіка, 2005. 272 с.

307. Царьова І. В., Денисенко Є. М. Формування позитивного іміджу працівника поліції. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 509–511.

308. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

309. Цховребор А. О. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2017. 18 с.

310. Чайка В. О. Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 20 с.

311. Черней В. В., Вознюк А. А. Проєкт нового Кримінального кодексу України: окремі пропозиції щодо удосконалення. *Реформування кримінального законодавства крізь призму історичного надбання* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 берез. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 7–13.

312. Чернишова Н. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. К. : Атака, 2003. 288 с.

313. Чернявський С. С., Василевич В. В. Основні концепти реформи системи освіти МВС України. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження*

в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 37–41.

314. Чернявський С. С., Вознюк А. А. Удосконалення фахової підготовки слідчих в умовах кримінального процесуального законодавства України. *Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.). Київ: НАВС, 2012. С. 17–19.

315. Чуб І. М. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: кваліфікація та відмежування від суміжних злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 20 с.

316. Чумак В. В. Національна система професійної підготовки кадрів поліції в Латвійській Республіці. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 148–149.

317. Шабанов А. В. Охрана жизни и здоровья сотрудника правоохранительного органа: уголовно-правовая и криминологическая характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ростов н/Д., 2003. 187 с.

318. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством : автореф. дис. ... кандад. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.

319. Швець Д. В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 103–112.

320. Шитяков И. Н. Обеспечение виктимологической безопасности сотрудников уголовно-исполнительной системы от криминальных посягательств осужденных : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Рязань, 2011. 24 с.

321. Школа С. М. Правові засади профілактичної роботи Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 129–132.

322. Щеголева А. Н. Виктимологические аспекты обеспечения социальной и правовой защищенности сотрудников органов внутренних дел. *Вестник Воронежского института МВД*. 2016. № 2. С. 72–79.

323. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 4 : Н–П / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2002. 720 с.

324. Яремко Г. З., Устрицька Н. І. Кримінологія : навч.-метод. посіб. Львів : 2018. 143 с.

325. Яценко С. С. Уголовно-правовая охрана представителей власти и общественности : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1965. 20 с.

326. Belenok V. P. Promising ways of prevent threats or violence against law enforcement officers. *European Reforms Bulletin*. 2021. No. 3. P. 11–16.

327. Brottsbalk. Utfärdad 1962-12-21 / Justitiedepartementet L5. 2021. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700.

328. Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch. (Strafgesetzbuch – StGB). Fassung vom 16.12.2020. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>.

329. Code pénal. Version en vigueur au 1 novembre 2021. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>.

330. Codice Penale of Italy. R.D. 19 ottobre 1930, n. 1398. Aggiornato al 31/08/2021. URL: <https://www.brocardi.it/codice-penale/>.

331. Código Penal Brasileiro. DECRETO-LEI No 2.848, DE 7 DE DEZEMBRO DE 1940. Incluído pela Lei nº 13.654, 24 de dezembro de 2019. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/Del2848compilado.htm.

332. Código Penal de España (Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, de 1995): Revisión vigente desde 03 de Septiembre de 2021. URL: https://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html.

333. Código Penal De La Nacion Argentina. LEY 11.179 (T.O. 1984 actualizado). 15.11.2021. URL: <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16546/texact.htm>.

334. Codul Penal al Republicii Moldova. COD Nr. 985. din 18-04-2002. LP165 din 10.09.20, MO259-266/09.10.20 art.547; în vigoare 09.11.20. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123534&lang=ro#.

335. Codul Penal din 17 iulie 2009 Nr. 286. din 30 octombrie 2020. URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/223635>.

336. Israel – Penal Law 5737 (1977). URL: <http://library.khpg.org/files/docs/1375279180.pdf>.

337. Karistusseadustik. Vastu võetud 06.06.2001. Redaktsiooni jõustumise kp: 13.01.2020. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/103012020016>.

338. Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1444, 1517 URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>.

339. Krimināllikums. Likums Saeimā pieņemts 1998.gada 17.jūnijā. 11.06.2020. URL: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>.

340. Krivični Zakonik Crne Gore. 3/2020. URL: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>.

341. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741). Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2021-10-23). URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.

342. Lov om straff (straffeloven). Sist endret LOV-2020-12-04-135. URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>.

343. Penal Code (CHAPTER 224) (Original Enactment: Ordinance 4 of 1871). Current version as at 31 Oct 2021. URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/PC1871#pr271>.

344. Rikoslaki. 19.12.1889/39. Beaktats t.o.m. FörfS 886/2021 (publicerad den 21.10.2021). URL: <https://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001#L16>.

345. Rothstein B. Corruption and Social Trust: Why the Fish Rots from the Head Down. *Social Research*. 2013. Vol. 80, No. 4. P. 1009-1032.

346. Rothstein B. The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective. Chicago, IL: University of Chicago Press. 2011.

347. Schweizerisches Strafgesetzbuch. vom 21. Dezember 1937 (Stand am 1 Juli 2021). URL: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>.

348. Shramko S. S., Golina V. V., Kolodyazhny M. G. Alcoholism as a medical and socio-legal problem and ways to solve it. *Wiadomosci Lekarskie*. 2019. № 72 (12 cz 2). S. 2496–2500. S. 2499.

349. Straffeloven. LBK nr 1851 af 20/09/2021. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1851>.

350. Strafgesetzbuch (StGB) vom 24. Juni 1987. Fassung 01.10.2019. URL: <https://www.gesetze.li/konso/1988.37>.

351. Trestní zákoník je v České republice. Česká republika, 8 ledna 2009. Aktuální znění 01.10.2020. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

352. Türk Ceza Kanunu. Numarası 5237. Kabul Tarihi: 26/9/2004. 17.06.2021. URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

353. Vozniuk A., Kamensky D., Dudorov O., Movchan R., Andrushko A. Unconstitutionality of criminal liability for filing inaccurate information in Ukraine: critical legal analyses. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39 (69). P. 133-145. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.07>.

354. Zákon č. 300/2005 Z. Trestný zákon. 236/2021 Z. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#f3204359>.

355. 中华人民共和国刑法 (2021年最新版). URL: <http://www.jiyufeng.com/woguoxingfa/166.html>.

ДОДАТКИ

Додаток А.1

**Питома вага та динаміка кримінальних правопорушень, передбачених
ст. 345 КК України, за період 2013–2020 років [274]**

Роки	Обліковано кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів	Обліковано кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України	Питома вага, %	Динаміка, %
2013	24 777	540	2,2	
2014	24 197	684	2,8	26,7
2015	23 647	705	3	3,1
2016	23 156	967	4,2	37,2
2017	24 116	1115	4,6	15,3
2018	23 033	817	3,5	–26,7
2019	24 375	821	3,4	0,5
2020	20 574	909	4,4	10,7

Питома вага кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, у структурі кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів у середньому впродовж останніх 8 років (з 2013-го до 2020 року) становить 3,5 %. За вказаний період питома вага цих кримінальних правопорушень зросла вдвічі (з 2,2 до 4,4 %).

2013 року зареєстровано 540 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, 2014-го – 684 (+26,7 %), 2015-го – 705 (+3,1 %), 2016-го – 967 (+37,2 %), 2017-го – 1115 (+15,3 %), 2018-го – 817 (–26,7 %), 2019-го – 821 (+0,5 %), 2020-го – 909 (+10,7 %).

Динаміка злочинів, передбачених ст. 345 КК України, засвідчує збільшення їх кількості в середньому на 8,4 % щорічно протягом останніх 8 років. Найвищий показник зростання було зафіксовано 2016 року (37,2 %), а найменший – 2019-го (0,5 %).

З 2013-го до 2020 року кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, збільшилася на 68,3 % – з 540 до 909 злочинів.

**Обліковано кримінальних правопорушень проти авторитету органів
державної влади, органів місцевого самоврядування,
об'єднань громадян і журналістів у 2016–2020 роках [274]**

Найменування показника		Роки									
		2016		2017		2018		2019		2020	
			%		%		%		%		%
Загалом кримінальних правопорушень		23 156	100	24 116	100	23 033	100	24 375	100	20 574	100
у тому числі	особливо тяжких	304	1,3	246	1,02	79	0,34	77	0,32	63	0,31
	тяжких	56	0,24	71	0,3	73	0,32	54	0,22	87	0,4
	нетяжких	3700	16	5066	21	3507	15,23	3586	14,7	2220	10,8
	кримінальних проступків	19 096	82,5	18 733	77,7	19 374	84,11	20 658	84,8	11 151	54,2
Наруга над державними символами, ст. 338		10	0,04	13	0,05	17	0,07	4	0,02	7	0,03
Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, ст. 340		12	0,05	179	0,7	14	0,06	4	0,02	3	0,01
Захоплення державних або громадських будівель чи споруд, ст. 341		273	1,2	187	0,8	49	0,21	27	0,11	21	0,10
Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, ст. 342		475	2,1	362	1,5	417	1,8	367	1,5	342	1,7
Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, ст. 343		74	0,3	80	0,3	81	0,4	112	0,5	90	0,4
Втручання в діяльність державного діяча, ст. 344		11	0,05	5	0,02	14	0,06	19	0,08	24	0,11
Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, ст. 345		967	4,2	1115	4,6	817	3,5	821	3,4	909	4,4
Погроза або насильство щодо журналіста, ст. 345-1		35	0,2	35	0,2	63	0,3	43	0,2	37	0,2
Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча, ст. 346		19	0,08	24	0,01	12	0,05	28	0,11	33	0,2

Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, ст. 347	10	0,04	16	0,07	10	0,04	13	0,05	17	0,08
Умисне знищення або пошкодження майна журналіста, ст. 347-1	4	0,02	9	0,04	6	0,03	6	0,02	3	0,01
Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, ст. 348	278	1,2	220	0,9	63	0,3	54	0,2	34	0,2
Посягання на життя журналіста, ст. 348-1	0	0	1	0	2	0,01	2	0,01	0	0
Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника, ст. 349	3	0,01	2	0,008	1	0,004	0	0	2	0,009
Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, ст. 350	36	0,2	47	0,2	33	0,14	33	0,14	39	0,2
Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради, ст. 351	62	0,3	68	0,2	85	0,4	95	0,4	75	0,4
Перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати, ст. 351-1			0	0	2	0,01	3	0,01	0	0
Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, ст. 351-2									1	0,004
Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, ст. 352	4	0,02	4	0,02	2	0,01	3	0,01	3	0,01
Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, ст. 353	154	0,7	116	0,5	159	0,7	65	0,3	97	0,5
Підкуп працівника підприємства, установи чи організації, ст. 354	25	0,1	40	0,2	34	0,15	67	0,3	33	0,2
Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, ст. 355	426	1,8	389	1,6	421	1,8	509	2,1	492	2,4
Самоправство, ст. 356	3907	16,9	3142	13,03	3369	14,6	3882	15,9	2280	11,1
Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження, ст. 357	2145	9,3	1603	6,6	1854	8,05	2135	8,8	2011	9,8
Підrobлення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів, ст. 358	13 958	60,3	15686	65,04	14871	64,6	15 359	63	13 345	64,9

Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації, ст. 359	79	0,3	87	0,4	69	0,3	64	0,3	71	0,3
Умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі, ст. 360	189	0,8	686	2,8	568	2,5	657	2,7	623	3,02

У структурі кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і журналістів найбільшу питому вагу 2016 року становили: підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) – 60,3 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 16,9 %, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 9,3 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 4,2 %.

2017 року підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) становило 65,04 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 13,03 %, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 6,6 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 4,6 %.

2018 року підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) становило 64,6 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 14,6 %, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 8,05 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 3,5 %.

2019 року підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) становило 63 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 15,9 %, викрадення,

привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 8,8 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 3,4 %.

2020 року підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) становило 64,9 %, самоправство (ст. 356 КК України) – 11,1 %, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України) – 9,8 %, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) – 4,4 %.

Таким чином, кількість облікованих фактів погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) засвідчує, що в період з 2016-го до 2020 року цей злочин посідав четверте місце в структурі кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів.

**Обліковано кримінальних правопорушень проти авторитету
правоохоронних органів протягом 2016–2020 років [274]**

Найменування показника	Роки								Загалом (%)	У серед- ньому (%)
	2013 (%)	2014 (%)	2015 (%)	2016 (%)	2017 (%)	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)		
Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, ст. 342	394	321	321	475	362	417	367	342	2999 (20,3)	375
Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, ст. 343	34	56	51	74	80	81	112	90	578 (3,9)	72
Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, ст. 345	540 (55,3)	684 (20,2)	705 (26,5)	967 (53,5)	1115 (62,1)	817 (58,8)	821 (60)	909 (65,2)	6558 (44,4)	820
Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, ст. 347	3	8	10	10	16	10	13	17	87 (0,6)	11
Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, ст. 348	12	2260	1568	278	220	63	54	34	4489 (30,3)	561
Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника, ст. 349	1	62	5	3	2	1		2	76 (0,5)	9
Загалом посягань проти авторитету правоохоронних органів	984	3391	2660	1807	1795	1389	1367	1394	14 787	1848

Упродовж 2016–2020 років обліковано 14 787 кримінальних правопорушень за статтями, у яких встановлено підстави кримінальної відповідальності за посягання

на авторитет правоохоронних органів (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349)¹⁹. Серед них 6558 (44,4 %) випадків погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), 4489 (30,3 %) – посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); 2999 (20,3 %) – опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України), 578 (3,9 %) – втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України); 87 (0,6 %) – умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України); 76 (0,5 %) – захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України).

Питома вага погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) серед кримінальних правопорушень за статтями, у яких встановлено підстави кримінальної відповідальності за посягання на авторитет правоохоронних органів, 2013 року становила 55,3 %, 2014-го – 20,2 %, 2015-го – 26,5 %, 2016-го – 53,5 %, 2017-го – 62,1 %, 2018-го – 58,8 %, 2019-го – 60 %, 2020-го – 65,5 %. У середньому впродовж 2014–2020 років злочин, передбачений ст. 345 КК України, становив 50,2 %.

¹⁹ Особливість зазначених складів полягає в тому, що вони забезпечують кримінально-правову охорону не лише працівників правоохоронних органів, а й інших спеціальних потерпілих – представників влади та інших суб'єктів.

**Зареєстровані злочини, передбачені ст. 345 КК України, та результати їх
досудового розслідування 2020 року [274]**

Найменування показника		
Обліковано кримінальних правопорушень		909
Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру		705 (77,6 %)
Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду	з обвинувальним актом	601 (96,9 %)
	з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності	1 (0,2 %)
	з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру	17 (2,7 %)
	з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру	1 (0,2 %)
	загалом	620 (87,9 %)
Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито	за п. 1, 2, 4, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України	218 (24 %)
	за п. 10, абзацом 14 ч. 1 ст. 284 КПК України	1 (0,1 %)
	загалом	219 (24,1 %)

Загалом упродовж 2020 року було обліковано 909 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України. З них показник кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру, становить 77,6 %.

З-поміж кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру, 87,9 % становлять ті, за якими провадження направлено до суду (68,2 % від облікованих кримінальних правопорушень).

Серед кримінальних правопорушень, за якими провадження направлено до суду, 96,9 % становлять провадження з обвинувальним актом, 2,7 % – провадження з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру, 0,2 % – провадження з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, 0,2 % – провадження з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності.

У 24,1 % кримінальних правопорушень провадження закрито за п. 1, 2, 4, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України (відсутність події кримінального правопорушення; відсутність у діянні складу кримінального правопорушення; набрав чинності закон, яким скасовано кримінальну відповідальність за діяння, учинене особою; існує

вирок за тим самим обвинуваченням, що набрав законної сили, або постановлено ухвалу суду про закриття кримінального провадження за тим самим обвинуваченням; існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, яке розслідували з дотриманням вимог стосовно підслідності).

**Кримінальні правопорушення, учинені окремими категоріями осіб,
провадження за якими закінчено 2020 року [274]**

Найменування показника			
Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлено до суду (п. 2, 3 ст. 283 КПК України)		620	100 %
з них	особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення	123	19,8 %
	групою осіб	15	2,4 %
	особами в стані алкогольного сп'яніння	236	38,1 %
	неповнолітніми або за їх участю	7	1,1 %

2020 року з 620 кримінальних правопорушень, за якими провадження направлено до суду, 19,8 % становили кримінальні правопорушення, учинені особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення; 2,4 % – кримінальні правопорушення, учинені групою осіб; 38,1 % – кримінальні правопорушення, учинені особами в стані алкогольного сп'яніння; 1,1 % – кримінальні правопорушення, учинені неповнолітніми або за їх участю.

**Інформація про осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили
2020 року за ст. 345 КК України [276]**

Найменування показника			Стаття 345 КК України			
			ч. 1	ч. 2	ч. 3	Загалом
Кількість осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили (загалом)			38	300	1	339
з них:	засуджено осіб		34	253	1	288 (85 %)
	виправдано осіб			1		1 (0,3 %)
	неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру		1	10		11 (3,2 %)
	матеріали кримінального провадження щодо яких закрито		3	36		39 (11,5 %)
Закрито кримінальних проваджень (загалом)			3	36		39
З них:	у зв'язку зі зміною обстановки			2		2 (5 %)
	у зв'язку з передачею особи на поруки		1	17		18 (46,2 %)
	у зв'язку зі смертю		1	3		4 (10,3 %)
	з інших підстав		1	14		15 (38,5 %)
Призначено покарання (загалом)						81
Із них застосовано:	позбавлення волі на певний строк	загалом	8	34	1	43 (53,1 %)
		1 рік		4		4 (9,3 %)
		понад 1 рік до 2 років включно	2	12		14 (32,6 %)
		понад 2 роки до 3 років включно	3	10		13 (30,2 %)
		понад 3 роки до 5 років включно	1	6		7 (16,3 %)
		понад 5 років до 10 років включно	2	2	1	5 (11,6 %)
	обмеження волі		1	12		13 (16 %)
	арешт		2			2 (2,5 %)
	виправні роботи		1			1 (1,2 %)
	громадські роботи		1	1		2 (2,5 %)
	штраф		2	17		19 (23,5 %)
	інші міри покарання		1			1 (1,2 %)
Кількість засуджених осіб, яких звільнено від покарання		загалом				207
		з випробуванням	18	185		203 (98,1 %)
		унаслідок акта амністії		4		4 (1,9 %)
Кількість осіб, яким призначено покарання за сукупністю злочинів			9	42		51 (17,7 %)
Кількість осіб, яким призначено покарання за сукупністю вироків			6	14		20 (6,9 %)
Кількість осіб, яким призначено покарання із застосуванням ст. 69 КК України			2	9		11 (3,8 %)

2020 року загальна кількість осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за ст. 345 КК України, становила 339.

З них 288 осіб (85 %) засуджено, а щодо 39 (11,5 %) кримінальні провадження закрито, зокрема 1 (0,3 %) – виправдано, 11 (3,2 %) неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру.

Найбільше засуджених за ч. 2 ст. 345 КК України – 253, що становить 87,9 % від усіх засуджених, а найменше – за ч. 3 ст. 345 КК України – 1, що становить 0,3 % від усіх засуджених. Ще 34 особи засуджено за ч. 1 ст. 345 КК України, що становить 11,8 % від усіх засуджених.

Серед 39 закритих кримінальних проваджень 2 (5 %) – у зв'язку зі зміною обстановки, 18 (46,2 %) – у зв'язку з передачею особи на поруки, 4 (10,3 %) – у зв'язку зі смертю, 15 (38,5 %) – з інших підстав.

Покарання призначено лише 81 особі, що становить 28,1 % від усіх засуджених. 43 (53,1 %) призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк, 13 (16 %) – обмеження волі, 2 (2,5 %) – арешт, 1 (1,2 %) – виправні роботи, 2 (2,5 %) – громадські роботи, 19 (23,5 %) – штраф, 1 (1,2 %) – інші міри покарання.

Серед засуджених до позбавлення волі 4 (9,3 %) призначено 1 рік, для 14 (32,6 %) – понад 1 рік до 2 років включно, для 13 (30,2 %) – понад 2 роки до 3 років включно, для 7 (16,3 %) – понад 3 роки до 5 років включно, для 5 (11,6 %) – понад 5 років до 10 років включно.

207 засуджених звільнено від покарання, що становить 71,9 % від усіх засуджених. Таких осіб у 98,1 % випадків звільняють від покарання з випробуванням та 1,9 % – унаслідок акта амністії.

За сукупністю злочинів покарання призначено 51 (17,7 %) засудженому, за сукупністю вироків – 20 (6,9 %) засудженим.

11 (3,8 %) засудженим призначено покарання із застосуванням ст. 69 КК України.

**Інформація стосовно складу осіб, засуджених за ст. 345 КК України
2020 року [276]**

Найменування показника		Стаття 345 КК України			
		ч. 1	ч. 2	ч. 3	Загалом
Кількість засуджених осіб		34	253	1	288
Громадян України		33	248	1	282 (98 %)
Громадян іншої держави		1	4		5 (1,7 %)
Жінок		4	28		32 (11,1 %)
Вчинили злочин у складі групи			21		21 (7,3 %)
Вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння		17	125		142 (49,3 %)
Вік засуджених на момент учинення злочину	від 16 до 18 років	1	1		2 (0,7 %)
	від 18 до 25 років	1	48		49 (17 %)
	від 25 до 30 років	4	50	1	55 (19,1 %)
	від 30 до 50 років	24	133		157 (54,5 %)
	від 50 до 65 років	4	19		23 (8 %)
	від 65 років і старші		2		2 (0,7 %)

З 288 осіб, засуджених 2020 року за ст. 345 КК України, 98 % – громадяни України та 1,7 % – громадяни інших держав.

За ознакою статі 88,9 % засуджених становлять чоловіки, а 11,1 % – жінки.

7,3 % засуджених учинили злочин у складі групи, а 49,3 % – вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння.

На момент учинення злочину 0,7 % засудженим було 16–18 років, 17 % – 18–25 років, 19 % – 25–30 років, 54,5 % – 30–50 років, 8 % – 50–65 років, 0,7 % – 65 років і більше.

**Заняття засуджених за ст. 345 КК України на момент учинення злочину
за даними 2020 року [276]**

Найменування показника	Стаття 345 КК України				
	ч. 1	ч. 2	ч. 3	загалом	%
Робітники	4	31		35	12,2
Державні службовці					
Судді					
Прокурори					
Інші службовці		2		2	0,7
Військовослужбовці		1		1	0,3
Вчителі, викладачі					
Лікарі, фармацевти					
Працівники засобів масової інформації					
Приватні підприємці		5		5	1,7
Працівники господарських товариств		2		2	0,7
Учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій		1		1	0,3
Студенти навчальних закладів		2		2	0,7
Інші заняття	2	7		9	3,2
Пенсіонери, зокрема інваліди	1	9		10	3,5
Безробітні		1		1	0,3
Працевдатні, які не працювали та не навчалися	24	183	1	208	72,2
з них мають незняту й непогашену судимість	5	21		26	9
Неповнолітні до 16 років, які не працювали та не навчалися					
Утримувалися в установі виконання покарань, під вартою	3	9		12	4,2

Серед осіб, засуджених 2020 року за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, більшість становили працевдатні, які не працювали і не навчалися, – 72,2 % (9 % з них мають незняту й непогашену судимість), робітники становили 12,2 %, особи, які утримувалися в установі виконання покарань, під вартою – 4,2 %, пенсіонери, зокрема інваліди, – 3,5 %, приватні підприємці – 1,7 %, інші службовці – 0,7 %, працівники господарських товариств – 0,7 %, студенти навчальних закладів – 0,7 %, військовослужбовці – 0,3 %, учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій – 0,3 %, безробітні – 0,3 %, інші заняття – 3,2 %.

Освіта засуджених на момент учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, за даними 2020 року [276]

Рівень освіти	Стаття 345 КК України				
	ч. 1	ч. 2	ч. 3	загалом	%
Повна вища	3	22		25	8,7
Базова вища	1	13		14	4,9
Професійно-технічна	7	68		75	26
Повна загальна середня	13	114		127	44,1
Базова загальна середня	10	33	1	44	15,3
Початкова загальна		2		2	0,7
Без освіти		1		1	0,3

Серед засуджених 2020 року 44,1 % осіб мали повну загальну середню освіту, 26 % – професійно-технічну, 15,3 % – базову загальну середню, 8,7 % – повну вищу, 4,9 % – базову вищу, 0,7 % – початкову загальну та 0,3 % засуджених не мали освіти.

**Судимість на час учинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України,
за даними 2020 року [276]**

Показники, що стосуються судимості		Стаття 345 КК України				
		ч. 1	ч. 2	ч. 3	Загалом	%
Раніше вчинили злочин, але були звільнені від кримінальної відповідальності			1		1	0,3
Судилися, але визнані такими, що не мають судимості		2	12		14	4,9
Судилися, але судимість погашена чи знята		3	21		24	8,3
Кількість засуджених, які мають не зняту і непогашену судимість	загалом	7	33		40	14
	одну	4	15		19	6,6 (47,5)
	дві	1	6		7	2,4 (17,5)
	три і більше	2	12		14	4,9 (35)
Кількість осіб, які мають судимість за злочини	проти життя чи здоров'я особи	1	8		9	3,1 (22,5)
	проти власності	4	21		25	8,7 (62,5)
	проти безпеки руху та експлуатації транспорту		1		1	0,3 (2,5)
	проти громадського порядку, моральності		1		1	0,3(2,5)
	пов'язані з наркотиками	1	2		3	1,04 (7,5)
	інші злочини	1			1	0,3 (2,5)
Кількість засуджених, які мають незняту і непогашену судимість	відбули покарання повністю	1	15		16	5,6 (40)
	звільнені від покарання	загалом	1	7	8	2,8 (20)
		умовно-достроково		4	4	1,4 (10)
		у зв'язку з амністією		1	1	0,3 (2,5)
		з інших підстав	1	2	3	1,04 (7,5)
	скоїли злочин, не відбувши покарання	загалом	1	2	3	1,04 (7,5)
		у тому числі у вигляді позбавлення чи обмеження волі або арешту	1	1	2	0,7 (5)
	учинили злочин у період відбуття покарання	в місцях позбавлення чи обмеження волі або арешту	2	8	10	3,5(25)
		іспитового строку	2	1	3	1,04 (7,5)

Серед осіб, засуджених 2020 року за ст. 345 КК України, лише одна особа (0,3 % від засуджених) раніше вчиняла злочин, але була звільнена від кримінальної відповідальності, 14 осіб (4,9 %) судили, але визнані такими, що не мають судимості, 24 особи (8,3 %) судили, але судимість погашена чи знята.

40 засуджених (14 % від усіх засуджених) на час вчинення злочину мали незняту й непогашену судимість. Це майже половина (49,4 %) від усіх осіб, яким призначено покарання 2020 року.

Серед засуджених, які мали незняту й непогашену судимість, на час учинення злочину 47,5 % осіб мали одну судимість (6,6 % від усіх засуджених), 17,5 % осіб мали дві судимості (2,4 % від усіх засуджених), 35 % осіб мали три й більше судимості (4,9 % від усіх засуджених).

47,5 % (6,6 % від усіх засуджених) осіб мали одну судимість, 17,5 % (2,4 % від усіх засуджених) – дві судимості, 35 % (4,9 % від усіх засуджених) осіб – три та більше судимостей.

Серед засуджених, які мали незняту й непогашену судимість на час учинення злочину, найбільше – 62,5 % (8,7 % від усіх засуджених) мали судимість за злочини проти власності, 22,5 % (3,1 % від усіх засуджених) – за злочини проти життя чи здоров'я особи, 7,5 % (1,04 % від усіх засуджених) – за злочини, пов'язані з наркотиками, 2,5 % (0,3 % від усіх засуджених) – за злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 2,5 % (0,3 % від усіх засуджених) – за злочини проти громадського порядку, моральності, 2,5 % (0,3 % від усіх засуджених) – за інші злочини.

Серед засуджених, які мали незняту й непогашену судимість на час учинення злочину, 40 % (5,6 % від усіх засуджених) осіб відбули покарання повністю, 20 % (2,8 % від усіх засуджених) осіб звільнені від покарання (умовно-достроково, у зв'язку з амністією та з інших підстав), 7,5 % (1,04 % від усіх засуджених) учинили злочин, не відбувши покарання, 25 % (3,5 % від усіх засуджених) осіб учинили злочин у період відбуття покарання в місцях позбавлення чи обмеження волі або арешту, 7,5 % (1,04 % від усіх засуджених) осіб учинили злочин у період іспитового строку.

Аналітична довідка
за результатами вивчення 306 вироків, винесених протягом 2020–2021 років
стосовно 316 осіб, яких засуджено за учинення злочину, передбаченого
ст. 345 КК України

У 3,3 % вироків засуджено дві особи. 13 % засуджено за ч. 1 ст. 345 КК України, 86,7 % – за ч. 2 ст. 345 КК України та 0,3 % – за ч. 3 ст. 345 КК України. Жодної особи не засуджено за ч. 4 цієї статті.

Структуру злочинів, передбачених ст. 345 КК України, становлять: погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна (13 %), побой (2,2 %), умисне легке тілесне ушкодження (61,7 % – умисне легке тілесне ушкодження та 16,8 % – умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності; загалом – 78,5 %), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (6 %), умисне тяжке тілесне ушкодження (0,3 %).

3-поміж погроз 46,3 % становили погрози насильством, 26,8 % – убивством, 24,4 % – убивством і насильством, 0,3 % – знищенням чи пошкодженням майна.

Дії 15,5 % засуджених кваліфіковано за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених КК України, зокрема зі ст. 342 (57,1 %), 296 (10,2 %), 125 (6,1 %), 309 (4,1 %), 369 (4,1 %), 263 (4,1 %), 129 (2 %), 126-1 (2 %), 391 (2 %), 185 (2 %), 186 (2 %), 395 (2 %), 246 (2 %).

Під час опрацювання відомостей щодо освіти встановлено, що стосовно 16,5 % засуджених інформації про освіту у вироків немає. Серед решти засуджених 43,6 % мали загальну середню, 9,1 % – професійно-технічну, 31 % – середню спеціальну, 15,9 % – вищу освіту. Водночас 0,4 % становили учні.

Стосовно працевлаштування відомості щодо 14,6 % засуджених були відсутні. Серед решти засуджених 74,1 % осіб офіційно не працювали (учні, студенти, курсанти, пенсіонери, інваліди). Офіційно працевлаштованими були 25,9 % засуджених (22,9 % – водії, 8,6 % – приватні підприємці, 7,1 % – слюсарі й

електрослюсарі, 5,7 % – військовослужбовці, 5,7 керівники (директор, заступник директора, керівник відділення), 4,3 % – оператори, 2,9 % – монтажники, 2,9 % – вантажники, 2,9 % – адміністратори, 2,9 % – оператори, 38,4 % – інші категорії (охоронець, експедитор, фермер, продавець, лікар, адвокат, стрілець, касир, столяр, електрозварник, електрогазозварник, прибиральник, бариста кав'ярні, ревізор, шахтар, провідник, формувальник залізобетонних конструкцій, робітник).

Серед засуджених 25,9 % були раніше судимі за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 115, 122, 125, 152, 185, 186, 187, 190, 194, 198, 213, 259, 263, 289, 296, 297, 307, 309, 315, 317, 335, 357, 389, 395 КК України, а також за ст. 81, 94, 140, 141 КК України 1960 року.

Лише в 7,3 % випадків правоохоронець і правопорушник були раніше знайомі між собою.

37 % засуджених були одружені та 63 % – неодружені. Відомості щодо сімейного стану 12,7 % засуджених у вироках були відсутні.

За показником статі 9,5 % правопорушників – жінки, 90,5 % – чоловіки.

У 3,3 % випадках правопорушників було двоє, однак їхні дії здебільшого кваліфіковано поза межами будь-якої форми співучасті.

У 71,2 % випадків злочин учинено в стані алкогольного сп'яніння.

Умисел в усіх випадках є раптовим.

Потерпілими є виключно громадяни України.

Серед усіх працівників правоохоронних органів жертвами погроз або насильства здебільшого (у 93,7 % випадків) стають поліцейські.

Злочини, передбачені ст. 345 КК України, у 6,3 % випадків вчинено щодо працівників інших правоохоронних органів (серед них працівники прикордонної служби – 10 %, органів й установ виконання покарань (працівники виправних колоній, слідчих ізоляторів) – 35 %, органів прокуратури – 20 %, органів державної лісової охорони – 15 %, рибоохорони – 10 %, військовослужбовці Національної гвардії України – 10 %).

З-поміж потерпілих поліцейських 69,9 % – патрульні, 3,4 % – слідчі, 7,1 % – оперативні працівники, 5,7 % – дільничні офіцери поліції, 13,9 % – працівники

інших служб (інспектор з ювенальної превенції, поліцейський з логістики, молодший інспектор відділу охорони адміністративних будинків, інспектор-черговий, поліцейський з обліку та збереження речових доказів та озброєння, інспектор відділу превенції управління поліції в метрополітені, працівник Управління поліції охорони, поліцейський-водій взводу реагування батальйону Управління поліції охорони, начальник сектору превенції, начальник РВП тощо).

Зазвичай потерпілою була одна особа (83,6 %), значно рідше – дві (14,2 %), три (0,3 %) та чотири (1,9 %) особи.

Винним за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, призначали позбавлення волі на певний строк (52,2 %), обмеження волі (42,4 %), громадські роботи (0,3 %), виправні роботи (0,3 %), штраф (4,1 %), арешт (0,6 %).

Позбавлення волі призначали на такий строк: 1 рік (26,1 %), від 1 року 2 місяців до 1 року 6 місяців (6,6 %), 2 роки (30,4 %), від 2 років 4 місяців до 2 років 5 місяців (1,2 %), 3 роки (25,5 %), від 3 років 2 місяців до 3 років 6 місяців (2,4 %), 4 роки (5,4 %), 4 роки 9 місяців (0,6 %), 5 років (1,8 %).

Обмеження волі призначали на такий строк: 1 рік (34,4 %), від 1 року 1 місяця до 1 року 7 місяців (8,2 %), 2 роки (35,1 %), 2 роки 6 місяців (2,2 %), 3 роки (19,4 %), 4 роки (0,7 %).

Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) застосовано до 79,1 % осіб. Найчастіше (69,6 %) іспитовий строк встановлювали строком на 1 рік, рідше – на 2 (24 %) і 3 роки (4,4 %). Іноді іспитовий строк становив 1 рік 6 місяців (1,6 %) та 1 рік 7 місяців (0,4 %).

З 28,8 % правопорушників укладено угоди про визнання винуватості та примирення. Угоди про визнання винуватості становили 47,3 %, а про примирення – 52,7 %.

У 21,5 % випадків у вироках відсутні обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання, або згадки про них. У певних випадках про відсутність таких обставин зазначено, однак у частині випадків судді не звертають на це увагу (здебільшого це вироки на підставі угоди).

Під час призначення покарання враховували такі обставини, що обтяжують покарання: рецидив злочинів (8,1 %), учинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку (1,6 %), учинення кримінального правопорушення особою, що перебуває в стані алкогольного сп'яніння або в стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів (62,9 %). Обставинами, які пом'якшують покарання, було визнано: щире каяття (81 %), активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення (28,6 %), добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (14,1 %), учинення цього злочину під впливом сильного душевного хвилювання (0,4 %), учинення кримінального правопорушення неповнолітнім (2 %), повне або часткове визнання винуватості (вини) (14,9 %), наявність на утриманні малолітньої дитини (дітей) (4 %), думку потерпілого, який не наполягав на призначенні суворого покарання (1,6 %), наявність позитивної характеристики (1,2 %), публічне вибачення перед потерпілим (0,8 %), наявність тяжкого захворювання (0,4 %), притягнення до кримінальної відповідальності вперше (0,8 %), наявність інвалідності (0,4 %), відсутність судимості (0,4 %).

Результати опитування працівників ДВБ Національної поліції України щодо кваліфікації злочинів, передбачених ст. 345 КК України (Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу), кримінологічної характеристики цих кримінально протиправних діянь, а також запобігання їм

Опитування було стандартизованим. Опитувальник містив вісім запитань:

1. Які проблеми виникають під час кваліфікації цих злочинів, з чим вони пов'язані?
2. Якими, на Вашу думку, є шляхи їх розв'язання?
3. Які категорії правоохоронних органів найчастіше є потерпілими від цих злочинів? Якщо це працівник НП України, то якої саме служби?
4. Схарактеризуйте цих потерпілих (основні риси характеру, соціальний статус, демографічні ознаки).
5. Зазначте, у який спосіб найчастіше здійснюється погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Схарактеризуйте його.
6. Хто найчастіше вчиняє ці злочини? Схарактеризуйте цих осіб (основні риси характеру, соціальний статус, демографічні ознаки).
7. Які головні причини вчинення цих злочинів? Чому правоохоронці стають потерпілими від них?
8. Які заходи Ви пропонуєте вживати з метою недопущення вчинення цих злочинів (на законодавчому або будь-якому іншому рівні)?

Було опитано 66 працівників ДВБ НП України: управління розкриття злочинів, учинених стосовно поліцейських, а також Київського міського управління та управлінь у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Харківській, Хмельницькій областях.

Примітки.

1. Питання № 2 та 3 об'єднано, оскільки відповіді перетинаються та здебільшого повторюються.
2. Під час відповідей на питання № 1 респонденти звернули увагу на проблеми, які виникають не лише під час кваліфікації цих злочинів, а й під час їх виявлення, досудового розслідування та запобігання цим кримінально протиправним діянням.
3. Не з усіма відповідями респондентів можна погодитися, тому окремі з них підлягали в роботі критичному аналізу.

Зміст відповідей

1. Які проблеми виникають під час кваліфікації цих злочинів, з чим вони пов'язані? 2. Якими, на Вашу думку, є шляхи їх розв'язання?

З-поміж проблем, які виникають під час виявлення, кваліфікації, досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 345 КК України, а також запобігання їм, варті уваги такі:

1. Труднощі кваліфікації.

Передусім привертають увагу труднощі відмежування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 121, 122, 125, 342, 343, 348, 349 КК України. Тому й не дивно, що кваліфікацію погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів у певних випадках здійснюють за іншими «більш м'якими» статтями (наприклад, за ст. 342, 343 КК України). Непоодинокими є випадки, коли дії правопорушника хибно визнають адміністративними правопорушеннями.

Опитані правоохоронці звертають увагу на відсутність на законодавчому рівні визначення поняття погрози, що обумовлює різне тлумачення цього терміна. Для кваліфікації злочину за ст. 345 КК України необхідно, щоб погроза була реальною. Вона застосовується з урахуванням психічного ставлення до вчиненого діяння як потерпілою особою, так і особою, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. У певних випадках за результатами оцінки реальності погроз діяння кваліфікують як опір представникові влади за ч. 1 ст. 342 КК України (санкція більш м'яка).

Наявне нечітке розмежування законодавцем об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 342 та ст. 345 КК України, а саме узагальнене поняття «опір» як сукупність активних дій, у тому числі з використанням насильства, спрямованих на подолання законних дій потерпілого (ст. 342 КК України) та конкретно «насильства», обумовленого виконанням потерпілим власних службових обов'язків (ст. 345 КК України).

Проблеми кримінально-правового відмежування від суміжних злочинів зумовлені як неправильним трактуванням об'єктивної сторони кримінально

протиправного діяння, передбаченого ст. 345 КК України (наприклад, як хуліганство, опір, умисне спричинення тілесних ушкоджень), так і не коректним встановленням мети й мотиву вказаних злочинів (як таких, що вчинені не у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу своїх службових обов'язків). Дійсно, попри те, що діяння обумовлене виконанням правоохоронних функцій, обстановка може не відповідати безпосередньому виконанню службових обов'язків. Особу потерпілого правоохоронця органи досудового розслідування іноді розглядають як цивільну особу (хоча в конкретних умовах посягання вчинено у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків).

2. Труднощі доказування.

Ідеться про неможливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій у разі вчинення злочину, передбаченого ч. 1-2 ст. 345 КК України.

Для кваліфікації злочину за ст. 345 КК України необхідним є доведення вини правопорушника шляхом надання аудіо- та відеофіксації, або наявності свідків правопорушення, або реальних тілесних ушкоджень (реальні тілесні ушкодження не стосуються погроз). У разі погроз слід довести, що правопорушник має змогу реалізувати наслідки погроз і безпосередньо бажає цього. Однак найчастіше в конфлікті беруть участь працівник поліції та опонент, який порушує закон, а тому відсутні свідки вказаного злочину. Не завжди є аудіо- та відеофіксація обставин події.

Часто потерпілі своєчасно не ідентифікують себе перед правопорушником як правоохоронці (наприклад, не представляються, що вони поліцейські). У таких випадках учинене кваліфікують за іншими статтями КК України (наприклад, як хуліганство або умисне нанесення тілесних ушкоджень).

Варті уваги також проблеми доказування наявності реальної погрози спричинення тілесних ушкоджень працівнику правоохоронного органу чи усвідомлення такої погрози.

3. Низька ефективність досудового розслідування.

Певною мірою це пояснюється низьким рівнем кваліфікації працівників органів прокуратури та досудового розслідування через неякісну освіту та брак

практичного досвіду. Унаслідок цього виникають проблеми з кваліфікацією цих злочинів, а збирання доказів у певних випадках відбувається з порушенням норм КПК України.

Трапляються випадки неналежного фіксування за допомогою технічних засобів фактів погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, неналежне оформлення матеріалів, що викликає сумніви у кваліфікації такого виду злочину.

Непоодинокими є передчасні постанови про закриття кримінальних проваджень, без встановлення всіх обставин подій.

4. Значний рівень латентності цих злочинів.

Часто відбувається укриття цих злочинів через безпосередню вказівку керівництва того чи іншого підрозділу правоохоронного органу та прокуратури. Це, серед іншого, зумовлено «принциповою позицією» процесуального керівника щодо обов'язкової наявності низки суб'єктивних та об'єктивних ознак, які не завжди реально задокументувати й долучити до матеріалів кримінальних проваджень. В окремих ситуаціях ідеться про невнесення або порушення строків внесення інформації про ці злочини до ЄРДР, або її розглядають відповідно до норм Закону України «Про звернення громадян», тобто відбувається помилкова правова оцінка. Іноді наявне небажання потерпілої сторони ініціювати досудове розслідування за ст. 345 КК України через прагнення до спрощеної процедури юридичного оформлення обставин події (у більшості випадків поліцейські воліють притягнути особу до адміністративної відповідальності за дрібне хуліганство чи злісну непокору, хоча наявні всі ознаки складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України). Правоохоронці також можуть надавати неправдиві відомості про обставини вчинення погроз або насильства щодо них, бажаючи приховати мотив учинення правопорушення (наприклад, через власну протиправну поведінку, що передувала цьому).

3. Які категорії правоохоронних органів найчастіше є потерпілими від цих злочинів? Якщо це працівник НП України, то якої саме служби?

Найчастіше потерпілими від цих злочинів визнають працівників Національної поліції України, Національної гвардії України, органів рибоохорони та державної лісової охорони.

Серед категорій поліцейських, які зазвичай є потерпілими від цих злочинів, опитані називають:

- 1) патрульних;
- 2) слідчих;
- 3) дільничних офіцерів поліції;
- 4) оперуповноважених карного розшуку;
- 5) поліцію охорони;
- 6) працівників підрозділів спеціального призначення.

Патрульні. Найчастіше потерпілими від таких злочинів є працівники патрульної поліції, адже вони першими прибувають на виклики про вчинення злочинів та адміністративних правопорушень, постійно контактують з особами, які ведуть антисоціальний спосіб життя, перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або мають психічні розлади. Причому правопорушники можуть мати при собі вогнепальну зброю чи предмети, які загороджують життю та здоров'ю поліцейського. Насильницькі дії стосовно патрульних може бути вчинено під час спілкування їх із затриманими, зупинки транспортних засобів, виїзду на виклики щодо домашнього насильства тощо.

Слідчі. Потерпілими від цих злочинів можуть бути також слідчі, які проводять досудове розслідування або здійснюють виїзд у складі СОГ на місце події. Погрози їм надходять від потерпілих, підозрюваних, обвинувачених у кримінальних провадженнях (наприклад, обвинуваченому не подобаються такі дії, як направлення кримінального провадження до суду з обвинувальним актом). Причиною вчинення таких злочинів стосовно слідчих є їхня безпосередня службова діяльність, пов'язана з досудовим розслідуванням, одержання неправомірної вигоди за вирішення тих чи

інших питань шляхом використання свого службового становища, а також обіцянка вирішити певне питання в кримінальному провадженні та подальше її невиконання.

Потерпілими від цієї категорії злочинів найчастіше стають працівники екіпажів патруля, ГРПП, СРПП, ГШР, СОГ, мобільних підрозділів поліції з протидії домашньому насильству («ПОЛІНА»), особи, яких залучають на масові заходи для охорони громадського порядку.

Потерпілих від погроз або насильства працівників поліції умовно можна класифікувати на такі групи:

1. Поліцейські, які щоденно контактують з населенням, так звані «контактні групи» правоохоронців, тобто ті, які у зв'язку з виконанням своїх функцій постійно безпосередньо спілкуються з потенційними суб'єктами адміністративних і кримінальних правопорушень, іншими особами, які ведуть антисоціальний (аморальний) спосіб життя (вживають алкоголь, наркотики). Сюди належать патрульні поліцейські, працівники блоку превенції або поліції охорони.

2. Правоохоронці, професійна діяльність яких має визначальний вплив на криміногенні явища та процеси (економіка, організована злочинність, контрабанда, бюджет) або ж безпосередньо на долю організаторів/виконавців таких злочинів, – слідчі, працівники підрозділів боротьби з корупцією та організованою злочинністю, керівники правоохоронних органів, що глобально визначають політику цієї діяльності в межах певної території, громади, регіону, держави.

3. Оперативні працівники кримінального блоку поліції, які з метою розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів постійно контактують з особливо небезпечним кримінальним елементом, що перебуває в постійній готовності до активної протидії, у тому числі шляхом застосування фізичної сили та зброї.

4. Різні категорії поліцейських, які з огляду на суспільно-політичні процеси залучені до виконання завдань з охорони громадського порядку під час проведення масових заходів, де наявна значна соціальна напруга, агресивна налаштованість натовпу тощо (наприклад правоохоронці, яких залучали до охорони публічного порядку під час подій на майдані Незалежності).

5. Працівники підрозділів спеціального призначення, які беруть участь у затриманні найбільш небезпечних злочинців.

4. Схарактеризуйте цих потерпілих (основні риси характеру, соціальний статус, демографічні ознаки).

Опитані звертають увагу передусім на осіб жіночої статі, зокрема на недостатній їх рівень підготовки. Також виокремлюють дві вікові категорії потерпілих: 1) до 30 років; 2) від 25 до 45 років.

Працівники ДВБ НП України виокремлюють різні ознаки й риси потерпілих від злочинів вказаної категорії, які умовно можна поділити на позитивні (ті, якими повинен володіти правоохоронець) та негативні (ті, яких у нього не має бути).

Серед позитивних рис опитані працівники ДВБ НП України виділили лише сумлінність, відповідальність і наполегливість у виконанні службових обов'язків, загострене почуття справедливості, наявність специфічних навичок, принциповість у прийнятті рішень згідно з чинним законодавством, а також той факт, що правоохоронці не погоджувалися на отримання неправомірної вигоди.

Натомість більшість ознак, які назвали опитані, належить до негативних. З-поміж них можна виокремити такі групи:

1) негативні риси характеру (недостатній рівень стресостійкості, надмірна довірливість, імпульсивність, нерозсудливість, легка передбачуваність, надмірна емоційна нестриманість, недостатня моральна стійкість, низька соціальна відповідальність, агресивність, неуважність, легковажність, невихованість, занижена самооцінка, надмірна м'якість у критичних ситуаціях);

2) відсутність необхідного рівня знань, умінь і навичок²⁰ (недостатній рівень фізичної підготовки, відсутність досвіду й навичок спілкування з правопорушниками, недостатня обізнаність, погана орієнтація в ситуації, що склалася, неможливість оперативного прийняття рішення щодо вжиття дієвих

²⁰ Відсутність необхідного рівня знань, умінь і навичок стосується передусім заходів щодо затримання правопорушника, застосування спеціальних засобів, значно рідше – вогнепальної зброї (невміння або страх їх застосовувати в необхідних випадках).

заходів з припинення протиправних діянь, недостатнє знання нормативно-правових актів, які регулюють правоохоронну діяльність, власних прав та обов'язків, непрофесійність, нездатність об'єктивно оцінити обстановку й узяти під контроль поведінку правопорушника, тактична невідповідність, психологічна нездатність протидіяти провокаціям у конфліктних ситуаціях);

3) зневіра в ефективному захисті працівників правоохоронних органів (правоохоронці не відчують належного законодавчого захисту, окремі працівники не вірять, що провадження щодо осіб, які вчиняють погрози або насильство, дійдуть до розгляду в суді, бояться застосувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю (за наявності необхідних підстав) через можливі негативні наслідки з боку контролюючих органів);

4) стан алкогольного сп'яніння або перевтоми;

5) регіональний менталітет, світогляд, сформований у певній місцевості роками щодо терпимості до загальноприйнятого негативного ставлення та відповідної реакції на будь-які дії правоохоронця, у зв'язку з несприйняттям/ігноруванням інституту державного управління як такого (притаманний правоохоронцям, які працюють і постійно мешкають у місцях компактного проживання етнічних національностей або ж місцях розселення осіб, що раніше відбували кримінальні покарання, пов'язані з позбавленням волі, так звані «виселення», що набуло поширення за часів СРСР);

6) низький рівень доходу, низький рівень життя та матеріального забезпечення.

Окремі опитані працівники ДВБ НП України серед жертв погроз або насильства щодо правоохоронців називають осіб зі «слабким» характером. Це – працівники, які намагаються обрати найпростіший спосіб розв'язання проблеми, не створюючи зайвих перешкод. Вони невпевнені в собі, нездатні довести власну думку, з огляду на що нерідко зазнають впливу правопорушників.

Саме наявність негативних рис найбільше провокує вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

Респонденти висловили думку стосовно того, що однозначно схарактеризувати потерпілих за рисами характеру, соціальним статусом або демографічними ознаками неможливо, адже кожна подія є індивідуальною та виникає в обставинах, не завжди пов'язаних з працівником правоохоронного органу, а залежить від особи правопорушника, його низької соціальної відповідальності та моральних якостей.

Зазвичай потерпілими є громадяни з юридичною освітою та специфічними навичками, пов'язаними із функціональними обов'язками, які мають загострене почуття справедливості, виявляють принциповість у прийнятті рішень згідно з чинним законодавством, не погоджуються на отримання неправомірної вигоди (наприклад, принциповий слідчий, який, попри ризик, чесно виконує свою роботу) або навпаки вважають незмінною та сталою природу речей у суспільстві (наприклад, пасивний патрульний, який з огляду на зухвалість фігуранта намагається уникнути загострення конфлікту, що стає передумовою для безперешкодного вчинення стосовно нього фізичного насильства).

Здебільшого об'єктами погроз або насильства є працівники поліції, які найчастіше контактують з населенням (патрульна поліція, ГРПП, ДОП, поліцейські офіцери громади), а також поліцейські, які здійснюють слідчу й оперативну діяльність (слідчі, оперативні працівники, дізнавачі). Також погроз і насильства зазнають працівники Прикордонної служби.

Опитані виокремили віктимологічні риси окремих категорій поліцейських. Наприклад, характеризуючи працівників патрульної поліції, що потерпіли від погроз або насильства, респонденти констатують недостатній рівень їхньої фізичної та психологічної підготовки, невміння спілкуватись із затриманими, а також наявність серед них представників жіночої статі. У слідчих опитані виокремлюють наявність як принципової позиції під час розслідування кримінальних проваджень, так і недостатній рівень професійної підготовки, небажання працювати, халатність, недостатній рівень вербальної підготовки, схильність до отримання неправомірної вигоди, невиконання домовленостей з обвинуваченими, від яких уже отримали неправомірну вигоду, фальсифікації доказів.

5. Зазначте, у який спосіб найчастіше здійснюється погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Схарактеризуйте його.

Погрози щодо працівника правоохоронного органу здійснюються в різний *спосіб*: усно, письмово, шляхом демонстрації певних предметів. На практиці погрози щодо правоохоронців найчастіше здійснюють словесно, значно рідше – телефоном, з використанням SMS-повідомлення, шляхом демонстрації зброї чи інших підручних предметів, підкидання різних предметів та імітації протиправної дії – встановлення на видному місці вибухових пристроїв (інколи несправних та імітаційних), вінків для поховання, сокири тощо, пошкодження майна (підпал дверей чи авто).

Часто правопорушник вдається до погроз після усвідомлення можливих для нього негативних наслідків щодо вчинення протиправного діяння.

Окремі опитані наголошують на тому, що способи погрози *залежать від категорії правоохоронців*. Патрульним здебільшого погрожують словесно. Іншим працівникам поліції зазвичай теж погрожують словесно, однак в окремих випадках – через телефонні дзвінки, SMS-повідомлення.

Погрози найчастіше полягають у висловлюванні в стані алкогольного сп'яніння погроз фізичною розправою, знищенням майна, спричиненням тілесних ушкоджень. Нерідко такі погрози супроводжуються посиленням на авторитетні зв'язки у владі, що можуть негативно вплинути на подальшу службову діяльність. Рідше погрози надходять у письмовому вигляді на адресу за місцем проживання працівника.

Реальність погрози залежить від достатності підстав побоюватися її виконання, які в кожному випадку різняться. Під час визначення реальності погрози значення має з'ясування форми, місця, часу, обстановки її висловлення, характеру попередніх взаємовідносин між винним і потерпілим.

Фізичне насильство найчастіше вчиняють під час припинення правопорушення, затримання особи, яка його вчинила, застосування до неї поліцейських заходів впливу, спілкування з нею, оформлення матеріалів про

адміністративне правопорушення, виїзду на місце події, несення служби з охорони громадського порядку, зокрема під час масових заходів. Воно може супроводжуватися словесними погрозами, образами, ненормативною лексикою, пошкодженням форменого одягу й державного майна.

Погрози або фізичне насильство вчиняють з метою помститися, припинити законні дії правоохоронця, спонукати пасивну частину учасників події до більш активних дій задля уникнення юридичної відповідальності, а також через неповагу до правоохоронців.

Фізичне насильство зазвичай полягає в завданні тілесних ушкоджень руками й ногами, рідше – зброєю або іншими предметами, зокрема спеціально виготовленими, пристосованими чи заздалегідь заготовленими.

Іноді погрози або насильство щодо правоохоронців вчиняють на замовлення.

Способи погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу можна поділити на раптові та ретельно сплановані. *Раптові* посягання на правоохоронців відбуваються під час застосування заходів фізичного впливу, спецзасобів, зброї з метою залишення місця події, припинити законні дії правоохоронця, спонукати пасивну частину учасників події до більш активних дій. *Ретельно сплановані* посягання відбуваються з метою помсти, залякування та полягають у використанні зброї, інших предметів, зокрема спеціально виготовлених або пристосованих (наприклад, вінок на двері потерпілого, макет корпусу від бойової гранати перед входом до житла, фотографії дітей чи записки з іменами родичів на вітровому склі автомобіля). Це також може бути анонімний дзвінок. Зазвичай злочинець намагається натякнути на те, які дії правоохоронця можуть призвести до реалізації цих погроз (наприклад, переслідування учасників організованого злочинного об'єднання, затримання активістів).

Злочину, передбаченому ст. 345 КК України, зазвичай передують інші адміністративні чи кримінальні правопорушення, у зв'язку з якими виникає контакт/конфлікт з працівником правоохоронного органу.

6. Хто найчастіше вчиняє ці злочини? Схарактеризуйте цих осіб (основні риси характеру, соціальний статус, демографічні ознаки).

З-поміж осіб, які вчиняють погрозу або насильство щодо працівників правоохоронних органів, опитані виокремили такі категорії:

1) особи, які перебували в стані алкогольного (60 %) чи наркотичного (33,9 %) сп'яніння, зокрема мали відповідну залежність та не повною мірою усвідомлювали наслідки власних дій;

2) особи з числа раніше судимих (36,9 %), зокрема за злочини, пов'язані з насильством, проти власності, життя та здоров'я особи;

3) особи, які вчинили кримінальне чи адміністративне правопорушення (домашнє насильство, хуліганство, кримінальні правопорушення проти власності, життя та здоров'я особи тощо). Унаслідок цього зазначених осіб затримують або стосовно їхніх дій складають протокол про адміністративне правопорушення. У певних випадках вони намагаються уникнути відповідальності;

4) особи, які ведуть аморальний (антисоціальний) спосіб життя (мають соціально шкідливу життєву позицію), переважно офіційно не працевлаштовані (отримують разові прибутки від виконання певних замовлень);

5) особи з низьким соціальним статусом і рівнем життя;

6) потерпілі від неправомірних, зокрема кримінально протиправних, дій поліцейських;

7) потерпілі або їхні родичі, які не задоволені результатами досудового розслідування кримінального провадження;

8) підозрювані або їх представники, які не задоволені кваліфікацією злочинів, способом отримання доказів, вироком суду тощо;

9) особи, які перебувають у збудженому чи нестійкому емоційному стані, мають психічні розлади (психічні вади здоров'я);

10) представники кримінального середовища, національних об'єднань кримінальної субкультури;

11) особи, які намагаються допомогти уникнути відповідальності за адміністративні чи кримінальні правопорушення своїм родичам, друзям, знайомим;

12) особи, які мають високе соціальне становище та/або значні матеріальні статки, негативно (зневажливо, зверхньо) ставляться до працівників правоохоронних органів і переконані, що завдяки корупційним зв'язкам і матеріальному становищу не будуть притягнуті до адміністративної або кримінальної відповідальності, їхні діти;

13) працівники органів державної влади чи місцевого самоврядування, зокрема правоохоронних органів, їхні представники й родичі;

14) члени організованих злочинних груп і злочинних організацій, що мають на меті відвернути увагу від злочинної діяльності, яку документують чи мають намір «покривати за грошову винагороду» працівники правоохоронних органів. Члени цих організованих злочинних об'єднань ретельно готують учинення злочину, підшуковують виконавців, забезпечують їх транспортом, іншими засобами, необхідними для його учинення та подальшого невикриття правоохоронними органами;

15) особи з активною соціальною позицією, радикально налаштовані («активісти», «провокатори», «блогери»);

16) особи, які усвідомлюють, що стосовно них проводять відповідні заходи документування, та не бажають бути викритими (наприклад, високопосадовець, який вчинив латентний злочин, керівник організованого злочинного об'єднання);

17) колишні працівники ОВС;

18) особи, які, дивлячись на безкарність одних, повторюють ті самі дії;

19) учасники масових акцій;

20) особи без постійного місця проживання.

Здебільшого такі риси, як наявність судимості на час учинення злочину чи в минулому, стан алкогольного, рідше – наркотичного сп'яніння, аморальний спосіб життя, негативне ставлення до правоохоронних органів, представлені комплексно, у різних комбінаціях.

Окремі опитувані правоохоронці диференціюють категорії кримінальних порушників залежно від виду суспільно небезпечного діяння, зокрема зазначають, що погрози найчастіше вчиняють особи, підозрювані в учиненні кримінальних

правопорушень, або їхні родичі чи знайомі. Насильницькі дії найчастіше вчиняють особи, які затримані за вчинення адміністративного правопорушення і перебувають на час затримання в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

Щодо соціального статусу, то опитувані виокремлюють осіб, які вчиняють ці злочини, як з високим, так і з низьким соціальним статусом (останні переважають).

Респонденти наводять такі риси характеру злочинців досліджуваної категорії: безтактність, грубість, цинізм, невірноваженість, агресивність. Найбільш оптимальними способами протидії законним діям правоохоронців ці особи вважають залякування або фізичне насильство. Окремі злочинці переконані, що їхні протиправні дії не є кримінальним правопорушенням.

Це можуть бути також непрацевлаштовані, малозабезпечені, з неповною середньою, середньою або середньою спеціальною освітою, низьким рівнем правової культури місцеві жителі території обслуговування працівників поліції. З огляду на віковий критерій, переважають особи віком 16–28 та 20–35 років. Вони здебільшого проживають у великих містах і є місцевими мешканцями.

Окремі опитані звертають увагу на національну чи етнічну належність злочинців цієї категорії (українці, вірмени, вихідці з Кавказу).

7. Які головні причини вчинення цих злочинів? Чому правоохоронці стають потерпілими від них?

За результатами аналізу відповідей респондентів (працівників ДВБ НП України), отриманих під час інтерв'ювання, а також ураховуючи особистий досвід роботи в правоохоронних органах, причини й умови вчинення цих злочинів умовно можна поділити на такі групи:

1. Пов'язані з *низьким рівнем підготовки правоохоронців*. До них належать: неналежна фізична, психологічна й тактична підготовка; недостатні вміння та навички спілкування з громадянами, зокрема з правопорушниками; невміння врегулювати конфліктну ситуацію; низький рівень професіоналізму, стресостійкості; неготовність до екстремальних ситуацій; незнання законодавчих норм і невміння їх застосовувати на практиці; страх перед застосуванням

поліцейських заходів примусу через надмірну критику суспільства, а також негативну слідчу та судову практику реагування на наслідки застосування таких заходів; вияви недбалості; невжиття заходів особистої безпеки; небажання наражати себе на більшу (переважно уявну) небезпеку тощо.

Здебільшого правоохоронці на початку спілкування з громадянами намагаються уникнути конфліктних ситуацій і не допустити ескалації конфлікту, що громадяни оцінюють як слабкість і невміння використовувати поліцейськими надані їм законодавством повноваження.

Респонденти констатують також невідповідне реагування працівників поліції на дії правопорушників (у їхніх діях іноді наявна надто лояльна або провокативна поведінка, або ж одностороння оцінка дій правопорушника).

2. Пов'язані з *низьким рівнем правової культури громадян* і масовим *поширенням правового нігілізму*. На сьогодні спостерігається відсутність поваги до правоохоронних органів, низька соціальна свідомість суспільства. Ця ситуація певною мірою зумовлена недостатнім висвітленням у ЗМІ фактів притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини щодо представників правоохоронних органів, а також упевненістю їх у тому, що можна уникнути відповідальності. Натомість, навпаки, високими є рейтинги перегляду відео за участю поліцейських. Тому закономірно, що найчастіше вони стають потерпілими з хуліганських мотивів.

Варте уваги питання щодо менталітету українських громадян, а також сформованих протягом десятиліть уявлень про норми соціальної поведінки населення, які в умовах сьогодення (озброєність населення, наявність у маргінальних прошарків реального бойового досвіду) дедалі активніше деформуються. Наявний соціально-правовий, а також моральний суспільний захист окремих соціальних груп (члени громадських організацій, ветерани АТО, народні депутати, журналісти, іноземці, адвокати, так звані активісти та ін.) останні переважно хибно трактують (як можливість відступати від окремих норм закону, загальноприйнятої суспільної поведінки).

Агресивну налаштованість до працівників правоохоронних органів можна пояснити наявністю сформованого стереотипу «карального органу» через репресії за часів СРСР, а також унаслідок подій у Кагарлику, Врадіївці тощо.

3. Пов'язані з *недосконалою законодавчою базою*, що регулює діяльність правоохоронних органів. Нині законодавство занадто лояльне до осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, а не правоохоронців, які виявляють, припиняють, розслідують ці протиправні діяння, запобігають їм, та потерпілих, яким заподіюється шкода внаслідок їх учинення. Водночас наявне обмеження прав працівників поліції на законодавчому рівні, зокрема щодо попередження та запобігання правопорушенням, прогалини в законодавстві щодо захисту поліцейського.

4. Пов'язані з *низьким рівнем авторитету* правоохоронців і *довіри* до них. Опитані, зокрема, звертають увагу на зниження рівня довіри до правоохоронних органів, відсутність авторитету серед населення через недостатність необхідних повноважень. Загальна недовіра окремих верств населення до правоохоронних структур може провокувати публічний осуд правомірних дій правоохоронців у конкретних ситуаціях (наприклад, громадського осуду можуть зазнати дії декількох поліцейських щодо законного застосування заходів примусу стосовно жінки, яка грубо порушує громадський порядок, вчиняє очевидний злочин та погрожує або вчиняє фізичне насильство щодо правоохоронців).

5. Пов'язані з *порушенням закону* серед правоохоронців. Протиправні, передусім кримінально карані, дії цих представників державної влади в певних випадках провокують погрози або насильство щодо них, створюють їм імідж безкарного корумпованого органу.

Опитані стверджують, що найчастіше погрози виникають унаслідок слідчого свавілля (хабарі та здирництво слідчих, які одноосібно приймають процесуальні рішення у змові з керівником слідчого відділу та прокурором): засуджені отримують м'яке покарання або злочин залишається нерозкритим чи його взагалі не розслідують.

Недостатнє фінансування правоохоронних органів, зокрема незадовільне матеріальне забезпечення, спонукає їх до отримання неправомірної вигоди (більше стосується слідчих), а також є причиною «кадрового голоду».

6. Пов'язані з високим рівнем *вживання алкогольних напоїв і наркотичних засобів*. Погрози або насильство щодо правоохоронців, а також інші правопорушення, які передували їм, найчастіше вчиняють у стані алкогольного (значно рідше – наркотичного) сп'яніння. Опитані звертають увагу на те, що більшість населення знаходиться за межею бідності, що спонукає останніх до вживання алкогольних напоїв.

7. Пов'язані з *неефективною системою покарань*, зокрема за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. У відповідях респондентів, серед іншого, ішлося про «безкарність», «дуже м'яке покарання», «слабку міру покарання за вказаний злочин», «недосконалу систему кримінальних покарань», «відсутність серйозного покарання для злочинця», «несуттєве покарання правопорушників за вчинення протиправних діянь», «малу санкцію цієї статті», «м'якість відповідальності за вчинення відповідних правопорушень», «відсутність реального покарання за злочини цієї категорії». Крім того, опитані констатували лояльне ставлення до цих злочинів судової гілки влади, надмірну толерантність суддів і невинуватість в певних випадках застосування ст. 75 КК України.

8. Пов'язані з *виконанням професійних обов'язків*. Працівники правоохоронних органів стають потерпілими у вказаному злочині найчастіше у зв'язку з виконанням ними превентивної діяльності або притягненням особи правопорушника до відповідальності, намаганням її уникнути або помститися за такі дії правоохоронця. Законні дії правоохоронців закономірно викликають невдоволення правопорушників, наслідком чого є вчинення останніми спротиву, зокрема у формі погроз або насильства.

8. Які заходи Ви пропонуєте вживати з метою недопущення вчинення цих злочинів (на законодавчому або будь-якому іншому рівні)?

Опитані працівники пропонують такі шляхи розв'язання проблем, що виникають під час виявлення, кваліфікації та досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 345 КК України, а також запобігання їм:

1. Покращення кадрового забезпечення правоохоронних органів і підготовки правоохоронців.

Респонденти наголошують на необхідності якісного кадрового забезпечення слідчих підрозділів і прокуратури, добору кваліфікованих фахівців, отримання якісної освіти слідчими, прокурорами, проведення додаткових занять з правоохоронцями, а також відновлення інституту наставництва. Під час добору поліцейських основну увагу слід звертати на юридичну освіту, уміння комунікувати з людьми й тактику поведінки в екстремальних ситуаціях.

Необхідно проводити заняття з особовим складом, зокрема щодо тактики дій під час спілкування з правопорушниками та дій поліцейського в разі висловлювання погроз працівнику правоохоронного органу або його близьким родичам. Вагому роль відіграє систематичне підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України та інших правоохоронних органів.

Слід покращувати підготовку правоохоронців, приділяти особливу увагу їх фізичній підготовці. До заліків із фізичної підготовки необхідно залучати працівників ДВБ НП України. Обов'язковим має бути проведення двічі на тиждень занять із фізичної та психологічної підготовки, кожне з яких буде тривалістю не менше ніж 2 години. Крім того, керівництво правоохоронних органів має проводити з підлеглими відповідну інформаційну роботу.

Також опитувані наголосили на необхідності реалізації таких заходів: створити умови для належної професійної підготовки майбутніх правоохоронців, підвищувати кваліфікацію наявних кадрів; проводити теоретичні та практичні тренінги, семінари із залученням лекторів з практичним досвідом роботи; активно впроваджувати в систему освіти та професійного розвитку працівників правоохоронних органів законодавчих норм щодо їх правового захисту та

юридичних гарантій від протиправних посягань зазначеної категорії; систематично проводити заняття з вирішенням ситуативних задач щодо врегулювання конфліктних ситуацій; розробити й упровадити в навчальні програми з підготовки та підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів питання щодо конкретного алгоритму дій у визначеній ситуації.

2. Удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування.

Опитані висловили такі пропозиції: 1) у диспозиції ч. 1 ст. 345 КК України конкретизувати форми й ознаки погрози, закріпивши нормативно її вияви; 2) посилити відповідальність за вчинення вказаних злочинів; 3) диференціювати відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України (у ч. 1 ст. 345 КК України встановити відповідальність за будь-яку погрозу життю або здоров'ю працівника правоохоронного органу, а в ч. 2 – за вчинення будь-яких дій, спрямованих на погрозу життю та здоров'ю працівника правоохоронного органу, якщо наслідки не настали); 4) доповнити диспозицію ст. 347 КК України погрозою знищення чи пошкодження майна з урахуванням можливої шкоди для потерпілого та способу вчинення злочину; 5) надати перевагу підходу, за якого поняття «психічне насильство» та «погроза» співвідносяться як ціле й частина; 6) усупереч правозастосовним орієнтирам, реальність погрози розглядати як обов'язкову характеристику складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України; 7) кваліфікувати посягання на життя, здоров'я, свободу, власність працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, що здійснене безпосередньо після погрози вчинити такі дії, як одиничний злочин; 8) кваліфікувати за сукупністю випадки, коли погроза була реалізована через деякий час після висловлення її змісту (що свідчить про виникнення умислу на вчинення нового злочину); 9) кваліфікувати заподіяння внаслідок погрози тілесних ушкоджень потерпілому або його смерті з урахуванням ставлення суб'єкта злочину до можливих наслідків; 10) передбачити відповідальність за погрози щодо працівника правоохоронного органу в окремій статті КК України; 11) конкретизувати в нормах Особливої частини КК України, зокрема в ст. 342 та 345 КК України, об'єктивну сторону передбачених діянь,

наприклад «будь-які дії, фізичні або вербальні, у тому числі шляхом демонстрації жестів або предметів; будь-які фізичні дії, що полягають/спрямовані на спричинення шкоди здоров'ю, настання фізичного болю» тощо, а також можливо передбачити в ст. 342 КК України визначення об'єктивної сторони опору з додатковим формулюванням «за відсутності ознак погрози або насильства, передбачених статтею 345 цього Кодексу»; 12) збільшити відповідальність за укриття цих злочинів, зокрема керівним складом правоохоронних органів; 13) кваліфікувати дії суб'єкта також за загальною нормою (за відповідною частиною ст. 126 КК України), оскільки ч. 2 ст. 345 КК України передбачає умисне заподіяння *побоїв*, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків. Однак об'єктивна сторона ст. 126 КК України передбачає дві форми поведінки: завдання удару, побоїв та інші насильницькі дії (викручування пальців, рук, защемлення частин тіла, щипання тощо). Тобто завдання побоїв – це багаторазове завдання ударів по тілу потерпілого, що не є тотожним іншим насильницьким діям і не може поглинати їх.

Опитані звертають увагу на необхідність посилення відповідальності за вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень щодо правоохоронців, зокрема злочину, передбаченого ст. 345 КК України, а також правопорушення, учинені в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Особам, які вчинили такі дії, слід давати реальні терміни позбавлення волі. Необхідно також посилити відповідальність за образу працівника поліції або створити окрему адміністративно-правову чи кримінально-правову норму, що містила б підстави відповідальності за образу правоохоронця. Водночас існує думка стосовно того, що в умовах поширення політики гуманізації кримінального законодавства недоречно говорити про посилення відповідальності за ст. 345 КК України.

Важливо забезпечити дотримання принципу невідворотності покарання. Зокрема, у разі вчинення злочину й доведення вини особи кримінальне провадження має бути направлене до суду. Натомість суд повинен у розумні строки винести рішення щодо особи, яка своїми діями завдала фізичної або моральної шкоди працівнику поліції під час виконання службових обов'язків. У разі встановлення

органом досудового розслідування в діях особи відсутності складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, необхідно виділити матеріали для притягнення особи до адміністративної відповідальності для того, щоб кожного, хто вчинив неправомірні дії стосовно поліцейських, було притягнуто до встановленої законом відповідальності. Слід також переглянути практику звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини вказаної категорії.

Доречним є висвітлення в ЗМІ фактів притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень стосовно представників правоохоронних органів. Роз'яснювальна робота має стосуватися, зокрема, невідворотності юридичної відповідальності за вказані дії (системне висвітлення вказаної проблематики з наведенням конкретних прикладів). Просвітницьку роботу серед населення мають проводити як ЗМІ, так і власне правоохоронці. У межах такої роботи правопорушникам слід чітко роз'яснювати підстави юридичної відповідальності за вчинення протиправних дій, зокрема щодо правоохоронців.

3. Підвищення рівня матеріального забезпечення, соціального та правового захисту правоохоронців.

Передусім необхідно покращити грошове забезпечення, матеріальне й технічне оснащення службової діяльності, забезпечення засобами особистої безпеки. Слід також здійснити належне забезпечення технічними засобами правоохоронців для проведення відео- та фотофіксації (поширити застосування нагрудних відеокамер на служби, які найбільше контактують з правопорушниками).

Підтримувати практику звільнення від юридичної відповідальності працівників правоохоронних органів за правомірне застосування останніми законодавчо передбачених заходів примусу з метою попередження або припинення правопорушень, у тому числі в разі вжиття необхідних заходів самозахисту, за відсутності ознак їх перевищення, зловживання.

4. Підвищення авторитету правоохоронних органів.

Підвищувати авторитет Національної поліції України серед населення доречно шляхом висвітлення позитивних результатів діяльності правоохоронців. Необхідно заборонити публікації в мережі Інтернет відеороликів, що демонструють зневажливе ставлення до поліцейських. Важливо проводити роз'яснювальну роботу з населенням, передусім молоддю, з метою підняття соціального рівня відповідальності та формування поваги до працівників правоохоронних органів.

5. Удосконалення процесу протидії правопорушенням.

Це стосується всіх адміністративних і кримінальних правопорушень.

Щодо покращення процесу документування погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів слід акцентувати увагу на таких заходах: 1) ретельне вивчення кожної індивідуальної ситуації; 2) правильне встановлення всіх об'єктивних і суб'єктивних ознак вчинюваних діянь, їх адекватне й повне трактування; 3) встановлення причиново-наслідкового зв'язку між діями та наслідками, що в сукупності дозволить сформулювати повну картину обставин події; 4) розроблення єдиного міжвідомчого алгоритму документування/надання юридичної оцінки таким діям з метою його тотального застосування на практиці; 5) покращення взаємодії з органами слідства й дізнання; 6) посилення контролю за розкриттям і розслідуванням злочинів, учинених проти правоохоронців, з боку керівників територіальних управлінь НП України в областях (взяття відповідної категорії злочинів керівниками підрозділів НП України, слідчих управлінь і процесуальних керівників прокуратури під особистий контроль, з метою своєчасного проведення відповідних слідчих дій та в розумні строки); 7) правильне застосування превентивних заходів, зокрема примусу, стосовно потенційних правопорушників; 8) вчасно залучати допоміжні сили й повідомляти керівництву про намір можливого правопорушення вказаної категорії; 9) вчасно застосовувати фото- та відеозйомку; 10) своєчасно ідентифікувати себе як правоохоронця; 10) розробляти якісні науково-практичні коментарі до законодавства; 11) посилити прокурорський контроль щодо дотримання строків досудового слідства в зазначеній категорії справ і законності рішень слідчого з метою своєчасного усунення порушень; 12) безальтернативно застосовувати

передбачені КПК України найбільш суворі запобіжні заходи та визначені КК України покарання в разі вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України; 13) надання працівникам ДВБ НП України повноважень щодо контролю (перевірки) діяльності поліцейських усіх органів і підрозділів поліції, що попередить учинення ними та стосовно них кримінальних правопорушень; 14) завчасне виявлення причин, умов і факторів, які негативно позначаються на роботі правоохоронців, та своєчасно вживати заходи щодо їх усунення чи нейтралізації.

Слід надати правоохоронцям більше прав і повноважень щодо недопущення, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень; внести зміни до нормативних документів щодо прав поліцейських, наділивши їх імперативними способами впливу під час виконання ними своїх службових обов'язків, зокрема шляхом примусового виконання правових вимог поліцейського підняти авторитет серед населення; запровадити «презумпцію правоти поліцейського». На законодавчому рівні доцільно закріпити можливість застосовувати спеціальні засоби захисту (гумовий кийок, кайданки, слезогінний газ, пристрій для вистрілу патронів, споряджений гумовими кулями) у разі, коли в поліцейського не лише виникла підозра щодо вчинення кримінального правопорушення, а й для припинення будь-якого адміністративного правопорушення. Варте уваги також питання щодо усунення «паличної системи» в показниках роботи поліцейських.

Відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу в кримінальному законодавстві зарубіжних держав

Країна	Розділ	Стаття
Австрія	Розділ XIX. Злочини проти авторитету держави	Стаття 269. Опір державній владі 1. Будь-яка особа, яка перешкоджає із застосуванням насильства або погроз насильства державному службовцю в здійсненні ним офіційної дії, підлягає тюремному ув'язненню на строк до трьох років у разі жорстокого примусу (ст. 106), карається позбавленням волі від шести місяців до п'яти років. 2. Будь-яка особа, яка примушує владу силою або погрозами застосувати силу, або державного службовця вчинити офіційну дію, також підлягає покаранню. 3. Офіційна дія в значенні частин 1 і 2 – це дія, за допомогою якої державний службовець як орган державного управління або юрисдикції здійснює розпорядчу діяльність або примус. 4. Правопорушник не підлягає покаранню відповідно до частини 1, якщо орган влади або державний службовець не має права на офіційну дію за своїм характером або якщо офіційна дія суперечить кримінальному закону. Стаття 270. Напад на державного службовця 1. Кожен, хто фізично нападає на державного службовця під час офіційної дії, карається позбавленням волі на строк до двох років. 2. Стаття 269 (4) застосовується відповідно [328].
Азербайджан	Розділ 34. Злочини проти порядку управління	Стаття 315. Опір або застосування насильства стосовно представника влади 315.1. Опір представникові влади, що виконує свої службові обов'язки, із застосуванням насильства, що не становить небезпеку для життя та здоров'я, застосування такого насильства або загроза його застосування щодо нього та його родичів у зв'язку з виконанням службових обов'язків – карається позбавленням волі на строк до трьох років. 315.2. Застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, стосовно осіб, зазначених у ст. 315.1 цього Кодексу, – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років. Стаття 317. Порушення нормальної діяльності кримінально-виконавчих установ або слідчих ізоляторів 317.1. Погроза застосування насильства стосовно працівників кримінально-виконавчих установ або слідчих ізоляторів, а також щодо засудженого з метою перешкодження його виправленню або помсти за виконання ним громадського обов'язку – карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

		317.2. Застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, до осіб, зазначених у ст. 317.1 цього Кодексу, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років. 317.3. Діяння, передбачені ст. 317.1 або 317.2 цього Кодексу, учинені організованою групою або із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, – караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років [284].
Аргентина	Розділ XI. Злочини проти державної адміністрації	Напад та опір проти влади Стаття 237 Будь-яка особа, яка застосовує залякування чи силу до державної службової особи або особи, яка надає допомогу на прохання першої особи чи діє на підставі юридичного обов'язку, з метою домогтися вчинення або невчинення певної дії, яка входить до їхніх службових обов'язків, карається позбавленням волі на строк від одного місяця до одного року. Стаття 238 Ув'язнення становитиме від шести місяців до двох років: 1) якщо діяння вчинене озброєною особою; 2) якщо діяння вчинене об'єднанням більш ніж трьох осіб; 3) якщо винуватцем є державна особа; 4) якщо правопорушник вчинив правопорушення проти влади. У разі, коли винний є державною службовою особою, підсудному призначають спеціальне обмеження права на термін удвічі більший, ніж термін покарання. Стаття 239 Кожного, хто чинитиме опір чи не підкорятиметься державній службовій особі під час законного виконання нею функцій, або особі, яка надає допомогу на її прохання або з огляду на юридичні зобов'язання, каратимуть позбавленням волі на строк від п'ятнадцяти днів до одного року. Стаття 240 У межах двох попередніх статей особа, яка намагається затримати або затримала злочинця на місці вчинення злочину, вважається державною службовою особою [333].
Білорусь	Розділ XIII. Злочини проти порядку управління	Стаття 364. Насильство або погроза застосування насильства щодо працівника органів внутрішніх справ Насильство або погроза застосування насильства проти працівника органів внутрішніх справ або його близьких з метою запобігання його законній діяльності або змусити його змінити характер цієї діяльності або з помсти за виконання ним службової діяльності – карається арештом або обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до семи років [287].

Бразилія	Глава II. Злочини проти загального управління	Стаття 329. Опір Опір виконанню правового акта шляхом насильства чи погрози службовій особі, яка має право його виконати, або тим, хто надає допомогу, – карається позбавленням волі від двох місяців до двох років. § 1. У разі, якщо дію через опір не вчинено, застосовують покарання у вигляді позбавлення волі від одного до трьох років. § 2. Покарання за цією статтею застосовується незалежно від покарання за насильство [331].
Вірменія	Глава 26. Злочини проти порядку управління	Стаття 316. Застосування насильства проти представника влади 1. Застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, або погроза його застосування щодо представника влади або його близьких у зв'язку з виконанням ним своїх службових обов'язків, а також перешкоджання виконанню представником влади обов'язків, покладених на нього законом, – караються штрафом у розмірі від трьохсоткратного до п'ятисоткратного розміру мінімальної заробітної плати або позбавленням волі на строк до п'яти років. 2. Опір представникові влади під час виконання ним обов'язків, покладених на нього законом, або примушення його до виконання явно незаконних дій, учинені із застосуванням насильства або з погрозою застосування насильства, – караються штрафом у розмірі від трьохсоткратного до п'ятисоткратного розміру мінімальної заробітної плати, або арештом на строк не більше двох місяців, або позбавленням волі на строк до одного року. 3. Застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, відносно осіб, зазначених у частинах першій або другій цієї статті, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. 4. У цьому Кодексі представником влади вважається особа, що служить у державних органах та органах місцевого самоврядування, наділена в установленому порядку розпорядчими повноваженнями щодо осіб, які не перебувають в її службовому підпорядкуванні [286].
Грузія	Глава XL. Злочини проти порядку управління	Стаття 353. Опір, погроза або насильство щодо особи, яка охороняє громадський порядок, або іншого представника влади 1. Опір працівникові поліції, службовцю Спеціальної пенітенціарної служби або іншому представнику влади з метою перешкоджання охороні громадського порядку, припинення або зміни його діяльності, а так само його примус до явно незаконних діянь, учинені із застосуванням насильства чи загрози насильства, – караються штрафом, або домашнім арештом на строк від шести місяців до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. 2. Те саме діяння, учинене групою осіб, – карається позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років.

		Стаття 353-1. Напад на поліцейського, службовця Спеціальної пенітенціарної служби або іншого представника влади або на публічну установу 1. Напад на поліцейського, службовця Спеціальної пенітенціарної служби або іншого представника влади, або на його службове чи житлове приміщення, або на його транспортний засіб, або на члена його сім'ї у зв'язку зі службовою діяльністю поліцейського, службовця Спеціальної пенітенціарної служби або іншого представника влади – карається позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років. 2. Посягання на здоров'я поліцейського, службовця Спеціальної пенітенціарної служби, або іншого представника влади, або члена його сім'ї у зв'язку зі службовою діяльністю поліцейського, службовця Спеціальної пенітенціарної служби, або іншого представника влади – карається позбавленням волі на строк від семи до одинадцяти років. 3. Заподіяння смерті поліцейському, службовцю Спеціальної пенітенціарної служби або іншому представникові влади або члену їх родини у зв'язку зі службовою діяльністю поліцейського, службовця Спеціальної пенітенціарної служби або іншого представника влади – карається позбавленням волі на строк від шістнадцяти до двадцяти років або довічним позбавленням волі [285].
Данія	Розділ 14. Злочини проти влади	§ 119 1. Будь-яка особа, яка, використовуючи силу чи погрозу її застосування, нападає на будь-яку людину, яка діє відповідно до державних обов'язків чи функцій, під час здійснення обов'язків чи функції або з нагоди таких обов'язків чи функцій, або яка подібним чином намагається перешкоджати такій людині у виконанні законної офіційної функції або змусити її виконувати офіційну функцію, підлягає простому взяттю під варту або тюремному ув'язненню на будь-який термін, що не перевищує шести років, або за пом'якшувальних обставин – штрафу. 2. Таке саме покарання мають застосовувати до будь-якої особи, яка за обставин, відмінних від тих, що передбачені в п. 1, погрожує насильством, позбавленням волі або заявою про кримінальне діяння або ганебну поведінку будь-якій особі, яка наділена державними повноваженнями з юрисдикцією чи владою приймати рішення з будь-якого питання, що зумовлює правові наслідки, або приведенням у виконання рішення виконавця в кримінальних справах, якщо така погроза висловлюється як у зв'язку зі здійсненням повноважень чи функцій, або яка подібним чином намагається перешкоджати такій особі у виконанні законної офіційної функції чи змусити її виконати офіційну функцію. 3. Визначаючи покарання за погрозу насильством за абз. 1, необхідно враховувати значення, яке може мати правопорушення для виконання особою послуги чи доручення.

		4. Якщо будь-яка особа іншим чином створює перешкоди на шляху осіб, які виконують свої обов'язки або функцію, вона підлягає простому взяттю під варту або штрафу, або за обтяжуючих обставин – тюремному ув'язненню на будь-який термін, що не перевищує шести місяців. § 119 а 1. Будь-яка особа, яка порушує спокій однієї з осіб, зазначених у § 119, контактуючи, переслідуючи чи іншим чином утискаючи цю особу на її службі чи посаді з цього приводу, підлягає штрафу або позбавленню волі на строк до двох років. 2. Визначаючи покарання, необхідно врахувати значення, яке може мати правопорушення для несення особою служби або виконання обов'язку. § 119 b Кожного, хто нападає з предметами на когось з осіб, зазначених у § 119, карають штрафом або позбавленням волі на строк до восьми років. Під час визначення покарання як обтяжуючу обставину ураховують те, що дії вчинено під час або безпосередньо після того, як у громадському місці сталося серйозне порушення спокою та порядку, або що діяння вчинено проти особи у вільний час. § 120 Покарання, передбачені § 119 і 119 b, застосовуються у випадках, коли зазначені у цих статтях дії розпочато шляхом масових заворушень, до тих, хто підбурює або керує заворушенням, а також до тих учасників, які не підкоряються законним вимогам влади розділитися та розійтися. § 121 Будь-яка особа, яка з презирством, образою чи іншим образливим обвинуваченням нападає на когось з осіб, зазначених у § 119, під час виконання ним службових обов'язків або у зв'язку з цим карається штрафом або позбавленням волі на строк до одного року [349].
Естонія	Глава 16 Злочини проти суспільного спокою Розділ 3. Злочини проти здійснення державної влади Підрозділ 1. Злочини, учинені проти представника	§ 274. Насильство проти представника влади 1. Застосування насильства проти представника влади у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків – карається позбавленням волі на строк до 5 років. 2. За те саме діяння: 1) з метою примусу представника влади до протиправної дії; 2) групою; 3) якщо його було вчинено неодноразово; 4) вчинене із застосуванням зброї чи іншого предмета, що використовується як зброя, або з погрозою їх застосування, – карається позбавленням волі на строк від 1 до 5 років. 3. Діяння, передбачене підпунктами 1 або 2 цього розділу, учинене юридичною особою, карається штрафом.

	влади	§ 275. Образа представника влади 1. Образа представника влади, який охороняє громадський порядок у зв'язку з виконанням ним своїх службових обов'язків, карається штрафом до 300 штрафних одиниць або арештом. 2. Те саме діяння, учинене юридичною особою, карається штрафом до 3200 євро. § 275-1. Наклеп на представника влади 1. Наклеп на представника влади у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків – карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до двох років. 2. Те саме діяння, учинене юридичною особою, – карається штрафом [337].
Ізраїль	Глава 3. Напад на поліцейських	Стаття 273. Напад на поліцейського Той, хто здійснює напад на поліцейського під час законного виконання ним службових обов'язків, а також той, хто здійснює напад на іншу особу, яка допомагає поліцейському, якщо поліцейський виконує свої службові обов'язки згідно із законом, – карається тюремним ув'язненням строком від одного місяця до трьох років. Стаття 274. Напад на поліцейського за обтяжуючих обставин Той, хто здійснює напад на поліцейського під час законного виконання службових обов'язків, причому: 1) він мав намір перешкодити виконанню поліцейським службових обов'язків, а також запобігти або завадити їх виконанню; 2) він був озброєний вогнепальною чи холодною зброєю, палицею, каменем або будь-яким іншим засобом; 3) напад було вчинено групою осіб, що складається більш ніж із двох осіб, – карається тюремним ув'язненням строком від трьох місяців до п'яти років [336].
Іспанія	Розділ XXII. Злочини проти громадського порядку Глава II. Про напади на владу, її агентів і державних службовців, а також про опір і непокору	Стаття 550 1. Винною в нападі визнають особу, яка нападає на представника влади або державну посадову особу або застосує силу проти них, або залякує насильством, або чинить їм опір під час здійснення ними своїх посадових обов'язків чи з приводу здійснення ними таких обов'язків. У будь-якому випадку нападами вважають акти, учинені проти посадових осіб сфери освіти або охорони здоров'я, які виконують свої посадові функції, або з їхньої нагоди. 2. Напад каратиметься позбавленням волі на строк від одного до чотирьох років і штрафом від трьох до шести місяців, якщо напад відбувався проти влади, і позбавленням волі від шести місяців до трьох років у всіх інших випадках. 3. Попри положення попереднього розділу, якщо представник влади, проти якого здійснюється напад, є членом

		уряду, керівних рад автономних співтовариств, Конгресу депутатів, Сенату або Законодавчих зборів автономних співтовариств, місцевих корпорацій, Генеральної ради юстиції, магістрату Конституційного суду, суддею, магістратом або працівником прокуратури, винних буде засуджено до позбавлення волі від одного до шести років і штрафу від шести до дванадцяти місяців. Стаття 551 За діяння, визначені в попередній статті, покарання призначають на один ступінь вище за наявності однієї з таких умов: 1. Використання зброї або інших небезпечних предметів. 2. Коли здійснений акт насильства є потенційно небезпечним для життя людей або може спричинити серйозні травми (застосування тупих предметів або легкозаймистих рідин, вибухових речовин, учинення пожежі). 3. Напад на орган влади, його агента чи посадову особу з використанням автотранспорту. 4. Під час заходів, що проводять через заколот, протест або колективну непокору всередині виправної установи. Стаття 553 Підбурювання, змова та пропозиція щодо вчинення будь-якого зі злочинів, передбачених попередніми статтями, каратимуться покаранням, нижчим на один-два ступені, ніж за відповідний злочин [332].
Італія	Розділ II. Злочини проти державного управління Глава II. Злочини приватних осіб проти державного управління	Стаття 336. Насильство чи погрози державному службовцю Кожен, хто застосовує насильство чи погрози (1) до державної посадової особи чи особи, яка відповідає за державну службу, щоб змусити її вчинити дії, що суперечать її обов'язкам, або не вчинити дію, яку вона повинна була б вчинити відповідно до посади чи служби [328], підлягає покаранню із позбавленням волі від шести місяців до п'яти років [339]. Покарання передбачає позбавлення волі на строк до трьох років, якщо злочин учинено з метою примусити когось із зазначених вище осіб виконувати службові обов'язки або в будь-якому випадку вплинути на них [339] (2) (3). Стаття 339. Обтяжуючі обставини Покарання, встановлені трьома попередніми статтями, посилюються (1) [64], якщо насильство чи погрози вчинено під час демонстрацій у громадських місцях, або відкритих для публіки, або зі зброєю [585], або особою, введеною в оману (2), або угрупованням (3) [112 п. 1], або анонімно (4), або символічно, або з використанням залякування реальними чи уявними таємними асоціаціями (5). Якщо насильство чи погрозу вчиняють більше ніж п'ять осіб, які зібралися, із застосуванням зброї [585 абзац 2] навіть лише одним з них, або більше десяти осіб, навіть без

		застосування зброї, покарання становить: у випадках, передбачених частиною першою статті 336 та статтями 337 і 338, – позбавлення волі від трьох до п'ятнадцяти років, а у випадку, передбаченому частиною першою статті 336, – позбавлення волі на строк від двох до восьми років. Положення, зазначені в абзаці другому, також застосовуються, якщо цей факт не є більш тяжким злочином, якщо насильство чи погроза, учинені шляхом кидання або використання тупих знарядь чи інших предметів, які можуть спричинити злочин, зокрема піротехнічних засобів, що створюють небезпеку для людей (6) [330].
Казахстан	Глава 16. Кримінальні правопорушення проти порядку управління	Стаття 380. Застосування насильства стосовно представника влади 1. Застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, або загроза застосування насильства стосовно представника влади або його близьких у зв'язку з виконанням ним своїх службових обов'язків або з помсти за виконання службових обов'язків – карається штрафом у розмірі до трьох тисяч місячних розрахункових показників або виправними роботами в тому самому розмірі, або залученням до громадських робіт на строк до восьмисот годин, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. 2. Застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, стосовно осіб, зазначених у частині першій цієї статті, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. 3. Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене: 1) щодо двох або більше осіб; 2) щодо особи, яка завідомо для винного перебуває в безпорадному стані, а також поєднане з викраденням людини або захопленням заручника; 3) з особливою жорстокістю; 4) групою осіб, групою осіб за попередньою змовою; 5) з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення; 6) неодноразово; 7) стосовно свідомо неповнолітнього особи; 8) в умовах надзвичайної ситуації або в ході масових заворушень; 9) у місцевості, де оголошено надзвичайний стан, або зоні проведення антитерористичної операції, – карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років [288].
Китай	Глава VI. Злочини, пов'язані з порушенням порядку соціального	Стаття 277. Злочини, пов'язані з порушенням державної служби та нападом на поліцію Застосування насильства або погрози з метою перешкоджання виконанню відповідно до закону обов'язків працівникам державних органів, – карається позбавленням волі на строк не більше трьох

	управління Розділ 1. Злочини проти громадського порядку	років, короткостроковим арештом, наглядом або штрафом. Кожен, хто застосовує насильство або погрози з метою перешкоджання Всекитайським зборам народних представників і місцевим зборам народних представників виконувати свої депутатські обов'язки відповідно до закону, підлягає покаранню відповідно до положень частини першої. У разі стихійного лиха та надзвичайних ситуацій особи, які застосовують насильство або погрози, щоб перешкодити працівникам Червоного Хреста виконувати свої обов'язки відповідно до закону, підлягають покаранню відповідно до положень частини першої. Кожен, хто без застосування насильства та погроз перешкоджає працівникам органів державної безпеки й органів громадської безпеки виконанню завдань, пов'язаних із забезпеченням державної безпеки, що спричинило тяжкі наслідки, підлягає покаранню відповідно до положень частини першої. Насильницькі напади на народну поліцію, яка виконує свої обов'язки відповідно до закону, караються позбавленням волі на строк до трьох років, короткостроковим арештом або обмеженням волі; ті, хто використовує зброю, ножі чи застосовує такі способи, як керування транспортним засобом, з метою серйозної загрози їх особистій недоторканності, карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років [355]
Латвія	Глава XXII. Злочини проти управління	Стаття 269. Напад на представника влади або іншу державну службову особу 1. Напад на представника влади або іншу державну службову особу у зв'язку з виконанням ними законної службової діяльності, а також напад на особу через її участь у запобіганні або припиненні злочину або іншого незаконного правопорушення – караються позбавленням волі на строк до п'яти років або тимчасовим позбавленням волі, або примусовою працею, або штрафом. 2. Ті самі дії, якщо напад призвів до серйозних тілесних ушкоджень або інших серйозних наслідків, або якщо напад було вчинено організованою групою, – караються позбавленням волі на строк від двох до десяти років і наглядовим контролем на строк до трьох років або без такого [339]
Литва	Розділ XLI. Злочини проти діяльності державного службовця та особи, що виконує функції публічного адміністрування	Стаття 287. Погроза державному службовцю або особі, яка виконує функції публічного адміністрування 1. Кожен, хто шляхом застосування психічного примусу вимагав від державного службовця або іншої особи, яка виконує функції публічного адміністрування, учинити дії на користь винного чи інших осіб, – карається штрафом або арештом, або позбавленням волі на строк до двох років. 2. Кожен, хто вчинив діяння, передбачене частиною 1 цієї статті із застосуванням фізичного насильства, – карається штрафом або арештом, або позбавленням волі на строк до п'яти років [341].

Ліхтенштейн	Розділ 19. Злочини проти авторитету держави	Стаття 269. Опір державній владі 1. Будь-яка особа, яка перешкоджає посадовій особі вчинити службовий акт із застосуванням насильства або погрозами насильства, і хто заважає посадовій особі здійснити службову дію шляхом насильства чи погроз, засуджується до трьох років позбавлення волі в разі жорстокого примусу (розділ 106), проте з позбавленням волі на строк до шести місяців, що карається до п'яти років. 2. Будь-хто, хто змушує владу силою або погрозами застосувати силу, або посадова особа, що має силу чи небезпеку, щоб виконати службовий акт, також підлягає покаранню. 3. Офіційним актом, зазначеним у пунктах 1 та 2, є акт, за допомогою якого державний службовець як орган суверенної адміністрації або юрисдикції здійснює командування чи примус. 4. Злочинець не підлягає покаранню згідно з пунктом 1, якщо орган влади або державний службовець не має права на офіційний акт свого характеру або якщо службовий акт порушує положення кримінального законодавства. Стаття 270. Напад на офіцера 1. Кожного, хто фізично нападає на службову особу під час службового акту (пункт 3 розділу 269), карають позбавленням волі на строк до шести місяців або штрафом до 360 щоденних ставок. 2. Статтю 269 (4) застосовують відповідно [350].
Молдова	Розділ XVII. Правопорушення проти державної влади й державної безпеки	Стаття 349. Погроза чи насильство щодо службової особи або особи, яка виконує свій громадський обов'язок 1. Погроза смертю, ушкодженням тілесної цілісності чи здоров'я людини або знищення майна службової особи, її близьких родичів з метою припинення її діяльності або зміни її характеру в інтересах іншої особи, а також така сама погроза проти особи, яка виконує свій громадський обов'язок, або її близьких родичів у зв'язку з участю цієї особи в запобіганні або припиненні злочину чи антисуспільного вчинку – караються штрафом у розмірі від 650 до 1350 умовних одиниць або неоплачуваною працею на благо суспільства до 180 годин, або позбавленням волі на строк до 2 років. 1¹. Застосування насильства, що не є небезпечним для життя або здоров'я щодо службової особи, її близьких родичів або знищення їхнього майна з метою переривання їх служби або зміни її характеру в інтересах особи, яка застосовує насильство чи іншої особи, а також як ті самі дії, що застосовуються до особи, яка виконує свій громадський обов'язок, або її близьких родичів у зв'язку з участю цієї особи в запобіганні або припиненні злочину чи асоціального вчинку, – караються штрафом у розмірі від 850 до 1350 умовних одиниць або неоплачуваною працею на благо суспільства від 180 до 240 годин, або позбавленням волі на строк до 3 років. 2. Дії, передбачені пунктами 1 або 1¹, що супроводжуються:

		а) застосуванням насильства, небезпечного для життя або здоров'я осіб, зазначених у пункті 1; б) знищенням майна засобами, небезпечними для життя або здоров'я кількох осіб; в) матеріальними збитками у великих розмірах; г) іншими серйозними наслідками, – караються позбавленням волі на строк від 4 до 8 років [332].
Норвегія	Глава 19. Захист державної влади та довіри до неї	§ 155. Насильство, погрози, заподіяння шкоди чи інша протиправна поведінка щодо державного службовця Кожен, хто насильством, погрозами, пошкодженням чи іншою незаконною поведінкою впливає на державну службову особу з метою примусити її виконати або не виконати службовий акт або запобігає такому діянню або прагне цього досягти, карається штрафом або позбавленням волі на строк до 3 років. Особа, яка вчиняє насильство, погрози, заподіяння шкоди чи іншою протиправною поведінкою щодо державного службовця або когось із його близьких з помсти за вчинення службового акту карається так само. Державною службовою особою вважають будь-кого, хто здійснює публічні повноваження від імені держави або муніципалітету або має таку компетенцію з огляду на свою посаду. До державного службовця прирівнюється особа, яка надає допомогу державному службовцю законно чи в разі його звернення, або охороняє його робоче місце. Перший пункт також стосується злочинів проти службових осіб Міжнародного кримінального суду. У разі взаємності Король може вирішити, що перший і другий абзаци також будуть застосовані до злочинів проти посадових осіб в органах державної влади іншої країни та в міжурядових організаціях, членами яких є Норвегія. § 155 а. Серйозне насильство, серйозні погрози чи серйозна шкода державному службовцю Серйозне насильство, серйозні погрози чи заподіяння шкоди державній службовій особі караються позбавленням волі на строк до 6 років. Вирішуючи, чи є дія серйозною, передусім слід зважати на те, чи вона: а) могла спричинити загрозу втрати життя або серйозних травм; б) учинена організованою злочинною групою; в) з інших причин є особливо шкідливою для суспільства. § 155 b. Мінімальне покарання за використання вогнепальної зброї проти поліції Покарання передбачає позбавлення волі на строк від 1 до 10 років, якщо діяння, зазначене в § 155, полягає в стрільбі з вогнепальної зброї або використанні вибухових речовин чи інших інструментів, якими можна завдати тяжкі тілесні ушкодження. Державним службовцем є поліцейський або інший громадський службовець, який здійснює поліцейські повноваження.

		§ 155 с. Насильство з необережності проти державного службовця Серйозне необережне порушення § 155 карається позбавленням волі на строк до 1 року [342].
Польща	Глава XXIX. Правопорушення проти діяльності державних та місцевих органів територіальної влади	Стаття 222. § 1. Той, хто порушив тілесну недоторканність державної посадової особи або її помічника під час чи у зв'язку з виконанням службових обов'язків, – підлягає покаранню у вигляді штрафу, обмеження волі або позбавлення волі на строк до 3 років. § 2. Якщо діяння, визначене в § 1, було викликане неналежною поведінкою державної посадової особи чи її помічника, суд може застосувати надзвичайне пом'якшення покарання і навіть відмовитися від його призначення. Стаття 223. § 1. Той, хто, діючи спільно в змові з іншою особою або використовуючи вогнепальну зброю чи інший подібний небезпечний предмет, або паралітичний засіб, учинив напад на державну посадову особу або її помічника під час або у зв'язку з виконанням службових обов'язків, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на строк від 1 до 10 років. § 2. Якщо внаслідок учиненого нападу завдано тяжкої шкоди здоров'ю державної посадової особи або її помічника, злочинець підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на строк від 2 до 12 років [338].
Росія	Розділ Х. Злочини проти державної влади Глава 32. Злочини проти порядку управління	Стаття 318. Застосування насильства щодо представника влади 1. Застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, або загроза застосування насильства щодо представника влади або його близьких у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків – карається штрафом у розмірі до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або в розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до вісімнадцяти місяців, або примусовими роботами на строк до п'яти років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до п'яти років. 2. Застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, стосовно осіб, зазначених у частині першій цієї статті, – карається позбавленням волі на строк до десяти років. Примітка. Представником влади в цій статті та інших статтях Кодексу вважається посадова особа правоохоронного чи контролюючого органу, а також інша посадова особа, наділена в установленому законом порядку розпорядчими повноваженнями щодо осіб, які не перебувають у службовій залежності від нього. Стаття 319. Образа представника влади Публічна образа представника влади під час виконання ним своїх посадових обов'язків або у зв'язку з їх

		виконанням – карається штрафом у розмірі до сорока тисяч рублів або в розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до трьох місяців, або обов’язковими роботами на строк до трьохсот шістдесяти годин, або виправними роботами на строк до одного року [291]
Румунія	Розділ III. Правопорушення щодо влади та державного кордону Глава I. Злочини проти влади	Стаття 257. Обурення 1. Погрози, учинені безпосередньо чи за допомогою засобів зв’язку, ударами чи іншим насильством, тілесними ушкодженнями, побоями чи тілесними ушкодженнями, що спричинили смерть або вбивство, учинені щодо державної службової особи, яка виконує функції, пов’язані з реалізацією державних повноважень, під час виконання службових обов’язків, або у зв’язку зі здійсненням цих повноважень караються за передбаченим законом покаранням, спеціальні межі якого збільшуються на одну третину. 2. Учинення злочину щодо державного службовця, який виконує функції, пов’язані зі здійсненням державної влади або щодо його майна, з метою залякування чи помсти, у зв’язку з виконанням службових обов’язків, карається штрафом, передбаченим законом для цього злочину, спеціальні межі якого збільшено на одну третину. 3. Злочином визнають діяння, передбачені частиною 2, якщо вони стосуються члена сім’ї державного службовця. 4. Дії, наведені в частинах 1–3, учинені проти поліцейського або жандарма під час виконання ними своїх обов’язків або у зв’язку з виконанням цих обов’язків, караються покаранням, передбаченим законом за цей злочин, межі якого є збільшеними вдвічі [335].
Сінгапур	Глава 10. Неповага до законної влади державних службовців	188. Непокора наказу, оприлюдненому в установленому порядку державним службовцем 1. Особа, яка, знаючи, що наказом, оприлюдненим державним службовцем, який уповноважений видавати такий наказ, їй наказують утриматися від певної дії або прийняти певний наказ стосовно певного майна, що знаходиться у власності цієї особи або під її керівництвом, не підкоряється таким вказівкам, якщо така непокора спричиняє або може спричинити перешкоди, роздратування чи травму, або ризик перешкоджання, роздратування чи травми будь-якій законно найнятій особі, карається а) якщо це стосується фізичної особи – позбавленням волі на строк до одного місяця, або штрафом до 1500 доларів США, або тим й іншим, або б) у будь-якому іншому випадку – штрафом, який може сягати 10 000 доларів США. 2. Якщо непокора, зазначена в частині 1, спричиняє або може спричинити загрозу життю, здоров’ю чи безпеці людей, або спричиняє чи може спричинити заворушення чи ворожнечу, особа, винна в злочині, передбаченому цим підрозділом, повинна а) у разі, якщо це стосується фізичної особи, – каратися позбавленням волі на строк до 6 місяців, або штрафом до 5000

		доларів США, або тим й іншим, або б) у будь-якому іншому випадку – каратися штрафом, який може сягати 10 000 доларів США. Пояснення. Зовсім не обов’язково, щоб злочинець мав намір заподіяти шкоду або розглядати свою непокору як можливість заподіяти шкоду. Достатньо того, що він знає про наказ, якому він не підкоряється, і що його непокора завдає або може завдати шкоди. Наприклад, згідно з наказом, який оприлюднив державний службовець, що має відповідні законні повноваження, релігійна процесія не повинна проходити певною вулицею. Свідомо не підкоряючись цьому наказу, особа спричиняє загрозу заворушень, а отже, учиняє визначений у цьому розділі злочин. 189. Погроза травмування державного службовця Будь-яка погроза заподіяння шкоди будь-якому державному службовцю або будь-якій особі, у якій, на його думку, цей державний службовець зацікавлений, з метою спонукати цього державного службовця до будь-якої дії, утриматися чи відкласти будь-яке діяння, пов’язане з виконанням державних функцій такого державного службовця, карається позбавленням волі на строк до 2 років, або штрафом, або тим й іншим [343].
Словаччина	Розділ 8. Злочини проти порядку в публічних справах Перша частина. Злочини проти здійснення службових повноважень	Напад на державну владу § 321 1. Той, хто вчиняє насильство з метою перешкоджання діям державного органу під час здійснення ним повноважень, карається позбавленням волі на строк від одного до п’яти років. 2. Зловмисник карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років, якщо він учинив діяння, зазначене в частині 1, у більш тяжкий спосіб. 3. Зловмисник карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років, якщо він учинив діяння, зазначене в частині 1, і спричинив тяжкі тілесні ушкодження або смерть. 4. Злочинець карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до двадцяти років, якщо він учинив діяння, зазначене в частині 1, яке пов’язане із: а) заподіянням серйозної шкоди кільком людям або смерті; б) спричинив особливо велику шкоду або інші особливо серйозні наслідки. § 322 1. Той, хто погрожує іншому вбивством, тілесними ушкодженнями або завдає незначної шкоди, а) під час здійснення державних повноважень, або б) для здійснення повноважень органом державної влади, – карається позбавленням волі на строк до двох років. 2. Злочинець карається позбавленням волі на строк від одного до п’яти років, якщо він учинив діяння, зазначене в частині 1, у більш тяжкий спосіб.

		Напад на державного службовця § 323 1. Той, хто застосовує насильство щодо державної посадової особи а) під час здійснення нею повноважень; або б) для того, щоб посадова особа здійснила свої повноваження, карається позбавленням волі на строк від одного до п'яти років. 2. Злочинець карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років, якщо він учинив діяння, зазначене в частині 1, а) і завдає шкоди здоров'ю, б) і завдає більшої шкоди, с) більш серйозні дії; або д) проти правоохоронних або судових органів. 3. Зловмисник карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років, якщо він учинив діяння, зазначене в частині 1. а) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або смерті; або б) і завдає значної шкоди. 4. Зловмисник карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до двадцяти п'яти років або довічним позбавленням волі, якщо він учинить діяння, зазначене в частині 1, а) що призвело до смерті кількох осіб, або б) у кризовій ситуації. § 324 1. Той, хто погрожує іншому, вбиваючи, травмуючи або завдаючи незначної шкоди, а) має намір діяти під час здійснення повноважень державної посадової особи, або б) для здійснення повноважень посадової особи, карається позбавленням волі на строк до трьох років. 2) Злочинець карається позбавленням волі на строк від одного до п'яти років, якщо він учинив діяння, зазначене у частині 1, у більш тяжкий спосіб. § 325 Захист відповідно до розділів 321–324 надається також особі, яка виступила на підтримку чи захист публічної посадової особи [354].
Таджикистан	Розділ XIII. Злочини проти державної влади Глава 31. Злочини проти порядку управління	Стаття 328. Застосування насильства щодо представника влади 1. Насильство, небезпечне для життя чи здоров'я, або погроза застосування насильства, а також погроза знищення майна щодо представника влади або його близьких у зв'язку з виконанням ним своїх обов'язків, – карається штрафом у розмірі до п'ятисот показників для розрахунків, або виправними роботами терміном до двох років, або позбавленням волі терміном до двох років.

		2. Застосування насильства, небезпечного для життя та здоров'я, щодо осіб, зазначених у частині першій цієї статті, – карається обмеженням волі терміном від двох до п'яти років чи позбавленням волі терміном від двох до п'яти років. Примітка. Представником влади в цій та інших статтях Кодексу визнається особа, яка служить в органах державної влади й наділена в установленому законом порядку розпорядчими повноваженнями щодо осіб, які не перебувають від неї в службовій залежності. Стаття 329. Погроза стосовно працівників правоохоронних органів чи військовослужбовців Погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна щодо працівників правоохоронних органів, військовослужбовців, а також щодо їх близьких з метою перешкоджання законній діяльності зазначених осіб з охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки або з помсти за таку діяльність, – карається штрафом у розмірі від п'ятисот до однієї тисячі показників для розрахунків, або виправними роботами терміном до двох років, або позбавленням волі терміном до трьох років. Стаття 330. Образа представника влади 1. Публічна образа представника влади під час виконання ним службових обов'язків або у зв'язку з їх виконанням – карається обов'язковими роботами на строк від ста вісімдесяти до двохсот сорока годин або штрафом у розмірі від п'ятисот до однієї тисячі показників для розрахунків або арештом терміном до шести місяців або виправними роботами терміном від двох місяців до одного року. 2. Образи, що містяться в публічному виступі, творі, який публічно демонструється, засобах масової інформації або мережі Інтернет, – караються штрафом у розмірі від однієї тисячі до тисячі п'ятисот показників для розрахунків або арештом терміном від двох до шести місяців або позбавленням волі на строк до двох років [289].
Туніс	Глава IV. Напади проти державної влади, учинені громадянами Розділ I. Протидія владі	Стаття 119 Кожен, хто брав участь у збройному чи незбройному повстанні, у якому було здійснено напад на чиновника, який виконував свої функції, карається позбавленням волі на строк п'ять років, якщо повстання було вчинене групою до десяти осіб; покарання збільшується до десяти років позбавлення волі, якщо воно було здійснено групою в кількості більше ніж десять осіб, поряд із застосуванням покарань, передбачених цим Кодексом щодо винуватих у тілесних ушкодженнях. «Покарання для тих, хто вчинив напад проти влади, якщо постріли спричинили смерть працівника, становить дванадцять років позбавлення волі, що застосовується разом з покаранням за вбивство». Стаття 120

		Змова щодо вчинення насильства стосовно посадових осіб карається трьома роками позбавлення волі, за умови, що вона не супроводжувалася підготовкою. У разі, якщо підготовка була, покарання становить п'ять років. Стаття 121 Особа, що виступила в громадському місці або на мітингу з плакатом у рукописному або друкованому вигляді, несе покарання, аналогічне покаранню за безпосередню участь у повстанській діяльності. Якщо повстання не відбулося, провокатор карається позбавленням волі на один рік. Стаття 122 Суб'єкти злочинів, що були вчинені під час або з нагоди повстання, несуть покарання за вказані правопорушення в разі, коли ці злочини більш тяжкі, ніж повстання. Стаття 123 Вирок стосовно суб'єкта повстання з числа ув'язнених додається до основного строку після його відбуття. Якщо суб'єкт повстання знаходиться під вартою в якості попереднього ув'язнення, покарання щодо повстання додається до того, що вже застосовується. У разі звільнення або виправдувального вироку суб'єкт повстання відбуває покарання, яке застосовується до нього перед звільненням. Стаття 124 У всіх випадках, зазначених у цьому розділі, можуть бути застосовані додаткові покарання, передбачені статтею 5
	Глава IV. Напади проти державної влади, вчинені громадянами Розділ II. Тяжкі образи та насильство щодо посадових осіб	Стаття 125 Особа, яка словами, жестами або погрозами спричинила образу державного службовця або людини, що обіймає еквівалентну посаду, під час виконання посадових обов'язків, карається позбавленням волі строком на один рік і штрафом сто двадцять динарів. Стаття 126 За вчинення образи під час судового засідання передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком на два роки. «Особа, визнана винною в учиненні насильства або погрози застосування зброї проти судді під час судового слухання, карається смертю». Стаття 127 Будь-яка особа, яка здійснила проти державного службовця або людини, що обіймає еквівалентну посаду, під час або у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків напад, зазначений у статті 319 цього Кодексу, карається позбавленням волі на строк один рік і штрафом сімдесят два динари. За насильство, передбачене в статті 218 цього Кодексу, покарання становить п'ять років позбавлення волі і штраф двісті сорок динарів. У разі якщо насильство було навмисним або призвело до травми або хвороби, або якщо воно було вчинено на

		судовому слуханні щодо судового посадовця, покарання становить десять років позбавлення волі і штраф чотириста вісімдесят динарів поряд із застосуванням покарань, передбачених у статті 219 цього Кодексу, якщо є така необхідність. Стаття 128 Особа, яка через публічні виступи, пресу або іншими засобами розголосу, безпідставно звинуватила державного службовця або людину, що обіймає еквівалентну посаду, у протиправних діях у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків, карається позбавленням волі строком два роки та штрафом сто двадцять динарів. Стаття 130 У всіх випадках, зазначених у цьому розділі, можуть бути застосовані додаткові покарання, передбачені статтею 5 [273]
Туреччина	Розділ 4. Правопорушення проти нації та держави Частина 1. Правопорушення проти довіри та функціонування державного управління	Стаття 264 1. Будь-яка особа, яка застосувала силу чи погрозу щодо державного службовця з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків, підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від шести місяців до трьох років. 2. У разі вчинення цього злочину щодо суддів винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі від двох до чотирьох років. 3. У разі вчинення цього злочину злочинцем спільно з більш ніж однією особою покарання, що застосовується, збільшується на одну третину. 4. У разі вчинення цього злочину із застосуванням зброї або погрози застосування сили з боку наявних або імовірних злочинних організацій покарання, що застосовується за наведеними вище частинами, збільшується вдвічі. 5. У разі обтяжуючих обставин унаслідок умисного заподіяння тілесних ушкоджень під час учинення цього злочину також застосовуються положення про умисне заподіяння тілесних ушкоджень [352].
Туркменістан	Розділ Х. Злочини проти порядку функціонування органів державної влади Глава 25. Злочини проти порядку управління	Стаття 211. Погроза вбивством або застосування насильства щодо працівника правоохоронного органу чи військовослужбовця 1. Погроза вбивством або застосування насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, щодо працівника правоохоронного органу, військовослужбовця або їхніх близьких у зв'язку з виконанням ними обов'язків з охорони правопорядку – карається виправними роботами терміном до двох років чи позбавленням волі терміном до двох років. 2. Застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я осіб, зазначених у частині першій цієї статті, – карається позбавленням волі терміном від трьох до восьми років. Стаття 212. Образа представника влади Публічна образа представника влади під час виконання ним своїх службових обов'язків або у зв'язку з їх виконанням – карається штрафом у розмірі від п'яти до десяти середньомісячних розмірів оплати праці або виправними роботами терміном до двох років. Примітка. Представником влади є особа, яка представляє

		орган державної влади, постійно або тимчасово здійснює певні функції і в межах своєї компетенції має право на вчинення дій або надання розпоряджень, обов'язкових для більшості чи всіх громадян або посадових осіб [292].
Узбекистан	Розділ 5. Злочини проти порядку функціонування органів влади, управління та громадських об'єднань Глава XV. Злочини проти порядку управління	Стаття 219. Опір представнику влади або особі, яка виконує громадський обов'язок Вчинення опору, тобто активної протидії правомірній діяльності представника влади, який виконує службові обов'язки, або особи, яка виконує громадський обов'язок, – карається штрафом від п'ятдесяти до ста базових розрахункових величин або обов'язковими громадськими роботами до трьохсот шістдесяти годин, або виправними роботами до трьох років, або обмеженням волі від одного до трьох років, або позбавленням волі від одного до трьох років. Примус осіб, зазначених у частині першій цієї статті, у будь-якій формі до відмови від виконання службових обов'язків або виконання громадського обов'язку, а також учинення незаконних дій – карається обмеженням волі від трьох до п'яти років або позбавленням волі від трьох до п'яти років [290].
Фінляндія	Глава 16. Злочини проти влади	§ 1. Насильницька протидія службовій особі Той, хто 1) застосовує насильство або погрожує його застосувати, щоб примусити службову особу або перешкодити їй вчинити службову дію, пов'язану зі здійсненням публічних повноважень; 2) в іншому випадку внаслідок такої дії застосовує або погрожує застосувати насильство проти службової особи, яка її вчинила, або 3) застосовує насильство щодо службової особи або особи, яка перебуває з нею в стосунках, зазначених у главі 10 § 2, щоб помститися за такий службовий вчинок, – карається позбавленням волі на строк від чотирьох місяців до чотирьох років. За насильницьку протидію службовій особі також засуджується особа, що вчинила дії, передбачені в п. 1 щодо особи, яка на прохання службової особи або за її згодою сприяє службовій особі в службовому заході, який передбачає здійснення публічних повноважень. § 2. Опір службовій особі Якщо під час насильницької протидії службовій особі насильство чи погроза були незначними або наявні інші обставини, які визнано пом'якшуючими, насильницька протидія службовій особі карається штрафом або позбавленням волі на строк до шести місяців [344].
Франція	Книга IV. Злочини та проступки проти нації, держави та громадського спокою Розділ III. Про посягання на державне	Стаття 433-3 Погроза вчинити злочин або правопорушення проти осіб або майна, учинені проти особи, наділеної виборним мандатом, магістрату, присяжного, адвоката, державного чи міністерського службовця, офіцера національної жандармерії, посадової особи національної поліції, митниці, інспекції праці, пенітенціарної служби або будь-якої іншої особи, яка має державні повноваження, професійного чи добровільного пожежника, присяжного, охоронця чи наглядача будівель відповідно до статті L.127-1 Будівельно-житлового кодексу,

	управління, учинене фізичними особами Глава 2. Погрози та акти залякування, учинені щодо осіб, які виконують державні функції	під час виконання обов'язків або у зв'язку з виконанням своїх функцій, якщо статус потерпілого є явним або відомим винному карається трьома роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 45 000 євро. Ті самі покарання застосовуються в разі погрози вчинення злочину або правопорушення проти осіб або майна, учинені проти працівників чи оператора мережі громадського пасажирського транспорту, вчителя або будь-якого працівника, що працює в закладі освіти, особи, яка володіє публічною владою, а також проти медичного працівника під час виконання своїх обов'язків, якщо стан жертви відомий виконавцеві. Ті самі покарання застосовують у разі погрози вчинення злочину чи правопорушення проти осіб чи майна щодо особи, яка здійснює приватну охоронну діяльність, зазначену в статтях L.611-1 або L.621-1 Кодексу внутрішньої безпеки, під час виконання своїх внутрішніх функцій, коли статус жертви очевидний або відомий винному. Такі самі покарання застосовуються в разі погрози подружжю, родичам за висхідною або низхідною лінією осіб, зазначених у перших трьох абзацах, або будь-якій іншій особі, яка зазвичай мешкає в них вдома, через функції, які виконують ці особи. Покарання збільшується до п'яти років позбавлення волі та штрафу в розмірі 75 000 євро у разі погрози смертю або посягання на майно, небезпечне для людей. Застосування погроз, насильства чи будь-яких інших актів залякування з метою добитися від особи, зазначеної в перших трьох абзацах, виконання або утримання від виконання своїх функцій, посади чи повноважень, або сприяння його функціями, посадою чи повноваженнями, або зловживання своїми справжніми чи уявними повноваженнями для того, щоб отримати від державного органу чи адміністрації робочі місця, контракти чи будь-яке інше сприятливе рішення карається позбавленням волі строком на десять років і штрафом у розмірі 150 000 євро. Цей пункт не поширюється на факти, зазначені в статті 433-3-1. Стаття 433-3-1 Використання погроз чи насильства або вчинення будь-яких інших актів залякування щодо будь-якої особи, яка бере участь у виконанні функцій державного службовця, щоб отримати для себе чи інших повне або часткове звільнення від правил, які регулюють функціонування зазначеної служби або диференційоване їх застосування. Коли представнику адміністрації або особі публічного чи приватного права, на яку було покладено функції державної служби, відомі факти, які мають ознаки злочину, він подає скаргу [329].
Чехія	Глава X. Злочини проти порядку в публічних справах	Секція 323. Насильство проти органу державної влади 1. Той, хто застосовує насильство з наміром вплинути на здійснення повноважень органом державної влади, місцевого самоврядування, суду чи іншого органу, що виконує публічні повноваження, підлягає покаранню у виді позбавлення волі на

	Розділ 1. Злочини проти здійснення повноважень органами державної влади та службовою особою	строк від шести місяців до п'яти років. 2. Винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від двох до восьми років, якщо він: а) учиняє діяння, зазначене в пункті 1, із застосуванням зброї; б) завдає шкоди здоров'ю іншої особи, або с) завдає істотної шкоди таким діянням. 3. Винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від чотирьох до дванадцяти років, якщо діяння, зазначене в п. 1, спричинило: а) тяжкі тілесні ушкодження, б) значну шкоду, або с) порушення діяльності такого органу. 4. Винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від десяти до вісімнадцяти років, якщо він спричинив смерть діянням, зазначеним у пункті 1. 5. Готування є карним. Секція 324. Погроза з наміром вплинути на орган державної влади 1) Той, хто погрожує іншій особі смертю, завданням тілесних ушкоджень або заподіянням істотної шкоди а) з наміром вплинути на здійснення повноважень органу державної влади, місцевого самоврядування, суду чи іншого органу, що виконує публічні повноваження; б) у зв'язку із здійсненням повноважень таким органом, – підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк до трьох років. 2. Винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, якщо він вчиняє діяння, зазначене в пункті 1, зі зброєю. Секція 325. Насильство щодо службової особи 1. Той, хто застосовує насильство а) з наміром вплинути на здійснення повноважень службовою особою, або б) у зв'язку з виконанням повноважень службовою особою, – підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк до чотирьох років. 2. Винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від шести місяців до шести років, якщо він: а) вчиняє діяння, зазначене в пункті 1, зі зброєю, б) завдає шкоди здоров'ю іншої особи таким діянням, або с) завдає більшої шкоди таким діянням. 3. Винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від трьох до дванадцяти років, якщо діяння, зазначене у пункті 1, спричинило: а) тяжкі тілесні ушкодження; б) значну шкоду. 4. Винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від восьми до шістнадцяти років, якщо він спричинив смерть діянням, зазначеним у пункті 1. 5. Готування є карним. Секція 326. Погроза з наміром вплинути на службову
--	--	---

		особу 1. Той, хто погрожує іншій особі смертю, завданням тілесних ушкоджень або заподіянням істотної шкоди а) з наміром вплинути на здійснення повноважень службовою особою, або б) у зв'язку з виконанням повноважень службовою особою, – підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк до трьох років. 2. Винний підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, якщо він вчиняє діяння, зазначене у підпункті 1, зі зброєю. Секція 327. Загальні положення 1. Правова охорона, відповідно до секцій 323–326, надається також особі, яка виступила за підтримку чи захист органу державної влади, місцевого самоврядування, суду чи інший орган, що виконує публічні повноваження, або службову особу. 2. Правова охорона, відповідно до секцій 323–326, надається також особі, що підлягає охороні на міжнародному рівні, якою слід вважати службову особу іноземної держави або міжнародної організації, яка користується дипломатичними або іншими привілеями та імунітетами відповідно до міжнародного права, або особу, яка займає посаду або належить до штату, або працівників міжнародного судового органу [351].
Чорногорія	Розділ 30. Кримінальні правопорушення проти державних органів	Стаття 376. Напад на службову особу під час виконання службових обов'язків 1. Напад або погроза нападу на службову особу під час виконання службових обов'язків карається позбавленням волі на строк до трьох років. 2. Якщо під час учинення діяння, зазначеного в частині першій цієї статті, службовій особі було заподіяно легке тілесне ушкодження або була погроза застосування зброї, винний карається позбавленням волі на строк від трьох місяців до п'яти років. 3. Якщо діяння, зазначене в частинах 1 і 2 цієї статті, вчинені щодо судді, державного прокурора у зв'язку з виконанням ними суддівських чи прокурорських обов'язків або службової особи у зв'язку з забезпеченням громадської чи національної безпеки, винний карається позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років. 4. Замах на вчинення діяння, передбаченого частиною першою цієї статті, карається. 5. Виконавець діяння, зазначеного в частинах 1–3 цієї статті, що спричинене протиправною чи грубою поведінкою службової особи, може бути звільнений від покарання [340].
Швейцарія	Розділ 15. Злочини проти офіційної влади	Стаття 285. Насильство та погрози державній владі й державним чиновникам 1. Будь-яка особа, яка, застосовуючи насильство або погрози, перешкоджає владі, одному з її членів або державній службовій особі здійснити офіційний акт, або примушує їх здійснити такий акт, або нападає на них під час їх здійснення карається позбавленням волі до трьох років або штрафом.

		До державних службовців належать також працівники підприємств відповідно до Закону про залізниці від 20 грудня 1957 року, Закону про пасажирські перевезення від 20 березня 2009 року та Закону про перевезення вантажів від 19 грудня 2008 року, а також працівники організацій, що працюють за ліцензією Федерального управління транспорту відповідно до Федерального закону від 18 червня 2010 року про підрозділи безпеки підприємств громадського транспорту. 2. Якщо правопорушення вчинено натовпом, будь-яка особа, яка була учасником цього натовпу, карається позбавленням волі на строк до трьох років або штрафом. Будь-який учасник, який застосував насильство щодо осіб або майна, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі, що не перевищує трьох років, або грошовому штрафу не менш як 30 одиниць щоденного штрафу [347].
Швеція	Розділ 17. Злочини проти громадської діяльності	§ 1 Будь-яка особа, яка застосовує насильство або погрозу насильства щодо службової особи під час виконання нею своїх повноважень або з метою примусити службову особу чи перешкодити їй у здійсненні владних повноважень, або помститися за таку дію, засуджується за насильство або погрозу службовій особі штрафом або позбавленням волі на строк не більше двох років. Те саме стосується того, що хтось у такий спосіб посягає на службову особу, яка раніше виконувала повноваження, за те, що вона вчинила або не вчинила під час виконання повноважень. Якщо злочин є тяжким, особу засуджують за тяжке насильство або погрозу службовій особі до позбавлення волі на строк від одного до шести років. Під час оцінки того, чи є злочин тяжким, передусім ураховують те, чи діяння: 1) пов'язане з насильством тяжкого характеру, 2) включало погрози, які були значно посилені за допомогою зброї, вибухових речовин або збройного манекена або натяку на інші можливості застосування насильства, або яке іншим чином мало серйозний характер, або 3) мало особливо безжальний або небезпечний характер. § 2 Особа, яка в будь-який інший спосіб, ніж передбачений в § 1, з метою примусити чи перешкодити службовій особі виконувати свої повноваження або помститися за офіційні дії під час здійснення нею влади, незаконно вчиняє діяння, яке спричиняє службовій особі страждання, шкоду, інші незручності чи погрожує таким діянням, карається за злочин проти службової особи до штрафу або позбавлення волі на строк до шести місяців. Якщо злочин тяжкий, зловмиснику загрожує покарання до чотирьох років за посягання на службову особу за обтяжуючих обставин [327].

Караність погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу в кримінальному законодавстві зарубіжних країн

У більшості вивчених зарубіжних держав (Австрія, Азербайджан, Аргентина, Білорусь, Бразилія, Вірменія, Грузія, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Казахстан, Китай, Литва, Ліхтенштейн, Молдова, Норвегія, Росія, Таджикистан, Туреччина, Туркменістан, Фінляндія, Чорногорія, Швеція) **погрози та насильство розміщені в межах одного й того самого або одних і тих самих складів кримінальних правопорушень** (як в одній, так і в різних частинах однієї статті). Натомість у кримінальному законодавстві певних країн **погрози виокремлено в самостійні склади кримінальних правопорушень**, зокрема в Сінгапурі (ст. 189), Словаччині (ст. 324), Таджикистані (ст. 329), Франції (ст. 433-3), Чехії (ст. 324).

Водночас у кримінальному законодавстві Австрії (ст. 270), Аргентини (ст. 237), Грузії (353-1), Данії (ст. 119, 119 b), Ізраїлю (ст. 273, 274), Іспанії (ст. 550, 551), Китаю (277), Латвії (ст. 268), Ліхтенштейну (ст. 270), Польщі (ст. 223), Словаччини (ст. 321, 323), Тунісу (ст. 199, 127), Чорногорії (ст. 376), Швейцарії (ст. 285) криміналізовано **напад** на представника влади чи службову особу, зокрема правоохоронця. Зазначений напад – фактично те саме насильство та погроза. У кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав про це безпосередньо зазначено в диспозиції відповідної статті. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 119 КК Данії, «будь-яка особа, яка, використовуючи силу чи погрозу її застосування, нападає на будь-яку людину...».

З урахуванням зазначених варіантів диференціації кримінальної відповідальності за погрози або насильство щодо правоохоронців розглянемо відповідні санкції.

Погроза застосування насильства в кримінальному законодавстві Азербайджану (ст. 315.1) карається позбавленням волі на строк до 3 років; Аргентини (ст. 237) – позбавленням волі на строк від 1 місяця до 1 року; Литви (ч. 1 ст. 287) – штрафом або арештом, або позбавленням волі на строк до 2 років;

Молдови (ч. 1 ст. 349) – штрафом у розмірі від 650 до 1350 умовних одиниць або громадськими роботами до 180 годин, або позбавленням волі на строк до 2 років; Росії (ч. 2 ст. 318) – штрафом у розмірі до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або в розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до 18 місяців, або примусовими роботами на строк до 5 років, або арештом на строк до 6 місяців, або позбавленням волі на строк до 5 років; Сінгапуру (ст. 189) – позбавленням волі на строк до 2 років, або штрафом, або тим й іншим, Словаччини (ч. 1 ст. 324) – позбавленням волі на строк до 3 років; Таджикистану (ст. 329) – штрафом у розмірі від 500 до 1000 показників для розрахунків або виправними роботами на строк до 2 років або позбавленням волі на строк до 3 років; Туркменістану (ч. 1 ст. 211) – виправними роботами на строк до 2 років чи позбавленням волі на строк до 2 років; Франції (ч. 1 ст. 433-3) – трьома роками позбавленням волі строком на 3 роки та штрафом у розмірі 45 000 євро (покарання збільшується до 5 років позбавлення волі та штрафу в розмірі 75 000 євро в разі погрози смертю або посягання на майно, що небезпечно для людей); Чехії (ч. 1 ст. 326) – позбавленням волі на строк до 3 років. Таким чином, за законодавством інших держав погроза правоохоронцям карається найчастіше позбавленням волі, строк якого варіює від 1 місяця до 5 років, рідше – штрафом, громадськими роботами, виправними роботами й арештом. Найбільш суворими видаються санкції, які передбачають можливість одночасного застосування позбавлення волі зі штрафом (закріплені в КК Сінгапуру та Франції). Найбільший розмір штрафу за досліджувані делікти встановлено в КК Франції. *З огляду на зазначене, обґрунтованим видається включення до санкції ч. 1 ст. 345 КК України штрафу в розмірі від 1000 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.*

Насильство (фактично фізичне насильство) у кримінальному законодавстві Литви (ч. 2 ст. 287) карається штрафом або арештом, або позбавленням волі на строк до 5 років, Польщі (ч. 1 ст. 222) – штрафом, обмеженням волі або позбавленням волі на строк до 3 років, Словаччини (ч. 2 ст. 323) – позбавленням волі на строк від 3 до 8 років, Чехія (ч. 1 ст. 325) – позбавлення волі на строк до 4 років. Таким чином, насильство в інших державах карається передусім позбавленням волі з

максимальною межею санкції – 8 років, а також штрафом, арештом та обмеженням волі.

За **напад** кримінальне законодавство Австрії (ч. 1 ст. 279) передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк до 2 років, Грузії (ч. 1 ст. 353-1) – позбавлення волі на строк від 4 до 7 років, Ізраїлю (ст. 273) – тюремне ув'язнення строком від 1 місяця до 3 років, Іспанії (ст. 550) – позбавлення волі на строк від 1 до 4 років і штраф від 3 до 6 місяців, Китаю (ст. 277) – позбавлення волі на строк не більше 3 років, короткостроковий арешт або обмеження волі, Латвії (ст. 269) – позбавлення волі на строк до 5 років або тимчасове позбавлення волі, або примусову працю, або штраф, Ліхтенштейну (ст. 270) – позбавлення волі на строк до 6 місяців або штраф до 360 щоденних ставок, Тунісу (ч. 1 ст. 127) – позбавлення волі на строк 1 рік і штраф 72 динари, (ст. 128) – тюремне ув'язнення строком на 2 роки і штраф 120 динарів, Чорногорії (ч. 1 ст. 376) – позбавлення волі на строк до 3 років. З огляду на зазначене, напад в інших державах карається передусім позбавленням волі з максимальною межею санкції – 7 років, а також штрафом, арештом, громадськими роботами й обмеженням волі.

За **наси́льство або погрози (застосування залякування чи сили), зокрема поєднані з перешкодженням**, кримінальне законодавство Австрії (ч. 1 ст. 269) передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк до 3 років, у разі жорстокого примусу – від 6 місяців до 5 років, Білорусі (ст. 364) – арешту, або обмеження волі на строк до 5 років або позбавлення волі на строк до 7 років, Бразилії (ст. 329) – позбавлення волі від 2 місяців до 2 років, Грузії (ст. 353) – штрафу або домашнього арешту на строк від 6 місяців до 2 років, або позбавлення волі на строк від 2 до 5 років, Данії (ст. 119) – простого взяття під варту або тюремного ув'язнення до 6 років, або за пом'якшувальних обставин – штрафу, Естонії (ст. 274) – позбавлення волі на строк до 5 років, Італії (ст. 336) – позбавлення волі від 6 місяців до 5 років, Ліхтенштейну (ст. 269) – позбавлення волі до 3 років, Норвегії (ст. 155) – штрафу або позбавлення волі на строк до 3 років, Туреччини (ч. 1 ст. 264) – позбавлення волі на строк від 6 місяців до 3 років, Узбекистану (ч. 2 ст. 219) – обмеженням волі від 3 до 5 років або позбавлення волі від 3 до 5 років, Фінляндії (§ 1 глави 16) –

позбавлення волі на строк від 4 місяців до 4 років, Франції (ч. 6 ст. 433-3) – позбавлення волі строком на 10 років і штрафом у розмірі 150 000 євро, Чорногорії (ч. 2 ст. 376) – позбавлення волі на строк від 3 місяців до 5 років, Швейцарії (ч. 1 ст. 285) – позбавлення волі до 3 років або штрафом, Швеції (§ 1 розд. 17) – штрафом або позбавленням волі на строк не більше 2 років. Таким чином, насильство або погрози (застосування залякування чи сили), зокрема поєднані з перешкоджанням, в інших державах карається передусім позбавленням волі з максимальною межею санкції – 10 років, а також штрафом, арештом та обмеженням волі. Найбільш суворою виглядає санкція ч. 6 ст. 433-3 КК Франції, оскільки передбачає позбавлення волі строком на 10 років і штраф у розмірі 150 000 євро.

У кримінальному законодавстві країн колишнього СРСР насильство диференційовано на те, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я особи, та яке є небезпечним для життя чи здоров'я особи.

Застосування *насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я особи* (у певних випадках воно поєднується з опором чи перешкоджанням), у кримінальному законодавстві зарубіжних держав карається по-різному, зокрема в Азербайджані (ст. 315.1) – позбавленням волі на строк до 3 років, Вірменії (ч. 1 ст. 316) – штрафом у розмірі від 300-кратного до 500-кратного розміру мінімальної заробітної плати або позбавленням волі на строк до 5 років, Казахстані (ч. 1 ст. 380) – штрафом у розмірі до 3000 місячних розрахункових показників або виправними роботами в тому самому розмірі, або залученням до громадських робіт на строк до 800 годин, або обмеженням волі на строк до 3 років, або позбавленням волі на той самий строк, Молдові (ч. 1.1 ст. 349) – штрафом у розмірі від 850 до 1350 умовних одиниць або неоплачуваною працею на благо суспільства від 180 до 240 годин, або позбавленням волі на строк до 3 років, Росії (ч. 2 ст. 318) – штрафом у розмірі до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або в розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до 18 місяців, або примусовими роботами на строк до 5 років, або арештом на строк до 6 місяців, або позбавленням волі на строк до 5 років, Таджикистані (ч. 1 ст. 328) – штрафом у розмірі до 500 показників для розрахунків або виправними роботами на строк до

2 років або позбавленням волі на строк до 2 років, Туркменістані (ч. 1 ст. 211) – виправними роботами на строк до 2 років чи позбавленням волі на строк до 2 років.

За *наси́льство, небезпечне для життя чи здоров'я* особи (у певних випадках воно також поєднується з опором чи перешкоджанням) кримінальне законодавство Азербайджану (ст. 315.2) передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від 3 до 7 років, Вірменії (ч. 3 ст. 316) – позбавлення волі на строк від 5 до 10 років, Казахстану (ч. 2 ст. 380) – позбавлення волі на строк від 5 до 10 років, Молдови (ч. 2 ст. 349) – позбавлення волі на строк від 4 до 8 років, Росії (ч. 2 ст. 318) – позбавлення волі на строк до 10 років, Таджикистану (ч. 2 ст. 328) – обмеження волі терміном від 2 до 5 років чи позбавлення волі терміном від 2 до 5 років, Туркменістану (ч. 1 ст. 211) – позбавлення волі терміном від 3 до 8 років.

Порівняння санкцій за обидва різновиди насильства щодо правоохоронців дозволяє стверджувати, що найбільш поширеним серед покарань за ці злочини є позбавлення волі. Верхня його межа за насильство, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я особи, варіюється від 2 до 5 років, а за насильство, яке є небезпечним для життя чи здоров'я особи, – до 10 років. Крім того, за насильство, небезпечне для життя чи здоров'я особи, майже у всіх державах встановлено лише позбавлення волі (виняток становить лише Таджикистан, у якому таке насильство щодо правоохоронців може каратися також обмеженням волі). Натомість санкції за застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я особи, містять також арешт, обмеження волі, штраф, громадські та виправні роботи.

Кваліфіковані й особливо кваліфіковані склади відповідних кримінальних правопорушень караються в Аргентині (ст. 238) – позбавленням волі на строк від 6 місяців до 2 років; Данії (ст. 119 b) – штрафом або позбавленням волі на строк до 8 років; Естонії (ч. 2 ст. 274) – позбавленням волі на строк від 1 до 5 років; Ізраїлі (ст. 273) – позбавленням волі на строк від 3 місяців до 5 років; Іспанії (ст. 550) – покарання призначається на один ступінь вище; Італії (ст. 339) – позбавленням волі від 3 до 15 років, позбавленням волі на строк від 5 до 10 років; Казахстані (ч. 3 ст. 380) – позбавленням волі на строк від 7 до 12 років; Китаї (ст. 277) – позбавленням волі на строк від 3 до 7 років; Латвії (ч. 2 ст. 269) – позбавленням волі

на строк від 2 до 10 років та наглядовим контролем на строк до 3 років або без такого; Норвегії (ст. 155 а) – позбавленням волі на строк до 6 років (за серйозне насильство) та позбавленням волі на строк від 1 до 10 років (за використання зброї та інших предметів проти поліції); Польщі (ч. 1 ст. 222) – позбавленням волі на строк від 1 до 10 років (у разі змови, використання вогнепальної зброї, ножа чи іншого подібного предмета, паралітичного засобу) та позбавленням волі на строк від 2 до 12 років (у разі настання тяжкої шкоди); Словаччині (ч. 3, 4 ст. 323) – позбавленням волі на строк від 3 до 8 років (за тяжкі тілесні, смерть, значну шкоду), позбавленням волі на строк від 12 до 25 років або довічним позбавленням волі (у разі смерті кількох осіб, або в кризовій ситуації); Чехії – позбавленням волі на строк до 5 років (ч. 2 ст. 326), від 6 місяців до 6 років (ч. 2 ст. 325), від 3 до 12 років (ч. 3 ст. 325), від 8 до 16 років (ч. 4 ст. 325); Швеції (§ 1 розділу 17) – позбавленням волі на строк від 1 до 6 років. Таким чином, за кваліфіковані й особливо кваліфіковані склади посягань на правоохоронців санкції статті включають переважно позбавлення волі на досить значні терміни – до 10, 12, 15, 16, 25 років тощо. Водночас зафіксовано й незначні строки покарань для позбавлення волі, наприклад в Аргентині.

У кримінальному законодавстві певних країн учинення злочинів проти правоохоронців карається **кратним** збільшенням розміру покарання. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 257 КК Румунії, учинення злочину щодо державного службовця, який виконує функції, пов'язані зі здійсненням державної влади або щодо його майна, з метою залякування чи помсти, у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, карається штрафом, передбаченим законом для цього злочину, спеціальні межі якого збільшено на одну третину. Натомість відповідно до ч. 4 цієї статті, учинення цього злочину проти поліцейського або жандарма під час виконання ним своїх обов'язків або у зв'язку з виконанням цих обов'язків, карається покаранням, передбаченим законом за цей злочин, межі якого збільшуються вдвічі [335]. Відповідно до ч. 3 ст. 264 КК Туреччини, у разі вчинення застосування сили чи погрози щодо державного службовця, щоб перешкодити йому виконувати свої обов'язки, приховуючи особу або спільно з більш ніж однією особою, покарання, що застосовується, збільшується на одну третину; удвічі – у разі

вчинення цього злочину із застосуванням зброї або сили залякування з боку наявних або імовірних злочинних організацій (ч. 4 цієї статті); у разі обтяжуючих обставин унаслідок умисного заподіяння тілесних ушкоджень під час учинення цього злочину також застосовують положення про умисне заподіяння тілесних ушкоджень (ч. 5 цієї статті) [352].

Занадто м'які санкції за вчинення досліджуваних деліктів у кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав, імовірно, можна пояснити тим, що посягання на правоохоронців у них кваліфікують за сукупністю зі складами кримінальних правопорушень, які передбачають відповідальність за різні вияви фізичного насильства. Наприклад, у ч. 2 ст. 329 КК Бразилії про це безпосередньо зазначено: покарання за статтею про опір застосовують без шкоди для застосування покарання за насильство [331].

За результатами проведеного дослідження розроблено законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу», який передбачає:

викладення ст. 345 КК України в такій редакції:

«Стаття 345. Погроза або фізичне насильство щодо працівника правоохоронного органу чи його близької особи

1. Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близької особи у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози, –

карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близькій особі удару, побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також вчинення інших насильницьких дій у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків –

карається штрафом від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той строк до шести років.

3. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близькій особі тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені групою осіб за попередньою змовою або з використанням транспортного

засобу, зброї або іншого предмета, спеціально призначеного чи заздалегідь підготовленого для заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини, –

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до дванадцяти років.

Примітка. Відповідальність за цієї статтею, а також статтею 348 цього Кодексу настає в разі вчинення погроз або фізичного насильства щодо колишнього працівника правоохоронного органу чи його близької особи у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків у минулому».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сенько М. М., Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності за законодавством України та деяких зарубіжних держав. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 1. С. 148–157.
2. Сенько М. М., Беленок В. П. Про об'єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 1. С. 294–304.
3. Беленок В. П. Об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Юридична наука*. 2013. № 4. С. 51–59.
4. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 59–67.
5. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 42–51.
6. Беленок В. П. Організаційно-управлінські детермінанти погрози або насильства щодо працівників правоохоронних органів в Україні. *Право.ua*. 2021. № 3. С. 119–125.
7. Belenok V. P. Promising ways of prevent threats or violence against law enforcement officers. *European Reforms Bulletin*. 2021. No. 3. P. 11–16.
8. Беленок В. П. Типологія осіб, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів. *European Political and Law Discourse*. 2021. Vol. 8. Issue 5. P. 151–158.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Беленок В. П. Проблема формування моральних засад у діяльності органів внутрішніх справ. *Гідність. Солідарність. Субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні* : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 10–11 берез. 2006 р.). Львів : Ін-т релігії та суспільства, 2007. С. 133–137.

10. Беленок В. П. Деякі проблеми суб'єктивної сторони посягання на життя працівника правоохоронного органу. *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (Харків, 15 груд. 2006 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. С. 139–140.

11. Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за кримінальним законодавством Республіки Білорусь. *Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи* : матеріали наук. конф. (Львів, 2 берез. 2007 р.). Львів, 2007. С. 235–237.

12. Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за законодавством Республіки Польща. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 23–24 берез. 2007 р.). Луцьк : ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. С. 216–217.

13. Сенько М. М., Беленок В. П. Погроза як ознака об'єктивної сторони складів злочинів проти правоохоронної діяльності. *КК України 2001 р.: проблеми практичного застосування та перспективи вдосконалення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 13–15 квіт. 2007 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2007. Ч. 2. С. 138–140.

14. Беленок В. П. Деякі особливості встановлення вини в складі злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Від громадянського суспільства – до правової держави* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (Харків, 25 квіт. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 179–181.

15. Беленок В. П. Окремі питання встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Правова система, громадянське суспільство та держава* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Львів, 10–12 трав. 2007 р.). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. С. 165–166.

16. Беленок В. П. Потерпілий як ознака складу злочину «погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали III Міжнар. наук. конф. (Харків, 14 груд. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 284–287.

17. Беленок В. П. Частина 1 статті 345 КК України: деякі особливості об'єктивної сторони. *Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 7 листоп. 2008 р.). Львів, 2008. С. 13–16.

18. Беленок В. П. Окремі питання погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали III наук.-теорет. конф. (Київ, 7 груд. 2012 р.). Київ, 2012. С. 108–110.

19. Беленок В. П. Реальність та дійсність як обов'язкові ознаки погрози щодо працівника правоохоронного органу. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19 квіт. 2013 р.). Харків, 2013. С. 40–43.

20. Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового відмежування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу від інших злочинів. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим КПК України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2013 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 249–252.

21. Беленок В. П. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, учинені організованою групою. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XI Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 337–340.

22. Беленок В. П. Актуальні питання протидії погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів. The 3rd International scientific and practical conference «*Topical issues of modern science, society and education*» (October 3-5, 2021)». Kharkiv : SPC «Sci-conf.com.ua», 2021. P. 1030–1034.

23. Беленок В. П. Латентність погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у*

XXI ст. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 жовт. 2021 р.). Львів : Центр правн. ініціатив, 2021. С. 26–29.

24. Беленок В. П. Причини та умови погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності НП України* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 29 жовт. 2021 р.). Одеса : ОДУВС, 2021. С. 88–91.

**Акти впроваджень
результатів дисертаційного дослідження
Беленка В. П. «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика
погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу»**

1. У діяльність ГСУ НП України (акт від 26 жовтня 2021 р.).
2. У діяльність слідчого управління ГУНП в Запорізькій області (акт від 11 жовтня 2021 р.).
3. У науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ (акт від 27 вересня 2021 р.).
4. В освітній процес Національної академії внутрішніх справ (акт від 11 жовтня 2021 р.).

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник Голови Національної поліції –
начальник Головного слідчого
управління, доктор юридичних наук,
доцент, заслужений юрист України,
полковник поліції

Максим ЦУЦКІРІДЗЕ

2021 року

АКТ

Про впровадження у практичну діяльність
Головного слідчого управління Національної
поліції України результатів дисертаційного
дослідження аспіранта Національної академії
внутрішніх справ Беленка Володимира
Павловича на тему: «Кримінально-правова та
кримінологічна характеристика погрози або
насильства щодо працівника правоохоронного
органу»

Уклала комісія у складі:

Голови:

начальника відділу методичної роботи та
правового забезпечення Головного
слідчого управління, кандидата
юридичних наук, підполковника поліції
Владислава Бурлаки

членів комісії:

заступника начальника відділу
організаційно-аналітичної роботи
Головного слідчого управління, кандидата
юридичних наук, майора поліції
Наталії Карпенко

старшого слідчого в особливо важливих
справах відділу методичної роботи та
правового забезпечення Головного
слідчого управління, старшого лейтенанта
поліції Максима Романова

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР
у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію
наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 № 154 склала цей
акт, щодо розгляду матеріалів дисертаційного дослідження аспіранта

Національної академії внутрішніх справ Беленка Володимира Павловича на тему: «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу».

Вказані матеріали дисертаційного дослідження можуть застосовуватися у практичній діяльності слідчих підрозділів органів Національної поліції під час проведення занять в системі службової підготовки, а також при проведенні семінарів, нарад.

Отримані наукові результати мають як необхідний теоретичний та методологічний рівень, так і практичну цінність, сприятимуть удосконаленню процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України.

Голова комісії:

Владислав БУРЛАКА

Члени комісії:

Наталія КАРПЕНКО

Максим РОМАНОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. заступника начальника
Головного управління – начальник
слідчого управління ГУНП в
Запорізькій області –
підполковник поліції

Андрій КУЛІНІЧ

11. 10. 2021

А К Т

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
Беленка Володимира Павловича на тему «Кримінально-правова та
кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо
працівника правоохоронного органу»
в діяльність органів досудового розслідування НП України**

Комісія у складі: т.в.о. заступника начальника слідчого управління ГУНП в Запорізькій області підполковника поліції Деркача С.К., т.в.о. заступника начальника слідчого управління ГУНП в Запорізькій області майора поліції Міненкова І.В., старшого слідчого в особливо важливих справах слідчого управління ГУНП в Запорізькій області майора поліції Тимохіна Д.О., склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Беленка Володимира Павловича на тему: «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів НП України, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

Т.в.о. заступника начальника
слідчого управління ГУНП
в Запорізькій області
підполковник поліції

Сергій ДЕРКАЧ

Т.в.о. заступника начальника
слідчого управління ГУНП
в Запорізькій області
майор поліції

Ігор МІНЕНКОВ

Старший слідчий
в особливо важливих справах
слідчого управління ГУНП
в Запорізькій області
майор поліції

Денис ТИМОХІН

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

А К Т

**про впровадження матеріалів дисертаційного дослідження
Беленка Володимира Павловича на тему «Кримінально-правова та
кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо
працівника правоохоронного органу» в науково-дослідну роботу
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, доктора юридичних наук, професора Никифорчука Дмитра Йосиповича (голова комісії), провідного наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності кандидата юридичних наук, старшого дослідника Севрука Володимира Геннадійовича, професора кафедри кримінального права доктора юридичних наук, доцента Бабаніної Вікторії Вікторівни склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Беленка Володимира Павловича на тему «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» впроваджені в науково-дослідну діяльність академії.

1. Наукові праці Беленка Володимира Павловича, присвячені питанням кримінально-правової та кримінологічної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, застосовуються у дослідженнях проблем кваліфікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади та запобігання цим деліктам.

2. Матеріали дисертаційного дослідження Беленка Володимира Павловича застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, методик правоохоронної діяльності, аналітичних оглядів, пропозицій щодо внесення змін у нормативно-правові акти.

Голова комісії:

Дмитро НИКИФОРЧУК

Члени комісії:

Володимир СЕВРУК

Вікторія БАБАНІНА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

АКТ

**впровадження матеріалів дисертаційного дослідження
Беленка Володимира Павловича на тему «Кримінально-правова та
кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо
працівника правоохоронного органу»
в освітній процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: завідувача кафедри кримінального права, кандидата наук з державного управління О.І. Матюшенко (голова комісії), завідувача кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидата юридичних наук, доцента Ю.О. Левченка, заступника начальника навчально-методичного відділу, кандидата юридичних наук Б.Ю. Бистрицького, склала цей акт про те, що результати дисертації Беленка Володимира Павловича на тему «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» впроваджені в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріали дисертації В. П. Беленка застосовуються в освітньому процесі для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, а також під час проведення занять з кримінального права та кримінології.

2. Результати дисертаційного дослідження В. П. Беленка відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

Сенько М. М., Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності за законодавством України та деяких зарубіжних держав. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 1. С. 148–157.

Сенько М. М., Беленок В. П. Чи існує необхідність в існуванні ст. 345 КК України. *Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми*: матеріали Міжнар. наук. конф. (Донецьк, 17–18 листоп. 2006 р.). Донецьк: Донецький юридичний інститут ЛДУВС, 2006. С. 268–272.

Беленок В. П. Деякі проблеми суб'єктивної сторони посягання на життя працівника правоохоронного органу. *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах*: матеріали II Міжнар. наук. студент. конф. (Харків, 15 грудня 2006 р.). Харків, 2006. С. 139–140.

Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за кримінальним законодавством Республіки Білорусь. *Державотворення та право творення в Україні: проблеми та перспективи*: матеріали I звітної наук. конф. (Львів, 2 березня 2007 р.). Львів, 2007. С. 235–237.

Беленок В. П. Деякі особливості кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності за законодавством Республіки Польща. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 23–24 берез. 2007 р.). Луцьк: Волинський державний університет ім. Лесі Українки, 2007. С. 216–217.

Сенько М. М., Беленок В. П. Погроза як ознака об'єктивної сторони складів злочинів проти правоохоронної діяльності. *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми практичного застосування та перспективи удосконалення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 13–15 квіт. 2007 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. Ч. 2. С. 138–140.

Беленок В. П. Деякі особливості встановлення вини складі злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Від громадянського суспільства – до правової держави*: матеріали II Міжнар. наук. студент. конф. (Харків, 25 квітня 2007 р.). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 179–181.

Беленок В. П. Окремі питання встановлення віку з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 Кримінального кодексу України. *Правова система, громадянське суспільство та держава*: матеріали Міжнар. студент. наук. конф. (Львів, 10–12 трав. 2007 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2007. С. 165–166.

Беленок В. П. Потерпілий, як ознака складу злочину «погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах*: матеріали III міжнар. студент. наук. конф. (Харків, 14 грудня 2007 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. С. 284–287.

Сенько М. М., Беленок В. П. Про об'єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 1. С. 294–304.

Беленок В. П. Окремі питання погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)*: тези доп. III наук.-теорет. конф. (м. Київ, 7 груд. 2012 р.) Київ, 2012. С. 108–110.

Беленок В. П. Реальність та дійсність як обов'язкові ознаки погрози щодо працівника правоохоронного органу. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні*: матеріали науково-практичної конференції (19 квітня 2013 року, м. Харків). Харків, 2013. С. 40–43.

Беленок В. П. Окремі питання кримінально-правового відмежування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу від інших злочинів. *Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 5 лип. 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 249–252.

Беленок В. П. Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 59–67.

Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 42–51.

3. Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять.

Голова комісії:

Олена МАТЮШЕНКО

Члени комісії:

Юрій ЛЕВЧЕНКО

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ